

Versta iš:
Choga Regina Egbeme
HINTER GOLDENEN GITTERN.
ICH WURDE IM HAREM GEBOREN
Ullstein Taschenbuch Verlag
Berlin, 2004

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos
integralios bibliotekų informacinės sistemos
(LIBIS) portale ibiblioteka.lt.

Ši kūrinį, esantį bibliotekose, mokymo ir mokslo
įstaigų bibliotekose, muziejuose arba archyvuose,
draudžiama mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų
tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti viešai
prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose
terminaluose tų įstaigų patalpose.

ISBN 978-609-01-5080-1

© by Peter Hilliges, Berlin.
Published in 2001 by Ullstein Taschenbuch Verlag
© Viršelio fotografija, Adryan RA / „Unsplash“
© Vertimas į lietuvių kalbą, Angelė Barkauskienė, 2003, 2014, 2022
© Leidykla „Alma littera“, 2022

PRATARMĖ

Man dvidešimt penkeri, mano sūnui Jošua greitai sukaks šešeri. Šiuo metu mudviem einasi gerai. Tikimės, kad liga mūsų nepakirs. Saugomės gerdami žoleles, nes vakarietišku vaistų negalime sau leisti. Kiekvieną rytą pabundu ir galvoju: ryt poryt prarasiu viską – ir sūnų, ir gyvenimą. Darosi liūdna nuo minties, kad nematysiu, kaip auga mano Jošua, kad niekada nesūpuosiu jo vaikų, kad nutrūks nematoma, iš meilės ir žinojimo suvyta gija, siejanti kartas.

Kai laukiausi Jošua, mano motinos draugė Amara patarė man užrašyti savo gyvenimo istoriją – esą po visų baisumų, kuriuos patyriau, greičiau užgysiančios sielos žaizdos. Kai daugiau kaip prieš metus pirmą kartą susitikau su savo vokiete seserimi Magdalena, išgirdusi apie užrašus ji padaršino mane juos papildyti.

Rankraštį skelbti leidau su viena sąlyga: turi būti pakeisti visi vardai ir gyvenimo aplinkybės. Jošua niekada neturi sužinoti, kaip atsirado šiame pasaulyje. Išklausę mūsų istoriją, patys viską suprasite. Mano sūnus nuo pat gimimo turi stigmą. Tegul jo siela lieka tyra.

Dėkoju visiems, be kurių pagalbos nebūtų šios knygos. O galbūt nebūtų nei Jošua, nei manęs.

Tegul juos saugo ir laimina Dievas.

Choga Regina Egbeme
Džeba, 2001 m. gegužė

SVETIMA SESUO

Ant motinos naktinio staliuko visada stovėjo dešimtmetės mergaitės nuotrauka. Švarutėlė, be jokios dulkelės.

– Tai tavo sesuo, – kai ūgtelėjau, pasakė motina. – Gali ja didžiuotis.

Šviesius Magdalenos plaukus puošė baltų gėlių vainikas. Motina paaiškino, kad tai baltagalvės, visą vasarą žydinčios Vokietijos laukų pakraščiuose ir pievose.

Dažnai įsivaizduodavau Magdalena, bėgančią per žalią pievą ir skinančią baltagalves. Kartais sapnuodavau ją ir bandydavau pagauti. Bet ji visada būdavo greitesnė. Ilgesingai troškau susipažinti su savo vokiete seserimi. Mano vaizduotėje Magdalena visada buvo mergaitė pievoje.

Vieną dieną gavom Magdalenos laišką. Pasirodo, po daugybės metų nusprendė mus aplankyti. Į laišką įdėjo savo nuotrauką. Iš jos į mane žvelgė visiškai svetima moteris. Smalsi mėlynakė mergaitė pusilgiais šviesiais plaukais, minkštomis sruogomis krintančiais ant pečių, buvo virtusi moterimi trumpais kaštoniniais plaukais, mažliai žvelgiančia į mane pro akinius griežtais rėmeliais. Mergaitei iš mano vaikystės dabar buvo keturiasdešimt vieneri, ji mokytojavo Vokietijoje. Pasijutau nesmagiai. Pirmą kartą gyvenime

aiškiai supratau, kiek daug metų jau nugyventa. Prabėgo ir mano pačios jaunystė, dingo nerūpestingumas, o sykiu ir dalis taip puoselėtų vilčių.

Pelenų dieną motinos draugė Amara palydėjo mane į oro uostą. Aplink dūko vaikai, juokėsi moterys, griausmingai sveikinosi vyrai. Žmonės atrodė laimingi, lyg kažką ypatinga gavę dovanų. O aš stovėjau tarp jų netekusi žado. Mane kankino galvos skausmas ir troškulys. Mušė prakaitas, atrodė, širdis iššoks pro gerklę. Žvilgčiodama į nuotrauką, kurią laikiau prakaituotoj rankoj, tyrinėjau žmonių minią, plūstančią iš atvykimo salės. Į mane žvelgė patenkinti veidai spindinčiomis akimis. Po aštuonių skrydžio valandų keleiviai džiaugėsi pagaliau išlipę iš lėktuvo ir galį pulti giminaičiams į glėbį.

Magdalena atpažinau išsyk, nė nuotraukos neprireikė. Pažinau iš akių. Jos akys – kaip mamos: žvelgia, tarytum klaustų, lyg norėtų viską tiksliai žinoti, suvokti, ar iš tiesų yra laukiama. Ir mamos akyse kartais galėjai įžvelgti šiokią tokią baimę.

Amara buvo tą baimę įvardijusi.

– Žmonės nė neįtaria, kad ji juose tūno. Bet aš ją įžvelgiu – baimę kažko netekus, vis dar slegiančią žmogų. Toji baimė įrašyta jų veiduose, nes jie bijo vėl ką nors panašaus išgyventi.

Ir aš galiu atpažinti tą netikrumą. Jis atsispindi daugybės žmonių akyse. Taip pat ir Magdalenos. Galbūt net mano pačios, tik pamatyti negaliu.

Svetimų žmonių minioje Magdalena ieškojo ne manęs, o motinos. Ji prabėgo pro pat mane. Užuodžiau jos kvėpalus, minkštas drabužio audinys švelniai palietė man ranką. Ji buvo čia pat, o atrodė tokia tolima. Staiga man į galvą šovė banalus klausimas: kaip ją užkalbinti? Ar galiu kreiptis „tu“? Nepajėgiau prisiminti nė vieno vokiško žodžio. Mano galva buvo tuščia, o širdis nerami.

Amara turi puikią nuojautą. Todėl ji paprasčiausiai pastoj mano vokietei seseriai kelią.

– Sveika atvykusi į Nigeriją, Magdalena! – pasveikino.

Aš kaip kvaiša stypsojau per porą žingsnių nuo jos, o žmonės vis stūmė mane į šalį. Avėjau batais, nors prie jų nebuvau pratusi. Kadangi žiopsojau, kažkas pastūmė mane, ir aš pargriuvau. Magdalena iš viršaus žvelgė į mane, vilkinčią gražią balta suknele, visiškai sutrikusią, tysančią ant žemės. Tą akimirką pasijutau lyg mažas vaikas.

Kaip ji į mane žiūrėjo! Kupina užuojautos. Taip žvelgdavo ir motina, kai man nutikdavo kas nors panašaus. Griūvant nuotrauka išslydo man iš rankų ir nukrito šalia.

Magdalena pastatė lagaminus ir pasilenkusi padavė man ranką. Tai buvo pirmas mūsų prisilietimas.

Ji padėjo man atsikelti.

– Choga Regina? – ištarė mano vardą.

Tylėdama linktelėjau. Man buvo gėda dėl tokio nevykusio prisistatymo. Norėdama atitaisyti klaidą, stvėriau jos lagaminus. Tačiau sesuo neleido man jų nešti.

– Jie nesunkūs, – pasakė. Nuo pat pirmos akimirkos ji kalbėjo vokiškai. Taip su manim kalbėdavo ir motina.

„Ar Vokietijoje visi taip greitai vaikšto?“ – mintyse paklausiau savęs. Man atrodė, kad kaskart sugrįžusi iš savo tėvynės ir mama imdavo bėgti bėgte. Aš nepajėgiau išlaikyti tokio tempo, mat turėjau bėdų dėl kojos. Todėl viską dariau truputį ilgiau, bėgiojau lėčiau. Dažniausiai vaikščiodavau basa, nes taip buvo patogiau.

Nors mano sesuo Magdalena lėkė priešais, pastebėjau, kad vis dairosi motinos. Bet pasidomėjo tik tada, kai sustojome prie Amaros automobilio.

– Argi mama neatėjo? – paklausė ji.

Aš dar nebuvau išleidusi nė garselio. Magdalenos akys bėgiojo nuo Amaros prie manęs ir atgal. „Kas jai yra?“ – nusistebėjau mintyse.

Sesuo pastatė lagaminus ir pažvelgė į mane motinos žvilgsniu. Žiūrėjau į ją ir akyse išskaičiau sutrikimą. Žinojau: jei pasakysiu

tiesą, Magdalena nuliūs. Bet ir mano pačios skausmas buvo toks didelis, kad šią akimirką jai niekuo negalėjau padėti.

Staiga senoji Amara padarė nuostabų dalyką: ji išskėtė stiprias rankas ir nesivaržydama apglėbė mudvi.

– Jūs gi seserys, – tarė padrašindama. – Tai ir pasisveikinkit kaip seserys. – Ir stumtelėjo mane.

Tai buvo pirmas mūsų apsikabinimas. Manau, Magdalennai nelabai malonus. Iš pradžių ji stovėjo lyg įsmeigta. Paskui ant nugaros pajutau jos rankas. Tai man suteikė jėgų, ir apkabinau ją. Stovėjome tylėdamos, o aš troškau, kad ši akimirka tęstųsi amžinai.

Gyvenime nedaug keliavau. O jei taip atsitikdavo, kiekviena kelionė būdavo susijusi su viltimi pamatyti ką nors naują. Magdalena gyveno už tūkstančių kilometrų, dešimtmečius džiaugėsi būsimo susitikimu su motina, o kai pagaliau atskrido, man teks pasakyti, kad mūsų mama, kurios ji ilgėjosi, ką tik mirė.

Magdalena pavėlavo viena diena. Likimas nebuvo palankus ir neleido joms pasimatyti žemėje, kurią motina taip mylėjo – Afrikos žemėje.

Mano sesers akyse baimė virto tuštuma. Magdalena tarsi žvelgė pro mane kiaurai.

– To negali būti, – sušnibždėjo sutrikusi. Ji vis purtė galvą ir skruostu glaudėsi prie Amaros.

Šurmulys aplink mus – triukšmingai klegantys žmonės, sėdantys į savo automobilius ir spausdami garsinį signalą sukantys iš aikštelių, – staiga dingo, lyg būtų atsidūręs už nepermatomos stiklo sienos. Atrodė, likom tik dviese, dvi seserys, beveik nepažįstančios viena kitos. Dvi svetimos moterys, kurias sieja vienintelis, bet stiprus ryšys – motina. Nors ji mirė, atrodė, kad stovi tarp mudviejų ir mėgina sukabinti mūsų rankas. Iš tikrųjų ši darbą perėmė Amara. Abi su Magdalena vėl apsikabinome. Bet šįsyk tai buvo ne pasisveikinimas – šįkart apsikabino mūsų sielas.

Po motinos mirties vengiau bet kokio skausmo. Visą laiką galvoju apie Magdalena – kad dėl jos turiu būti stipri, turiu padėti jai suvokti tai, kas nesuvokiama. Tačiau dabar pajutau, kad žaizda vėl atsivėrė, vėl išgyvenu dėl mylimo žmogaus netekties.

– Jaučiuosi taip, tarsi mama mus matytų, – po amžinybę trukusios tylos išgirdau sakant Magdalena.

Tai kalbėjo jos siela. Aš žinojau, kad motina labai troško mus, tokias skirtingas savo dukras, matyti kartu. Ji vylėsi, kad mūsų susitikimas pažadins tokius stiprius jausmus, kad jie neišblės visą gyvenimą.

Tikėjimas, kurio gimus sūnui Jošua mane trejus metus mokė išmintingos moterys, byloja, kad atsiskyrusi nuo kūno žmogaus siela dar savaitę plevena virš žemės. Paašškinti to Magdalenai pirmomis susitikimo akimirkomis oro uoste aš negalėjau, ir vis dėlto motina pasitelkė Amaros rankas, kad visam gyvenimui susietų Magdalena ir mane. Išmintinga senoji Amara irgi šitai žinojo, lygiai kaip ir aš. Ir tapo nebylia mūsų globėja.

Kai atsiplėšėme viena nuo kitos, Amara įsodino mus į automobilį ir vežė milžiniško Lagoso, mano gimtojo miesto, gatvėmis. Magdalena ir aš susiglaudusios šonais sėdėjome ant užpakalinės sėdynės, o už langų šmėžavo triukšmingas ir spalvingas, bet mums toks svetimas naktinis gyvenimas.

– Ar turi vaikų? – paklausiau Magdalenos, norėdama išvaikyti niūrias mintis.

– Dukrą Katariną. Jai devyniolika. Pernai baigė mokyklą.

– Ar ji nepanoro vykti kartu? Nenorėjo susipažinti su senele?

Magdalena tylėjo. Numaniau jos atsakymą: norėjo pirmiau pati pažiūrėti, kaip gyvena motina. Bet, užuot atsakiusi šitaip, mano sesuo tarė:

– Jau keletą mėnesių Katarina dirba Amerikoje Au-pair aukle.

Žodžiai Au-pair man nieko nesakė, tad sesuo paašškino, ką mano dukterėčia veikia svetimoje šalyje. Pastebėjau, kad ant Magdalenos

piršto nėra vestuvinio žiedo. Tik ką susipažinome, tad nediršau klausti, kodėl. Tačiau ji sugavo mano žvilgsnį.

– Aš išsiskyrusi, – paaiškino.

Aš papasakojau Magdalenai vaikystės sapną, kuriame norėjau ją pagauti, bet ji vis pasprukdavusi, nes buvusi greitesnė už mane.

– Aš ilgai nežinojau, kad turiu seserį, – pasakė ji.

– Ačiū, kad atvykai.

Mano sesuo linktelėjo, pasitrynė akis. Manau, jaučiau tą patį, ką ir ji: begalinį skausmą suvokus, kad iš mūsų apgaule buvo atimta dalis gyvenimo.

Prarasto laiko nesugrąžinsi. Galima tik pabandyti apsaakyti žodžiais, kas liko nuslėpta nuo kito.

MANO VAIKYSTĖS MIESTAS

Palyginti su milžiniškais nepaliamajai augančio Lagoso miesto mastais, kelias nuo oro uosto iki mano tėvo namų Ikojoje buvo gana trumpas. Kai Amara pagaliau sustojo prie vienu iš šalutinių durų, nuo kurių aš turėjau raktą, suglumusi Magdalena pažvelgė į mane.

– Koks ten triukšmas?

Muzika ir balsų chaosas buvo girdėti net šičia. Iš sodo, apjuosto dviejų metrų aukščio mūrine siena, sklido šviesa, ji užliejo net dalį neasfaltuotų gatvių.

Buvo beveik dešimta valanda vakaro. Sode – taip vadinome didžiulę aptvertą teritoriją hareme, kurioje gyveno žmonos ir vaikai – šventė moterys. Išgirdau pažįstamus garsus: sunkius – būgnų, lengvus – balafono (medinio ksilofono su garsą sustiprinančiais bumbulais apačioje), metalinio varpo ir smagius – fleitos. Ir moters balsą, palydimą dar vieno.

Šventė vyko jau nuo pietų. Namuose ir haremo soduose degė visos lempos, generatorius bus išjungtas tik paryčiais. Tada užsižiebs žibalinės lempos, ir šventė tęsis toliau. Taip buvo atsiseikinama su labai brangiu žmogum, paliekančiu šį pasaulį. Tokios šventės man – įprastos.

Įžengėme į kiemą ir pakliuvome į knibždėlyną – geras šimtas žmonių atėjo paskutinįsyk pagerbti mano motinos. Ant stalo buvo išdėlioti gardžiausi valgiai, ore tvyrojo prinokusių papajų ir ananasų, mangų ir bananų kvapai. Prieš pat virtuvę ant ieško sukosi kepamas ėriukas. Iš nesuskaičiuojamos gausybės puodų kilo viliojantis aštraus raudonojo padažo aromatas.

Mano sesuo ir aš buvome sutiktos labai šiltai. Visiškai svetimos moterys apsupo mus, glėbesčiavo, sveikinosi su Magdalena. Visos pažinojo mūsų motiną, o aš jų vardus, deja, buvau pamiršusi. Jos atvyko iš įvairių Lagoso vietovių, kai kurios – net iš miestų, esančių daugiau kaip už šimto kilometrų, pavyzdžiui, iš Ibadano ir Benin Sičio.

– Negi niekas negedi motinos? – sumišusi paklausė Magdalena. – Vokietijoje su mirusiuoju atsisveikinama tyloje.

To aš nežinojau arba buvau pamiršusi. Kad ir kaip skaudu prarasti mylimą žmogų, pas mus džiaugiamasi, kad baigėsi jo kančios šiame gyvenime. Tikima, kad kitas jo gyvenimas bus džiaugsmingas ir malonus. Šventė, kurioje dalyvauja daugybė draugų, parodo, kaip mirusysis buvo vertinamas. Jei atsisveikinama triukšmingai, vadinasi, velionis buvo mylimas.

– Kodėl visi apsitaisę baltai? – pasidomėjo Magdalena. – Vokietijoje gedulo drabužiai – juodos spalvos.

Iš tiesų mano tolimoji svetimoji sesuo iš Vokietijos buvo vienintelė moteris, apsirengusi tamsiai. Ji vilkėjo tamsiai pilką megztuką, segėjo prie jo priderintą sijoną, kokie madingi Vokietijoje. Ji vienintelė buvo pilka tarp baltai vilkinčių moterų.

– Balta spalva – tai prisikėlimo spalva, – paaiškinau jai.

– Prisikėlimo? – susimąščiusi pakartojo Magdalena. – Gražu. Išties geriau nei juoda.

Tą akimirką mušdamos didelius būgnus uždainavo trys skardžialbalsės moterys. Tai buvo sena liaudies daina, dainuojama didelės mūsų šalies rytuose. Moterys juokėsi ir kikeno kaip mažos mergai-

tės. Kai jos nutilo, Magdalena paklausė, apie ką daina, ir aš paaiškinau: apdainuojami dideli galingo vyro, turinčio daug žmonių, sugebėjimai.

Magdalena nepatikliai apsidairė.

– Ar čia vienas iš tų blogai pagarsėjusių haremu?

– Tai vieta, kur aš gimiau, – atsakiau. – Mielai viską aprodysiu, jei tik nori.

Magdalena apsidžiaugė. Jos lagaminus palikome prie namo, kuriame buvo mano motinos kambariai, ir patraukėme sujungtais kiemais, apsuptais daugybės įvairių dydžių namų. Dvylika iš jų buvo gyvenamieji – čia gyveno mano tėvo žmonos. Kai kurie namai buvo pastatyti iš akmens, kelių aukštų. Toks buvo ir vaikų namas, kuriame prabėgo mano vaikystė, taip pat ne vienas paauglystės mėnuo.

Magdalena susidomėjusi apžiūrinėjo senuosius namus iš medinių sijų ir molio, nudažytus baltai. Nustebusiai seseriai aiškinau, kad tie senoviniai pastatai, nors kasmet remontuojami, tebėra svarbūs, nes pastatyti anksčiausiai, pirmųjų tėvo žmonių. Jie – tarši haremo šaknys.

– Nepatikėsi, bet, kitaip nei naujuose pastatuose, klimatas ten malonus, nereikia jokių kondicionierių, – paaiškinau viešniai. – Šiuo metu ten gyvena mama Paty ir mama Felicita, vyriausios mano tėvo žmonos.

– Nekantrauju susipažinti su abiem, – pasakė Magdalena ir smalsiai apsidairė aplinkui.

– Dar yra bendruomenės namas, kuriame sekmadieniais rengiami šeimos susirinkimai, yra virtuvės namas, taip pat keletas įvairių pagalbinių pastatų namų apyvokos daiktams laikyti, sandėliukai automobiliams, – pasakojau seseriai. – Daugelis automobilių priklausė mano tėvui. Dideli automobiliai pabrėžė jo, įtakingo vyro, autoritetą. Pas mus Nigerijoje prabangos dalykams teikiama nepaprastai didelė reikšmė, todėl labai vertinami vyriški papuošalai, auksiniai laikrodžiai.

– Kodėl? – nustebo sesuo.

– Viskas labai paprasta, – atsakiau. – Akivaizdžiai demonstruojama prabanga reiškia, kad jos savininką saugo Dievo ranka.

Tą vakarą, kai šiltas nakties oras ramiuose kiemuose buvo pripildytas salsvų moteriškų kvėpalų aromatu, sunkių žiedų kvapų ir bičiuliškai naujienomis besidalijančių moterų balsų, hareme pirmą kartą pasijutau gerai, tarsi vaikystėje. Atsisveikinimo su mano motina šventė, regis, sugražino į geriausius metus. Matyt, motinos siela puikiai jautėsi tarp mūsų, nes viskas atitiko jos skonį.

Bevaikščiodamos abi su Magdalena vėl sugrįžome prie namo, kuriame praleidau pirmuosius savo gyvenimo metus. Dvi baltai vilkinčios moterys – viena žema ir apvali, kita aukšta ir liesa – lūkuriavo mūsų greta Magdalenos lagaminų. Apvalutė mama Bisi, mano išstypusiai seseriai iš Vokietijos nesiekianti net iki pečių, nuoširdžiai paėmė viešnią už parankės. Labai vertinau šį mylimiausios iš mamų bruožą. Mama Ada pasekė savo draugės pavyzdžiu, bet buvo nerangi. To nerangumo ji atsikratydavo tik bendraudama su pačiomis artimiausiomis draugėmis. Ji spinduliavo meilę ir buvo supratinga, tiktai atsiskleisdavo ne iškart. Užtat visada mokėdavo paguosti – net kai mažai kalbėdavo.

Susigraudinusi mama Bisi tylėdama šluostėsi ašaras, o mama Ada prabilo angliškai:

– Tu – iš akies lupta motina. Atrodai taip, kaip tavo mama kadaise, kai atvyko čionai.

– Lisa nenešiojo akinių, o ir plaukai buvo truputį ilgesni, – pertraukė ją mama Bisi. – Tačiau tu teisi, Ada, ji – tokio pat amžiaus. – Ji susimąsčiusi papurtė galvą. – Keista. Motina išeina, dukra ateina. Matyt, taip turėjo būti. – Mama Bisi triukšmingai išsišnypštė nosį. – Ar Choga tave jau pavalgydino? Tu tokia laiba. Visai kaip tavo motina.

– Lisa čionai atvykusi nebuvo tokia liekna. Ji vėliau sulieknėjo, – Bisi pertarė Ada.

– Ji visada labai daug dirbo. Visur suspėdavo, – kalbėjo mama Bisi. – Choga, atnešk pagaliau savo seseriai ko nors užkąsti!

Jau norėjau paklusniai vykdyti paliepiamą, bet Magdalena sulai-
kė mane.

– Prašau, pasilik, aš nealkana. Bet mielai pailsėčiau.

– Vargšėlė. – Rūpestingoji mama Bisi visada užjausdavo kiekvie-
ną. – Choga, leisk jai truputį atsipūsti.

– Aš jums abiem paklojau lovas, – pasakė mama Ada. Kitaip nei
mama Bisi, ji tebegyveno ir tebedirbo hareme.

Savo vokiетę seserį palydėjau į motinos kambarį, dabar skirtą
šiai viešniai. Nustebusi ji dairėsi aplinkui, o aš troškau į abu mažus
kambarėlius pažvelgti Magdalenos akimis. Mama visada tenkino-
si tik pačiais būtiniausiaisiais daiktais. Čia stovėjo siaura sofa, ant
kurios tilpdavome abi ir dažnai sėdėdavome, kai ji pasakodavo savo
istorijas. Sofos audeklas buvo apdriskęs, tad mama buvo uždengu-
si ją net keliais patiesalais. Ant bufeto – drožinėta Madonos statu-
lėlė ir dubenėlis vandeniui, ant sienos – paveikslas, vaizduojantis
Alpes, apie kurias ji tiek daug man pasakodavo.

– Aš viską įsivaizdavau kitaip, – po visos amžinybės prabilo Mag-
dalena. – Kitaip įsivaizdavau haremą.

– Kiekviena žmona pati gali įsirengti savo kambarį, atsinešti
asmeninius daiktus, – paaiškinau. – Taip norėjo tėvas.

– Tai turėjo padėti motinai įveikti namų ilgesį? – svarstė Magda-
lena. – Ar ji dažnai kalbėdavo apie Vokietiją?

– Nelabai. Žinau, kad mėgo snieguotas Bavarijos žiemas ir metų
kaitą, kuri čia, pas mus, jaučiama daug menčiau.

– Žiemą mudvi slidinėdavom, – prisiminė Magdalena. – Mama
labai pasikeisdavo, tapdavo tarytum kita. Daug juokdavosi. – Ji
susimąstė. – Vis dėlto taip būdavo retokai. Praėjo šitiek metų. Savo
dukters vaikystę prisimenu geriau negu savąją.

– Mano motina juokdavosi retai, – tariau ir sutrikau. – Norėjau
pasakyti, mūsų motina.

– Ko gero, tu teisi, – linktelėjo Magdalena. – Jaučiuosi taip, lyg mudvi būtų auginusios dvi skirtingos moterys. – Sesuo priėjo prie lango ir pakėlė apatinį langelį. Tylėdama iškišo galvą, pasiklausė atsklindančios muzikos. Paskui atsigręžė į mane ir paklausė: – Manai, gyvenimas būtų buvęs kitoks, jei ir aš būčiau atvykusi į Afriką?

– Kodėl to nepadarei? Mama nenorėjo?

– Ne, aš pati. Kai tėvai išvyko į Lagosą, man buvo šešiolika. Būtinai norėjau užbaigti mokslus. Mokiausi vienuolyno prie Kimo ežero mokykloje internate.

– O nesigailėjai? Juk likai vienai viena?

– Mes susirašinėjom, – nuo tiesaus atsakymo išsisuko sesuo. – Iš pradžių. Pirmomis savaitėmis.

Miegamajame ant naktinio stalelio stovėjo mano krikštynų fotografija, šalia – nuotrauka su baltagalvėmis. Magdalena paėmė ją, atsisėdo ant lovos ir įsižiūrėjo į savo jaunystės atvaizdą. Pamenu, įkyrėdavau motinai klausinėdama apie mergaitę iš fotografijos, su kuria svajojau susitikti, o mama dažnai nuliūsdavo, nes negalėdavo atsakyti į mano klausimus. Ji nežinojo, ką veikia, ką galvoja ir jaučia jos suaugusi dukra.

– Mama labai tavęs ilgėjosi, – tariau. – Dažnai sakydavo: „Aš nebepamenu, kokie Magdalenos plaukai juos palietus.“

– Ir man jos trūko. Bet neleidau sau įsijausti, tardavau: mano tėvai nenori, kad būčiau su jais Afrikoje. O vėliau... – Magdalena nutilo, patyrinėjo mamos Ados sumeistrautą dailią dvigulę lovą. – Šitie lovos baltiniai! Aš juos atpažįstu! Kartą miegojau ant jų. Neįtikėtina, kad išliko!

– Mama buvo labai taupi ir tvarkinga, prižiūrėdavo savo daiktus.

– Tvarkinga. Taip, ji buvo tokia. Todėl niekaip negalėjome suprasti, kodėl susidėjo su tavo tėvu. Jiedu visai netiko vienas kitam!

Sesers balse buvo girdėti pagiežinga gaidelė. Juk mano tėvas iš jos atėmė motiną. Mano tėvas? O gal aš? Atsiradusi šiame pasaulyje atsistojau tarp motinos ir Magdalenos. Man niežėjo liežuvis

paklausti, ar ji iš tiesų mano, kad tai aš sukliudžiau motinai grįžti į Vokietiją.

Sesuo mostelėjo į lovą.

– Ar tėvas miegodavo kitoje?

– Ne, niekada. Kai motinai būdavo leidžiama jį matyti, tada pati eidavo pas jį, į jo namą.

– Negi jis čionai neateidavo? – nusistebėjo Magdalena.

Keista, apie tai niekada nesusimąščiau. Tėvas išties nė kartelio neužsuko, nėra net žvilgtelėjęs į mūsų kambarius. Čia buvo motinos karalija. Tėvas turėjo savo namą: didžiausią iš visų, naują, stovintį haremo sodo pakrašty, su atskiru įėjimu iš gatvės. Dėl to galėdavo priimti lankytojus, o hareme niekas nieko nesužinodavo.

– Motina rašė, kad tavo tėvas seniai mirė, – vėl prabilo sesuo. – Kodėl haremas tebeegzistuoja lig šiol?

– Nes taip norėjo mama. Ji kovojo, kad tėvo žmonos išsaugotų savo namus.

– Ji niekada nenorėjo iš čia ištrūkti? – kamantinėjo sesuo. – Būtų galėjusi išeiti ar būtų sulaikę, neišleidę?

Tai štai kaip mano sesuo vokietė įsivaizduoja Afrikos haremą!

– Visos moterys čia gyveno ir gyvena laisva valia, – pasakiau. – Mes – viena didelė šeima.

Paaiškinau, kad mums visoms hareme buvo gera, nes neslėgė jokie rūpesčiai, kad dešimtmečius jis buvo taikos tvirtovė. Mes galėjome nevaržomos juoktis, žaisti, viena kitai pasakoti istorijas ar paprasčiausiai būti drauge. Tėvo hareme visų vaikų vaikystė buvo laiminga. Be to, visada maniau, kad ir kitos šeimos yra tokios pat didelės kaip mūsų. Kartais mūsų būdavo daugiau kaip šimtas žmonių. Buvau įsitikinusi, kad kiekvienas vaikas turi po dvidešimt motinų ar bent jau moterų, į kurias gali kreiptis „mama“. Ir kad kiekviena iš tų mamų rūpinasi visais vaikais.

Turėjo praeiti daug laiko, kol sužinojau, kad tikrasis pasaulis – ne toks. Mano tėvas buvo mums sukūręs iliuzinį rojų, tik, deja, tos

iluzijos kaipmat suduždavo, vos atsidurdavome už aukštų baltų mūro sienų. Subyrėdavo į šipulius kaip spalvotas stiklas, nukritęs ant kietų cementinių grindų. Virsdavo spalvotom šukėm, kokios puošia mūro sienų viršų.

Kartą, prieš daugelį metų, kai dar buvau maža mergaitė, pamąčiusi tas šukes žibant saulėje pamaniau, jog tai tūkstančiai mažų žvaigždžių, nukritusių iš dangaus, kad apsaugotų mane ir mano seseris. Paskui mama paaiškino, kam skirtos tos šukės. Tačiau perlipti per sieną ir pažiūrėti, kas yra už jos, niekada nenorėjau. Tokia mintis nešovė nė vienai mano žaidimų draugei. Mūsų pasaulis buvo čia, šiapus aukštų sienų. Ir man to visiškai pakako.

Daug vėliau į haremą pažvelgiau visai kitomis akimis. Tačiau kol kas nepasakojau apie tai seseriai. Juk tai tik pirmas vakaras, kai esam drauge.

Kažkas pabeldė į duris, ir tarpdury pasirodė mamos Ados galva.

– Iš lauko pastebėjau, kad pas jus dega šviesa, – pasakė ji. – Gal norėtumėte atsiseikinti su savo motina?

Mirtis motiną sugrąžino tenai, kur prasidėjo jos gyvenimas hareme – į mano tėvo namą. Kambarys, kuriame prieš aštuonerius metus po ligos mirė tėvas, buvo įrengtas taip, kad aplinka kiek palengvintų jo kančias. Dabar čia gulėjo motina. Šalčiu dvelkiančioje tyloje, taip nederančioje prie šventiškos nuotaikos, plevenančios sode, man suspaudė širdį.

Velionė atrodė taip, tarsi būtų ką tik užmigusi. Mama Felicita ir mama Paty pasistengė, kad motiną prisimintume kaip orią ir kuklią moterį. Ji buvo užklota baltu audeklu, atidengtas tik nugrimuotas veidas. Žiūrint į ją atrodė, kad užsimerkusi motina panirusi į svajas.

Sesuo tylėdama priėjo prie atvožto karsto, kurio galvūgalyje degė dvi violetinės žvakės. Pamačiau, kaip veide sutrūkčiojo raumenys. Ketvirtį amžiaus Magdalena nebuvo taip arti motinos.

– Ar palikti jus vienas? – paklausiau.

Sesuo linktelėjo, ir aš išėjau iš kambario.

Po kurio laiko ji susirado mane. Jos akys buvo užverktos.

– Manau, ji man atleido, – pasakė.

– Kuo tu prasikaltai? – nustebau.

– Atstūmiau ją. Nebendravau ilgus metus. Kai ji atvykdavo į Vokietiją, pasistengdavau dingti iš akių. Niekad nesuteikiau motinai progos paaiškinti, kodėl ji panorą gyventi čia, Afrikoje. Aš buvau baisi savanaudė. Galvojau tik apie savo praradimus.

– Negi motina niekada nekviėtė tavęs į Afriką?

Mudvi žvelgėme į moteris, šokančias dundant būgnams. Laukiau, ką Magdalena atsakys.

– Kaipgi, kvietė, ir nesyk. Bet paskui ryšys nutrūko, nebendravom metų metus. – Sesuo paėmė mane už rankos. – O ką tu žinai apie mūsų motinos gyvenimą prieš jai ištekant už tavo tėvo, prieš tau atsirandant šiame pasaulyje?

– Na, apie tave ji kalbėdavo retokai.

– Nori, papasakosiu? Paskui tu pratęsi, gerai?

Aš energingai linktelėjau, ir nuėjome į motinos kambarį. Buvo jau gerokai po vidurnakčio, bet abi buvome tokios susijaudinusios, kad nebūtume galėjusios užmigti.

– Motina yra čia, – pasakiau. – Aiškiai jaučiu.

– Aš taip pat, – tarė Magdalena. – Taigi klausyk.

BAVARĖ AFRIKOJE

– Mūsų motina Vokietijoje vadinosi Hofmayer, – ėmė pasakoti Magdalena. – Ji gimė Bavarijoje, ūkyje, esančiame tarp Rozenheimo ir Traunšteino. Ji niekada nebuvo iškėlusį kojos iš Bavarijos, iki pat kelionės į Afriką, o taip nutiko, kai jai buvo keturiasdešimt vieneri. Būdama šešiolikos ji ištekėjo už Bruno – pirmosios ir ligi tol vienintelės savo meilės. Angliškai mūsų mama nemokėjo. – Sesuo įdėmiai pažvelgė į mane. – Ar žinai, Choga, kad vokiškai tu kalbi su bavarišku akcentu?

Nesupratau, ką ji norėjo tuo pasakyti.

– Aš retai kada kalbu vokiškai. Nebent su mama, – atsakiau.

– Tai ir turėjau omeny, – linktelėjo Magdalena. – Iš mamos ir perėmei bavarišką akcentą. Bavarijoje visi manytų, kad esi vietinė, nors niekada nesi ten buvusi. Nuostabu! – Sesuo kiek patylėjo. – Būnant prie karsto į akis man krito tai, kad motinos papuošalai – iš ankstesnių laikų.

Turbūt ji turi omeny kuklų penkių centimetrų ilgio sidabrinį kryželį ir sidabrinį pakabutį su šventojo Kristoforo atvaizdu, pamaniau.

– Kryželį mama gavo dar kūdikystėje per krikštynas, medalioną – iš savo tėvo, prieš jam išvykstant į karą, – paaiškinau.

Motina buvo man pasakojusi apie tuos du papuošalus, su kuriais niekada nesiskirdavo. Su Magdalena sutarėme juos pasidalyti.

– Tavo seneliai Vokietijoje vadinosi Marija ir Sepas Bruneriai, – toliau pasakojo sesuo. – Jie buvo ūkininkai. 1944 metais senelis išėjo į frontą savanoriu. Jis mirė, kai mūsų mamai buvo dvylika metų. Senelė Marija ūkį tvarkė kartu su Ksaveru, mūsų mamos broliu, aštuoneriais metais už ją vyresniu. Mama tuo metu lankė namų ūkio ruošos mokyklą ir tapo ekonomė. Ūkyje buvo auginamos karvės ir kiaulės, taip pat labai daug paukščių. Mūsų motina ėmė juos prižiūrėti ir buvo labai rūpestinga. Derlingose žemėse vešėjo kukurūzai ir javai. Senelė Marija buvo pasiturinti moteris, bet niekada sau nepataikavo, gyveno neišlaidaudama. Prabanga jos ne domino. Ji tiesiog dirbo darbą, o sekmadieniais, apėjusi galvijus, eidavo į bažnyčią. Juk pati žinai, kad ir mūsų motina buvo labai religinga.

– Taip, žinau. Ji ir mane taip auklėjo, – pasakiau. – Už tai esu jai dėkinga, man tai labai padėjo, ypač sunkiais laikais.

– Kai mūsų mama buvo dvidešimt dveju, jos gyvenimas pradėjo keistis, – pasakojo Magdalena. – Brolis, tai yra dėdė Ksaveras, vedė Johaną, trejais metais vyresnę už mūsų mamą. Deja, abi jos labai nesutarė. Teta Johana mėgo įsakinėti, todėl net aš stengdavausi nesimaišyti jai po kojomis. Po dvejų metų ji galutinai perėmė valdžią Brunerių ūkyje. Senelę Mariją ištiko insultas. Dėdė Ksaveras buvo mielas žmogus, plušantis nuo aušros iki sutemų, tačiau ūkyje įsakinėjo teta Johana. Mūsų mama pasijuto nereikalinga, bent jau taip man pasakojo. Todėl labai apsidžiaugė, kai ją ėmė merginti dėdės Ksavero draugas Brunas, aludaris, tų laikų supratimu – gera partija. Jie susituokė 1958-aisiais. Tais pačiais metais gimiau aš. Po dvejų metų persikėlėm gyventi į Miuncheną, nes tėčiui buvo pasiūlyta vieta alaus darykloje, – kalbėjo Magdalena, o aš gaudžiau kiekvieną jos žodį. – Prisimenu, motina pasakojo nenorėjusi keltis į miestą. Gerai ji jautėsi tiktai kaime.

– Ji niekada nemėgo ir triukšmingo, dvokiančio Lagoso. Hareme jautėsi daug geriau negu už jo sienų, – įsiterpiau aš.

– Kuo puikiausiai ją suprantu, – nusišypsojo sesuo. – Tiesa, pamiršau šį tą svarbaus. Nesantaika tarp mamos ir brolienės vis gilėjo, ir galiausiai, prieš pat mūsų mamos vestuves su mano tėvu, teta Johana ir dėdė Ksaveras išvarė ją iš namų.

– Šito aš lig šiol negaliu suprasti, – vėl įsiterpiau. – Man regis, mama vengdavo bet kokių konfliktų.

– Vis dėlto po senelės Marijos mirties nesantaika tarp brolio ir sesers virto atviru priešiškimu. Priežastis buvo mūsų mamos vestuvės su tavo tėvu, – kalbėjo Magdalena.

Nustebusi žiūrėjau į seserį. Apie tai dar nebuvo galvojusi. Bet norėjau kuo daugiau sužinoti apie ankstesnę motinos gyvenimą.

– Kaip jums sekėsi Miunchene? – paklausiau susijaudinusi.

– Miunchene mama labai greitai rado darbą, – atsakė Magdalena. – Alaus daryklai, kurioje dirbo tėvas, priklausė keletas restoranų ir aludžių su sodais. Kai motinai buvo pasiūlyta vienos užėigos vedėjos vieta, ji iškart sutiko.

– Taip, žinau, – linktelėjau. – Mama dažnai apie tai pasakodavo. Ir kad tuomet buvusi labai laiminga. Tu buvai dar visai maža, tiesa?

– Taip, – patvirtino Magdalena. – Abu tėvai plušėjo nuo ryto iki vakaro. Niekada neatostogaudavo. Tėtis nuo jaunystės svajojo apie svečius kraštus, bet mama nenorėjo kam nors kitam patikėti užėigos.

– Štai kaip! Mama kartą pasakojo, jog tai dėl Johanos. Ji baiminosi, kad brolienė sugriautų, ką ji buvo susikūrusi, – pateikiau savo versiją.

– Gali būti, – susimąščiusi pritarė sesuo. – Bet galiausiai darbo užėigoje ji atsisakė. Manau, taip nutiko 1972 metais, nes kaip tik tada alaus darykla ieškojo norinčiųjų steigti filialą Pietų Afrikoje. Tai išgirdęs tėtis labai užsidegė, įkalbėjo mūsų mamą, ir abu ėmė ruošti kelionei. Aš irgi norėjau vykti kartu, bet kaip tik tuo metu

senelę ištiko antras insultas ir ji liko pusiau paralyžiuota. Teta Johana prižiūrėti senelės nenorėjo, o ir neturėjo kada, mat Brunerių ūkis jau buvo tapęs didžiausiu visoje apylinkėje. Be to, jiedu su dėde Ksaveru augino tris vaikus. Taigi mūsų mama parsivežė senelę į Miuncheną.

– Va kodėl tavo tėvas į Pietų Afriką išvyko vienas, – pagaliau supratau aš. Šito nežinojau. – Mama man pasakojo, kad tavo tėvas užsienyje užmezgė romaną su kita moterimi. Ir kad grįžęs į Miuncheną jai atrodydavęs tarsi svetimas.

– Na taip, jai nebuvo lengva, – sutiko sesuo. – Bet po senelės mirties pasidarė dar blogiau. Ją ėmė kamuoti baimė. Galų gale tėtis nutraukė sutartį Pietų Afrikoje ir grįžo į Miuncheną. Mamą rado pasikeitusią. Ji nebuvo liekna, bet sielodamasi dėl išsiskyrimo su vyru ir dėl senelės labai sublogo. Būdama aukšta, metro šešiasdešimt aštuonių, tesvėrė penkiasdešimt du kilogramus.

– Taip, ji buvo labai liekna, – pritariau. – Bet pasakok toliau. Kas nutiko paskui?

– Baigiantis 1974 metams tėtis sužinojo apie galimybę įsteigti aludarystės mokymo centrą Afrikoje, Nigerijoje. Apie tą šalį tėvai nebuvo girdėję, – vėl prabilo Magdalena. – Tuo metu abu aiškino si santykius, aš mokiausi, tad nepuolė įtikinėti manęs, kad vykčiau kartu. Galbūt dėl to, kad nenumanė, kas laukia nežinomoj šaly? Be to, aš mokiausi puikiai. O ką būčiau veikusi tame Lagose? Niekas negalėjo tvirtai pasakyti, ar ten yra vokiečių mokykla, taigi nutariau: lieku internate.

Pagaliau – tai buvo tarp Kalėdų ir Naujųjų metų – abu tėvai sėdo į lėktuvą ir tas nuskraidino juos į Lagosą. Iš tiesų neįtikėtina: kai mama nuvyko į Nigeriją, ji nieko nežinojo apie tą svetimą kraštą, nemokėjo angliškai. Bet blogiausia buvo tai, – bent jau taip pasakojo pati, – kad pasijuto niekam nereikalinga! Tu juk pažįsti mamą. Ji visada buvo linkusi viską daryti pati. Be to, gyveno griežtai pagal Bibliją, ilsėdavosi tik septintą savaitės dieną. Ir staiga atsidūrė vi-

siškai svetimoje aplinkoje. Tėtis gavo teisę naudotis didžiuliu šiuolaikiškai įrengtu namu su tarnais, o tie neleisdavo mamai pajudinti nė piršto. Kai tik ji mėgindavo ką nors nuveikti, kildavo nesusipratimų. Mama pasijuto dar vienišesnė, atstumta. Tėtis buvo pasirašęs sutartį trejiems metams, užėigai Miunchene vadovavo kažkas kitas. Kur jai reikėjo dėtis?

Magdalena pavargusiomis akimis pažvelgė į mane, bet aš raginau ją pasakoti toliau. Apie miegą negalėjo būti nė kalbos.

– Nors tėtis manė padarysiąs mamą laimingą, jiems klojosi daug blogiau negu prieš tai. Dienų dienas ji gulėdavo lovoje ir nejudėdavo. Tuo metu motinos gyvenime atsirado žiniuonė.

– Amara! – plačiai nusišypsojau. – Ji rekomenduodavo patarautojus pasiturintiems baltiesiems, gyvenantiems Lagose. Viena iš jos globojamų mergaičių papasakojo jai apie mūsų mamą, ir Amara nusprendė aplankyti tą liūdnąją moterį iš Vokietijos. Jai kažkaip pasisekė susibičiuliauti su mama. Pirmiausia Amara davė jai pačios sumaišytų užpilų, pagamintų iš įvairių Afrikos žolelių. Po kelių savaičių mama atsigavo ir pradėjo domėtis aplinka. Tada Amara suvedė ją su viena moterimi, ir toji mokė mūsų mamą anglų kalbos. Deja, reikalai pakrypo visai kitaip, negu Amara tikėjosi, – pridūriau ir ėmiau kikenti.

– Kodėl gi? – nustebė Magdalena. – O kas nutiko?

– Vos tik atitokusi mama ėmė auklėti tarnaites. Tos vargšės viską darė atžagariom rankom. Tačiau Amara, užuot išizeidusi, sugalvojo mamai darbą – patikėjo mokyti mergaites. Motina vėl atsigavo ir...

– Taip, tikrai, apie tai man pasakojo tėvas, – pertraukė mane Magdalena. – Jis labai džiaugėsi, kad ir jai pagaliau ėmė patikti Lagose. Jie ėmė dažnai vaikščioti į svečius ir nuolat kviesdavosi žmones pas save.

– Ir tada vienoje iš švenčių mama susipažino su mano tėvu Davidu Umukoro. Ji man pasakojo, kad jis atrodė tarsi karalius, buvo

geras klausytojas ir labai kuklus, niekada nesipuikavo savo darbais. Sakė, jos dėmesį patraukė nuostabios jo akys, – prisiminusi vaizdingą motinos pasakojimą pridūriau svajingai.

– Žinau, – linktelėjo Magdalena. – Simpatiškas jis pasirodė ne tik mūsų mamai. Ir tėtis buvo juo susižavėjęs, noriai pasakodavo jam apie savo darbą.

– Mano tėvas buvo iš tų, kurie moka suvesti žmones. Jis jausdavo, ko kiekvienam reikia, kas galėtų kam padėti. Be to, pažinojo neįtikėtinai daug žmonių. Manau, atstatant vieną alaus daryklą jis netgi padėjo tavo tėvui sudaryti sutartį su konsultantu. Tiesa? – pažvelgiau į seserį.

– Taip taip, – patvirtino ji. – Tėtušis Davidas dažnai svečiuodavosi pas mano tėvus. Su mūsų mama šnekėdavosi apie žemės ūkį, o kartą pakvietė ją į savo fermą. Tėtis pasakojo, kad namo ji grįžo nepaprastai patenkinta, susižavėjusi raudonai ruda žeme. Ir tada tavo tėvas pasiūlė jai ūkininkauti toje fermoje. Tik nesuprantu, kodėl.

– Galiu tau paaiškinti! – sušukau. – Aštuntajame dešimtmetyje Nigerija staiga tapo turtinga. Pelnas, gautas iš trykštančių naftos telkinių, išpildė daugelio norus. Pinigais dosniai pamaloninta valdžia sugalvojo programą, kuri mano šaliai ir šiandien labai pasitarnautų. Programa vadinosi Pamaitink tautą. Kad ir ateityje liaudis nebadautų, investuotojams buvo leista iš valstybės pirkti žemę ir ūkininkauti. Dalyvauti šioje akcijoje buvo raginami ir užsieniečiai. Taigi nieko neįprasta, kad mano tėvas paprašė mūsų motinos pagalbos.

– A, štai kaip, – susidomėjusi linktelėjo Magdalena. – Motinai tai irgi išėjo į naudą. Ji vėl atsidūrė savo stichijoje, tavo tėvas davė jai užduotį, ir depresija, neseniai ją kamavusi, buvo pamiršta. Motina vėl tapo pati savimi.

– Tik bėda ta, kad dirbdama ji nepastebėjo, jog vis rečiau mato tavo tėvą, – pasakiau. – Bet ir jis, man regis, neižiūrėjo, kad abu

palengva svetimėja. Juolab kad pats tuo metu buvo labai užsiėmęs. Mama tai visada pabrėždavo.

Magdalena klausėsi, paskui vėl prakalbo:

– Taip, ir mano tėvas sakė tą patį. Vis dėlto tvirtino taip akiai kaip mūsų motina nepasitikėjęs būsimu tavo tėvu. Nors apie Davidą Umukoro kalbėdavo daug pagarbiau nei mano teta ir dėdė. Na, retsykais nugirsdavau, kaip tėvas Davidą vadina žmonių medžiotoju. Jis turėjo omeny mūsų motiną. Tačiau į vieną klausimą tėtis taip ir nerado atsakymo: kodėl tavo tėvas taip troško suartėti su ištekėjusia moterimi? Juk nuosavų žmonių jis turėjo daugiau, negu reikia!

– Taip paprastai nepaaiškinsi, – atsakiau. – Atstatant pirmąją fermą, tarp jų dar nebuvo išsižiebusi meilė. Juk pati man sakei, kad motina buvo labai religinga. Tavo tėvui ji tikrai buvo ištikima. O gal manai, kad ne?

– Ne ne, viskas taip veikiausiai ir buvo. Šiaip ar taip, tėvas niekada netvirtino kitaip. Jis buvo įsitikinęs, kad sutapo keletas dalykų. Tačiau kokie tai dalykai, taip niekada ir nepaaiškino. Bent jau man.

– Jei nori, papasakosiu, ką apie savo tėvų istoriją žinau aš, – pasiūliau seseriai.

– Būčiau dėkinga, – pasakė mano vokietė sesuo ir atidžiai pažvelgė į mane. – Labai norėčiau pagaliau suprasti, kodėl bavarė pamilo afrikietį haremo šeimininką.

TRISDEŠIMT TREČIOJI ŽMONA

Mano tėvų istorija išties paprasta. Toli gražu ne viena aplinkybė lėmė, kad motina pamiltų mano tėvą.

– Aš buvau ne kokia lengvabūdė panelė, o keturiasdešimt vienerių moteris, – pasakė ji man, kai paprašiau papasakoti savąją istoriją. – Vokietijoje gydytojas buvo nustatęs, kad man prasideda klimaksas. Iš Vokietijos išvykau galvodama, kad geriausi mano metai jau pasibaigė. Tai dar labiau pagilino depresiją, kuria tuomet sirgau. Ir štai vieną dieną susipažinau su tėtušiu Davidu. Jis buvo nepaprastai žavus vyras. Anot žmonių, labai charizmatiškas. Atsispirti jo žavesiui buvo sunku. Moterims tavo tėvas visada darė išpūdį.

Iš pradžių motina nekreipė į jį dėmesio, bet tėtušis Davidas mokėjo merginti. Ar stengėsi, kad ji išsimylėtų jį? To aš nežinau. Vėliau stebėdama savo tėvus neabejojau, kad abu ieškojo vienas kito ir pagaliau surado. Jie puikiai tiko į porą, įvairiais aspektais. Be to, aš tikiu likimu. Jiedu tiesiog buvo skirti vienas kitam.

Be jų dviejų bendrumų, buvo daug kitų dalykų, pavyzdžiui, tėtušio Davido gyvenimo būdas. Kai abu pradėjo atstatinėti fermą, jis pasikvietė mano motiną į savo namus.

– To sekmadienio ryto niekados neužmiršiu, – kalbėjo man motina. – Tėtušis Davidas atsiuntė vairuotoją su dideliu žvilgančiu automobiliu. Tas nuvežė mane į sodą, o čia manęs laukė Davidas. Pamačiusi, kaip jis gyvena, netekau žado. Milžiniškas sodas, daugybė namų, aplinkui tviskanti prabanga. O jis – toks ramus, apsuptas būrio žmonių! Dar didesnį išpūdį man padarė moterų, sutikusių mane, nuoširdumas. Žmonės, supę tėtušį Davidą, buvo nepaprastai draugiški, nesivaržantys ir atviri. Nuo jų dvelkė neįtikėtinu gerumu. Iš pradžių nežinojau, kad visos tos moterys – jo žmonos. Nė sapne nebūčiau galėjusi to susapnuoti. Kai atvykau, patraukėme į didžiausią pastatą. Moterys ėmė dainuoti, buvo triukšminga ir linksma, visą vakarą šokama ir plojama. Tai man asocijavosi su gyvenimo džiaugsmu. Buvau to taip išsiilgusi! Po daugybės niūrių metų Vokietijoje man širdį vėl užliejo džiugesys. Tėtušis Davidas pasakė kalbą. Tuolaik dar prastokai kalbėjau angliškai, todėl prireikė laiko, kol supratau, kad jis sako pamokslą. Suvokiau esanti afrikietiškos pamaldos. Tos ceremonijos niekaip negalėjai lyginti su bažnytinėmis apeigomis Vokietijoje.

Davidas pasirūpino, kad mano motina į pamaldas būtų atvežta kiekvieną sekmadienį. Visą savaitę ji laukdavo šio bendro pasibuvimo. Labai greitai pramoko svetimos kalbos ir jau galėjo suprasti, ką Davidas sako per pamokslą.

– Man patikdavo jo pamokslai. Jis kalbėdavo apie abipusį atidumą, tarpusavio santykius, visų žmonių lygybę. Nebūdavo sakinio, kuriam būčiau nepritarusi. Paskui jis dalydavo maistą vaikams iš vargingų šeimų. Lagose susidūriau su akivaizdžiu skurdu. Bet dabar mačiau, kad daromi konkretūs darbai – padedama vargšams, dalijamasi su jais.

Kai kurios iš hareme sutiktų moterų buvo mūsų motinos amžiaus. Pavyzdžiui, mama Paty ir mama Felicita. Su tomis dviem ji iškart susidraugavo. Prašalaitę vokiečių jos įtraukė į veiklą. Mūsų motina mėgo rankdarbius ir meistrauti, tad moterys parodė, kuo

užsiima pačios, ir motina susižavėjusi mokėsi iš jų. Kita vertus, ji mokėjo tokių dalykų, kurių neišmanė kitos. Taip susibūrė įdomi draugija, kurioje nebuvo tik pagrindinio veikėjo – tėtušio Davido.

– Vieną dieną suvokiau, kad tėtušio Davido namuose ne tik maloni draugija, bet ir džiugu būti būryje, smagu dalytis išgyvenimais. Taip po truputį šie namai tapo ir mano namais. O kas manęs laukė tikruose namuose? Tuštuma ir vienatvė. Supratau pamilusi vyrą, sukūrusį šį mažą intymų pasaulį, – pasakojo mama, kai paklausiau, kada pirmą kartą suvokė mylinti mano tėvą.

Per kelis mėnesius motina labai pasikeitė, ėmė rengtis baltais drabužiais kaip ir tėvo žmonos. Po daugelio metų ji pasakė man:

– Tokie daug mielesni nei siauri vokiški drabužiai, visada mane varžė. Staiga pasijutau išsilaisvinusi iš varžtų, varginusių mane ilgus metus. O dėl meilės tavo tėvui, tai ūmai pasijutau atjaunėjusi. Buvau jam nepaprastai dėkinga. Jis man sugražino ne tik pasitikėjimą savimi ir gyvenimo džiaugsmą, bet ir jaunystę. Tą patį jaučiau, kai supratau, jog laukiuosi tavęs. Supratau gavusi dovaną – netikėtą, didelę ir vertingą.

Taip nutiko apie 1975-uosius. Magdalenos tėvas buvo pasirengęs priimti mane kaip dukrą, bet motina atsisakė.

– Aš mylėjau tėtušį Davidą ir norėjau, kad tu augtum kaip jo vaikas, – pasakojo ji man po daugelio metų.

Be to, tėtušis Davidas norėjo mane pripažinti ir vesti mano motiną.

Pasak mamos, tik tada ji ėmė suprasti, koks tas gyvenimas hareme. Išdidžiai pasakojo man:

– Buvau pristatyta visoms Davido žmonoms. Daugelį jų jau pažinojau, bet kai išgirdau, jog būsiu trisdešimt trečioji žmona, pasidarė truputį nejauku. Santuokai pritarti turėjo visos trisdešimt dvi žmonos! Kad nebūtų jokių ginčų. Tėtušis Davidas pasiėgė labai sumaniai, prieš mums tampant vyru ir žmona pasikviesdamas mane į sodą. Svarbiausios jo žmonos – Felicita ir Paty, kurių žodis

buvo itin svarus, mane išsyk pamėgo. Jeigu jis būtų pajautęs, kad abi mane atstumia, tu, Choga Regina, tikriausiai nebūtum gimusi. Manau, tavo tėvas būtų išsyk nutraukęs su manim santykius.

Vėliau pati mačiau, kaip tėvas tokiu pat būdu į haremą vieną po kitos atveda naujų moterų. Man tai atrodė visiškai korektiška, aišku, jei apskritai pritariama daugpatystei.

Man niekada nešovė mintis, kad pirmasis mamos vyras galėtų jaustis apgautas. Nors jis pats laikėsi nuomonės, kad mano tėvas Davidas veikė strategiškai. Esą tėtušis Davidas jau tada, kai pirmą kartą pasikvietė mamą į sodą, kurpęs planus. Motina man pasakojo, kad pirmasis jos vyras nutraukė sutartį ir grįžo į Vokietiją, į Brunerių ūkį, o po penkerių metų mirė. Jam tada buvo penkiasdešimt ketveri. Abu su mano mama dar buvo spėję susitikti Vokietijoje, ir jis jai atleido.

Kai 1975 metų pabaigoje mano mama oficialiai ištekėjo už Davido Umukoro, ji buvo penktą mėnesį nėščia. Vestuvės buvo labai prašmatnios, jose dalyvavo visa gausi šeimyna – taip vadiname haremo gyventojus. Anuomet dar nebuvo bendruomenės namo, o senasis vestuvėms netiko, nes per mažas. Todėl mano tėvai buvo sutuokti po atviru dangumi. Mamai tai atrodė nepaprastai gražu. Beje, tai buvo paskutinė santuoka, sudaryta tokiu būdu. Šventė tęsėsi iki kito ryto.

Gyvendama hareme esu mačiusi kelerias vestuves – ir savo tėvo, ir seserų bei brolių, tad galiu puikiai įsivaizduoti, kokios smagios jos buvo. Kelios dienos prieš jas buvo puošiamas sodas, gaminami prašmatniausi valgiai, gražinosi moterys. Haremo choras, susidedąs iš mergaičių ir moterų, mokėsi naujų dainų. Džiaugsmas būsimu įvykiu sukūrė ypatingą atmosferą. Paprastai į vestuves būdavo kviečiama ir naujosios žmonos šeima, tačiau mano motinos atveju tai buvo neįmanoma. Taigi dalyvavo tik Amara, spėjusi tapti motinos drauge ir patarėja.

Amara dar ilgai prisiminė tas vestuves.

– Prieš mažiau nei metus tavo motina buvo labai liūdna moteris, – pasakojo ji man. – O per vestuves stovėjo greta garbingo vyro ir atrodė kaip karalienė. Jos akys spinduliavo laime lyg jaunos moters, pasiekusios lemiamą gyvenimo etapą. Balta čadra buvo išpuošta margomis gėlėmis, pečius gaubė aukso siūlais išsiuvinėta skara. Kai žiūrėjau į šokančius tavo tėvus, atrodė, kad tavo mamos praeitis pasitraukė į toliū tolius.

Motinos ramsčiai buvo moterys, su kuriomis ji susidraugavo dar prieš vestuves – mama Paty ir mama Felicita. Jos padėjo jai įsirengti asmeninius kambarius. Hareme motina buvo vienintelė europietė. Kitos moterys susidomėjusios klausydavosi pasakojimų apie joms svetimą ir tolimą pasaulį. Beveik visos Davido žmonos nebuvo nukeliavusios toliau sodo ir tėvų namų. Mano mama mėgavosi dėmesiu, rodomu jai, kitas vyro žmonas lepino pagamindama ką nors gardaus. Ji juk gana ilgai dirbo užėigoje! O hareme visada mielai smaguriaujama. Be to, vedyboms buvo ruošiamos daugybė mano seserų, tad mama dalijosi su jomis žiniomis apie namų ūkio tvarkymą.

Motinos giminaičiai tai santuokai nepritarė. Tada ir sužinojau, kad vokiečiai nusistatę prieš daugpatystę, bet savo akimis mačiau, jog hareme motina jaučiasi puikiai. Čia niekas nežinojo, kas yra vienatvė, čia vyravo tarpusavio pagalba ir supratimas. Daug vėliau teko patirti, kad taip būna ne visur, bet apie tai dar papasakosiu. Tai, kad hareme, kuriame aš gimiau, buvo tokia puiki atmosfera ir draugiška bendruomenė, lėmė mano tėvo asmenybę, iš dalies ir abi pirmosios jo žmonos – Paty ir Felicita.

Tėtušis Davidas reikalavo, kad su visomis jo karalienėmis (taip jis vadino savo žmonas) būtų elgiamasi vienodai, neišskiriant nė vienos. Turiu omeny ir laiką, kurį jis praleisdavo su kiekviena, ir finansinę paramą joms įsirengiant būstus ar perkant drabužius. Į haremą nuolat atvykdavo prekeivės, atgabendavo kūno priežiūros priemonių, audinių drabužiams, papuošalų. Tačiau drabužiai turėjo būti tik vienos spalvos – baltos. Tiesa, audiniai – šilkas, medvilnė, bran-

gūs siuviniai – galėjo būti įvairių švelnių atspalvių: dramblio kaulo, švelniai rožiniai arba vos gelsvi. Tačiau pagrindinio audinio spalva – būtinai balta. Tai buvo nerašytas įstatymas, kurio niekam nevalia laužyti. Tėtušis Davidas norėjo, kad būdamos šioje žemėje tokiu būdu jaustumės esančios pasirengusios amžinybei.

Drabužiams ir smulkmenoms pinigų visos karalienės gaudavo po lygiai. Ir vis dėlto kai kurios gudresnės įkalbėdavo prekeives parduoti joms tai, ko neturi kitos žmonos. Prekeivės, žinoma, džiaugdavosi kiekvienu papildomu pirkinium. O gudragalvės puikuodavosi prieš kitas arba, pasipurškusios brangiais kvapalais, meilindavosi tėvui, siekdamos didesnio jo palankumo.

Manau, haremas – puiki vieta pajausti, koks svarbus gali būti kvapas. Tėvo uoslė buvo nepaprastai jautri. Kai kurios žmonos azartiškai troško pakerėti jį neįprastais kvapalais ir sugriauti mamos Paty sudarytą lankymosi pas tėvą eilę. Kadangi moterys nešiojo vienodai sukirptus drabužius ir dėl to atrodydavo kaip dvynės, norint į save atkreipti dėmesį nelikdavo nieko kita, kaip pasitelkti savitą kvapą.

Tėvas, niekada negailėjęs komplimentų, girdavo naują kvapą, o išsikvepinusią žmoną išsirinkdavo favorite. Ačiū Dievui, šitaip elgdavosi retai, nes mama Paty vis primindavo jam apie tokio elgesio pasekmes – favoritė galėjo užsitraukti karalienės, kurios eilė tuo metu būdavo eiti pas tėvą, nemalonę.

Kartais, atvirksčiai, tokios gudrybės apvildavo – tėvas nusigreždavo nuo išsikvepinusios dėl jo žmonos ir savo prielankumą rodydavo kitai karalienei. Atstumtajai tekdavo kęsti kitų žmonių pašaipas.

Mama Paty buvo karalienė regentė. Jos pareiga – paskirstyti, kuri žmona kada turi aplankyti mano tėvą. Kai žmonių tiek daug, tas darbas buvo alinantis. Juk tekdavo apgalvoti viską: kontroliuoti susilaikymo laiką (gimus berniukui – dveji metai, gimus mergaitei – vieneri), vaisingas dienas, kada viena iš žmonių, kitų nuprausta ir išpuošta, būdavo vedama pas tėvą. Suprantama, reikėjo

atsižvelgti ir į „nešvarias“ dienas. Tėvas jokių būdu neturėdavo susitikti su „nešvaria“ žmona.

Jei karalienės susipešdavo ar net susimušdavo iki mėlynių ir niekaip nepavykdavo susitaikyti, peštukės privalėdavo eiti pas mamą Paty, ir toji nusprendavo, kuri iš jų teisi. Paty sukviisdavo „tribunolą“, susidedantį iš jos pačios (nes buvo vyriausia ir todėl įtakingiausia) ir dar dviejų žmonių.

Būdavo, kad karalienės susiburdavo į grupes ir visokiais būdais stengdavosi į „tribunolą“ prastumti savo atstovę, kad taip padidintų savo įtaką. Trečiaisiais gyvenimo hareme metais į tą moterų teismą buvo išrinkta mano mama – dėl to, kad sutardavo beveik su visomis žmonomis. Ji, europietė, be to, jau ne jauniklė, turėjo blaivią galvą. Kitos žmonos ją už tai labai vertino. Net mano tėvas dažnai klausdavo jos patarimo.

Iš visų žmonių tik viena nuo pat pirmos dienos ėmė griežti dantį ant mamos. Jos vardas buvo Idu. Ją, dvidešimt vienerių metų merginą, mano tėvas vedė vos kelios savaitės iki vestuvių su mano motina. Afrikietė Idu buvo kilusi iš šiaurės Nigerijos, iš pasiturinčios šeimos. Aukšta, liekna, perpus jaunesnė už mano mamą mergina didžiavosi savo kilme, nes jos tėvas buvo sultonas, jam ištikiškai atsidavęs buvo didžiulis klanas. Kiek man žinoma, už tėtušio Davido Idu ištekėjo todėl, kad taip norėjo jos tėvas. Kai praėjus vos keliems mėnesiams po jungtinių jos vyras vedė kitą, Idu savimeilė buvo užgauta. Bet labiausiai pažeminta pasijuto sužinojusi, kad mano motina pagimdė mane jai nespėjus pastoti.

Taigi Idu vaikų kol kas neturėjo. O mano mama buvo tokia laiminga susilaukus manęs. Idu ėmė dar labiau nekęsti mano motinos. Kadangi tėvas su mano mama susitikdavo ne tik lovoje, bet ir nuolat tardavosi, Idu pradėjo kurstyti prieš ją kitas žmonas. Esą mano mama užburianti tėtušį Davidą. Galų gale mama Paty pasirūpino, kad su tėvu kurį laiką miegotų tik Idu. Kai toji pagaliau pastojo, hareme vėl įsiviešpatavo taika.

ĮTAKINGAS VYRAS

Tėvas buvo ne vienintelis nigerietis, gyvenęs daugpatystėje. Vis dėlto dauguma vyrų mano šalyje turėjo „tik“ dvi arba tris žmonas. Tai priklauso nuo religijos, socialinės padėties ir piniginės. Tėtušis Davidas buvo turtingas vyras. Ir vienas iš tų, kurie įtikėjo turį atlikti ypatingą misiją. Todėl jis iškėlė sau tikro vyro vertą tikslą: kitiems įkvėpti pasitikėjimo savimi, kad galėtų laimingai gyventi. Kelias į tai buvo Juodojo Jėzaus šeima, kitaip tariant, šeimyna. Tos šeimynos ašis buvo jis pats, tėtušis Davidas Umukoro. Jo žmonos gimdė jam vaikus, paskiau jie turėjo didinti šią šeimą (todėl tėtušis ir turėjo tiek daug žmonių) ir pasaulyje skleisti tėtušio Davido mintis.

Tokia užduotis pirmiausia tekdavo sūnums. Pavyzdžiui, tėtušio Davido vyriausiajam Mozei. Kai gimiau aš, jam buvo dvidešimt ketveri. Mūsų tėtušis jį buvo išsiuntęs į musulmonišką šiaurę, kad ten tėvo pavyzdžiu suburtų savo šeimyną. 1976 metais, kai gimiau aš, Mozė turėjo tris vaikus. Šiandien, kiek man žinoma, jų jau dvidešimt. Ir visi prisideda prie to, kad būtų platinama krikščionybė – tokia, kaip ją supranta mano tėvas. Be abejonės, vyriausieji Mozės palikuonys netrukus suburs savo šeimynas.

Šio tikslo pradžių pradžia buvo misionierių mokykla Kalabare, mieste pietryčių Nigerijoje. Mažasis Davidas – vargšų, bet teisingų katalikų vaikas – ten mokėsi skaityti, rašyti ir skaičiuoti. Žinoma, išpažįstant Jėzų Kristų. Baltiesiems kunigams net abejonių nekilo, kad Dievo sūnus yra baltaodis. O mano tėvas susimąstė: argi Jėzus negalėjo būti tokios pat spalvos kaip jis ir jo draugai misionierių mokykloje? Kaip jo tėvai? Kai kuriems bendramoksliams ši mintis pasirodė labai įdomi. Bet nepatiko vienuoliams, penktojo dešimtmečio viduryje auklėjusiems dešimtmetį vaiką. Ir tada jie išmetė berniuką iš mokyklos. Mano tėvui tai atrodė neteisinga. Apie tą nuotykią jis pasakodavo gana dažnai, nes tai turėjo įtakos visam jo gyvenimui.

Nenuolankųjį Davidą tėvai išsiuntė pas dėdę Emanuelį, motinos brolių, į Lagosą, esantį beveik už tūkstančio kilometrų. Dėdės Emanuelio šeimyną sudarė ne tik jo šeima, šeši asmenys, bet ir artimesni ir tolimesni giminaičiai. Davidas, mažasis užsispyrėlis iš svetur, šeimynoje neturėjo jokių privilegijų, buvo pasiuntinukas, tarnas. Tėvas vėliau sakydavo esąs dėkingas likimui už tai, kad anuomet jis buvęs pats nereikšmingiausias žmogutis, nes taip išmokęs įsitvirtinti gyvenime.

Dėdė Emanuelis irgi buvo praktikuojantis katalikas, bet labai griežtas tėvis. Mano tėvas liovėsi kalbėjęs apie tamsiaodį Dievo sūnų, tačiau nesiliovė apie tai galvojęs. Jis suprato, kad neatsakingai laidant liežuvį gali būti tuoj išvarytas iš gimtinės.

Kai tėvas atvyko į Lagosą, šiandieninis dešimtmilijoninis miestas buvo daug mažesnis, diduma gyventojų labai skurdo. Kad galėtų puoselėti savo tikėjimą, skurdžių kaimelių gyventojai patys ėmė statyti bažnyčias. Tai buvo paprastos lūšnos su kryžiumi, atverčiamais suolais (arba be jų) ir kukliu altoriumi. Tačiau tikintiesiems, kaip ir mano dėdės šeima kilusiems iš dar vargingesnių Nigerijos apylinkių ir atvykusiems dirbti į Lagosą, tie vargani Dievo namai buvo ir prieglobstis, ir sava bendrija. Katalikų Dievas

buvo ir jų pastogė, ir paguoda sunkiais laikais, ir viltis kada nors patekti į rojų.

Dėdė Emanuelis taip pat pastatė kuklią bažnyčią iš molio, medžio ir skardos. Joje tebuvo viena vienintelė apiplūšusi Biblija. Tačiau bėdų dėl to nekildavo, nes skaityti tais laikais retas kuris mokėjo. Tarp mokančiųjų buvo ir mano tėvas! Juk ketverius metus lankė misionierių mokyklą gimtajame kaime. Dėdei Emanueliui tai neprasprūdo pro akis. Kadangi į pačių pastatytą bažnyčią kunigo prisišaukti nebuvo įmanoma, pamokslus sakydavo bendruomenės nariai, daugiausia – iškalbingasis tėčio dėdė. Ir tėtis, kuriam tada buvo gal dvylika metų, skaitydavo iš Biblijos. Anksčiau buvęs tarnas, dabar jis kiekvieną sekmadienį atsidurdavo dėmesio centre. Mažasis Davidas gavo progą prisiliesti prie „tiesos“ – Dievo žodžio.

Į jį pagalbos vis dažniau ėmė kreiptis vyresni vyrai – prašydavo ką perskaityti ar parašyti. Tas žinojimas, kad yra pranašesnis už kitus, ir jo paslaugumas greitai padarė jį svarbiu asmeniu vargšų apylinkėje. Kasdien bendraudamas su žmonėmis jis matė, ko jiems reikia. Nesvarbu, kas ką kalbėtų – apie slaptus meilės lūkesčius, darbo paieškas ar kasdienius reikalus, – visiems svarbiausia buvo viena: kaip pramisti?

Paskui tėtušis Davidas pamilo savo dėdės dukrą Patriciją, kuri vėliau tapo mama Paty. Mozę ji pagimdė būdama aštuoniolikos. Tėtušiui Davidui tada buvo šešiolika. (Nigerijoje kūdikiai užregistruojami arba pavėluotai, arba, kaip mano atveju, išvis neregistruojami.) Dėdė neprieštaravo, kad po vestuvių abu apsigyventų jo namuose. Karštakošis mano tėvas padarė klaidą: nuo jo pastojo Paty sesuo Felicita. Dėdė pareikalavo vesti antrą dukrą. Taigi septyniolikmetis tėtušis Davidas jau turėjo dvi žmonas, su kuriomis susilaukė trijų vaikų – trijų sūnų. Dėdė Emanuelis išvarė Davidą iš namų, tačiau ėmė jį spausti, kad rūpintųsi savo šešių asmenų šeima. Tai buvo labai nelengva skurdžioje gyvenvietėje su nameliais, dengtais gofruota skarda.

Tuo metu iš Niujorko į Nigeriją atvyko Afrikos amerikietis, kurio protėviai buvo kilę iš Lagoso. Tėvas tikėjo lemtimi, taigi tarė sau, kad su šiuo vyru lemiamu momentu susipažino ne šiaip sau. Tėtušis Davidas papasakojo nepažįstamajam apie savo svarstymus, kad Jėzus buvęs juodaodis. Ir pirmą kartą gyvenime suprato radęs bendramintį.

Iš niujorkiečio tėtušis Davidas pasiskolino pinigų ir prieš lūšnelę, kurioje glaudėsi su dviem žmonomis ir trimis vaikais, pastatė kuklius Dievo namus. Kitaip tariant, surentė juos savo kieme. Nors žodis „kiemas“ čia ne visai tinka. Tame žemės lopinėlyje lakstė vištos, kiaulė ir daugybė ožkų, rupšnojantių žolę, besikalančią iš nederlingos žemės.

Tais metais Nigerijoje, kuri buvo Anglijos kolonija, buvo paskelbta nepriklausomybė. Tėtušis Davidas pasiūlė žmonėms tai, ko jiems labai trūko, ir dabar jie jau nesijautė antrarūšiai žmonės vien dėl to, kad oda tamsios spalvos.

Vyras iš Niujorko papasakojo tėvui, kad jo gimtajame mieste bendruomenės išsilaiko todėl, kad renka nario mokesčius. Dievo namams statyti, įrengti ir išlaikyti tikintieji paaukoja net iki dvidešimties procentų savo pajamų. Davidas irgi įvedė nario mokesčių. Beje, iš pagarbos guviam dvidešimtmečiam jaunuoliui jį imta vadinti tėtušiu Davidu. Iš savo bendruomenės narių jis prašė tik penkių procentų nuo gaunamų pajamų. Tuo laiku žmonės uždirdavo labai mažai, bet, manau, tarp visų bendruomenių tai buvo pati menkiausia prašoma suma.

Davido šeimyna gyvavo jau gerus metus. Ir štai vieną dieną į tradicinį sekmadieninį susirinkimą devintą ryto atvyko moteris vardu Yemi. Buvo šluba nuo gimimo, todėl ją atnešė giminaičiai. Mama Paty, kuri tą sekmadienį taip pat dalyvavo susirinkime, dažnai mums pasakodavo, kad niekas nė nepastebėjo, kada įvyko stebuklas. Nuo garsių giesmių apsvaigusį minia staiga pamatė, kad luošoji Yemi įsimaišė tarp šokančiųjų.

Nuo to sekmadienio bažnyčia būdavo pilna žmonių, dalis jų stovėdavo net ant siaurų keliukų, einančių iki kaimyninių namų. Ir kaskart žmonių susirinkdavo vis daugiau. Jie atsivesdavo ligonius, trokšdavo, kad tėtušis Davidas išgydytų luošius. Ir dosniai aukojė bažnyčiai. Mano tėvas netrukus nusipirko didesnę žemės sklypą ir pastatė naują bažnyčią, kad sekmadieniais galėtų sutilpti visi norintieji. Žinios apie tėvą ir jo mokymą apie tamsiaodį Jėzų Kristų plito taip greitai, kaip vasaros vėjyje lakioja medžių sėklos.

Iš dėdės Emanuelio tėvas perėmė gilią krikščionišką tradiciją: valgydinti vaikus iš vargingiausių šeimų. Maistas buvo dalijamas po kiekvienų pamaldų. Tačiau nemanau, kad į bažnyčią žmonės plūdo vien dėl to, nors buvo ir tokių. Taigi daugelis nuolat badavusių vaikų dabar gaudavo pavalgyti.

Kai kartą paklausiau mamos apie stebuklą prieš trisdešimt penkerius metus, kai tąsyk išgijo Yemi, ji man atsakė taip:

– Galbūt ji nebuvo luoša, tik bijojo atsistoti. Pamačiusi, kad visi aplink šoka ir yra laimingi, veikiausiai užmiršo savo baimę ir atsi-stojo.

Manau, tai ir yra tikrasis stebuklas, kurį padarė mano tėvas. Visus, kuriuos tik pažinojo, jis išmokė atsikratyti baimių. Ir tai darė tol, kol turėjo jėgų. Tėtušio Davido istorija mūsų šeimynoje dažniausiai turi tokią prasmę: norint, kad padėtų Dievas, reikia tikėti savo jėgomis ir nuveikti didelį darbą.

Mano tėvas nebuvo mielas senolis, ant kurio kelių galėjai saugiai susirangyti, padėti galvą ant peties. Tėtušis buvo visų, priklausė visiems, o ne kam nors vienam. Jo „dideliame“ gyvenime nebuvo vietos menkoms mūsų asmeninėms problemoms. Tačiau tėviškos meilės aš beveik nepasigedavau. Buvau įpratusi to nereikalauti.

MANO MAMOS

Gimiau praėjus penkiems mėnesiams po to, kai motina apsigyveno hareme. Ji visada sakydavo, kad išsirinkau pačią karščiausią dieną metuose. Jai buvo keturiasdešimt dveji, pirmajai dukrai – aštuoniolika metų. Pusdienį ji kartu su kitomis dviem žmonomis dažė naujo bendruomenės namo kambario sienas. Nėščiujų nebuvo gailimasi, iki pat gimdymo jos dirbdavo kaip ir kitos moterys. Motina gerai jautėsi hareme ir nutarė nereikalauti išskirtinių teisių. Net prasidėjus sąrėmiams ji dirbo sukandusi dantis. Tik nutekėjus vaisiaus vandenims dvi kitos žmonos nuvedė ją į jos kambarį.

Iš Miuncheno kraustydamosi į Lagosą motina pasiėmė dvigulę ažuolinę lovą svečiams. Šioje lovoje tėvo hareme miegodavo ji pati, joje gimiau ir aš. Šalia nebuvo jokio gydytojo. Mama Felicita, pati pagimdžiusi šešis vaikus, visoms pagelbėdavo kaip pribuvėja. Tam reikalingų žinių ji įgijo iš vienos moters, kilusios iš šiaurės Nigerijos. Mama Felicita savo darbą atlikdavo gerai. Taip buvo visada. Tačiau kai į šį pasaulį turėjau ateiti aš, viskas susijaukė. Pasirodo, aš dar nebuvo nusiteikusi gimti!

Paskui motina man dažnai pasakodavo apie tą nepamirštamą dieną:

– Blaškiausi šen ir ten, tupėjau ant grindų prie lovos, guliau į lovą. Felicita masažavo pilvą. Ir vėl tūčiau, vos neišprotėjau iš skausmo, bet tu – nė krust.

Šiandien jau žinau, kodėl taip nutiko. Buvau neįprastoje padėtyje – apsisukusi ir tūnojau tvirtai įstrigusi!

Esant tokioms komplikacijoms, mamos Felicitos žinių nebeužteko. Po valandų valandas trukusių pastangų ji stvėrė mane už vienos kojos ir ištraukė. Tai nebuvo atlikta labai švelniai, bet, kiek prisimena motina, aš nepuoliau rėkti. Mano burnos ertmė ir viršutiniai kvėpavimo takai buvo pilni gleivių. Mama Felicita tol var-taliojo mane ore, kol pagaliau pradėjau rėkti. Labai myliu mamą Felicita, bet pasakysiu atvirai: ji labai pakenkė mano motinai. Dėl neprofesionalios gimdymo priežiūros buvo daug įplyšimų, ir jie nebuvo susiūti. Likę randai dar ilgai kamavo mamą.

Sudėtingo gimdymo pasekmės pasimatė po kelerių metų. Šliau-žioti aš taip ir neišmokau, bėgioti pradėjau labai vėlai, trečiaisiais gyvenimo metais. Iš pradžių niekam nekrito į akis, kad šlubuoju. O kai pastebėjo, buvo per vėlu. Dėl išnirusio šlaunikaulio mama kaltę vertė sunkiam gimdymui ir nemokšiškam manęs gydymui. Jei ne luošumas, mano gyvenimas būtų susiklostęs kitaip. Supran-tu, guostis beprasmiška, ir vis dėlto džiaugiuosi, kad viskas nesi-baigė dar blogiau.

Antroji pribuvėja, padėjusi motinai, buvo mama Bisi. Be mano motinos, ji – pats mieliausias žmogus iš visų, su kuriais man teko bendrauti nuo vaikystės. Bisi – maža ir apvali, nors tėvas paprastai vesdavo tik aukštaūges moteris. Ji kilusi iš jorubų genties, gyve-nančios Lagoso apylinkėse. Nors yra katalikė, iš savo močiutės išmoko daugybę burtų ir magijos paslapčių. Tėvas apie tokius da-lykus nenutuokė. („Yemi stebuklas“, kuri dauguma naujų bendruo-menės narių laikė jo nuopelnu, džiaugsmo tėvui neteikė, jis neno-

rėjo atrodyti kaip magiško kulto tarnas. Todėl jei reikalas sukdavosi apie „ypatingus dalykus“, į Bisi tekdavo kreiptis slapčia. Dar ji turi gebėjimą atgaivinti nuvytusius ir nusvirusius augalus. Prisiekinėja, kad per pilnatį kalbasi su silpnais augalais.)

Švelnioji Bisi visada atkiš petį, jei nori išsiverkti. Bet niekada nesivels į ginčą. Sielos žaizdas ji mieliau gydo po visko. Kad ir kas nutiktų, Bisi visur įžiūri ką nors gero. Ji dažnai nuoširdžiai juokiasi. Bisi spinduliuoja džiaugsmu ir užkrečia juo kitus. Ji man daugiau negu patikima draugė. Bisi – mano antroji motina, mano mama Bisi.

Tikra laimė, kad man ateinant į šį pasaulį būtent ji padėjo Felicitei ir motinai. Kai aš gimiau, Bisi sušuko:

– Ji bus mielas vaikas, pamatysit!

Mamai buvo gera girdėti ją taip sakant, nes gimiau susiraukšlėjusi, kūną dengė juodi pūakai, o sūrio baltumo oda buvo nusėta raudonų ir mėlynų dėmių. Motina po gimdymo neturėjo jėgų manęs apžiūrėti. Mama Bisi su meile prižiūrėjo silpną gimdyvę ir mane, pirmomis, itin sunkiomis, dienomis gydė mus žolelėmis.

Tėvas kiekvieną savo vaiką apžiūrėdavo jo gimimo dieną ir darėdavo tai pabrėžtinai uoliai. Vardo suteikimo ceremonija vykdavo po keturiolikos dienų, kai jau būdavo nesibaiminama dėl staigios kūdikio mirties. Manau, išvydęs mane tėvas pasibaisėjo. Sprendžiu iš keistoko vardo – Choga, kurį jis man davė pirmąsyk mane apžiūrėjęs. „Dievo darbas“ – taip mano vardas skamba jo gimtąja kalba. Man pačiai tai skamba taip, lyg tėvas norėtų pasakyti: aš nekaltas dėl tokios to vaiko išvaizdos! Beje, aš viena iš pirmųjų, kartu su kitais trimis vaikais, buvau pakrikštyta naujame bendruomenės name. Mano krikštamotės buvo mama Bisi ir mama Ada.

Ada visai kitokia nei Bisi: ji kaulėta, didelėm rankom, pūslėtais delnais, nes mėgsta sunkiai dirbti. Ji padėdavo statyti namus tėvo žemės sklype. Šita mano krikštamotė kalba mažai, mieliau klausosi, kai pasakoja kiti, retsykais įterpia vieną kitą sakinį, užtat labai taiklų. Kitiems tam prireiktų tūkstančių žodžių. Kai kurie,

nesulaukę, kada Ada pagaliau ką nors pasakys, nutaria, kad ji kvanktelėjusi. Bet tai baisi neteisybė. Manau, jai visiškai nesvarbu, ką apie ją galvoja kiti. Ada kilusi iš labai skurdžios šeimos, gyvenančios šalies šiaurėje. Jos namiškiai visą gyvenimą keliavo ieškodami ganyklų savo gyvuliams. Galbūt todėl ji išmoko kantriai laukti, kol susiklostys palankios aplinkybės.

Vaikystėje maniau, kad mažoji apvalioji Bisi labai jauna, o Ada – labai sena. Vėliau išsiaiškinau, kad yra priešingai. Ada – dvidešimt aštuntoji tėvo žmona. Mano mamą jis vedė prabėgus ketveriems metams po jų vestuvių. Šiandien Adai apie penkiasdešimt.

Bet grįžkime prie mano istorijos. Bisi optimizmas pasitvirtino: pūkeliais apaugęs išblyškęs kūdikis virto mielu vaiku. Tiesa, iš pradžių turėjau problemų dėl antsvorio, mat hareme būdavo nuolat verdama ir kepama, o valgoma nesukant galvos dėl figūros. Karalienės stengėsi pranokti viena kitą ruošdamos gardžiausius valgius. Mėgstamiausi mano patiekalai buvo jamsų košė su virtais pakepintais bananais, ananasai su saldžiu kondensuotu pienu, šviežiai paskrudinti žemės riešutai ir saldus ragaišis. Gardųjį ovomaltiną, paruoštą iš vandens ir kondensuoto pieno, mėgstu užvis labiausiai (tik dabar draudžiu sau jį gerti).

Žemės sklype vešėjo Bisi kruopščiai prižiūrimi vaismedžiai. Prirokę vaisiai labai skanūs. Ir ne tik jie. Aš smaguriaudavau ištisą dieną! Atitinkamai ir atrodžiau. Buvau kiek paritus, tiek pastačius, visų mylima ir kutenama, nes balselis džiugus ir skambus. Užuot pasirūpinusios, kad daugiau judėčiau, mamos ir seserys nuolat nešiodavo mane ant nugaros.

Galbūt dėl neįprastos išvaizdos hareme buvau tarsi mielas žaisliukas: mano oda buvo šviesesnė, plaukai ne garbanoti, o krintantys minkštomis bangomis. Mano šukuosenos nuolat būdavo keičiamos, pinamos kasytės, puošiamos spalvotais karoliukais. Daugelis moterų troško mane išdabinti. Tas procedūras aš mėgdavau ir sėdėdavau tyliai tyliai.

Vienintelė mama, manyje įžvelgusi ne tik mielą lėlytę, buvo Ada. Man buvo dveji, kai nuo plaučių uždegimo mirė vienintelis jos vaikas, šešerių metų dukrytė. Manoji krikštamotė Ada jautė dvigubą pareigą budria akimi saugoti mane. Ji pirmoji pastebėjo, kad turiu bėdų dėl kojų. Viena koja buvo trumpesnė ir silpnesnė už kitą, nes blogiau išsivystę raumenys. Ada dažnai padėdavo man koją mankštinti, rūpinosi, kad aš tinkamai valgyčiau ir nenutukčiau. Deja, išgydyti klubo sąnario tokiu būdu nebuvo įmanoma. Tik Ados padedama suvokiau, kad kojos skirtos laktuoti.

Mano prisiminimai apie pirmuosius gyvenimo metus hareme labai malonūs. Mano vaikystės pasaulis – tai spalvoti stikliniai karoliukai, kuriuos verdavau ant siūlo, tai medžio gabaliukai, tapdavę man lėlėmis, ir audinių atraižos, kurios pavirsdavo drabužiais. Bendriems žaidimams naudodavome kamštelius ir skardinių ąseles. Mes, mergaitės, mėgdžiodavome besigražinančias karalienes: tepliodavomės dažais, kurių pasigamindavome iš raudonos žemės, sumaišiusios su nedideliu kiekiu vandens. Iš kreidos pasidarydavome baltą grimą arba nuostabią pudrą. Slapta ir taupiai naudodavome motinų kvėpalus, nes norėdavome kvėpėti taip pat gundomai kaip ir jos.

Mane nuolat supo labai daug vaikų. Labiausiai mėgau žaisti su Efe ir jos seserimi Džeme, jauniausiomis Bisi dukromis. Efe buvo dvejis metais vyresnė už mane, Džemė – ketveriais. Mano motinos, mamos Ados ir mamos Bisi kambariai buvo tame pačiame dviejų aukštų name. Statūs išoriniai laiptai, jungiantys abu aukštus, buvo nuostabi žaidimų aikštelė. Viršuje pririšdavome lyną ir sliuogdavome juo ar supdavomės. Drąsą išmėgindavom šokinėdamos nuo laiptų viršaus arba vaidindamos pasaką „Karalaitė bokšte“. (Mama buvo išvertusi kelias vokiškas pasakas ir skaitydavo visiems vaikams.) Džemė, vyriausioji iš mūsų, visada norėdavo būti vargšė uždarytąja gražuole, Efe – princu, o man likdavo piktosios raganos vaidmuo.

Kadangi nuo viršutinės laiptų aikštelės galėdavome matyti gyvenimą už aukštos mūro sienos, juosiančios harema, laiptai kartu buvo ir stebėjimo postas, bent šiek tiek siejantis mus su kaimynais. Viena iš kaimynių buvo moteris iš Vokietijos. Ji gyveno viena dide-liame name. Įsivaizdavome ją esant raganą iš pasakos apie kara-laiteę bokšte, neva ji iš tėvų grobianti vaikus, mat baltoji moteris neturėjo šeimos.

Dažnai mūsų trijulė pirmoji sužinodavo apie naują, dar vieną, tėvo žmoną. Kuo tėtušis Davidas darėsi svarbesnis, tuo turtingesnes žmonas vesdavo. Ypač aiškiai prisimenu moterį auksu tviskančiais drabužiais. Jos daiktus atgabeno net du automobiliai. Bet ir ši kara-lienė greitai pakluso priimtai tvarkai ir ėmė dėvėti baltus drabužius.

Išskyrus tokius įvykius, mūsų dienos bėgo nuobodokai. Keldavomės saulei tekant, mus, vaikus, prieš bendrą malda nuprausdavo dubenyse, paskui drauge su motinomis pusryčiaudavome savo namo kieme. Tada būdavome suskirstomi į grupes: vieni švarinda-vome namus, kiti gamindavome valgi, treči plušėdavome žemės sklype. Užduotys būdavo keičiamos kas savaitę, darbų paskirstymu rūpindavosi mama Felicita.

Priešpiet vyresni vaikai keliaudavo į mokyklą. Pamokos vykdavo bendruomenės name. Mažesnieji žaisdavo arba padėdavo kiemuose ar daržuose triūsiančioms moterims. Po kuklių pietų (dažniausiai gaudavom dubenėlį košės arba ryžių), apie vienuoliką valandą, prasidėdavo ilgas popiečio poilsis. Būdavo galima skaityti, klausytis, kaip skaito vyresnieji, arba jų pasakojimų. Popiet, prieš ketvirtą, haremas vėl atgydavo. Būdavo geriama arbata, ragaujama kepinių. Vyresniems vaikams vėl vykdavo užsiėmimai arba jie ruošdavo pamokas, jaunesni žaisdavo visi drauge. Diena baigdavosi bendra malda ir vakariene prieš aštuonias. Devintą ar pusę dešimtos haremas panirdavo į gilų miegą.

Savaitės mažai kuo skirdavosi viena nuo kitos. Šeštadieniais būdavo ilgai maudomasi, moterys dabindavo viena kitą. Aš labai ne-

mėgau šveisti kūno kietu šepėčiu, kad oda būtų švelnesnė. O taip daryti liepdavo kiekvieną savaitę. Mama šveisdavo mane taip, lyg norėtų nugramdyti visą buvusios ir būsimos savaitės purvą. Paskui įtrindavo aliejumi ir išmasažuodavo.

Aš mėgaudavausi šeštadienio vakarais ir sekmadieniais, kai visi vaikai, švariai nuprausti ir baltai aprengti, eidavome į bendruomenės namą. Dažnai tai būdavo vienintelė galimybė pamatyti tėvą, vilkintį švytinčiu baltu drabužiu. O jis kalbėdavosi su savo žmonomis ir vaikais, pasakodavo įvairias istorijas.

Tėtušio Davido balsas buvo žemas, ir man patiko jo klausytis. Dažniausiai jis kalbėdavo labai ilgai. Neretai nesuprasdavau, ką pasakoja, bet jo žodžių skambesys veidavo raminaimai. Ir ne tik mane. Mano broliai ir seserys irgi pabusdavo tik tada, kai motinos švelniai stumtelėdavo pradėjus ploti, dainuoti ar šokti. Tą šventės dalį labai mėgo ir mielai dalyvaudavo net patys jauniausieji.

Sekmadieniniai susirinkimai mums būdavo vienintelė galimybė pamatyti svetimus žmones. Svečiai – tai būdavo kaimynystėje gyvenantys žmonės – į susirinkimų namą patekdavo pro užpakalines duris, prie kurių mes niekada neprisiartindavome. Visi jie, pagarbiai vadinami svečiais, vilkėdavo baltai, kaip ir mes. Nors ateidavo ir vyrų, nė vienas niekada net nežvilgtelėjo į kurį nors iš karalienių. Be to, moterų veidus slėpė balta čadra – nelabai ką ir pamatysi. Po susirinkimo vaikus maitindavo vien tik vyresnės karalienės, o maistą ruošdavo visas haremas, beje, sugaišdavęs tam ilgas valandas.

Nors pats tėtušis Davidas mokyklą lankė tik ketverius metus, jis labai troško, kad jo vaikai būtų išsilavinę. Kai jo sūnums sueidavo šešeri, jis išsiųsdavo juos į kurį vieną iš daugybės po šalį išsimėčiusių internatų. Daugelis mano brolių studijavo aukštosiose arba tarnavo kariuomenėje, kai kurie iš jų šiandien užima svarbius postus valstybėje. Mergaitėms būdavo nevalia palikti haremo, tad pamokos mums vykdavo bendruomenės name. Mokykloje vilkėdavom

mokyklinę uniformą: baltą sijoną iki kelių ir palaidinę ilgomis rankovėmis. Ryšėdavome baltomis skaromis, standžiai apgobiančiomis galvą. Laimė, būdavo leidžiama vaikščioti basoms, mat nušižeminusios turėdavome po kojomis jausti žemę, iš kurios esame kilusios ir į kurią atėjus laikui sugrįšime.

Buvome įvairaus amžiaus, be to, didokas būrys (kartais – daugiau kaip trisdešimt), taigi toji maža privati mergaičių mokykla bendruomenės name buvo svarbi auklėjimo įstaiga. Mokydavomės visos drauge. Mama Nita buvo profesionali mokytoja ir mums, pleputėms, labai griežta. Vyresnės seserys padėdavo jaunesnėms, o prireikus į pagalbą ateidavo viena iš mamų, suskirstydavo mus į mažesnes grupes ir mokydavo. Mama Bisi vyresnes mergaites mokė biologijos. Mano motina retai kada rasdavo laiko pamokoms. Jei taip nutikdavo, ji dirbdavo su pačiomis vyriausiomis, dažniausiai – su keturiomis arba penkiomis mergaitėmis. Joms ji dėstydavo matematiką.

Mama Paty, turinti labai gražų balsą, mokė muzikos ir bažnytinių giesmių, kurias mes paskui chorų giedodavome sekmadieniais. Kadangi esu muzikali, man retsykais tekdavo solo partijos. O aš dainuodama džiaugdavausi matydama spindinčias tėvo akis.

Mokyklą lankiau mielai, nes mokslai man sekėsi. O už mane ketveriais metais vyresnė draugė Džemė, į kurią, kaip ir į kitas mergaites, kreipdavausi sese, nuolat vengė pamokų, dažniausiai pasislėpdavo iš pat ryto.

– Sese Džeme? Kur tu? Eik mokytis! – šūkalodavau taip, kad net visas haremo sodas skambėdavo.

Už tai gavau pravarde „Eik mokytis“, be to, kadangi buvau viena iš stropiausiųjų, pelniau kalikės „šlovę“. Tiesa buvo ta, kad gėdijausi savo apkūnumo ir šlubumo, va todėl ir norėjau atsigriebti bent jau uoliai mokydamasi. Nuolat iš savo slėptuvės iškrapštoma Džemė greitai sugalvojo, kaip manęs atsikratyti: ji ėmė vadinti mane šlube. Tik tada bendraamžės draugės atkreipė dėmesį į mano negalią.

Kai mergaitei sueidavo dvylika metų, į mokyklą ji nebeidavo. Prasadėjus mėnesinėms turėdavo palikti mamos namus ir kraustytis į „vištaičių namą“. Čia mergaitės būdavo rengiamos vedyboms ir motinystei, kurios jų laukė po dvejų trejų metų.

Iki šešerių metų visi vaikai galėdavo gyventi su savo tikromis motinomis. Tačiau jei karalienė pagimdydavo dar vieną vaiką, kad galėtų juo rūpintis, kitus vaikus imdavo globoti kuri kita moteris. Taip jos užvaduodavo viena kitą.

Mano motina daugiau vaikų nesusilaukė, tad tėvas pavesdavo jai svarbias užduotis už haremo sienų (apie tai papasakosiu vėliau). Jai išvykus manim rūpindavosi Bisi ir Ada, mylimiausios mano mamos, su kuriomis jaučiausi tokia saugi, kad motinos nė nepasigesdavau.

AUKŠTI MŪRAI

Haremo sodas buvo didžiulis, su daugybe medžių. Mes, mergaitės, pasidalydavom grupelėmis ir žaisdavom, ir visoms užtekdavo vietos. Aš žinojau beveik visų seserų vardus, suprantama, ir jos žinojo manąjį. Vienas gyvenamasis namas stovėjo truputį atokiau, jo kiemas ribojosi su išorine mūro siena. Dėl tos priežasties ten gyvenančios mergaitės buvo linkusios bendrauti tarpusavyje. Aš, Džemė ir Efė vis nulėkdavom tenai pažaisti. Mano motinai, mamai Bisi ir mamai Adai tai visai nepatiko – jos baiminosi skandalų, nes tame name gyveno mama Idu, moteris, kurią tėvas vedė prieš mano motiną.

Man buvo gal penkeri, kai pasklido gandas, esą mama Idu turi stebuklingą dėžę su judančiais paveikslėliais. Ligi tol niekas iš mūsų nebuvo girdėjęs apie televizorių, netgi radijo neturėjome. Todėl moterys, gyvenančios šalia mamos Idu, ir haremo vaikai sulėkdavo pas ją paspoksoti į tą stebuklą. Aš kaip pakerėta žiūrėdavau į ekraną, iš kurio žvelgė nepažįstamos moterys ir vyrai. Vis dėlto tos labai rimtos kalbančios galvos, dažniausiai mokančios skaičiuoti ir rašyti (tai buvo mokomosios programos), man greitai pabodo.

Niekaip negalėjau suprasti, kodėl karalienės taip piktinasi, kad mama Idu turi televizorių. Vieną popietę, kai Idu namo kieme

spietėmės aplink mažą aparatą, staiga pasirodė tėvas. Tai buvo neįtikėtina! Juk jis niekada neužsukdavo į žmonių kiemus. Jei pasigesdavo kurios iš karalienių, jos pakviesti pasiūsdavo ką iš suaugusiųjų ar netoliese lakstantį vaiką.

Tėtušis Davidas priėjo prie televizoriaus ir ištraukė laidą. Akimirksniu kilo kone maištas – visos moterys pasipiktinusios ėmė rėkti, mostaguoti rankomis. Baltai vilkinčios karalienės tarsį didele pabaidyti paukščiai ratu apsupo tėvą. Nežinau, sakė jis ką nors ar ne. Buvo taip triukšminga, kad vis tiek nebūčiau išgirdusi.

Staiga jis stvėrė vieną iš kėdžių ir nunešė prie mūro sienos. Pasukui ten nutempė ir televizorių, iškėlė aukštai ir – švyst – permetė per sieną. Išgirdome trenksmą, pamatėme kylančius dūmus. Visos išsižiojusios spoksojome į tėvą. Žmogus, iki šiol dėjęsis oriu, niekada nesikišęs į mūsų gyvenimą, ūmai griebėsi prievartos? Šios akimirkos aš kaip gyva neužmiršiu.

Visi kieme nuščiuvo.

– Dievo žodis iš tos dėžės nesklinda, – pasakė tėvas. – Iš jos jums įvairiomis kalbomis kalba pats velnias.

Mama Idu, kuri tada buvo tokio pat amžiaus kaip aš šiandien, prasibrovė pro moteris ir drąsiai žengė prie tėtušio Davido. Dvi karalienės pabandė ją sulaikyti, bet Idu išsisuko ir pirštu bedė tėvui į krūtinę.

– Ką čia kalbi? Tai, ko klausėmės, nebuvo velnio žodis!

Idu išdrįso paprieštarauti tėvui? Stojų mirtina tylą. Tėtušis Davidas išliko visiškai ramus.

– Negi tėvas neišmokė tavęs paklusti savo vyrui? – paklausė jis.

Draugės norėjo nutempti mamą Idu į šalį, nes ji padarė tai, kas buvo griežtai draudžiama, bet atrodė, kad Idu nė motais, jog tėtušio Davido žodis hareme – tai įstatymas, ir nevalia juo abejoti.

– Aš per jauna, kad būčiau visiškai atskirta nuo pasaulio! – siuto ji.

Buvau dar maža ir nesupratau, apie ką kalba mama Idu. (Ir vėliau negirdėjau nė vienos iš karalienių taip pikta šnekant apie gyvenimą)

mą hareme.) Tik iš kitų moterų ir vyresnių savo seserų reakcijos suvokiau, kad Idu padarė siaubingą klaidą.

Moterys stovėjo praradusios amą.

Tėtušis Davidas nužvelgė jas.

– Dabar suprantat, ką turiu galvoje? Mamos Idu lūpomis kalba pats velnias. Ji nusižengė ne tik savo vyrui, bet ir visai mūsų bendruomenei. Tarp mūsų jai daugiau nėra vietos.

Staiga tėvo žvilgsnis sustojo ties manimi. Mano širdis iš baimės kone liovėsi plakusi. Galvojau: jis ir mane nori nubausti už tai, kad klausiausi velnio balso.

– Choga, bėk pas mamą Paty ir mamą Felicita, – paliepė tėvas. – Tegul jos ateina ir sukrauna Idu daiktus. Idu palieka mus. Šiandien pat.

Išdūmiau iš kiemo kiek kojos neša.

Abi mamos kartu su mano mama tuo metu tvarkė kažkokių raštus. Kai papasakoju, kas atsitiko, metusios darbus visos trys išskubėjo į įvykio vietą. Norėjau eiti drauge, bet motina neleido jos lydėti. Todėl taip ir neatsisveikinau su Idu. Paskui vyresnės sesės pasakojo, kad Idu prašė atleidimo ir pasigailėjimo, tačiau veltui. Maištininkei buvo liepta hareme palikti savo ketverių metų sūnelį, nes vaikai priklausė tėvui.

Tuo metu nenučiuokiau, koks gyvenimas laukia Idu už aukštų mūro sienų. Haremas man tais laikais regėjosi saugus prieglobstis. O ji štai sukilo prieš jį ir turės išeiti. Tik po beveik dešimties metų vėl sutikau Idu. Šiandien pasakyčiau: apmaudu, kad ji šitaip pasielgė. Išmesta iš haremo Idu gyveno labai sunkiai ir iš tiesų sutiko tą, ką tėvas norėjo išgrūsti iš haremo: patį velnią.

Tėtušis Davidas darė viską, kad hareme būtume apsaugotos nuo išorinio pasaulio. Bent jau turint omeny dvasinius dalykus. O materialūs, priešingai, nesunkiai įveikdavo stiklo šukėmis aplipintas sienas ir patekdavo vidun. Rados naftos Nigerija tapo turtinga šalimi, tie turtai pasiekė ir uždarą mūsų pasaulį. Moterys, ištekėjusios

už tėvo, atsinešdavo vertingų daiktų. Kad nė viena nesijaustų nuskrusta, tėvas aprūpino moterų namus šaldytuvais, nes to norėjo daugelis karalienių. Kai į madą atėjo prie lubų tvirtinami ventiliatoriai, jie buvo įtaisyti ir pas mus, visuose miegamuosiuose. Išmetus Idu, po dvejų metų tėvui vis dėlto teko leisti mums žiūrėti televizorių. Tiesa, jis pasiekė, kad žiūrima būtų tik dvi valandas per dieną ir tik mokymo programos, o tokios mane ir kitus vaikus menkai tedomino.

Maždaug tuo laiku, kai tėvas per tvorą išmetė televizorių, aš pirmą kartą išvykau iš haremo. Priežastis buvo mano šlubčiojimas, kurio nepastebėti jau nebuvo įmanoma. Vieną dieną motina išpuošė mane ir nuvedė prie vieno iš didžiausių tėvo automobilių. Tik sėdėdama jame suvokiau, kad tėvo pagalbinkai – ne tik moterys, bet ir vyrai. Tai buvo jo (ir mūsų) asmens sargybiniai, gyvenantys šalia haremo.

Nuo laiptų aikštelės, kurioje mes, vaikai, žaisdavome, aš dažnai matydavau plačią gatvę už mūsų haremo sienos, bet kai važiuojome keldami neregėto dydžio dulkių debesis, neiškentusi garsiai išsiskiau, ką galvoju:

– Bet juk čia labai purvina.

Motina paėmė mane už rankos, tvirtai suspaudė ir pasakė:

– Toks jau tas pasaulis, Choga Regina.

Kelias buvo gana tolimas. Atvykome į vietovę, kurioje aplink namus nebuvo aukštų sienų. Ant gatvės gulėjo sergantys žmonės, nešvarus vanduo tekėjo į dvokiančius atvirus kanalus. Aš buvau priblokšta. Kaip vis dėlto nuostabiai gražu tėvo sode!

Pirmiausia atvykome pas motinos draugę Amarą, kurią šiek tiek pažinojau, nes kelis kartus lankėsi hareme. Mama pasirūpino, kad Amaros namuose būčiau parodyta indų gydytojai. Tėvas niekada nebūtų leidęs kreiptis į gydytojus, tad mamai teko imtis gudrybės – nuvežti mane pas Amarą ir gydytoją iškvieisti į jos namus.

Gydytoja apžiūrėjo mane dalyvaujant motinai ir Amarai. Ką ji nustatė, nežinau, tačiau tuo laiku manęs tai nedomino. Labiau

rūpėjo pasidairyti po Amaros namus, kuriuose viskas atrodė kitaip negu hareme. Mūsų kambarių langai buvo su grotomis, ir man tai atrodė savaime suprantama. Labai nustebau pamačiusi, kad Amaros namų langai be grotų.

– Čia baisu gyventi, – leptelėjau.

Vėliau, kai gyvenau pas ją, ji dažnai primindavo man tuos žodžius. Šiandien man sunku suvokti, kaip galėjo patikti gyventi uždarytai. Bet vaikystėje troškau drauge su mama kuo greičiau grįžti namo, už aukštų sienų. Man atrodė, kad grotos, aukštos sienos ir šukės patikimai saugo mane nuo išorinio pasaulio pavojų.

Šiandien manau, kad net auksinės grotos vis dėlto yra grotos. O mano tėvas kalbėdavo taip:

– Mūsų gyvenimo būdas daugeliui žmonių nepatinka. Jie nesupranta, kad mūsų šeimyna ypatinga, kad kiekvienas esam atsidavęs kitam. Tik taip mes įgyjame jėgų ir galime padėti kitiems. Už sienos mieste viešpatauja egoizmas. Jis griaua gyvenimus, todėl ir turime saugotis.

Kai savo akimis pamačiau skurdą, viešpataujančią milžiniškame mieste, netikėti jo žodžiais neturėjau pagrindo. Lankantis pas Amarą mano motina pastebėjo, kad aš per daug bijau gyvenimo už sienos. Todėl paskiau vykdama pas Amarą drauge pasiimdavo ir mane. Bet ši terapija nebuvo sėkminga. Galbūt todėl mama nutarė papasakoti man apie ankstesnę savo gyvenimą Vokietijoje, fermerių ūkyje, apsuptame žalių pievų. Apie svetimą šalį su apsnigtais kalnais, apie vaikus, slidinėjančius žiemą. Ar ji ilgėjosi savo gimtųjų namų? Taip, bet rado būdą šiam ilgesiui numaldyti.

ILGESYS

Vis mėgindavau įsivaizduoti, kaip atrodo kraštas, kuriame gyvena mano sesuo Magdalena. Aš niekada nebuvo lietusi žalios žolės, nežinojau, kokia ji.

– Norėtum pačiuopinėti? – paklausė motina, kai buvau maždaug ketverių.

– O kur auga žolė?

– Parvešiu tau iš Vokietijos žolių sėklų.

– Aš taip pat noriu į Vokietiją! – sušukau.

Šito mano noro išpildyti motina nenorėjo. Šiandien žinau, kad tai net nebūtų buvę įmanoma, nes aš neturėjau asmens dokumentų. Mano tėvas niekada oficialiai neužregistravo mano gimimo. Bet, kaip vėliau prisipažino motina, tikroji priežastis buvo kita: tėtušis Davidas baiminosi, kad galime nebegrįžti į Nigeriją. O jei hareme liksiu aš, trisdešimt trečioji jo žmona visada parvyks atgal.

– Ar tėtušis Davidas turėjo priežasčių tavim abejoti? – paklausiau motinos, kai užaugau.

– Tavo tėvą aš mylėjau, o hareme apsipratau. Taigi kam man visam laikui grįžti į Vokietiją? Be to, tavo tėvas ketino įsigyti naują fermą ir pasiūlė man ją rūpintis.

Tąsyk į Vokietiją motina išvyko viena. Senelė Marija testamentu buvo padalijusi palikimą dėdei Ksaverui ir mano motinai. Dėdei, žinoma, atiteko ūkis, mano motinai – pievos ir laukai. Ji manė, kad palikimas menkas, tačiau atvykusi į Bavariją sužinojo, kad jos žemėje ketinama įrengti golfo aikštyną. „Niekingos pievos“ ūmai tapo vertingu turtu, ir niekas nebenorėjo atiduoti jų „prasikaltėlei“. Užuoat pabuvusi Vokietijoje dvi savaites, motina sugaišo ten tris mėnesius.

Iš Vokietijos ji man parvežė kartoninę dėžę žolių sėklų. Geroji mama Bisi sukasė keturių metrų ilgio ir keturių metrų pločio kietos kaip akmuo žemės lopinėlių tarp mūsų namo ir garažų. Į tą žemę subėrėme vokiškas sėklas. Aš troškau, kad iš jų išaugtų Magdalenos Vokietija. Rūpinausi, kad šis žemės lopinėlis visada būtų drėgnas, nors sausrų kamuojamame krašte tai nebuvo lengva, žemę tekdavo laistyti tris kartus per dieną. Motina sakė, kad iš sėklų užaugsianti bavariška pieva, kokia plyti aplink jos namus Vokietijoje. Būsimą pievą apdėjau akmenimis ir džiūgavau, kai ėmė kaltis gležni žali daigeliai.

Suprantama, maniau, kad kada nors ir Afrikoje užsiauginsime baltų gėlių, iš kokių Magdalena, žvelgianti į mane iš nuotraukos miegamajame, buvo nusipynusi vainiką ir užsidėjusi ant galvos. Bet, nepaisant visų mano pastangų, neprasikalė nė viena baltagalvė. Žolė iš pradžių buvo minkšta, tačiau netrukus pradėjo gelsti. Paskui aš susirgau ir visą savaitę negalėjau rūpintis savo mažąja Vokietija. Per tą laiką mano svajonė virto sudžiūvusiu žole suskeldėjusioje žemėje. Magdalenos kraštą suniokojo karšta afrikietiška saulė. Kad ir kiek pyliau vandens, prasikalė vos keli vargani stiebeliai. Ir tuos pačius surijo ožka.

Tai pamačiusi motina apkabino mane.

– Kai kitą kartą važiuosiu į Vokietiją, būtinai paimsiu tave drauge, – pažadėjo. – Galėsi valandų valandas bėgioti po tikrą pievą.

Po metų ji išties susiruošė į tėvynę, bet aš vėl likau hareme. Ar tai vis dėl tėvo nepasitikėjimo, klibinančio judviejų santykius, negaliu pasakyti, nes tiesos nežinau, o motina man nieko neaiškino.

Kita vertus, jai buvo svarbu, kad žinočiau, jog dalis mano šaknų yra Vokietijoje. Todėl labai anksti pradėjo mokyti mane vokiečių kalbos. Ji mokė mane vaikiškų dainelių, vėliau drauge su manim atmintinai mokėsi vokiškų eilėraščių iš vokiškų knygų, kurių buvo parsigabenusi iš Vokietijos, kai ten viešėjo antrą sykį. Mano mylimiausios seserys Efė ir Džemė dažnai šaipydavosi iš manęs, kai imdavau sau po nosim murmėti eiles joms nesuprantama kalba. O aš tuo nepaprastai didžiavausi. Deja, paskui užmiršau, prisime nu tik: *Wer reitet so spät durch Nacht und Wind...* Nes tai buvo gražu ir sykiu šurpu. Vaikiškas daineles įsimindavau lengviau: *Ein Männlein steht im Walde, ganz still und stumm...* Motina kantriai mokė mane ištarti vokišką *ä*. Šiandien tą dainelę moka ir mano sūnelis Jošua. Tik nesu tikra, ar jis supranta, apie ką dainuoja.

Nuo tada, kai man suėjo penkeri, iki aštuntųjų mano gyvenimo metų motina pradėjo įgyvendinti seną savo svajonę – troškimą gyventi kaime. Tam labai pasitarnavo du dalykai: netikėtai gautas palikimas ir platūs talentingo mano tėvo užmojai. Kitaip tariant, mano motina turėjo pinigų pačiai naujausiai jo idėjai realizuoti.

Tėtušis Davidas buvo girdėjęs apie vieną neblogą fermą į šiaurės rytus nuo Abujos, esančios šalies viduryje, tūkstantis kilometrų nuo Lagoso, kuri 1976 metais buvo paskelbta naująja Nigerijos sostine. Derlingose Džoso plynaukštės prieškalnėse buvo parduo dama apleista ferma. Vietovė vadinosi Džeba. Tėvas, kuris turėjo ryšių visoje šalyje, tuoj įvertino puikią Džebos padėtį: kada nors naujoji sostinė sutrauks milijoną žmonių (tuo metu ten gyveno 700 000) ir jiems reikės maisto produktų. Įkūrus didžiulę fermą, galinčią tenkinti miestiečių poreikius, bus galima uždirbti daug pinigų. Apie tai jis pasikalbėjo su motina.

Motina įdėmiai iš klausė tėvo mintis apie didelę fermą. Jiedu drauge apžiūrėjo ją Džeboje, ir motina liko sužavėta vietove ir derlingomis žemėmis, išsyk pamilo tą tolimą kalvotą kraštą. Taigi ferma buvo nupirkta už motinos pinigus, nors savininku tapo mano

tėvas. Remontuoti ir plėsti fermos jis nusiuntė kitą šeimyną. Mano motinai važiuoti į Džebą būdavo leidžiama tik kartą per savaitę.

Kai įsisuko visi tie Džebos reikalai, aš apie tai, suprantama, nieko nežinojau. Vėliau motina gynė tėtušį Davidą:

– Negalėjau išvykti visam laikui, nes būčiau nusižengusi afrikietiškiems papročiams.

Antros viešnagės Vokietijoje metu motina prisipirko žemės ūkio padargų. Visa tai prarijo didelę dalį palikimo, bet, mamai nesikišant į fermos reikalus, tėtušiu Davidui laukto pelno ji neatnešė. Dėl to jis galiausiai pakeitė savo nuomonę apie afrikietiškus papročius. Kiek žinau, mano motina buvo vienintelė moteris, kuriai mano tėvas leido ilgesniam laikui palikti harema, kad už aukštų sienų galėtų vykdyti jo užduotis. Jei ne šitai, ferma veikiausiai būtų žlugusi.

Vėliau motina man aiškino šitaip:

– Man buvo menopauzė. Moteriai, kuri nebegali gimdyti, buvo leidžiama užsiimti savo reikalais.

Iš teisybės, Nigerijos vyrų nuomone, savarankiškas moters gyvenimas prasideda įpusėjus penktą dešimtį. Tuo metu, 1984-ųjų pradžioje, motinai buvo ką tik suėję penkiasdešimt.

Buvau beveik aštuonerių, kai motina atskleidė, kad išsikraustome iš haremo ir keliamės gyventi į Džebą. Žinoma, patenkin-ta nebuvau, norėjau rėkti, kad nepaliksiu savo mamų ir seserų, kad myliu savo namus, myliu mokyklą – visą savo mažą, tobulą, kaip man tada atrodė, pasaulį. Bet buvau išauklėta niekada neprieštarauti nė vienai iš mamų. Būdavo leidžiama tik pagarbiai paklausti, kodėl taip nutarta arba kodėl suaugusiesiems tai regisi teisinga. Suaugusieji turėjo gerbti vaiką ir protingai pagrįsti savo sprendimą. Taip elgėsi visi – į mus, vaikus, buvo žiūrima rimtai.

Motina kantriai paaiškino man išvykimo iš haremo priežastis. Ji kalbėjo apie fermą – kad toji aprūpins žmones maisto produktais,

apie tuometinį valdytoją, nemokantį elgtis su brangia vokiška technika. Dėl to ji nuolat gendanti ir ferma įklimpo į skolas. Todėl tėtis Davidas ir nusprendė mamai patikėti vadovavimą. Kadangi jai teks išsikraustyti į Džebą, tėvas leido pasiimti ir mane, antraip būtume ilgiems metams atskirtos viena nuo kitos.

– Kodėl mama Bisi negali vykti kartu? – kamantinėjau aš. – Ji išgydytų visus augalus! O mama Ada? Ji stipri ir gali statyti namus.

Nors buvau vaikas, man rūpėjo kitų mamų likimai. Norėjau, kad ir kitos dvi mano mamos būtų šalia, nes mylėjau jas kaip tikrąją motiną.

Bisi ilgai įkalbinėti nereikėjo. Ji džiaugėsi galėsianti mus lydėti drauge su savo dukromis dešimtmete Džeme ir dvylikamete Efe. Mama Ada laukėsi, todėl ir ji galėjo keliauti kartu.

Motinai, Adai ir Bisi nesant hareme, jų kambariai tebeprisklausė joms. Antraip būtų reiškę, kad tėtis Davidas jas išmetė lauk, kaip nutiko nepaklusniajai Idu. Tačiau mano mama nebegalėjo dalyvauti mamos Paty vadovaujamame „tribunole“, o tai reiškė, kad nebegalės daryti įtakos sprendžiant kitų moterų likimus.

Su haremu atsisveikinome graudžiai. Net tėvas buvo užėjęs į mūsų kiemą, davė patarimų, ką pasiimti į kelionę.

– Kodėl nevyksti kartu, tėtusi Davidai? – paklausiau jo. Tai buvo viena iš tų retų progų, kai galėjau tiesiai kreiptis į jį.

Mano tėvas nustebęs pažvelgė į motiną. Paskui pasilenkė prie manęs.

– Tėtis Davidas visada bus su tavimi, mažoji Choga. Žinok, kai kurių dalykų pats atlikti negaliu, todėl didžiuokis savo motina, mama Bisi ir mama Ada. Visada daryk tai, ką jos tau sakys, nes tavo mamų žodis – tai ir tėtušio Davido žodis.

– Bet tu mus aplankysi, taip?

– Būtinai, mažoji Choga. Nesirūpink, ten, kur vykstat, tau bus gerai.

– Argi saugu, jei moterys keliauja visiškai vienos? – neatlyžau.
– Tu – protingas vaikas, – nusijuokė tėvas. – Ne, nesaugu. Kas nors turi jus lydėti ir saugoti.

Taigi tėtušis Davidas į kelionę mus išleido su palydovais.

Jau pati kelionė panėšėjo į nuotyki! Iki tol man nebuvo tekę matyti krašto, o dabar prieš akis driekėsi milžiniški miškai ir bekraštės plynės. Visa tai pranoko mano vaizduotę. Tuo laiku dar nebuvo gerų kelių ir magistralių, tad teko riedėti varganais vingiuotais keliais.

Išvykom keturiais automobiliais, kiekviename sėdėjo po tėvo paskirtą asmens sargybinių. Tai, žinoma, buvo vyrai, tad visą kelionę turėjome sėdėti prisidengusios veidus. Automobilyje buvo tvanku ir karšta, ir ūmai, pirmą kartą gyvenime, suvokiau, kokia nepatogi ta čadra.

Pakeliui nakvojome pas dvi šeimynas. Visus apdalijome drabužiais, ir žmonės labai džiaugsmingai juos priėmė. Dvi nakvynės virto susitikimų šventėmis. Mama Ada ir mama Bisi pažinojo daugelį jaunesnių tų šeimynų moterų. Jos buvo užaugusios Lagose ir nutekėjusios svetur. Visi pažinojo ir mano motiną, nes ji jau buvo lankiusis čia tėtušio Davido pavedimu. Žinojo ir tai, kad motina išpasakoja tėtušiui šeimynų rūpesčius. Visos jos gyveno kaip ir mes – didelėje bendruomenėje, apsitvėrusios aukštomis sienomis ir grotomis, bet jų sodai buvo daug mažesni ir skurdesni už mūsų Lagose.

GYVENIMAS KAIME

Fermą Džebos apylinkėse įsivaizdavau kaip haremo sodą Lagose. Todėl labai nustebau pamačiusi, kad čia nėra jokių aukštų sienų, jokių grotų, o tik didelis baltas akmeninis namas su rudu skardiniu stogu, prieš kelis dešimtmečius pastatytas anglo.

Tokio namo kaip šis dar nebuvo mačiusi: su dideliu prieškambariu, erdvia gyvenamąja dalimi su židiniu, su išoriniais laiptais į antrą aukštą. Išsikėlus anglui, sodyba ėmė nykti ir iš ankstesnės prabangos beveik nieko nebuvo likę. Ir vis dėlto namas man atrodė švaistūniškai prašmatnus, nes hareme kambariai buvo labai kuklūs.

Pirmomis savaitėmis mes, vaikai, nieko kito neveikėme, tik laipiojome laiptais aukštyn žemyn, kol kartą, Efei lekiant laiptais, viena sutrešusi pakopa įlūžo. Tačiau sumanioji mama Ada tuoj užlopė skylę. Ir ne tik šitą.

Ūkyje stovėjo nauji palmių lapais dengti moliniai statiniai maisto produktams laikyti ir apgriuvusi pašiūrė žemės ūkio padargams. Kiek nuošaliau stūksojo tuščias žemas trobesys. Mums atsikrausčius, jame niekas negyveno, o anksčiau glaudėsi anglo tarnai. Greita namo tėtūšis Udoka pastatė koplyčią, labiau panašią į palaikę

pašiūrę, kurioje tilpdavo ne daugiau kaip tuzinas žmonių. Teritoriją supo tik tvoros likučiai, nes visa tvora buvo išvartyta vėjo.

Tuo metu nenučiuokiau, kaip atrodo veikianti ferma, todėl nesu-pratau ir motinos, pasibaisėjusios už jos pinigus įsigyto ūkio būkle. Netrukus paaiškėjo, kad energingoji mano motina yra pats tinkamiausias žmogus, galintis prikelti ūkį. Šeimynai, kuri jau treji metai šeiminkavo fermoje, toks darbas buvo ne pagal pečius.

Anos šeimynos galva tėtušis Udoka nedelsdamas išklojo, ką ma-naš apie ateities planus:

– Jūs, moterys, nieko čia nenuveiksit!

Paklusti motinai jis nebuvo nusiteikęs.

Užuot jam ką atsakiusi, motina mus atlydėjusiems sargybiniams liepė sutaisyti sulūžusią tvorą ir sugaudyti išsilakščiusias ožkas bei vištas. Tėtušis Udoka greitai pastebėjo, kad motina, Ada ir Bisi uoliai stveriasi darbo. Joms ėmė talkinti ir dvi tėtušio Udokos vyriausios žmonos – mama Ngozi ir mama Funké. Jų ištekėjusios dukros gyveno gretimame kaime, todėl lydėti tėtušio Udokos, kai jį ir jo šeimyną kur nors siuntė tėtušis Davidas, jos nenorėjo. Fer-moje, užimančioje dvidešimt hektarų, nepakeičiamais pagalbinin-kais tapo ir mamų Ngazi bei Funkés dukros ir kiti giminaičiai.

Mama Ada, mama Bisi ir mano motina išsyk pamilo fermą ir tarp žalių kalvų jautėsi puikiai, o mane iš pradžių buvo apėmusi baimė. Iš savo kambario pirmame aukšte, kuriuo dalijausi su Efe, pirmomis dienomis retai kada keldavau koją. O motina turėjo labai mažai laiko pasirūpinti manimi.

Efė ir Džemė ketino tapti fermos darbininkėmis. Nenorėdama ištisas dienas viena kiurksoti namie, ėmiau lydėti jas į laukus.

Atėjo jamsų derliaus nuėmimo metas. Mamai Bisi ir mamai Adai fizinis darbas buvo vieni juokai, o mes, miesto mergaitės, greitai netekdavome jėgų. Jamsų šaknims išrauti reikėjo nemažai pastan-gų, be to, šaknys galėjo nutrūkti. Paramos iš vyrų fermoje, supran-tama, nesulaukdavome, turėdavome susidoroti savo jėgomis. Ki-

toms moterims ir mergaitėms, ateidavusioms į fermą talkinti, tas darbas buvo įprastas. Nigerijoje priimta, kad lauko darbai fermerių ūkiuose – vien moterų reikalas. Bet aš buvau dar visai vaikas, tik aštuonerių! Ir labai išlepinta miesto hareme. Kadangi dėl apkūnumo atrodžiau stipresnė, negu buvau iš tiesų, iš manęs visi reikalavo daugiau, negu pajėgiau padaryti. Kad kiti nepradėtų šaipytis, aš labai stengiausi, bet buvau tokia nerangi, kad galų gale buvo duotas mažas karutis ir liepta suvežti sunkias jamsų šaknis prie namo. Iš ten jos senu traktoriumi būdavo gabenamos į turgų. Po darbo man skaudėdavo kojas ir nugarą, vakare griūdavau į lovą kaip akmuo į vandenį.

Po dviejų mėnesių mama Ada pasišaukė mane ir apžiūrėjusi nusijuokė.

– Gyvenimas kaime tau į sveikatą, mažyle. Matau, lašinukai tirp-
te ištirpo.

Tikriausiai taip nutiko dėl to, kad sunkiai dirbdama neturėjau jėgų nei smaguriauti, nei nusnausti, nei svajoti ir žaisti. Tokiems dalykams nebuvo laiko. Aš labai pasikeičiau. Netrukus jau žinojau kiekvieną fermos ir namo užkampį, kraupau prisiminusi gyvenimą už aukštų mūro sienų.

Tėtušis Udoka ūkiu visiškai nesirūpino. Motina už savo pinigus buvo nupirkusi naują traktorių. Kai atvykome į Džebą, šis vertingas daiktas jau kelios savaitės stovėjo nenaudojamas, paliktas šalia nesandarios pašiūrės, po atviru dangumi, neapsaugotas nei nuo vėjo, nei nuo lietaus. Tik po kelių savaičių pagaliau atvyko mechanikas, nešinas atsarginėmis dalimis. Iš pradžių jis tvirtino negalėjęs atvykti todėl, kad Džeboje remontavęs naują sunkvežimį. Bet kai motina pasidomėjo, paaiškėjo, kad Džeboje niekas jokio sunkvežimio nėra regėjęs.

Mano baltaodė savarankiška motina tarp kaimiečių buvo pelnusi blogą vardą. Tačiau šitai aš sužinojau daug vėliau. Dar daug vandens turėjo nutekėti, kol įtakingi vyrai Džeboje pradėjo gerbti

svetimšalę. Taip nutiko tik tada, kai visi pamatė, kad motina ir kitos moterys daug padarė dėl fermos, kad mūsų užauginti produktai neša didelį pelną.

Su mokslais čia viskas buvo kitaip nei hareme Lagose. Kadangi Džemė ir Efė mokyklos lankyti nebetikino, mokyti reikėjo tik mane vieną. Tačiau tam niekas neturėjo laiko, tad iš pradžių lankiau mokyklą Džeboje – miestelyje su 2 000 gyventojų. Į kaimą pėdin-davau pėsčiomis ir tam sugaišdavau valandą, jei eidavau tiesiai per laukus. Man, šlubei, tai buvo menkas malonumas. Žinoma, galėjau eiti neasfaltuota gatve, taip būtų buvę ir saugiau – mažiau gyvačių, bet būčiau sugaišusi tris valandas, o gal ir daugiau. Todėl nusprendžiau žygiuoti per laukus.

Tačiau vieną dieną man kelią pastojų gyvatė. Mama Funkė paaiškino, esą toji tikrai buvusi nepavojinga, ir net norėjo daugiau papasakoti apie gyvates, bet man buvo sunku suprasti jos, bedantės, švebeldžiavimą, be to, yra tuzinas įvairių rūšių gyvačių, kurios atrodo labai panašiai.

Tačiau gyvatės ne vienintelės gadino man gyvenimą. Nuimant derlių laukuose būdavo reikalingos kiekvienos rankos, tad dažnai klasėje sėdėdavau tik aš viena. Ar verta dėl to iš ryto tris valandas keliu pėdinti iki Džebos, o popiet – atgalios? Prisipažįstu, iš pradžių tokie kaimo gyvenimo „malonumai“ man visai nepatiko. Todėl dažnokai likdavau namuose, kad, nusivilkus tokią tolybę, netektų skaudžiai nusivilti pamačius tuščią klasę.

Mama Bisi visada mokėdavo pakelti man nuotaiką ar grąžinti į vėžes. Rytai ji mane budindavo dainuodama tokią vaikišką dainą:

Stovi jautis žalioj pievoj ir žiaumoja žolę.

Tempt vežimą baisyti tingi, pakrutėt nenori.

Jeigu dirbtų, netingėtų, būtų raumeningas.

Bet augina lašinius jautis šis aptingęs.

Padainavusi mama Bisi pabučiuodavo mane ir tardavo:

– Taigi būk tokia stipri kaip tavo motina.

Šiaip jau mokyti aš norėjau. Tačiau tik taip, kaip mokoma hareme. Labai stebėjau, kad mokslai visai nedomina abiejų mylimiausių mano seserų. Kitaip negu jos, aš užsispyrusi siekiau savo (bent jau man taip atrodė).

Pagaliau motina parašė tėvui laišką – prašė atsiųsti man mokytoją. Tačiau ėjo savaitės – ir nieko, tylą.

Vieną vakarą į kiemą įriedėjo didžiulis tėvo automobilis. Tėtušis Davidas pats atvežė man mokytoją! Laiką jis, žinoma, parinko tinkamą – kai visi darbai laukuose jau buvo baigti, tik neramūs harmonanas per visą kraštą nešė iš šiaurės Sacharos smėlį.

Visų pirma, tėvas norėjo pamatyti savo žmonas ir priminti, kad jas tebemyli. Pas mus jis viešėjo dvi savaites, labai daug laiko praleido su mano motina, ir aš staiga pastebėjau, kad ji kitaip elgiasi su manimi – pasidarė meilesnė, švelnesnė. Hareme tėvo įtaka motinai nebuvo kritusi man į akis, galbūt todėl, kad mane nuolat supdavo daug žmonių ir abi mažiau bendraudavom.

Mokytojas, kurį atvežė tėvas, buvo vardu Okerekė. Jis ėmė mokyti Efę ir mane, mamos Funkės ir mamos Ngozi vaikaičius, taip pat gerą pulką vaikų, gyvenančių aplinkiniuose kaimuose, nuo mūsų nutolusiuose per du kilometrus ir mažiau. Džemė ir toliau darbavosi laukuose ir nesileido prikalbama – mokslai jai nerūpėjo.

Okerekė buvo labai senas, labai liesas ir su kuprele. Jo gyvenimas buvo nepaprastai įdomus. Tai sužinojau iš jo paties, kai ilgais vakarais pasakodavo apie save erdvioje mūsų namo verandoje, kur vykdavo pamokos. Iš Okerekės sužinojau mūsų krašto istoriją, jis paskolindavo man knygų paskaityti. Už tai esu jam labai dėkinga. Be to, tai buvo pirmas vyras, rodantis man dėmesį. Tėtušis Davidas man tebuvo garbinga šeimynos galva, bet ne tėvas. Senelio aš neturėjau. Taigi Okerekė tapo viskuo: ir tėvu, ir seneliu, ir mokytoju, ir nepamainomu pasakotoju.

Kadaise jis buvo vertėjas ir daug metų dirbo anglų gubernatoriui. Paskui įsitraukė į Nigerijos nepriklausomybės kovas ir pateko į

kalėjimą. Jis atvėrė man akis, kaip lengvai mūsų krašte gali patekti į kieno nors nemalonę. Okerekė gerbė mano tėvą, žavėjosi, kad šis leidžia savo šeimynos nariams pasirūpinti pačiais savimi. Senasis vyras apsigyveno kambaryje, įrengtame viename iš suremontuotų namukų plokščiu stogu, o dirbo tik už maistą ir pastogę. Dėl kalėjime patirtų kankinimų dirbti fizinio darbo jis negalėjo. Užtat buvo nepamainomas motinos užvaduotojas rašant raštus, kurių, ūkininkaujant tokioj didelėj fermoj, būdavo ne taip jau ir mažai.

BISI PRANAŠYSTĖ

Didžiausia motinos pagalbininkė fermoje buvo nepavargstančioji mama Ada. Vos atvykusi čionai ji persileido ir dėl to labai krintosi. Apsilankius tėvui, pasikeitė ir ji – ėmė dažniau juoktis, nebebuvo tokia tyli. Džiugėsio priežastį suvokiau tik po kelių mėnesių, kai supratau, kad mama Ada vėl nėščia. Ji buvo aukšta ir liesa, todėl pastebėjau šitai gana vėlai. Be to, mama Ada savęs visai netausojo.

– Nedirbantis žmogus niekam nenaudingas, – nuolat sakydavo ji. – Norėčiau, kad mano vaikelis tai suvoktų kuo anksčiau.

Mama Bisi slaptame žemės lopinėlyje už namo buvo sukūrusi mažą stebuklą. Čia vešėjo keli puošnūs bugenvilijų krūmeliai, kuriuos ji atgaivino. Kai vakarais ieškodavau jos norėdama paplepėti arba pasiglaustyti, dažniausiai rasdavau tupinėjančią apie bugenvilijas. Skindama nuvytusius žiedus ji kalbėdavosi su savo krūmeliais.

Vieną vakarą prisitartinusi išgirdau ją tyliai kalbant, bet nenustebau – maniau, šnekasi su augalais. Tačiau paaiškėjo, kad ji – ne viena, o su mama Ada. Abi mylimiausios mano mamos buvo sutūpusios už krūmų. Pastebėjusi mane mama Ada pridėjo pirštą prie lūpų, duodama ženklą tylėti.

Iškart nesupratau, kas vyksta. Ogi mama Bisi pranašavo dar negimusio mamos Ados vaikelio likimą. Tėtušis Davidas – tai žino-

jo kiekvienas – nepripažino jokių protėvių dvasių iškvietimų. Bet fermoje jis buvo retas svečias, tad mama Bisi nebebijojo kietos jo rankos ir vėl ėmėsi pranašysčių, tam pasitelkdama kaurių geldeles. Suprantama, visa tai darė slapta nuo kitų.

Iš to vakaro pranašysčių supratau tik tiek, kad mamos Ados kūdikis tik gimęs susirgs ir visos turėsime juo rūpintis. Ados dukrai buvo tik šešeri, o kur dar persileidimas, tad nenuostabu, kad pranašystė ją labai išgąsdino.

– Ar ir jis mirs? – paklausė Ada.

– Ne jis, o ji. Tai bus mergaitė! – pasakė mama Bisi. Ji vėl mestelėjo kriauklelę į orą ir ėmė kruopščiai nagrinėti jos padėtį. – Tavo dukra bus tyra kaip nekalta balta gėlė, todėl protėviai reikalauja duoti jai Zuzanos vardą.

Po šios pranašystės mama Ada labai sunerimo. Ji kasdien ėjo į mūsų bažnytelę ir vis meldė Dievo pagalbos.

Mano motina tuoj pastebėjo keistą mamos Ados elgesį. Žinodama, kad dažnai sukiojuosi šalia savo krikšto mamos, ir labai nerimaudama dėl Ados, paklausė, gal girdėjau, kas jai atsitiko. Bet aš buvau prižadėjusi abiem savo mylimiausioms mamoms, kad niekam nesakysiu apie Bisi pranašystę. O Ada ir Bisi, nors buvo geriausios motinos draugės, vis dėlto baiminosi, kad motina gali viską papasakoti tėtušiu Davidui ir taip išduoti, jog Bisi tebesilaiko pagonišku papročiu. Taigi tylėjau, tačiau tai mane susargdino – pakilo temperatūra, ėmiau viduriuoti. Mama Bisi nedelsdama metė kasdienius darbus ir puolė rūpintis manim.

Kelias dienas laikėsi tokia aukšta temperatūra, kad motina nebežinojo, ką daryti. Bisi atsigulė ant šiaudinio čiužinio šalia manęs, ėmė glostyti šlapius nuo prakaito mano plaukus ir kalbėjo:

– Aš padariau baisią klaidą, Choga. Atleisk man už kvailystę. Visą papaiškinsiu tavo motinai, pasakysiu tiesą. Tu neprivalai kentėti už suaugusiuosius, kurie reikalauja iš tavęs nutylėti jų poelgi.

– Tėtušis Davidas labai supyks ant tavęs. O gal net išmes kaip mamą Idu.

– Vadinasi, tokia Dievo valia.

Mama Bisi tai ištarė visiškai ramiai, bet man nugara nuėjo pagaugais. Aš labai bijojau ją prarasti.

– Mama Bisi, ar mamos Ados protėviai danguje? – paklausiau po valandėlės.

– Taip, vaikelai, tenai, – patvirtino ji.

– Bet kodėl jie pasakė, kad susirgs mamos Ados vaikas? Kodėl jie nepadedą jam, nesirūpina, kad būtų sveikas?

– Jie padeda, Choga! Tiesiog iš anksto praneša mums apie tykančius pavojus.

– Bet juk Dievas saugo visus vaikus, ar ne, mama Bisi? Tai kodėl jis nesaugo mamos Ados vaiko?

– Jis tikrai apsaugos, bet mes turime jam padėti.

– Aš tuoj pasveiksiu ir prižiūrėsiu mamos Ados vaiką, – pažadėjau.

Mama Bisi pabučiavo mane, ir ant veido pajutau šiltą lašą. Dar niekada nebuvau mačiusi krikštamotės verkiančios.

Kad ūkiui vadovauja mano motina, nešovė į galvą, juolab kad niekas su manimi apie tai nekalbėjo. Ir tik dabar, prabilus apie mamos Ados likimą, suvokiau, jog motinos padėtis – ypatinga: fermoje ji užvaduoja tėvą. (Daug vėliau sužinojau, kad ji buvo vienintelė moteris, vadovavusi vienai iš tėvo šeimų.) Mano motina elgėsi diplomatiškai. Kai mama Bisi prisipažino nusižengusi, motina atėjo pas mane ir pasakė: mama Bisi linki mamai Adai tik gera.

Jau kitą dieną temperatūra man nukrito, o dar po dviejų dienų patenkinta žaidžiau lauke.

Kai tėtušis Davidas atvyko į fermą, į mamos Ados kūdikio, kuriam buvo trys savaitės, krikštynas, man pačiai buvo ką tik suėję devyneri. Mažylei mano sesei tėvas davė Rebekos vardą. Na, o mes ją vadinome Zuzana.

Vos pabudusi aš pirmiausia bėgdavau pas mamą Adą.

– Kaip šiandien laikosi mažoji Sju? – klausinėdavau.

Juk savo ausimis girdėjau, kaip mama Bisi pirmąsyk ištarė protėvių išrinktą vardą. Krikštynų dieną nekantraudama laukiau, kokį vardą mano sesei duos tėtušis Davidas.

– Krikštiju tave Rebekos Zuzanos vardu, – pasakė jis.

Lengviau atsikvėpiau. Mano motina, mažylės krikštamotė, patenkinta laikė mergytę virš krikšto dubens. Tai ji pasistengė, kad mažoji būtų pakrikštyta Zuzana. Kaip visada, savo ji pasiekė tyliai, nepastebimai. Ir visi liko patenkinti. Nuo tada mano sesutė būdavo šaukiama malonybiniu vardu – Sju. Bet tėvas to nežinojo, nes gyveno toli nuo mūsų. Kad ir kaip ten būtų, Sju buvo jo dukra, tad ir auklėjama pagal jį.

Nuo pat pradžių mano santykis su Sju buvo ypatingas. Suprantama, ir toliau labai mylėjau Efe ir Džemę, bet nuo šiol daugiausia dėmesio skyriau mažylei. Prašiau mamų išmokyti mane prižiūrėti kūdikį. O netrukus jau nešiodavau Sju ant nugaros, prisirišusi balta skepeta. Be mažylės jausdavausi tarsi nuoga. Per Okerekės pamokas pasiguldydavau ją greta ant žemės. Kai mažoji pradėjo šliaužioti, iš akių jos neišleisdavo ir mokytojas, ją stebėdavo net mano bendramokslės ir kitos sesės. Kadangi Sju ilgą laiką šeimoje buvo pati mažiausia, ji buvo visų numylėtinė. Aš labai nuliūsdavau, kai mama Ada sumanydavo pasiimti ją į laukus. Mažoji Sju buvo tapusi mano dalimi. Nuostabiausia buvo, kai ji ištarė pirmą žodį – mano vardą. Visur nešiojau ją ir vis reikalavau kartoti tą žodį. Iš tiesų tai tebuvo antrasis mano vardo skiemuo, bet visos, taip pat ir mamos Ados dukra, džiaugėmės ir juokėmės.

Kadangi apie pranašystę žinojo tik mano motina ir abi mylimiausias mamos, mažąją mergytę rūpestingai prižiūrėjome keturiose. Jei tik kuri išgirsdavome Sju verkiant, viską metusios lėkdavome pas ją. Tai nebuvo pats geriausias sprendimas, nes mažoji greitai pajuto galinti vos kvaktelėjusi sulaukti išskirtinio dėmesio.

GELBĖTOJAS KORNAS

Šunys mano šalyje vertinami ne taip, kaip kitur. Žmonės, patys gyvenantys pusbadžiu, nenoriai dalijasi su šunimi paskutiniu kąsniu. Todėl ėdalo keturkojai ieškosi patys, o kurie nelaikomi ūkyje (tokių dauguma), buriasi į gaujas ir naktimis rengia kruvinas pjautynes. Dažnai girdėdavau šiurpų palaidų šunų staugimą ir negalėdavau užmigti. Be to, šunys, kitaip nei ožkos ar vištos, laikomi nešvariais ir nenaudingais gyviais, iš kurių jokios naudos.

Ir vis dėlto mūsų ūkyje gyveno vienas šuo, ir netgi buvo mylimas, mat turėjo ypatingą talentą – Kornas puikiai medžiojo gyvates. To buvo išmokytas ankstesnio savo šeimininko. O tokį vardą gavo dėl geltono kaip sunokę grūdai kailio.

Aš bijojau visko, ko nebuvo mačiusi hareme Lagose, taigi baiminausi ir Korno. Juolab kad buvau per maža ir neskyriau, kurie šunys valkatauja, o kurie romūs, naminiai. Todėl stengiausi nespainioti Kornui po akių.

Apie ankstesnį Korno gyvenimą žinojome labai mažai. Bet tėtutis Udoka, pasak mamos Funkės, išdresavo jį taip, kad nuolat būtų greta vaikų. Kai kuris nors imdavo rėkti, Kornas prisistatydavo greičiau nei per penkias sekundes. Nosį įbedęs į žemę jis uostinė-

davo aplinkui, ieškodamas pasislėpusios gyvatės. Kartą išties aptiko vieną. Atsitiktinai netoliese buvo mokytojas Okerekė ir viską matė savo akimis. Kornas žaibo greitumu puolė gyvatę, stvėrė už galvos ir suko ore tol, kol ją pribaigė.

– Kol kas jis puikus gyvačių medžiotojas, – pasakė Okerekė. – Bet kai senstelės, gyvatės bus už jį vikresnės.

– Ir kas nutiks tada? – paklausiau.

– Reikės arba naujo šuns, arba teks patiems saugotis gyvačių, – pasakė senasis mokytojas. Paskui ėmė garsiai svarstyti: – Gera mintis, reikia įsigyti dar vieną šunį. Kornas galėtų jį pamokyti, kol gyvas.

Žiūrėjau į Okerekę išplėtusi akis.

– Manai, Kornas nesulauks gilios senatvės?

Senis linktelėjo.

– Taip sutvarkytas pasaulis. Šuo juk – ne žmogus.

Žvilgtelėjau į greta gulinčią mažąją Sju, tada – į šunį. Galvojau apie mamos Bisi pranašystę ir kad turime labai saugoti Sju.

Nuo tos dienos į Korną ėmiau žvelgti kitomis akimis. Žaisdavau su juo, o jis visur lydėdavo mane ir Sju. Kai mama Bisi pasakė, kad šuo nešvarus ir todėl nevalia įsileisti jo į namus, neatstojau nuo jos tol, kol man neišaiškino, kaip šukuoti šunis ir naikinti parazitus jų kailyje.

Mano motina mėgo Korną. Vokietijoje fermerių ūkiuose visada būdavę šunų. Jai, kaip ir visiems kitiems, šuo buvo namų sargas. O aš suvokiau, kad jis dar ir labai mielas padaras – galima paniurkyti, pasiglaustyti. Tačiau mamos atkakliai laikėsi nuomonės, kad namuose Kornui ne vieta. Jos baiminosi, kad, su šunimi ėmus elgtis kaip su žmogumi, jis praras medžiotojo instinktą. Mane palaikė tik Efė su Džeme (mes, kaip ir anksčiau, laikėmės drauge), bet, deja, savo nepasiekėm.

Apie Korno naktinį gyvenimą geriau suvokiau tik tada, kai šuo buvo šviežiai apkandžiotas gyvačių. Tokia žaizda galėjo būti padaryta tik per grumtynes su jomis. Mama Bisi davė man tinktūros, ir aš gydžiau narsųjį kovotoją, jį vis padrašindama.

Laimė, Kornas visada sukiodavosi netoli manęs. Vieną naktį mane pažadino kitų šunų staugimas. Išlipau iš lovos, atidariau langą ir pažvelgiau į nakties tamsą. Staiga išgirdau tylų inkštimą. Po mano langu tupėjo Kornas. Jis budėjo. Nusiraminiusi vėl atsigu- liau.

Kartą vėl sunkiai susirgau, pakilo temperatūra. Motina visada sakydavo, kad gyvenimas mieste mane išlepino ir tapau neatspari ligoms. Gulėjau ant demblio, patiesto ant grindų, o Efė dėjo ant blauzdų šaltus kompresus ir girdė mamos Bisi pagamintais vaistais. Popiet mano kambaryje pasidarė baisiai karšta. Fermoje, kitaip nei hareme Lagose, nebuvo prie lubų pritaistyto ventiliatorių. Langai, kad į vidų nepatektų vabzdžių, turėjo būti uždaryti. Motina man skaitė vokišką pasaką. Ėmiau prašyti jos atidaryti langą. Po ilgo mal- davimo ji galų gale nusileido. Paskui aš užmigau. Sapnavau kažkokią nesąmonę, o kai pabudau, motinos kambaryje jau nebuvo.

Staiga pastebėjau kažką šliaužiant. Ant palangės raitėsi ilgas tamsus kūnas. Kol suvokiau, kad tai gyvatė, ji tyliai plumptelėjo ant grindų. Atsisėdau ir įsistebeilijau į maždaug pusantro metro ilgio gyvį, judantį link manęs. Už manęs buvo siena, tad neturėjau kur sprukti. Gyvatė pakėlė galvą ir kaišiodama liežuvį artėjo prie šilumą spinduliuojančio mano kūno.

– Mama! – visa gerkle surikau po amžinybę užsitęsios sekundės.

Gyvatė liovėsi šliaužusi. Žvelgiau į duris, bet niekas nepuolė manęs gelbėti. Regis, nelabajam padarui tai suteikė drąsos. Pati nepajutau, kaip vėl surikau:

– Kornai! Pas mane!

Turbūt šuo suprato mano pagalbos šauksmą, nes žaibo greitumu liuoktelėjo pro langą vidun ir puolė gyvatę. Viskas vyko labai greitai. Pamačiau ant grindų besiraitantį kailinį kamuolį, bet po kelių se- kundžių viskas nurimo. Gintarinės Korno akys žvelgė į mane, tarsi klausdamos: ar tau viskas gerai? Tarp jo kojų gulėjo negyva gyvatė.

– Pas mane! – kimiai sušukau ir apglėbiau savo gelbėtoją.

Bet Kornui buvo kažkas nutikę. Jis raičiojosi ant grindų ir kramso-
nojo sau užpakalinę koją. Staiga prisiminiau Okerekės žodžius, kad
ateis laikas, kai gyvatės bus vikresnės už šunį. Pasilenkusi apžiū-
rėjau Korno koją. Buvo aiškiai matyti dvi mažos skylutės nelygiais
kraštais – nuodingų dantų žymės.

Apimta baimės ėmiau šauktis pagalbos. Mano gelbėtojas negali
mirti!

Pirmoji kambarin ėpuolė motina, paskui ją – Bisi, galiausiai ir
Okerekė. Senasis mokytojas apžiūrėjo šunį ir papurtė galvą.

– Geriau bus, jei Korną išsivesiu, – tarė jis.

– Ką jam darysi?

– Pasirūpinsiu, kad ilgai nesikankintų.

Jis paėmė šunį ant rankų ir pasuko prie durų.

– Ne! – Pašokau ir užstojau Okerekei kelią. – Kornas neturi mirti.

– Nebegalime jam padėti, – pasakė mokytojas.

Atsigrėžiau į motiną.

– Mama, prašau, jis išgelbėjo man gyvybę. Tu juk tikrai ką nors
sugalvosi!

Man svaigo galva, tad sukniubau prieš motiną. Ji pakėlė mane.

– Yra tik vienas būdas, – tarė.

Tada nusirišo skarelę ir aprišo Kornui koją kiek aukščiau žaizdos.
Standžiai suveržus skarelės galus, šuo net sustugo iš skausmo.

– Su trimis kojomis jis neišgyvens, Lisa, – pasakė mama Bisi.

– Kodėl su trimis? – pralemenau.

– Vieną turime amputuoti, ir nedelsiant, – atsakė motina. – An-
traip jis mirs baisiose kančiose.

Aš ištrūkau jai iš glėbio, puoliau prie Korno ir ėmiau jį glostyti.
Šuo sunkiai lekavo, kailis buvo šlapias nuo prakaito.

– Tada pasiskubinkim, – ryžtingai tarė Bisi.

Ji liepė man snūstelėti. Okerekė nešinas šunimi išskubėjo į lauką,
motina nusekė jam įkandin, o mama Bisi stvėrė negyvą gyvatę. Tarp-
dury stabtelėjo, grįžo į kambarį ir nepratardama žodžio uždarė langą.

Netrukus išgirdau kraują stingdantį garsą. Šuo kartelį klaikiai sustugo – ir stojo kraupi tyla. Stipriai užsimerkiau ir pravirkau.

Korną pamačiau tik po geros savaitės, kai pati pasijutau geriau ir jau galėjau pastovėti ant kojų. Pažvelgus į jį man nudiegė paširdžius. Šuns pasturgalis buvo storai apmuturiuotas skudurais, ant snukio, kad negalėtų laižyti žaizdos, uždėtas antsnukis. Pasiguldžiau jį į skreitą ir valandų valandas glosčiau.

Staiga prieš mane išdygo mama Bisi.

– Medžioklinio šuns nevalia lepinti, Choga. Negi nori, kad jis visą laiką kentėtų?

Nežinojau, ką jai atsakyti.

Mama Bisi buvo teisi: mano gelbėtojas liovėsi vaikščiojęs. Paguldžiau jį ant seno patiesalo, pristūmiau dubenėlį su vandeniu. Sukau galvą, kuo šerti Korną. Ėdesiu jis visada pasirūpindavo pats. Kaip tai darydavo, niekada nebuvo susimąščiusi. Vėliau iš motinos sužinojau, kad Vokietijoje šuns ėdalo galima nusipirkti parduotuvėje. Tačiau čia tokių dalykų nebuvo. Bet man, devynmetei, buvo akivaizdu, kad tokios būklės šuo niekaip negali medžioti.

Kitą dieną Okerekė rado mane prie bejėgio Korno.

– Jei nori, kad tavo šuo vėl išmoktų bėgioti, turi liautis jį lepinusi, – pasakė man. – Kelkis ir pašauk jį, stenkis kuo nors suvilioti, kad pasidarytų žvalesnis.

Švystelėjau lazdą vildamasi, kad Kornas bėgs jos atnešti, bet šuo tik bejėgiškai pažvelgė į žaislą. Tada pagalbos kreipiausi į mamą Bisi – paklausiau, ar ji kartais neturinti kokių vaistų.

– Galiu kai ko duoti, – tarė ji. – Jei Dievas norės, šuo išgyvens.

Motina man liepdavo nunešti Kornui maisto likučių, supranta ma, paslapčia, nes patys maitinomės skurdokai. Dažniausiai Kornas gaudavo virtų jamsų šaknų su mažutėlaičiu mėsos guriniu, į kurį mama Bisi įmaišydavo savo vaistų, retsykais – kaulų.

Netrukus Kornas pamėgino stotis. Jis buvo tvirtas šuo, stiprių kojų. Kai po kelių savaičių tvarstis buvo nuimtas, mano numylėti-

nis jau buvo apsipratęs su likimu. Gan greitai išmoko lakstyti trimis kojomis. Tik nebebuvo mitrus kaip anksčiau, pasidarė lėtas kaip aš, ypač kai imdavo skaudėti koją.

Kornas nesitraukė nuo manęs nė per žingsnį. Mudu buvome ypatingi – vakarais iš laukų abu šlubčiodami keliaudavome namo. Niekas nebereikalavo naktimis palikti šunį lauke, kur siausdavo gaujos, nes jis nebūtų prieš jas atsilaikęs. Taigi nuo šiol Kornas miegodavo mano kojūgalyje susisukęs į kamuolį. Užkaukus gentainiams, kartais išsigandęs pašokdavo, stūgtelėdavo per miegus, apsisukdavo ratu ir vėl slėpdavo nosį kailyje.

– Ką Dievas myli, to nepalieka nelaimėje, – sakydavo Okerekė.

– Matai, Dievas myli ir šunis, nors jie – ne žmonės, – atsakydavau.

– Labai gerai, kad kovojai už savo išgelbėtoją. Jei būčiau jį nužudęs, būčiau nusidėjęs prieš Dievą. Gerumo mokausi iš tavęs, mano vaike, – sakydavo senasis mokytojas, glostydamas mano galvą. – Prieš Dievą lygūs visi gyvi padarai.

Kitą sekmadienį Okerekė turėjo žmonėms sakyti kalbą. Jis papasakojo apie Korną ir mano atkaklumą. Dabar mūsų šunelį pažinojo visi. Niekas nebedrįso šaipytis iš trikojo padaro ar mėtyti į jį akmenų.

Kartais eidamos pro šalį moterys užsukdavo paglostyti Korno. Žmonės jį vadino nešančiuoju laimę – juk padarėlį apsaugojęs pats Dievas. Daug vėliau išgirdau, kad kitoje fermoje laikomas gyvates medžiojantis šuo irgi buvo apkandžiotas. Užuot senu papročiu nušovę nenaudingą tapusį gyvūną, anie žmonės išgydė jį, kaip ir mes savąjį Korną.

TĖVO ŠIRDIS

Kartą popiet eidama namo iš laukų, jau iš toli pamačiau motiną ir mamą Bisi. Jos susiglaudusios stovėjo verandoje. Buvo vėlyva popietė, saulė svilino taip, kad virš įkaitusios žemės net oras raibuliavo. Mamai Adai, pėdinančiai šalia manęs su pilnu kukurūzų krepšiu ant galvos, pasakiau, kad abi mamos man atrodo tarsi viena būtybė su dviem galvomis. Prisirišusi prie nugaros nešiau mažąją Sju, o ant galvos, prilaikydama viena ranka, kad nenukristų, – mažiuką krepšį. Man niekada nesisekdavo nešti krepšio neprilaikant rankomis, kaip nešiodavo suaugusios moterys ir daugelis mano seserų. Tai vis dėl kojos – krypavau ir tebekrypuoju iki šiol. Mažajai Sju toks siūbavimas labai patikdavo, todėl norėdavo, kad ją neščiau aš, o ne tiesi kaip žvakė jos mama. Man prie šono iškoręs liežuvį šlubčiojo Kornas.

Motina tylėdama paėmė iš manęs krepšį. Manę ji lepindavo rečiau, todėl nustebau sulaukusi tokio švelnumo. O ji skubriai perbraukė delnu man per dulkėtas kasas.

– Tu labai narsi, Choga, – pasakė.

Pažvelgiau į ją nustebusi, nes nesupratau, ką turi galvoje. Mama Bisi paėmė iš manęs Sju. Vėliau meldėmės ir valgėme vakarienę kartu su kitomis moterimis, seserimis ir keliomis pagalbininkėmis,

kurios sezono metu miegodavo išlaidūniškai dideliame prieškam-baryje (ankstesnis šeimnininkas anglas tai matydamas būtų labai apsidžiaugęs).

Prieš einant miegoti motina pasišaukė mane į verandą. Čia sėdėjo mama Bisi – pynė krepšį, kurį ketino parduoti turguje, kaip ir daugybę kitų. Nuo tada, kai įsikūrėme Džeboje, motina gan retai paskaitydavo man iš knygos arba pasakodavo istorijas. Todėl labai apsidžiaugiau pakviesta ir jau norėjau įsitaisyti ant žemės mamai Bisi prie kojų, bet motina kreipėsi į mane:

– Choga, paėjęk kelis žingsnius pirmyn ir atgal, – paprašė.

– Kodėl?

– Noriu pažiūrėti, kaip vaikštai.

Padariau, kas liepta. Diena laukuose buvo sunki, todėl skaudėjo visą kūną.

– Remkis kita koja, – paliepė motina.

Paklusau, bet žengusi kelis žingsnius vėl ėmiau šlubčioti, kad skaudamai kojai tektų mažesnis krūvis. Taip visada elgdavausi iš įpročio.

– Tavo motina gavo iš tėtušio Davido laišką, – prabilo mama Bisi. – Manom, kad jis turėtų tau padėti. Na, kad galėtum lakstyti.

Nustebusi spoksojau tai į mamą Bisi, tai į motiną.

– Nenoriu! – surikau.

– Reikia, vaike. Kol dar ne per vėlu! Aš paprašiau tėtušio Davido leidimo tave parodyti gydytojui. – Motina kalbėjo labai rimtai, neatitraukdama nuo manęs akių.

Nekenčiau, kai ji ar kas nors kitas prabildavo apie mano koją. Taip, man skaudėjo, bet buvau apsipratusi. Lygiai kaip luošas Kor-nas, pajėgdavęs net bėgioti po apylinkes.

– Kada nors ištekėsi ir norėsi turėti vaikų, mano mažyle, – pasakė mama Bisi. – Tačiau tada rūpintis bus per vėlu.

Suklusau. Mano krikštamotė irgi prikišo nagus? Ta, kuri visada guosdavo, bet niekada nesikišdavo, dabar sumanė savaip pakreip-ti mano likimą?

– Nenoriu pas jokus gydytojus, – atšoviau. – Tokia esu Dievo valia.

Vis dėlto šiandien turiu prisipažinti: tai buvo tik pusė tiesos. Aš tenorėjau nebūti išskirta iš seserų. Nenorėjau būti kitokia, todėl varžiausi, kai apie mano koją būdavo kalbama taip atvirai.

Po kelių savaitių motina man pranešė ilgesniam laikui išvyksianti iš fermos. Jos vėl laukė kelionė į Vokietiją. Savo tėvynėje ji ketino nupirkti žemės ūkio padargų, sėklų ir trašų. Ir ne tik mums, bet ir kitoms fermoms, priklausančioms tėtušiui Davidui.

– Tavo tėvas atsiųs mums automobilį. Važiuosim į Lagosą, – pasakė motina.

Aš kaip tik žaidžiau su Sju.

– Ar Sju galės vykti kartu? – paklausiau.

Motina nusijuokė. Atsakė, kad mano sesutė liks su savo mama Ada. Ir dar pridūrė:

– Porą savaitių pabūsi hareme, Choga Regina.

Niekada nedrįsdavau atvirai prieštarauti motinai, bet šį kartą neištvėriau.

– Noriu likti čia! – burbtelėjau.

Motina kantriai paaiškino, kad Lagose keliausim pas gydytoją.

– Tėvas leido, kad tave ligoninėje apžiūrėtų specialistas.

Tada dar nežinojau, kad tėtušiui Davidui motina išsiuntė šūsnį laiškų ir galų gale išsikovojo leidimą nuvežti mane pas gydytoją. Aš to nežinodama protestavau: pasprukau, pasislėpiau po mamos Bisi bugenvilijų krūmais ir žliumbiau, lyg mane būtų norima nuskriausti. Ligoninė! Kaip baisu! Juk tenai patenkama susirgus. Argi aš sergu? Pasaulis nusidažė juodom spalvom.

Kornas atsekė paskui mane ir ėmė glaustytis prie kojų.

Po kurio laiko mane surado mama Bisi. Klausydamosi jos žodžių apsiraminau.

– Tavo motina sutinka, kad aš vykčiau kartu, mano mažyle, – pasakė ji. – Nebijok. Mama Bisi visada bus su tavimi, – prižadėjo.

Deja, Kornas mūsų lydėti negalėjo.

Kai vakare iš laukų grįžo Džemė, papasakojau jai apie mūsų motinų planus. Tačiau, užuot palaikiusi mane, kaip tikėjau, ji pasakė:

– Nuostabu, kad jos nori tau padėti.

Išvykimo dieną sunkiausia man buvo atsisveikinti su Sju.

– Gerai ją prižiūrėk, – neatstojau nuo mamos Ados.

Galų gale motina šypsodamasi priminė man, kad Ada yra Zuzanos motina. Bet mane buvo apėmęs negeras jausmas.

– Choga greitai grįš, – prižadėjau savo sesutei.

– Choga grįš, – pakartojo Sju.

Jei būčiau žinojusi, kad ją kalbant girdžiu paskutinį kartą, kelio nei būčiau priešinusis iš visų jėgų.

Šį kartą į Lagosą vykom kitu keliu. Supratau iš to, kad pakeliui aplankėme kitas šeimynas. Važiuome pro fermas, kurios, kaip ir mūsų, augino žemės ūkio produktus ir parduodavo juos turguose. Tų šeimynų, lygiai kaip ir mūsų, žemės kentėdavo dėl sausros, nors upėmis tekėjo vanduo. Mėgau slapta pasiklausti motinos pokalbių su fermų vadovais ir šeimynų galvomis, tad sužinojau, kad ji ragina įrengti drėkinimo sistemas, pirmiausia – pastatyti siurblius.

Fermeriai priimdavo motiną labai pagarbiai, nes žinojo: netrukus ji išvyksta į Vokietiją pirkti kaip tik tokių įrenginių. Taigi su mumis trimis buvo elgiamasi labai draugiškai, nes abi mano mamos įdėmiai klausėsi fermerių, o pokalbį užbaigdavo sakiniu:

– Tėtušiui Davidui pranešime apie jūsų problemas ir jis neabejotinai jomis pasirūpins.

Hareme mažai kas buvo pasikeitę. Mamai Paty ir mamai Felicitai pritarus, tėtušis Davidas vedė dar dvi žmonas. Mamos draugės šįsyk pasisveikino su mumis gan santūriai – žvelgė nepatikliai ir truputį pavydėjo mums išskirtinės, jų akimis, padėties. Klausinėti mūsų apie gyvenimą kaime niekas nediršo, todėl netrukus aš vėl pasinė-

riau į miesto kasdienybę. Sunkumų, kurie mus kamavo kaime, čia nebuvo nė kvapo. Hareme net išdygo naujas namas. Kaip ir anksčiau, nuo valgių lūžo stalai, tad aš kaip išbadėjusi puoliau prie gardumynų, tarsi norėčiau atsigriebti už laiką, praleistą Džeboje.

Abi savo mamas matydavau retai. Jos daug laiko praleisdavo pas tėtusį Davidą – manė turinčios tokią teisę. Man buvo dešimt metų, tad vėl gyvenau vaikų name, tik šįsyk flygelyje, skirtame vyresnėms mergaitėms. Mano seserys, lygiai kaip ir aš, buvo pasikeitusios. Daugelis mergaičių, su kuriomis augau, jau buvo paauglės arba elgėsi beveik kaip suaugusiosios, tad kartais jausdavausi vieniša. Kadangi nė vienos nedomino mano patirtis Džeboje, greitai atsiskiaiu minties papasakoti seserims apie gyvenimą kaime. Antra vertus, ir man buvo nė motais jų kalbos apie grožio priemones, tad klausydavausi viena ausimi, nesistengdama tų dalykų perprasti.

Man rūpėjo kitkas. Staiga atkreipiau dėmesį į mūrinę sieną, juosiančią haremą. Užuožčiau išmetamųjų dujų kvapą – ir ėmė trūkti oro, visai nepatiko garsus automobilių pypsėjimas. Ir suvargę krūmai sode, kuriais taip rūpinausi vaikystėje, dabar atrodė apgailėtini. Staiga pasidariau kaip mama Bisi – pradėjau kalbėtis su gėlėmis, lepinau jas vandeniu, kurio čia, kitaip nei fermoje, niekada nepritrūkdavo. O seserys šaipėsi iš mano įgeidžio prižiūrėti augalus ir laidė pastabas dėl kojos.

Trumpai drūtai, mano gimtasis haremas dabar atrodė tarsi svetimas. Aš ilgėjausi savo draugų Sju ir Korno.

Hareme neturėjau ką veikti, tad vienintelis išsigelbėjimas buvo mokykla. Dabar ją lankiau dar mieliau negu anksčiau. Ir, žinoma, šeimos šventės, per kurias dainuodavau tėtušiu Davidui, sėdinčiam pirmoje eilėje, ir būdavau apdovanojama geranorišku jo žvilgsniu. Jis girdavo gražų mano balsą ir išvaizdą, pasidomėjo, ar fermoje man buvo gera.

– Ten nuostabu! – išdrožiau.

Tėvas pažvelgė į mane didelėmis geromis akimis.

– Kalbi taip, lyg čia tau nelabai patiktų.

Pagaliau sužinojau, kad tētušiui Davidui haremas svarbiau už viską!

– Patinka, – linktelėjau. Staiga į galvą toptelėjo puiki mintis. – Bet tenai mes turime šunį, ir man jo trūksta, – pasakiau svarų argumentą.

– Girdėjau, kaip kovojai už Korno gyvybę, mažoji Choga, – pasakė tėvas ir pabučiavo man į kaktą. – Tą istoriją papasakojau visiems sutiktiesiems. Nes turime saugoti kiekvieną gyvą būtybę.

Tētušis Davidas retai kada išskirdavo kurį nors savo vaiką. Mūsų pasaulyje, kuriame visi buvo lygūs, tėvo bučinys prilygo išventinimui į riterius.

Praėjus kelioms dienoms, pas mus, mergaites, užsuko mama Bisi. Tai buvo poilsio metas, kai mokytis ir dirbti buvo per karšta. Bisi nusivedė mane į motinos kambarį.

Aš vos atpažinau savo motiną: ji segėjo sijoną iki kelių, vilkėjo baltą palaidinę, šviesius ant sprando susuktus plaukus dengė plonas baltas šalis. Apstulbusi spoksojau į ją, tokią nuostabiai gražią. Ji man regėjosi visai kitokia negu su plačiu baltu drabužiu, kokį čia visos dėvime. Mama buvo virtusi europiete. Ligi tol nebuvau jos tokios mačiusi. Motina nenorėjo išsiskirti iš kitų ir todėl vengė, kad kitos žmonos matytų ją vakarietiškais drabužiais. Štai kodėl mama Bisi atvedė mane pas ją į kambarį.

– Choga Regina, aš išvykstu į oro uostą, – prabilo motina. – Nežinau, kada grįšiu. Prižadėk man, kad darysi tai, kas bus liepta. Net jeigu tam ir nepritartum. Pameni, apie ką kalbėjome Džeboje? Kad tau sunku vaikščioti. Tavo tėvas leido gydyti tave ligoninėje. Taigi būk gerutė ir paklusni. Mama Bisi bus šalia ir tave prižiūrės.

Krikštamotė padrąsindama linktelėjo man.

Pažvelgiau į savo vokiečių sesers Magdalenos nuotrauką ant staliuko.

– O gal ir mane pasiimtum į Vokietiją? – paklausiau neryžtingai. Motinai papurčius galvą pridūriau: – Prašau, mama.

Tačiau ji buvo neperkalbama.

Šiandien žinau, jog motina bandė įkalbėti tėvą, kad tas išleistų mane į motinos tėviškę ir tenai mane operuotų. Tėvas tam nepri-tarė. Pirmiausia dėl to, kad aš neturėjau dokumentų (ta problema buvo lengvai išsprendžiama), be to, jis nenorėjo, kad būčiau gydo-ma „ypatingai“. Esą kitų vaikų atžvilgiu tai būtų buvę nekorektiška.

Šitai aš supratau ir daugiau nebezirziau. Jau vien tai, kad kitą dieną tėvas nuvežė mane į milžinišką ligoninę, buvo neįtikėtina privilegija. Per šeimos šventes jis atvirai rodydavo man savo pa-lankumą, bet šiandien žinau, kad tai – motinos pastangų vaisius.

Klinika buvo išties milžiniška, ir tai mane gąsdino. Suprantama, buvau iškart atskirta nuo mamos Bisi, ir jai teko grįžti namo. Gy-dytojai apžiūrinėjo mane daug kartų. Atmintyje įstrigo tai, kad buvo liepta nusirengti daugybės svetimų vyrų akivaizdoje. Aš siaubingai gėdijausi ir būčiau mielai pasprukusi. O kartą taip ir padariau. Deja, pasiekusi trečias duris nepastebėjau, kad jos stiklinės, atsi-trenkiau galva ir susižeidžiau.

Vieną dieną ligoninėje pasirodė tėvas. Tai buvo pirmas kartas, kai jis asmeniškai rūpinosi mano sveikata. Greičiausiai buvo iš-kviestas ketinant informuoti apie manęs laukiančią operaciją. Ta-čiau atvykęs tėtusis Davidas stvėrė mane ir įgrūdo į didžiulį savo automobilį, vieną iš daugelio. Aš lengviau atsikvėpiau, nes supra-tau: grįžtame į haremą. Operacijos, kuri būtų atsiėjusi daugiau, nei per metus uždirba dvidešimt vyrų, buvo galutinai atsisakyta. Taip po kelių savaičių man paaiškino iš kelionės sugrįžusi motina. Šitai suvokiau ir pati. Jei tėvas būtų leidęs mane operuoti, būtų turėjęs leisti gydyti ir kitus vaikus – daugelį mano seserų ir brolių. Šitai išlaidauti jis nenorėjo.

Motina tėvo sprendimas labai papiktino. Tačiau apie tai man ji pasakė tik po daugelio metų. Pardavusi močiutės Marijos pievas mo-tina uždirbo tiek pinigų, kad būtų užtekę pakeisti man dvidešimt ar trisdešimt klubo sąnarių. Vienintelį, ką gavau po apsilankymo ligoni-nėje, buvo batų pora su paaukštinta pakulne. Tačiau avėdavau tais

batais retai, nes spaudė, be to, hareme niekam nerūpėjo, aviu jais ar ne. Kadangi niekas čia neturėjo batų, aš mieliai nuspyriau juos į šalį.

Iš Vokietijos parvykusi motina liepė tuojau pat apsiauti batus. Bet jie man jau buvo per maži ir tuo labai džiaugiausi. Taigi ir toliau sau šlubčiojau kaip šlubčiojusi. Galų gale, buvau pripratusi.

Vos tik motina grįžo į haremą, iškart pradėjome ruošti kelionę į Džebą. Atsiveikinti su Lagosu man nebuvo sunku, nes čia nebesijaučiau gerai. Automobilyje sužinojau, kad Vokietijoje motina susipyko su namiškiais, gyvenančiais Bavarijoje. Ji kalbėjo apie tai su mama Bisi. Abi manė, kad miegu, ir motina papasakojo artimiausiai draugei, kad giminaičiai prikišo jai, esą Afrikoje švaistanti palikimą. Šįsyk tėvynėje jai ėjosi blogai.

– Praradau šaknis, – nugirdau sakant motiną.

Džeboje mūsų pasitikti vizgindamas uodegą atšlubavo Kornas. Man lipant iš mašinos, iš džiaugsmo puolė laižyti rankas. Deja, jis buvo vienintelis, pasveikinęs džiaugsmingai. Mama Ada pasitiko mus labai susirūpinusi. Pasirodo, sunkiai susirgo Sju: laikėsi aukšta temperatūra, mergytė išvemdavo viską, ką tik suvalgydavo.

Mažąją radau suglebusią ir išsekusią, per silpną kalbėti. Visos keturios seniai žinojome, kad gali tekti nerimauti. Ir štai mamos Bisi pranašystė išsipildė. Mama Ada ir aš nebesitraukėme nuo Sju nė per žingsnį, dainavome jai dainas, girdėme vandeniu ir vaistais. Mama Bisi buvo įsitikinusi, kad Sju serga maliarija.

Pagaliau motina nusprendė nuvežti Sju į ligoninę Džose, už šešiasdešimties kilometrų. Tačiau pirmiausia turėjo gauti leidimą iš tėtušio Davido. Taigi turgaus dieną (vienintelę dieną, kai keliaudavo į miestą) ji nuėjo į paštą ir jam paskambino.

Tėvas dukters gydymui nepritarė. Esą per brangu.

– Ji – tik mergaitė. Mama Ada dar susilauks vaikų, – nusiminusioms moterims, meldusioms pagalbėti mažajai Sju, pasakė tėtušis Davidas.

Galbūt iš tiesų buvo beprasmiška vežti Sju į ligoninę. Mažylė buvo tokia silpna, kad lovelėje gulėjo visai be jausmų. Ji migo, migo ir užmigo. Amžinu miegu.

Taip nutiko prabėgus trims savaitėms po to, kai grįžome į fermą.

Kitą rytą Sju buvo palaidota šalia bugenvilijų krūmų. Mama Bisi, mama Ada ir motina tylėdamos iškasė duobę. Už mažąją Sju buvo sukalbėtos maldos, sugiedotos kelios giesmės. Jos palydėti atėjo nedaug žmonių. Maži vaikai mūsų šalyje mirdavo labai dažnai.

Man tai buvo pirma akistata su mirtimi. Tačiau, kaip ir kiti vaikai, negalėjau to suprasti.

„Viešpats duoda ir pasiima“, – taip mama Ada užrašė ant antkapio. Nekaltajai gėlelei Zuzanai tebuvo dveji su puse. Dievas man padovanojo sesutę, kurią mylėjau labiau už viską. Paskui jis vėl ją atsiėmė.

Dabar Sju – rojuje, galvojau lydėdama jos karstelį prie krūmų, kuriuose rinkdamos nektarą zujo bitės. Netekusi sesutės, kuria taip rūpinausi, pasijutau vieniša. Kita vertus, buvau per maža, kad galėčiau apginti mažąją Sju. Per mažos buvo ir mano mylimiausios seserys Efė su Džeme, nors visos buvome pasiryžusios už ją pakovoti. Likusi viena, paguodos ieškojau pas savo gelbėtoją Korną.

Žinoma, tėtušis Davidas mylėjo mane. Mylėjo ir savo dukrą Sju, kurią buvo matęs tik du kartus. Bet hareme gyveno daugiau kaip trisdešimt jo dukrų. Tūnodama po bugenvilijų krūmais klausinėjau savęs, ar tėvo širdis išties gali būti tokia didelė, kad joje tilptų meilė visiems palikuonims. Taip, su mumis visomis derėjo elgtis vienodai. Tai geras ketinimas, tą suprato ir tėtušis Davidas. Ir vis dėlto būdama dešimties išdrįsau suabejoti jo poelgio teisingumu. Galvodama apie save pačią, jo kaltinti nebūčiau drįsusi. Bet Sju išties buvo reikalinga tėvo pagalba.

BROLIS DŽO

Netikėta Sju mirtis mane labai sukrėtė. Aš kalbėjau mažai, nenorėjau lankyti Okerekės pamokų. Mudu su Kornu susiieškodavome nuošalų kampelį ir tūnodavome pasislėpę nuo visų. Motina tuo laiku turėjo labai daug darbo. Jai talkino mano mylimiausios mamos ir seserys. Mamai Adai, netekusiai Sju, sunkus darbas padėdavo užsimiršti. Ada pasidarė dar nekalbesnė.

Kad nebūčiau apšaukta tingine, pradėjau pinti krepšius. Nuo kietų rafijų lapų plaušų mano pirštai buvo žaizdoti ir kruvini, tačiau bent jau galėjau įrodyti dirbanti šį tą naudinga.

Fermoje darbų buvo apstu, bet pagelbėti aš negalėjau. Motina Vokietijoje buvo užsakiusi vandens siurblių ir juos turėjo netrukus atvežti. Prieš tai reikėjo nutiesti begalę drėkinimo vamzdžių. Visi šoko padėti, net Okerekė, mat motina norėjo jau per artimiausią lietu panaudoti įrenginius laukams drėkinti. Ir kad viskas tarptų pasibaigus lietaus sezonui. Ji mąstė labai europietišškai. Mano gimtinėje būdavo džiaugiamasi lietumi, bet tik tiek. O motina galvojo apie ateitį. Čia jai labai padėjo begalinė kantrybė.

Vieną vakarą per vakarienę sužinojau, kad motina prašė tėtušio Davido pagalbos – atsiųsti žmonių lietaus vamzdžiams tiesti. Taip

kalbėdama ji, suprantama, galvoje turėjo stiprią jauną moterį arba jauną porą, kuri norėtų gyventi nuošalyje stovinčioje pašiūrėje.

Gyvenant kaime apie laiką negalvojama, todėl negaliu tiksliai pasakyti, kada išgirdau variklio tarškėjimą. Pamačiau duobėtu keliu artėjant seną motociklą. Ant jo sėdėjo jaunas vyras. Jį pamatęs Kornas pratrūko loti.

Kiti dirbo laukuose, tad namie buvau viena – sėdėjau ir pyniau krepšį. Atsikėlusį neryžtingai žengiau prie vyruko. Čadra neapsigobiau, tad sustojau atokiau ir paklausiau, ko jis norįs.

– Ieškau mamos Lisos, – baugščiai žvelgdamas į žemę atsiliepė jis.

Atsakaiu, kad nėra. Tada jis pasiteiravo mamos Bisi. Kai atsakaiu, kad nėra ir jos, vyrukas sutrikęs pažvelgė į mane. Tai buvo liesas vaikinukas atlėpusiomis ausimis ir didelėmis akimis, greičiau panašus į berniuką. Jis buvo suprakaitavęs, nes važiavo prastu keliu. Kornas nurimo ir nudribo vaikinukui prie kojų. Aš pasitikėjau mūsų šuns gebėjimu gerus žmones atskirti nuo blogų, tad pasiūliau atvykėliui vandens.

Jis puolė godžiai gerti.

– Mane pas jus atsiuntė tėtūšis Davidas, – paaiškino man. – Atvykau padėti.

Jo vardas buvo Džo. Pasirodo, tai vienas iš vyresniųjų mamos Bisi sūnų. Kai aš gimiau, hareme jis jau nebegyveno. Štai kodėl jo nepažinojau.

– Nori pasilikti čia ir padėti? – nustebau.

Vyrukas linktelėjo.

Tai, kad jis turi mums padėti dirbti, buvo neįprasta. Pirma, darbas laukuose – vien moterų reikalas, antra, lig šiol vienintelis vyras fermoje buvo senasis Okerekė.

Džo papasakojo, kad nuo Ibadano iki mūsų keliavęs penkias dienas. Paskutinįsyk į miestą mes važiavome per Ibadaną, ir aš žinojau, koks tolumas šis kelias. O dardant tokiu senu barškančiu motociklu, apskritai vienas vargas.

Atnešiau Džo to, kas liko nuo pusryčių – gari ir valgomųjų hibiskų sriubos. Jis šveitė su alkano žmogaus apetitu.

– Ar nutuoki apie lauko darbus? – paklausiau.

Džo papasakojo, kad pastaruosius šešerius metus dirbo fermoje netoli Ibadano.

– Tai fermai vadovauja tėtušis Feliksas, – kalbėjo Džo.

Šis vardas man nieko nesakė, ir Džo paaiškino, kad tėtušis Feliksas – vienas iš Juodojo Jėzaus šeimos įkūrėjo tėtušio Davido pavaduotojų. Jo bendruomenė Ibadane esanti viena didžiausių šalyje.

– Bet aš džiaugiuosi, kad galėjau iš tenai išvykti, – kalbėjo Džo.

Pasak jo, tėtušis Feliksas greitai įnirštąs ir tada mušąs savo žmonas ir vaikus.

Aš niekada nemačiau taip elgiantis savo tėvo. Taigi netikėdama žiūrėjau į vyruką.

– Tėtušis Feliksas neabejotinai yra teisingas vyras, – pasakiau. – Antraip tėtušis Davidas juo nepasitikėtų.

Vaikinas tylėjo. Daugiau jo neklausinėjau. Bet kai vėliau prabildavom apie tėtušį Feliksą, visada girdėdavau atsiliepiant nelabai gerai.

Džo įsikėlė pas Okerekę į pašiūrę. Mama Ada ir mama Bisi padėjo jam įsirengti kambarį. Tiksliau, mama Bisi savo sūnaus nepažino. Džo dabar buvo dvidešimt vienerių, nuo savo motinos jis buvo atskirtas šešerių, kaip įprasta Lagoso hareme. Su savo jaunesnėmis seserimis Efe ir Džeme vaikinukas susipažino tik mūsų fermoje. Anksčiau jie buvo susitikę per šeimos šventes, tačiau net tada seserims ir broliams nebūdavo kaip pasikalbėti, todėl dabar visi trys pasisveikino tarsi svetimi.

Čia, fermoje, Efe, kuri buvo truputį kalbesnė, norėjo bendrauti su Džo. Džemė, priešingai, man gana atvirai sakydavo savo brolių laikanti geru darbininku, bet šiaip – paiku vyruku. Džemė buvo keturiolikos ir domėjosi berniukais. Manau, ji paprasčiausiai ne-

žinojo, kaip elgtis su tuo svetimu raumeningu vyru. Aš, tuo metu dešimties su puse, dėl nieko nesukau sau galvos. Bendraudama su Džo puikiai prasiblaškydavau.

Džo padedamos moterys sparčiai klojo lietaus vamzdžius ir tvarkė techniką. Derlius buvo geras kaip niekada. Motinai teko prašyti moterų iš tolimų kaimų padėti mums nudurbti lauko darbus. Tie metai, kai pas mus atvyko Džo (ir kai mirė Sju), buvo geriausi nuo pat fermos įkūrimo.

Vėl mus aplankęs tėtušis Davidas atsidėkodamas už pastangas pažadėjo pastatyti didesnę bažnyčią. Motina jau buvo suplanavusi gautą pelną investuoti į drėkinimo sistemą, nusipirkti sėklų ir naują galingesnę traktorių, bet prieštarauti tėvo sprendimui nedrįso. Žvelgdama atgal galiu pasakyti, kad ji būtų buvusi teisi, nes sėkmę garantavo įrenginiai, kurių ji buvo pripirkusi už paveldėtus pinigus.

– Mūsų bažnyčia išties per maža ir griautina, – nusileido tėvui motina.

Nuėmus puikų derlių, Džo turėjo grįžti į Ibadaną pas tėtušį Feliksą. Bet vieną dieną jo motociklas sugedo, o atsarginių dalių nebuvo. Todėl jis vis atidėliojo kelionę, o aš tuo džiaugiausi. Džo mokėdavo išvaikyti liūdnas mintis. Jis niekada neužsimindavo apie mano koją, elgėsi su manimi kaip su draugu. Mudu abu ir dar Koronas dažnai apeidavome vamzdynus, užverždavome atsipalaidavusius varžtus, prijungdavome vamzdžius prie šulinių, kuriuose būdavo prisirinkę vandens, ir atjungdavome nuo išdžiūvusių. Greitai laukuose ėmiau susigaudyti geriau už motiną ir uoliai pranešdavau jai apie mūsų žvalgomuosius žygius.

Vieną vakarą nugirdau motinos pokalbį su mama Bisi. Pasirodo, ji nori, kad Džo pasilikėtų fermoje!

– Pažvelk į Chogą, Lisa, – kalbėjo mano mylimiausioji mama. – Jai gera būti su vyresnioju broliu. Jis – mielas vaikinąs. Mūsų mergeitei padeda užsimiršti po sesutės netekties.

– Tėtušiui Davidui nepatiks, kad Džo sėdi čia taip ilgai, – atsakė motina. – Be to, jo reikia tėtušiui Feliksui. Taip buvo sutarta.

– Tėtušio Felikso šeimyna didelė. O mūsų tiek mažai, – priminė mama Bisi.

Ji buvo teisi. Mes – penki suaugusieji ir trys mergaitės – darbamės dvidešimties hektarų plote. Jei nuimant derlių nebūtume turėjusios pagalbininkų, tai didžioji dalis šakniavaisių būtų sugedusi ir sunkus darbas nuėjęs perniek.

– Ir vis dėlto neturime teisės abejoti tėtušio Davido sprendimais, – nenusileido motina.

– Sūnus man pasakojo, kad fermoje prie Ibadano jis labai kentėjęs, – vėl prabilo mama Bisi. – Feliksas Egbeme yra ūmus ir neteisingas žmogus. Lig šiol man neaišku, kodėl tėtušis Davidas apie jį tokios geros nuomonės.

Tūnodama slėptuvėje pastačiau ausis!

– Nesuprask manęs klaidingai, Bisi, – išgirdau sakant motiną. – Apie tėtušį Feliksą aš esu tokios pat nuomonės kaip ir tu. Bet reikalas daug sudėtingesnis, negu manai. Tėtušis Feliksas turėtų būti čia, vietoj mūsų. Taip tėtušis Davidas buvo kadaise nusprendęs. Man prireikė metų jį įtikinti, kad mudvi abi ir mama Ada pačios galime susidoroti su darbais.

– Tėtušis Feliksas niekada nebūtų varginęsis ir atstatinėjęs fermos! – Mama Bisi paniekinamai purkštelėjo. – Darbas jo visai nedomina.

– Aš mačiau jo ferma. Blogas tas fermeris, kuris nesirūpina savo kraštu ir savo prietaisais.

– Savo kraštu? – atšovė mylimiausioji mama. – Tu per daug kukli, Lisa. Iš tiesų tai tavo kraštas.

– Mūsų, – švelniai pataisė motina. – Džiaugiuosi, kad galime čia gyventi visos kartu.

– Ir puikiausiai išsiverčiam be vyro. Tėtušis Feliksas nepadarys savo šeimos laimingos. Jis galvoja tik apie save, – nusiminusi tarė mama Bisi.

– Taip, tiesa. Be to, Džo – tavo sūnus. Ir man jis labai patinka. Taigi tegu pasilieka pas mus. Tik reikia sugalvoti, kaip įtikinti ir tėtui Davidą. Manau, rasime išeitį.

Abi susijuokė. Atsargiai atsitiesusi pamačiau, kad jos apsikabina per pečius. Jaučiau, kad abi mūru stotų viena už kitą, eitų per ugnį ir vandenį.

Kitą dieną apie pokalbį papasakojau Džo. Jis išsišiepė.

– Turiu sumanymą, kuriam pritaras netgi tėtuiš Davidas. – Džo parodė man du storus ir ilgus medžio gabalus. – Iš jų aš išdrožinėsiu kryžių mūsų altoriui ir Jėzų Kristų.

Ir Džo ėmėsi darbo. Kai man nusibodo žiūrėti, čiupau antrą medžio gabalą, kuris turėjo tapti skersiniu, ir taip pat ėmiausi darbo. Mudu su Džo turėjome tik vieną oblių, pjūklą ir peilį, tinkantį pjaustyti, bet po kelių dienų jau buvo galima atpažinti, ką meistravome.

– Matai, berniukas čia tiesiog nepamainomas, – po kelių dienų nugirdau mamą Bisi sakant motinai.

– Puiki mintis! – pritarė motina. – Štai kaip įtikinsime tėtuiš Davidą.

Slapta pasidžiaugiau, kad ir pati esu prie to prisidėjusi.

Džo leido man pabaigti kryžių, o pats ėmėsi pjaustyti juodąjį Jėzų Kristų. Iš pradžių netikėjau, kad jam pasiseks iš medžio išskobti žmogaus atvaizdą. Bet rezultatas buvo toks geras, kad tėtuiš Davidas, po metų pašventinęs bažnyčia, buvo sužavėtas.

Netoli mūsų fermos buvo krūvos tinkamos medienos, tad Džo buvo leista prie pašiūrės įsirengti mažą dirbtuvę. Be meninių dirbinių, jis ėmė meistrauti stalus ir kėdes. Niekas nebemanė, kad mano brolis turi mus palikti. O Džo palengva išmokė mane drožybos paslapčių. Nors Kristaus išdrožti man taip ir nepavyko, užtat talento pakako kelioms paprastoms gyvūnėlių figūroms.

Kai laukai ilsėdavosi, į dirbtuvę vis užsukdavo moterys, talkinios laukuose sezono metu, taip pat mano seserys Džemė ir Efė.

Džiūgaudama rodžiau joms, ko mane išmokė Džo. Ilgainiui pašiūrėje atsirado ištisa pjaustytų figūrų, medinių indų ir madonų kolekcija.

Mano brolis Džo pjaustinėjo labai greitai. Vieną dieną motina nusprendė, kad verta pabandyti drožinius parduoti turguje. Gauti pinigai būtų skirti fermai išlaikyti.

Kai atslūgo Džo ištrėmimo atgal į Ibadaną grėsmė, jis susitaisė motociklą ir susiruošė į turgų Džeboje. Sakė, kad gyvendamas tėtušio Felikso namuose dažnai stovėdavęs prie šeimynos prekystalio. Mama Bisi nusprendė lydėti savo sūnų.

Kai kitą rytą ji užsėdo ant motociklo, visi prapliupo juoktis. Jos sunkus užpakalis niekaip netilpo ant sėdynės.

– Geriau važiuokit abu su Choga, – pasiūlė mama Bisi. – Ji tokia glėžna, galėsit gabentis daug daiktų!

Pabučiavau krikštamotei į abu skruostus. Didesnio džiaugsmo ji negalėjo man suteikti.

– Užsidenk veidą čadra! – šūktelėjo motina, kai pasirengusi kelionei išėjau į kiemą.

Ant nugaros, pasirišusi didžiulę skarą, nešiau krūvą drožinių ir kelis molinius indus su daržovėmis – mėgstamais mano motinos pagamintais vokiškais valgiais, kurie čia buvo labai paklausūs.

Maniau, sėsim ant motociklo ir tuoj būsime turguje. Džo, matyt, galvojo taip pat. Tačiau nuvažiavome netoli. Ant motociklo sėdus dviem žmonėms, o dar su daugybe daiktų, prakiuro padanga. Laimė, kelias buvo prastas, važiavome lėtai, tad parvirtę nesusižalojome. Abu taip norėjome į turgų, kad grįžti atgalios nekilo minties. Pakėlėme motociklą ir stūmėme iki pat Džebos. Iš pradžių manėme kelionėj užtruksią ne ilgiau kaip pusvalandį, o atvykome į turgų po trijų valandų. Čia geros vietos jau buvo išgraibstytos, ir savo gėrybes teko išsidėlioti ant žemės.

Pagal vokišką receptą motinos užkonservuotas daržoves išpardavėme be vargo. Mano gyvūnų figūrėlės, išpjaustytos panašiai

kaip kitų moterų, o gal net gražiau, nebuvo paklausios. Tačiau madonos, kurių tą pirmą dieną buvome pasiėmę tik keturias, buvo graibstyte išgraibstytos. Pinigų užsidirbom tiek, kad galėjome užlopyti motociklo padangą, ir dar liko. Prekyba tą dieną pranoko visus mūsų lūkesčius.

Nuo tada nekantraudama laukdavau šeštadienio. Sėkmė su madonomis paskatino uoliau dirbdinti Jėzaus motinos atvaizdus. Džo pamokė savo seseris Efę ir Džemę drožinėti veidus ir figūras. Per savaitę išdroždavome bent tris, o kartais net šešias madonas!

Džo, priešingai nei mes, mergaitės, buvo matęs pasaulio. Drožinėdamos mes apiberdavome jį klausimais. Iš pradžių vyrukas laikėsi santūriai, bet greitai įsidrąsino ir ėmė pasakoti daugiau. Pirmiausia apie tētušį Feliksą ir fermą netoli Ibadano. Regis, gyvenimas ten nebuvo toks malonus kaip tėtušio Davido hareme. Tėtušis Feliksas žmonų turėjo mažiau negu mano tėvas, bet jo karalienės buvo labai pavydžios. Visos kalbos, pasak Džo, sukosi vien apie pinigus. Esą jų per mažai, todėl privalu taupyti visur ir visada.

Brolis pasakojo apie pasaulį, kuris man buvo visiškai svetimas. Lagose mums nieko nestigo. Džeboje motinai teko labai taupyti, bet ir mūsų norai buvo kuklūs. Visos mes, netgi įnoringoji Džemė, puikiausiai išsiversdavom su trimis suknelėmis per metus: viena – sekmadieninėms pamaldoms ir dviem paprastomis, skalbiamomis kasdien, nes jos, kadangi baltos spalvos, buvo nepraktiškos ir dirbant tuoj išsipurvindavo. Man pačiai labai patiko, kad nesame pasidavusios tuštybei.

Ibadane, apie kurią pasakojo Džo, viskas buvo kitaip. Regis, nuolatinio pinigų stygiaus priežastis buvo pats tėtušis Feliksas. Užuo rūpinęsis savo žmonomis, jis ieškodavo vis naujų moterų ir, rodydamas joms palankumą, lepindavo dovanomis. Teisybė, Džo apie tai pasakojo nelabai noriai, užuominomis, tad pačios susikūrėme

šio vyro paveikslą. Atrodo, tėtutis Feliksas vaikų bus susilaukęs ne tik su savo žmonomis.

Taip apie tėvo pavaduotoją susidariau gana prastą nuomonę. Bet argi tai mano reikalas? Ibadanas juk taip toli, tariau sau. Klausiausi šių istorijų vien dėl to, kad galėčiau dar labiau džiaugtis gyvenimu mūsų fermoje. Čia mes gyvenom jaukiai ir taikiai! Dažnai ilgėliau užsibūdavau gražioje mūsų bažnyčioje, atsiklaupdavau priešais juodąjį Jėzų ir dėkodavau Dievui, kad visiems mums linki gera.

NUODĖMĖ

Džo motociklas buvo labai senas, tad tekdavo nuolat taisyti. Bet vieną dieną važiuojant į turgų variklis visai sugedo. Laimė, taip nutiko mums beveik pasiekus Džebą. Kol aš prekiauvau turguje, brolis nustūmė motociklą į dirbtuves. Tai buvo pirmas kartas, kai likau viena su prekėmis, bet nesukau dėl to galvos. Džo ir anksčiau ne visada stovėdavo šalia. Turguje jis turėjo draugų ir dažniausiai plepėdavo su jais netoliese. Aš, kitaip nei jis, stengiausi niekam nekristi į akis, vengiau bet kokių pažinčių. Ir vis dėlto, kadangi vilkėjau baltai, patraukdavau kitų dėmesį, nes visi kiti prekeiviai buvo margais drabužiais. Būdavau su čadra, bet dažniausiai veido neužsidengdavau, tik plaukus, nes stypsančios po atviru dangum kankindavo baisus karštis.

Turguje tarp pirkėjų būdavo mažai europiečių. Turistai mieliau keliaudavo į Džoso plynaukštę už šešiasdešimties kilometrų, nes ten ir uolos įdomios, ir Jankario nacionalinis parkas, ir garsusis Džoso liaudies buities muziejus. Bet tą dieną pro šalį lyg tyčia ėjo baltasis ir stabtelėjo prie manęs. Nesivaržydama įsmeigiau akis į tą vyrą, nors mums buvo draudžiama taip elgtis.

Vyras pasilenkė prie išdėliotų prekių ir ėmė po vieną apžiūrinėti.

– Neatrodė, kad šie daiktai būtų vietiniai, – pasakė angliškai.
– Mes viską darome pačios, – atsakiau jam.
Svetimšalis paėmė molinį indą su konservuotom daržovėm.
– Konservavo tavo motina? – pasidomėjo.
Aš linktelėjau.
– Iš kur ji kilusi?
– Iš Vokietijos. Tai pagaminta pagal vokišką receptą. Labai gardu. – Ir pasakiau kainą.
– Kuo tu vardu? – dabar jau vokiškai paklausė baltasis.
Ilgai nesvarstydama pasakiau savo vardą.
– Kalbi vokiškai? – neatstojo vyras ir atsitūpė prie manęs.
Tądien prekyba ėjosi gerai, bet, vyrui įsitaisius greta, nė viena iš nuolatinių pirkėjų nebedrįso prieiti. Man pasidarė nejauku. Ką sakysiu namiškiams, jei grįšiu be pinigų? O dar motociklas sugedo. Jam sutaisyti irgi prireiks krūvos pinigų!
Baltasis vyras nužvelgė madonas. Jų buvo likusios keturios. Ėmė kamantinėti, kodėl aš pardavinėjanti „ši bei tą“, o ne tradicinius afrikietiškus daiktus.
– Nes madona tokia graži, – atsakiau pagarbiai.
– Bet ji – juoda, – tarė svetimšalis.
Sumišusi pažvelgiau į jį.
– Taip, – pralemenau.
Apie tai dar nebuvau susimąščiusi. Man ir Jėzus Kristus buvo juodasis. Kitaip ir būti negalėjo.
– Žinai ką? Nupirksiu iš tavęs visas tavo madonas. Ir visas konservuotas daržoves, – pasakė vyras.
– Tik gražinkit molinius indus, – paprašiau. – Kad motina turėtų kur konservuoti daržoves.
Tie indai mums buvo brangūs, ir visos pirkėjos gražindavo tuščius.
Baltasis susimąstė.
– Okei. Ar kitą šeštadienį čia būsi?

Linktelėjau.

Vyras tylėdamas padėjo prieš mane kelis banknotus.

– Ar užteks?

Stvėriau pinigų, suskaičiavau ir linktelėjau.

– Taigi iki kito šeštadienio, – tarė svetimšalis. – Jei gali, atsigabenk daugiau prekių.

Jis susirinko savo pirkinius ir nuėjo.

Sutrikusi spoksojau į patiestą ant žemės skepetą, ant kurios stovėjo tik du tušti moliniai indai, rytą gražinti vienos moters.

Kai atėjo Džo, aš jau kelintą kartą skaičiavau baltojo vyro pinigų. Suma, kurią jis man davė, prilygo septynių šeštadienių turgadienių uždarbiui. Viską papasakojau savo broliui. Jis taip pat atrodė sutrikęs. Į fermą grįžome pėsčiomis. Buvo nepakeliamai karšta, ore lakiojo sausos dulkės, nuo ilgo ėjimo man skaudėjo kojas.

– O kaip tavo motociklas? – paklausiau Džo. Buvau visai apie jį pamiršusi.

– Vyras iš dirbtuvių sako, kad teks keisti variklį. Bet tai labai brangu.

– Ir kiekgi kainuoja tas variklis?

Džo pasakė sumą. Ėmiau mintyse skaičiuoti. Jei baltasis ateitų dar tris kartus, pinigų turėtų užtekti.

Pėdindama pavargau taip, kad išsekusi klestelėjau ant dulkėtos žemės.

– Mama Lisa nemanė, kad uždirbsime tiek daug pinigų, – pagaliau prabilau. – Todėl dalį galėtume pasilikti. Šiek tiek – dabar, dar tiek – kitąsyk, – mažčiau garsiai, bet nežiūrėdama į brolių. – Ir tada galėtum susitaisyti motociklą.

– Tai nuodėmė, Choga, – papurtė galvą Džo. – Apie tai nevalia net galvoti. Pinigai priklauso šeimynai, mes neturime teisės jų imti.

– Taip, žinau, – pasakiau.

Atsistočiau ir nukėblinau toliau. Po valandžiukės man vėl prireikė poilsio.

– Aš tave panėšėsiu, – pasisiūlė Džo.

Brolis liepė ropštis jam ant nugaros ir taip tempė mane visą kelią iki pat fermos. Namu grįžome temstant.

Nusidėti aš nenorėjau. Bet nenorėjau ir pėsčiomis pėdinti iki turgaus ir atgal, nes kelias buvo tolimas. Vienintelė išeitis buvo keturratis stumiamas vežimėlis. Jis buvo tvirtas ir sunkus, prikrauta galėjo patempti tik toks stiprus vyras kaip Džo. Sėsti į jį pačiai ir kad Džo mane su prekėmis trauktų keliu, man niekada nebūtų atėję į galvą. Aš juk ne princesė!

Taigi svarsčiau, kaip išsisukti iš padėties. Papasakojau motinai apie baltaodį ir atidaviau pinigų. Bet ne visus – dalį nuslėpiau. Apgaulės nepastebėjo netgi Džo, nes jo nebuvo šalia. Ketvirtadalį pasiliktu pinigų rūpestingai sukišau į plastikinį maišelį, o jį – į seną skardinę ir užkasiau ją po bugenvilijų krūmu. Sąžinė manęs negraužė, ir dėl to truputį susigėdau, kita vertus, džiaugiausi radusi tokią gudrią išeitį. Abi mano seserys plušėjo daug daugiau už mane, bet tą akimirką apie jas negalvojau.

Tai, kad sugedo Džo motociklas, motinai buvo nė motais.

– Galim ir be jo apsieiti, – pasakė. – Turime seną traktorių. Jei nori, Okerekė juo nugabens tave į turgų. Sakei, tas vokietis nusi-teikęs pirkti daugiau? Tada išties imkit traktorių su priekaba.

Be to, Džo buvo reikalingas ūkyje, nes atėjo metas nuimti batatų derlių.

Baiminausi, kad senasis mokytojas turguje nuolat stypsos greta, bet taip nenutiko. Okerekė išlaipino mane iš traktoriaus, iškrovė prekes ir išvažiavo.

Šį kartą vokietį atlydėjo žmona, irgi baltoji, ir juodaodis tarnas. Moteris gražino kalną tuščių, švariai išplautų indų ir nupirko visus su konservuotom daržovėm. Ji gyrė gardų maistą, be to, ėmė klausinėti apie mano motiną. Toji buvo įkalusi man į galvą jokių būdu

neatskleisti, kur įsikūrusi mūsų ferma. Kai paklausiau, kodėl, atsakė: „Norime ramiai gyventi.“ Aš ją puikiai supratau.

– Ar jūs – vieninteliai vokiečiai, gyvenantys fermoje? – kamančinėjo baltoji moteris.

– Aš – nigerietė, – atsakiau.

Ji paklausė, ar esu buvusi Vokietijoje ir kas mano tėvas. Toks įkyrumas pradėjo mane siutinti. Prisiminiau paslėptą skardinę. Labai norėjau, kad Džo vėl turėtų motociklą, o tam reikėjo pinigų.

– Gal galėtumėt susimokėti? – paprašiau tyliai.

Vyras iš kišenės ištraukė šūsnį banknotų ir padėjo prieš mane. Skubiai paslėpiau nairas, kurių gavau daugiau nei anąsyk. Tai supratau nė neskaičiavusi.

Svetimšaliai vėl prabilo apie juodašias madonas – norėjo žinoti, kodėl mes jas drožiame. Paklausė, ar ir aš mananti, kad Jėzus buvo juodasis.

– Taip, – atsakiau.

– Ir tavo motina tuo tiki? – nusistebėjo moteris iš Vokietijos. Kai linktelėjau, pridūrė: – Abejoju, ar ji visada manė, kad Jėzus Kristus – juodaodis.

Atsimenu, tylėjau ir spoksojau į abiejų vokiečių batus. Jie buvo odiniai ir naujuteliai. Galvojau sau: kažin, ar malonu lakstyti avint tokiais batais? Tada prisiminiau Magdalena, savo vokiečių seserį. Ar ji irgi avėjo tokiais batais lakstydamą po žalias pievas, nusėtas baltažiedžių?

– Palik mergaitę ramybėj, – žmonai pasakė vyras.

Jis atkišo dar pinigų ir paėmė penkias madonas, kurias buvome išdrožinėję per pastarąją savaitę. Daugiau išdrožti nespėjome, pritrūko laiko, nes reikėjo kasti batatus. Nors vien tik aš sugebėjau išdrožti tris.

– Ar tu laiminga, vaikelį? – paklausė moteris.

Aš vis dar žiūrėjau į batus. Moters pėdos buvo baltos ir siauros.

– Norėčiau apsiauti jūsų batus, – burbtelėjau.

Moteris nusispyrė sandalus ir padavė man. Nors jie buvo per dideli, apsiavusi žengiau keletą žingsnių.

– Dieve mano, ji luoša, – išgirdau sakant moterį.

– Ji tave supranta, – sušnibždėjo vyras.

Batai buvo minkšti, o ne kieti kaip tie, kuriuos buvau gavusi Lagose ir su kuriais jaučiausi kaip su ramentais. Šitais buvo malonu avėti.

Nusiavusi gražinau batus moteriai. Ji tylėdama apsiavė, ir abu su vyru nuėjo sau. Daugiau šios svetimšalės turguje nemačiau. Jos vyras, lydimas tarno, buvo atėjęs dar tris kartus, kassyk nupirkdavo beveik visas mūsų prekes ir gerai sumokėdavo.

Grįžusi namo, ketvirtadalį turguje uždirbtų pinigų užsikišdavau už apatinių kelnaičių juosmens. Kitus atidavusi motinai, slapta lėkdavau prie savo slėptuvės ir savąją dalį sukišdavau į skardinę. Deja, vėliau nei vokiečiai, nei jo žmona turguje nebepasirodė, ir motinai tekdavo atiduoti nedidelę sumą.

– Gaila, pinigai mums labai pravertė, – pasakė ji.

Kai tik pasitaikydavo proga, ištraukdavau savo brangiąją skardinę iš slėptuvės ir skaičiuodavau margus banknotus. Jei ne vokiečiai, į turgų būtų reikėję važiuoti mėnesių mėnesius, kad tiek uždirbčiau. Bet susidūriau su kita problema: kaip perduoti pinigus Džo? Jis, be abejo, paklaus, iš kur juos gavau. Taigi rankose laikiau krūvą pinigų, tik iš jų nebuvo jokios naudos.

Vieną sekmadienį sėdėjau bažnyčioje ir žvelgiau į Džo išdrožintą juodąjį Kristų. „Tai nuodėmė“, – tariausi išgirdusi jį sakant.

Nuo tada prieš važiuodama į turgų bėgdavau prie bugenvilijų krūmo, iš skardinės ištraukdavau keletą banknotų ir paslėpdavau už kelnaičių juosmens. Vakaraus atiduodama motinai uždarbi, tarp turguj gautų pinigų būdavau įmaišiusi šiek tiek nuslėptų nairų.

Žinojau, kad pinigai mums reikalingi, bet motina, suskaičiavusi gautuosius, kurių vėl buvo neįprastai daug, liepė nebekelti kainų.

– Žmonės neturtingi, Choga Regina, – pasakė man. – Nepamiršk šito ir prekiaudama elkis krikščioniškai. Reikalauk tik tiek, kiek dera gauti už prekę, ir neapgaukinėk.

Po tokių kalbų nebedrįsau duoti jai pinigų iš slėptuvės. Taip tapau neteisėta jų savininke.

Vieną dieną turguje mano dėmesį patraukė viena prekeivė. Ji pardavinėjo batus, kurie buvo labai panašūs į baltosios moters. Kai iš smalsumo ėmiau slankioti šalia, ji pasiūlė man pasimatuoti sandalus. Apsiaiviau. Jie buvo kaip tik, tarsi man siūti. Bet nenusipirkau, nors pinigų būtų užtekę trims poroms. Kam jie man, jei negalėsiu apsiauti. Fermoje batų neavėjo niekas. Nebent motina. Batus ji apsiaudavo prieš sėsdama vairuoti traktoriaus, su kuriuo važiuodavo į laukus.

Nutikimas su baltaisiais man buvo pamoka, kaip dera elgtis su pinigais: galima jų prilaikyti, bet iš to neturėti jokios naudos. Viskas priklauso nuo to, kur jie panaudojami. Ši patirtis neišdilo ligi šiol. Todėl man visiškai nesuprantama, kad vieni žmonės važinėja brangiais automobiliais, o kiti turi eiti pėsčiomis, nes yra vargšai. Į važiuojančiuosius pastarieji visada žiūrės su pavydu. O juk mūsų pasaulyje pavydui neturėtų būti vietos.

NEIŠSIPILDEŲ NORAS

Aš smarkiai ūgtelėjau. Sulaukusi trylikos, ūgiu beveik prilygau motinai. Aišku, dėl to dar labiau kamavo kojos skausmai. Ir vis dėlto gyvendama fermoje pražyda.

– Greitai būsi miela jauna moteris, – pasakė mama Bisi.

Motina jai pritarė.

O mama Ada tarė:

– Tėtušis Davidas netrukus suras tau jauną vyrą.

Pakraupusi žiūrėjau į ją.

– Manęs niekas neims į žmonas. Aš – luošą.

Abi mamos nieko neatsakė. O motina švelniai perbraukė pirštais man per plaukus ir neįprastai meiliu balsu tarė:

– Ką čia kalbi, Choga Regina? Kas tau įteigė tokią mintį?

Gūžtelėjau pečiais.

– Kai kas.

Motina bandė iškvosti, bet aš to piktavaliu neišdaviau.

Tuo laiku Džo pradėjo drožinėti dar vieną madoną, didesnę už tas, kurias pardavėme turguje. Brolis dirbo neskubėdamas, dažnai pajusdavau, jog nenori, kad jį stebėčiau.

Madoną pamačiau tik per Kalėdas. Mama Ada ir mama Bisi bažnyčioj prie ilgosios sienos įrengė jai mažą altorėlį. Madona vilkėjo ilga balta suknele, ir mylimiausios mamos sakė, kad nuo šiol visos jaunos besilaukiančios moterys prašys šios baltosios madonos pagalbos. Ir iš tiesų nėščiosios, suėjusios iš apylinkių, klaupdavosi prieš ją ir meldavosi.

Džo išdrožtoji madona buvo nuostabi, iš šviesaus medžio. Mama Bisi sakė matanti panašumą su manimi, bet man pačiai taip neatrodė. Kai žvelgiau į šviesią Dievo motiną, prisiminiau vokiečių žodžius turguje: esą ji abejojanti, kad mano motina visą laiką maniusi Jėzų Kristų esant juodaodį.

Įsidrąšinusi paklausiau motinos:

– Ar Jėzus ir Marija iš tiesų buvo tamsiaodžiai? O gal baltieji? Ar tokie kaip aš?

Užuot atsakiusi, motina pasidomėjo, kodėl man tai parūpo. Tada papasakojau apie vokiečius.

– Vokietijoje žmonės tiki baltąjį Jėzų, – prisipažino motina.

– Bet juk jis buvo juodas, – atsakiau stebėdamasi.

Tada ji man ir papasakojo tėvo istoriją – kaip jį išmetė iš mokyklos, kaip atsirado Juodojo Jėzaus šeimyna.

– Nors iš tiesų odos spalva turėtų būti visai nesvarbi, – pridūrė motina, – Svarbiausia, kad žmogus būtų geras.

– O kokios odos spalvos bus mano vaikai, jeigu jų turėsiu? – paklausiau.

– Dievui rūpi ne odos spalva, o širdies tyrumas, – atsakė motina.

Dar ilgai galvojau apie šį pokalbį. Mielai būčiau apie tai pakalbėjusi su kuria nors iš savo seserų arba su Džo, bet nediršau. Baiminausi, kad neišjuoktų.

Vieną ankstyvą rytą parklupusi prieš baltąją madoną susimąčiau, kokio vaiko prašyti – šviesaus ar tamsaus. Staiga į galvą topelėjo viena mintis.

– Jei tau sunku apsispręsti, – tariu žvelgdama į madoną, – padovanok man vaiką, kuris būtų panašus į mažylę Sju.

Bet ir tai buvo neteisinga. Svarbiausia, mano vaikas turi būti sveikas. Taigi meldžiau, kad manoji mažylė nemirtų bent jau tol, kol pati taps mama.

Išėjusi iš bažnyčios staiga supratau, ką daryti su sutaupytais pinigais. Nuėjau prie bugenvilijų krūmo, išsikasiau skardinę ir suskaičiavau banknotus. Tada išrausiau gilesnę duobę, vėl įkišau skardinę ir patraukiau atgal prie madonos.

– Padėk rasti gydytoją, kuris išgydytų mano vaiką, jeigu jis susirgtų, – paprašiau jos.

Kitkuo pasirūpinsiu aš pati. Dabar jau neabejojau, kad pinigų gavau būtent dėl tos priežasties – man teks paremti tą, kuris bus bejėgis. Nusiraminau, tariu sau, kad saugoti pinigus, užuot juos atidavus motinai, – jokia nuodėmė.

Taip galvoju būdama trylikos. Mano pasaulis buvo paprastas. Tada dar nežinojau, kad suaugusiųjų pasaulis daug sudėtingesnis.

Mūsų ferma Džeboje tapo viena sėkmingiausių tėtušio Davido fermų. Jis apsilankydavo pas mus kas antrą mėnesį. Tėtušiui apsistojus fermoje, buvo rengiamos didžiulės šventės, į jas kviečiami įtakingiausi Džebos vyrai, mat tėvas norėjo parodyti, kad čia, kaimė, valdovas jis – vyras iš tolimojo Lagoso. Sotas būdavo pilnas svetimų žmonių, kuriuos dosniai vaišindavome. Būdavo daug dainuojama ir šokama. Vargšų vaikus jau daugelį metų maistu šelpdavom sekmadieniais, bet tėvas būdavo jiems dar dosnesnis. Sakydamas prakalbas jis visada pabrėždavo, kad mūsų fermai taip gerai einasi vien todėl, kad esame dievobaimingi. Man niekada į galvą nešovė pasakyti, kad gerą derlių gaunam tik dėl to, kad visi fermoje pluša išsijuosę.

Kartą nugirdau motinos ir tėtušio Davido pokalbį. Buvo kalbama apie seną traktorių, kuriuo važiuodavome į turgų.

– Jis nuolat genda, – guodėsi motina. – Remontas suryja daugiau pinigų negu vertas pats traktorius. Vienas prekeivis Džeboje siūlo beveik naują, ir už labai gerą kainą. Reikalingą pinigų sumą aš sutaupiau.

– Taigi turite vieną traktorių, ir jis važiuoja, – atsiliepė tėvas. – Kiti žmonės turi tik senas mašinas, Lisa. Nemanai, kad pirmiausia derėtų pagalvoti apie tuos, kuriems einasi prasčiau?

– Tu teisus, Davidai. Jei ši ferma dirbs pelningai, ir kitiems bus iš to naudos.

– Bet vis tiek manai, kad jums reikia dviejų traktorių, ar ne?

– Fermai reikia. Mes gyvename labai taupiai ir esame patenkinatos gyvenimu. Tu juk žinai, aš prašau tik to, kas naudinga visiems.

– Tu gali kalbėti tik apie tuos, kurių likimu rūpiniesi pati. Mano užduotis – pasirūpinti visais, – ryžtingai atsakė tėvas.

Motina pakilo ir nuėjo į savo kambarį, esantį šalia manojos. Netrukus ji sugrįžo ir padavė tėvui krūvą banknotų. Tas iškart paslėpė juos po apdarais. Suprantama, klausytis pokalbio man nederėjo, apie tai klausinėti motinos – juo labiau. Taigi tėvo elgesį išsiaiškinau savaip: jis elgiasi kaip tikras krikščionis.

Tėtušiu Davidui išvykus, po kelių dienų supratau, kad ir motina buvo teisi: senasis traktorius sugedo ir buvo nukištas į daržinę. Dabar man teko tenkintis karučiu. Viena į turgų nutempti jo, tokio sunkaus, nepajėgiau, todėl mane lydėjo Okerekė. Išsiruošėme dar prieš aušrą, per karštį lėtai tarsi sraigės traukėme keliu sunkų karutį. Tiek mokytojui, tiek man šis darbas buvo per sunkus.

Senajam vyrui teko nenoromis priimti mano pagalbą: jis tempė, o aš stūmiau. Turgų pasiekėme beveik vidurdienį, kai daugelis pirkėjų jau buvo išsiskirstę. Daugiau kaip pusę prekių teko tempti atgal. Ėjom nukabinę nosis, namo grįžom beveik sutemus. Kitas dvi dienas kojas skaudėjo taip, kad negalėjau paeiti. Be to, sielojaisi, kad per mažai padedu šeimynai.

Suprantama, kitą šeštadienį vėl turėjau keliauti į miestą. Iš mano seserų turguje nebūtų buvę jokios naudos: Džemė blogai skaičiavo, o Efė buvo tokia drovi, kad nebūtų drįsusi paprašyti pinigų, greičiau jau viską atiduotų dovanai. Todėl lydėti mane buvo leista Džo, mielai dirbančiam moteriškus darbus laukuose, bet dar mieliau prekiaujančiam turguje.

Deja, nuėjome netoli. Aną savaitę buvau taip pervargusi, kad nebegalėjau žengti nė žingsnio.

– Toliau eik vienas, – pasakiau Džo. – Prekes puikiai parduosi ir be manęs. O aš palauksiu tavęs čia.

– Tu tinginiausi visą dieną, o man teks pyktis su turgaus bobomis? – Džo paskersakiavo į mane. – Paskui sugrįžusį su pora korbų dar išbarsi, kad leidausi apmulkinamas? Ne ne, tada geriau šitaip! – Džo čiupo mane ir pasodino į karutį.

Taigi į miestą jis tempė ne tik sunkų vežimaitį su prekėmis, bet ir mane.

Žinau, jis rūpinosi manimi. Bet sėdėdama karutyje, kai brolis prakaituoja, jaučiausi bjauriai. Jau geriau būčiau visą dieną laukusi jo kiūtodama pakeleį. Nenorėjau, kad su manimi jis elgtųsi kaip su luoše.

– Tu nekalta, kad negali lakstyti! – atrėmė jis. – Užtat turi gerą galvą. Matai, kaip mudu deram: gudri sesuo ir stiprus brolis.

Kad jis – mano brolis, apgailestavau nesyk.

– Oi, pasiseks moteriai, kurią tu kada nors vesi, – tariau.

– Aš jau žinau, ką norėčiau vesti, – atsakė jis.

– Tikrai? Ar aš ją pažįstu? Gal tai viena iš mums talkinančių mergaičių?

– Tu ją pažįsti. Bet niekada nepamatysi manęs, ją vedančio.

Aš nė nenutuokiau, kad Džo nelaimingai įsimylėjęs!

– Nagi, pasakyk, – nekantravau.

– Negaliu, – atsakė mano brolis, o aš niekaip negalėjau atitraukti akių nuo raumeningų jo pečių, judančių žingsnių ritmu.

Po dviejų savaitių motina pamatė mus, grįžtančius iš turgaus: aš sėdėjau, Džo tempė. Jos akyse išskaičiau nuostabą. Kai mano brolis nuėjo į savo namą, motina tarė:

– Džo – ne tavo tarnas, Choga Regina. Suprantu, vaikstant tau skauda koją, bet vis tiek šitaip negalima. Turime sugalvoti kitą būdą, kaip nugabenti prekes į miestą.

– Juk Džo nesiskundžia, – nedrąsiai paprieštaravau. – Jam tai netgi patinka.

– Aš visai ne apie tai, – nenusileido motina.

Taip baigėsi mano kassavaitinės kelionės į turgų. O vieną dieną atvažiavo keli sunkvežimiai ir išvežė mūsų gaminius. Mano nuostabieji šeštadieniai virto pilka kasdienybe. Staiga prapuolė noras drožinėti madonas. Jei negaliu jų pardavinėti, kam stengtis? O blogiausia, jog kalta esu aš pati. Nes negaliu lakstyti taip, kaip kiti.

Per sekmadienines pamaldas baltosios madonos ėmiau maldauti paversti mane tokia kaip visos mergaitės. Kad galėčiau dirbti ir būčiau naudinga. Bet madona mano noro neišpildė. Matyt, buvo jai per sunkus.

NUOTAKA ŠULINYJE

Kartą dulkėtu keliu vėl atlėkė sunkvežimis. Maniau, turbūt gabens į miestą derlių. Tačiau paaiškėjo, kad svečių sulaukė Džemė. Nepažįstamas vyras atvažiavo mamos Bisi dukters, nes norėjo ją vesti. Mano sesei tuo metu buvo septyniolika, o tokio amžiaus afrikietės jau gimdo. Tiesa, nei jai, nei jos motinai Bisi niekas nepranešė, kad tėtūšis Davidas jau išrinkęs Džemei vyrą. Ir kad tas vyras – tėtūšis Sandi, ką tik atlėkęs „Mercedes“ markės sunkvežimiu (tai bylojo jį esant svarbią šeimynos galvą). Tėtūšis Sandi buvo penkiasdešimties, storas ir puse galvos žemesnis už Džemę.

– Aš nenoriu tekėti už tokio seno vyro! – vos pamačiusi jaunikį emė šaukti Džemė, apsisuko ant kulno ir išdūmusi pasislėpė.

Visiems buvo įsakyta jos ieškoti. Tačiau Džemė dingo kaip į vandenį. Ir tik po dviejų dienų atsitiktinai radau ją nenaudojamoje šulinio šachtoje. Matydama ją ten tupinčią, prisiminiau mūsų žaidimus hareme ant išorinių laiptų.

Džemė visada norėjo būti išgelbėta, tik gelbėtoja turėjau būti ne aš. Hareme jai ėmus šaipytis iš manęs ir pavadinus šlube, mūsų santykiai pašlijo. Kitaip nei Efė, fermoje ji vengė manęs, daug mėliau bendravo su bendraamžėmis pagalbininkėmis. Bet dabar at-

rodė tokia nusiminusi, kad man jos pagailo. Maniau, nedora išleisti ją už vyro, kuris tris kartus senesnis. Taigi slapta atnešiau jai iš namų savo pietus. Paslapties neišdaviau netgi seseriai Efei.

Šuliny tupinti Džemė degančiomis akimis žvelgė į mane.

– Atleisk man, Choga, kad taip blogai elgiausi su tavimi.

Patraukiau pečiais.

– Juk negali tūnoti čia visą gyvenimą, – pasakiau.

– Mieliau tupėsiu šulinyje, negu tekėsiu už to vyro. Juk kada nors jis vis tiek išvažiuos. Aš ištersiu, jei tik tu neleisi man numirti iš bado.

Bet viskas pakrypo kitaip, negu mudvi su Džeme tikėjomės. Jaunikis nuvyko į miestą ir paskambinęs tėtušiu Davidui pranešė apie savo nesėkmę. Sugrįžęs į ferma, spinduliuodamas iš laimės išsiropštė iš mašinos. Tėtušiu Sandi kalbantis su mano motina ir mama Bisi, prisėlinau artyn ir ištempiau ausis.

– Tėtušis Davidas – išmintingas žmogus, – tarė tėtušis Sandi. – Jis sako, kad ir Efei jau metas tekėti.

– Taip sakė tėtušis Davidas? – paklausė motina taip tyliai, kad vos galėjau ją suprasti.

– Jai ką tik suėjo penkiolika. – Mamos Bisi balse buvo girdėti maldavimas, tarsi prašytų jaunikio į tai atsižvelgti.

– Efe, atėik! – per visą kiemą įsakmiai šūktelėjo tėtušis Sandi.

Mano sesė tuo metu netoli daržinės žaidė mėgstamiausią žaidimą – mėtė akmenukus į skardinį puodą, kurio dugną buvo prakiurdžiusios rūdys. Kiek akmenukų iškris lauk, tiek vaikų ji susilauks. Tačiau šią popietę Efe žaidė paskutinį kartą, nes netrukus turėjo tapti moterimi.

Tėtušis Sandi nužvelgė būsimą žmoną.

– Tu – mielas vaikas, – pagyrė.

Efė susigėdusi spoksojo į žemę.

– Priimu tėtušio Davido pasiūlymą! – paskelbė Sandi. – Tavo tėvas leido man išsivežti tave nors ir tuoj pat.

– Kur? – nustebo mergaitė.

– Tu būsi tėtušio Sandi žmona, – beveik pašnibždomis paaiškino mama Bisi.

– O Džemė... – prabilo Efė, bet ūmai nutilo. Kurį laiką žvelgė į suakmenėjusius motinos ir mamos Bisi veidus. Galų gale supratusi, kas vyksta, apsigrėžė, praskuodė pro mane, tūnančią slėptuvėje, ir nulėkė į mūsų bendrą kambarį.

Išlindau iš už priedangos ir nuskubėjau paskui ją.

Efė radau gulinčią ant miegamojo demblio ir raudančią. Paglosčiau jai galvą, norėjau nuraminti, bet vapėjau tik nesąmones. Džemę apgyniau, užtat kitą savo seserį, prie kurios iš tiesų buvau prisirišusi, pastūmėjau į seno vyro glėbį. Netyčia pakišau ją vietoj Džemės.

Pripuolusi atidariau langą.

– Bėk, Efe, greičiau! – sušukau. – Tada jis neišsiveš tavęs!

Sesuo atsuko į mane užverktas akis.

– Nieko nebus, Choga. Jie vis tiek suras mane.

Ji atsikėlė nuo lovos, tylėdama sumetė menką mantą, taip pat ir abi sukneles, į kartoninę dėžę. Paskui abi apsikabinome, ir ji išėjo iš kambario.

Kad nepabėgtų, Efė nedelsiant buvo įgrūsta į mašiną. Jos jaunikis dar gavo jamsų, kukurūzų ir įvairių sėklų. Susikrovė viską ir išvažiavo į Kadūną, kur gyveno tėtušio Sandi šeimyna.

Mama Bisi labai supyko ant dukters Džemės, užtraukusios jai gėdą. Dar niekada nebuvo regėjusi mylimiausios mamos tokios įniršusios. Senasis mokytojas paaiškino, kad ištekinti mergaites prievarta – pas mus įprasta.

Nuėjau pas savo motiną ir paklausiau, ar ir mane vieną dieną taip išsiveš.

– Tavo tėvas ras tau vyrą, kai ateis laikas, – atsakė motina.

– O ar negalėčiau susipažinti su juo kiek anksčiau? – panūdau sužinoti.

– Meilė tarp vyro ir moters išplieskia ne iškart, – nuramino mane motina.

Pagalčiau, juk mums buvo įkalta, kad santuoka sudaroma tam, kad gimtų vaikai. Džemės elgesys buvo vertinamas kaip egoistiškas ir savanaudiškas. Ne mergaitė turi rūpintis jaunikiu, o tėvas. Tai jo pareiga pasirūpinti, kad dukra gautų vyrą, kuris ją gerbtų ir aprūpintų, kad bendri vaikai galėtų saugiai augti šeimoje. Tai – santuokos prasmė. Padėdama Džemei aš pasipriešinau tėvo valiai. O juk jis viską darė sesers labui.

Motina nujautė, kad slapstau seserį.

– Choga Regina, juk žinai, kur Džemė, tiesa? – griežtai pažvelgė į mane.

Nenorėjau meluoti, todėl linktelėjau.

– Kas jai bus? – paklausiau.

Motina paėmė mane už rankų,

– Pasistengsiu kaip nors apginti Džemę. Bet gali nutikti ir taip, kad tėtušis Davidas labai supyks.

– Ir tada išsiųs ją?

– Dukra turi paklusti tėvui. Jei vyrui prieštarauja jo paties dukterys, to vyro žodis tampa nesvarus.

Puikiai supratau, ką ji norėjo pasakyti. Kad šitaip elgtis nevalia niekam, taip pat ir man.

Mama Bisi nujautė, kad Džemė bus nubausta. Galbūt jai tai pranešė slaptasis orakulas? Ji pasivedėjo mane į šalį.

– Nubėk pas Džemę ir pasakyk, kad tuoj pat grįžtų ir pultų atgailauti.

– Ar jis išvyko? – paklausė sesuo, kai vakare atėjau prie jos slėptuvės.

– Jis išsivežė Efe, dabar ji taps jo žmona. – Ir papasakojau, kas nutiko.

– Viskas baigėsi gerai! – apsidžiaugė Džemė. – Nagi, padėk man išlipti.

Spoksojau į ją, tupinčią šuliny, ir staiga pajutau užplūstant ligi tol nepatirtą jausmą – neapykantą.

– Negi tau nė trupučio negaila Efės? – paklausiau bjaurėdamasi jos abejingumu.

– Juk taip nusprendė tėtušis Davidas, – atšovė sesuo. – Tėtušis Sandi veda Efę Dievo valia.

Man atėmė žada. Ir ko tik nepriskiriama Dievui! Ir kiekvienas tai mato savaip.

Motinai ir mamai Bisi paliepus, Džemė dienų dienas kiurksojo bažnyčioje ir meldė atleidimo už savo poelgį, dėl kurio, manau, ji niekada nesigailėjo. O aš vakarais su Kornu išeidavau pasivaikščioti ir kalbėdamasi su savimi išliedavau nusivylimą.

Deja, Džemės maldos nesulaikė tėvo – po savaitės jis atvyko pas mus. Dar prieš jam išlipant iš sunkvežimio nuleidžiamais bortais, kurį vairavo asmens sargybinis, aš supratau: tuoj užgrius audra. Nuskubėjau į motinos kambarį ir kilstelėjusi kiek pravėriau langą. Vyliausi, kad motina su tėvu kalbėsis kambary, ir aš, tupėdama lauke, galėsiu slapta pasiklausyti.

Taip ir nutiko.

– Dėl tavęs patekau į keblią padėti, Lisa, – motinai pasakė tėvas. – Dabar apie Džemės poelgį bus kalbama visose šeimynose.

– Labai apgailėstauju. Ir mergaitė jau deramai nubaušta, – ramiai atsakė motina. – Ir vis dėlto nemanai, kad apie savo sprendimą turėjai iš anksto pranešti man ir mamai Bisi? Būtume turėjusios laiko paruošti dukterį.

– Tėtušis Sandi – žymus vyras Kadūne, – atsiliepė tėvas, negirdom nuleidęs motinos žodžius. – Negaliu netenkinti jo norų. Turiu gelbėti savo autoritetą, antraip žmonės manęs nebegebs.

– Ir ką nusprendei? – sausiai paklausė motina.

– Ši ferma mums – pati svarbiausia. Perduosiu ją į geros šeimos, kuri gerbia šeimynos galvą, rankas.

– Sutinku, padariau klaidą, Davidai. Bet neatimk iš manęs fermos.

– Aš ir neatimu. Ferma lieka mūsų šeimos nuosavybė. Ir bus toliau tvarkoma ta pačia dvasia.

– Kam perduosi? – tepaklausė motina.

– Po kelių dienų čionai atvyks tėtuisis Feliksas. Norėčiau, kad tu jį pamokytum dirbti. Kai tik jis pradės susigaudyti, tave ir kitas moteris parsivešiu atgal į haremą.

Tėvo žodžiai giliai įsirežė man į širdį. Kodėl jis taip su mumis elgiasi? Tai juk mūsų namai! O jis pridūrė:

– Žinau, kad gerbsi mano sprendimą, Lisa. Taip bus geriausia. Esi reikalinga Lagose.

– Ar tau, Davidai? – sausai nusijuokė motina.

– Taip, Lisa, man. Aš esu...

– Mažule, o ką tu čia veiki? – išgirdau mamos Bisi balsą. Pasisukau į ją ir šyptelėjusi pakėliau pirštą prie lūpų, bet ji šiurkščiai nutempė mane nuo lango.

– Tėtuisis Davidas išsiunčia mus atgal į Lagosą! – išrėkiau, kai abi nutolome nuo namo.

– Taip ir maniau! – sudejavo mama Bisi. – Ką jie kalbėjo?

Mano mylimiausia mama staiga suvokė, kad slapčia klausytis kartais nėra taip jau blogai. Kai papasakojau, ji apkabino mane.

– Nevalia nusiminti, mažule. Kaip nors išgyvensim.

– Mama Bisi, aš jaučiuosi prasikaltusi. Neturėjau teisės ginti Džemės.

– Nesąmonė! – paprieštaravo mylimiausioji mama. – Visada įvyksta tai, kas turi įvykti. Tai ne tavo kaltė. Aš tik svarstau: ar vyras, nenorintis pasitarti su žmonomis, tikrai visada priima teisingą sprendimą? Vienas medis – dar ne miškas, vienas vyras – ne šeima.

Tiek tepasakė tylioji mama Bisi, nors jos laukė didelės ne nuo jos priklausančios permainos.

Nors motina pralaimėjo, vis dėlto rado žodžių tėvo elgesiui pateisinti:

– Nedaug yra moterų, kurios galėtų ilgą laiką sėkmingai tvarkytis fermoje. Dabar tėtuisis Davidas patikės ją vyrui, įpratusiam

valdyti didelį ūkį, – pasakė ji mamai Bisi, mamai Adai, mamai Funkei, mamai Ngozi, Džemei, man ir fermos darbininkėms, taip pat mokytojui Okerekei ir Džo.

Kol ji kalbėjo apie naujus fermos šeimininkus – tėtusį Feliksą ir jo šeimyną, aš žvelgiau į Džo ir mamą Bisi, stovinčius greta Džemės. Man atrodė, kad skaitau jų mintis.

Mama Bisi bent jau žinojo tikrą mano motinos nuomonę apie tėtusį Feliksą: kad šis – niekingas fermeris. O Džo? Vėliau jis man pasakė:

– Ir kodėl man niekaip nepavyksta pabėgti nuo tėtušio Felikso? Šis kraštas toks didelis! Argi jis negalėtų sau tūnoti ten, kur manęs nėra?

Tėtusis Feliksas atvyko po kelių dienų, lydimas trijų žmonių ir penkių vaikų. Jo vyresnioji dukra buvo mano amžiaus. Mano tėvas pasiliko dar dienai ir ją praleido kalbėdamasis su naująja fermos galva.

Atėjo atsisveikinimo valanda. Bisi ir Džemei tėvas liepė tuojau pat važiuoti į Lagosą. Abi sulipo į atvirą tėtusio Davido sunkvežimį ir pamojavo mums. Ilgai stovėjau nejudėdama ir spoksojau į tolstantį tirštą dulkių debesį. Man buvo siaubingai liūdna. Mama Bisi visada būdavo greta. Ir štai jos nebeliko. Man tai regėjosi didžiausia bausmė, skirta mums už Džemės nepaklusumą.

Žinojau, kad galvoju labai savanaudiškai, tad stengiausi nepravirti. Už vieno žmogaus klaidingą poelgį nubausti mus visas – neteisinga. Tačiau nieko čia nepakeisi, braukdama ašaras tariau sau. Regis, supratau ir Džemę, nepanorusią tekėti už jai nepriimtino vyro.

KUPRANUGARIS IR DRAMBLYS

Iš pirmo žvilgsnio tėtuisis Feliksas atrodė draugingas. Nors man, keturiolikmetei, jis regėjosi nepaprastai senas (vėliau sužinojau, kad tuo metu buvo keturiasdešimt šešerių), atrodė gerai. Buvo lieknas, nuolat juokdavosi. Tačiau jo juokas man nepatiko, skambėdavo labai jau nenatūraliai – atrodė, kad tėtuisis Feliksas šiepia dantis. Jie buvo balti ir tokie dideli, kad tėtuisis panėšėjo į pavojingą žvėrį. Iš Džo pasakojimų susidariau nuomone, kad tėtuisis Feliksas tik dedasi mielu vyruku. Labiausiai man nepatiko jo nerimstančios rankos ir nuolat lakstančios akys. Klausinėdavau savęs, kodėl mano tėvas, pažįstas tiek daug žmonių, taip ir neperprato savo pavaduotojo. Prikaišiodavau sau, kad nevalia taip blogai galvoti apie tėtuisį Feliksą – juk nuomone apie jį susidariau vien iš nuogirdų. Man neprasprūdo pro akis, kad Kornas naująjį fermos vadovą pasitiko grėsmingai urgzdamas. Abejonių nekilo: mano gelbėtojas puikiai skiria žmones.

Pamačius tėtuisį Feliksą, buvo nesunku atspėti, kuo jis seka. Jis buvo daug mažesnis ir liesesnis už tėtuisį Davidą, bet, kaip ir mano tėvas, vilkėjo plačiu Baba Riga apsiaustu, buvo su tokia pat aukšta kepure. „Tėtuisis, kuris trokšta būti didelis vyras“, – sakydavo mama Ada, pati puse galvos aukštesnė už Feliksą.

Santūrusis mano tėvas judėdavo ramiai ir oriai, o Feliksas – tarsi genamas vidinės nerimasties. Fermoje jis nuolat pasirodydavo ten, kur jo niekas nelaukdavo. Tai nebuvo bloga taktika. Kadangi jo būdavo visur pilna, visi savo užduotis atlikdavo uoliai. Tik patarimų, kaip ką sutaisyti, Feliksas neduodavo, o imdavo pliaukšti apie neesminius dalykus. Kitaip tariant, jis trukdydavo žmonėms dirbti.

Galbūt taip apie jį maniau todėl, kad turėjau išankstinį nusistatymą? Fermos darbininkės Feliksą vertino, nes su jomis jis elgėsi labai draugiškai. Mano motina tokiu dėmesiu jį nelepindavo. Dienos pradžioje darbininkėms ir mums ji paskirstydavo darbus ir paaiškindavo, kur ją pačią bus galima rasti, jei iškiltų klausimų. Viskas labai paprasta.

Kai tik tėtušis Davidas su mama Bisi ir Džeme išvažiavo, Feliksas iškart panūdo apversti namus aukštyn kojomis. Motina ir mama Bisi dalijosi vienu kambariu, šalia buvo mudviejų su Efe kambarys. Motinos kambarys anksčiau buvo anglo, fermos savininko, biblioteka. Patalpa buvo labai didelė ir prie pat lauko durų, todėl motina visada žinodavo, kas vyksta name.

Feliksas sukvietė visas moteris į prieškambarį – norėjo pranešti, kaip perskirto kambarius. Džo ir Okerekė buvo užsiėmę ir negalėjo dalyvauti susirinkime. Ir nieko neprarado, nes naujoji tvarka jų nelietė. Apskritai abu stengėsi nesimaišyti tėtušiui Feliksui po kojų.

Naujasis fermos vadovas pradėjo nuo mano motinos.

– Lisa su Ada, Ngozi ir Funke gyvens viename kambaryje.

Trys mamos – Ada, Ngozi ir Funke – lig tol dalijosi ankstesniu anglo šeimininko miegamuoju antrame aukšte.

– Kai tik mano vyras mane pasiims, pats galėsi naudotis mano kambariu, – pasakė motina. Jos balsas skambėjo draugiškai, bet ryžtingai.

– Prieštarauji man? – sušnypštė Feliksas.

– Tik siūlau tau ramiai apsižvalgyti ir pasieškoti geriausio kambario. O po kelių mėnesių galėsi savo nuožiūra vadovauti fermai, – ramiai pasakė ji.

Feliksas pašoko nuo kėdės, ant kurios sėdėjo.

– Tu – ne afrikietė. Jūs, baltieji, įpratę laikyti juodaodžius tarnais! – tūžo jis.

– Negi tau svarbesnė oda, o ne pagarba moteriai, kuri pavertė fermą klestinčia? – paklausė mama Ada. – Kol kas šiuose namuose esi tik svečias. Mes, tėtusio Davido žmonos, prašytume neižeidinėti Lisos.

Įtūžusios Felikso akys nukrypo į moteris. Jo paties žmonos nediršo pakelti į jį akių.

– Name su plokščiu stogu gyvens fermos pagalbininkės, – pasakė jis.

– Ketini apgyvendinti jas kartu su vyrais Okereke ir Džo? – nuštebo motina.

– Tau vis neištaikysi! – vamptelėjo Feliksas.

– Neketinau griauti tavo autoriteto. Aš niekada su visais neaptarinėjau fermos reikalų, kaip tą darai tu. Todėl pats prisiprašei, – atrėmė motina.

– Na gerai, palauksim, kol visos iškeliausit, – sušnypštė Feliksas. – Akivaizdu, dirbti kartu su manimi tu nesugebėsi.

– Ar žinai istoriją apie kupranugarį ir dramblių? – paklausė mama Ada.

– Taip, žinau, – suniurzgėjo būsimasis fermos šeimininkas, apsisuko ir įtūžęs išplumpino lauk.

– Jis nežino, – nusijuokė Ada, – nes elgiasi kaip dramblys.

Visos moterys ėmė kikenti. Taip pat ir Felikso žmonos.

– Papasakok man apie kupranugarį ir dramblių, – paprašiau Ados, kai vakare sėdėjome terasoje. Kornas, kaip visada, tupėjo greta manęs.

– Kupranugaris ir dramblys įžengė į tankų mišką, – ėmė pasakoti mama Ada. – Kupranugaris gyveno dykumoje, tad dabar skabė kietus

lapus ir džiaugėsi, kad čia tiek daug žalumos. Dramblys rovė jaunos medelius, kurie pasitaikydavo jo kelyje, ir nutiesė plačią proskyną. „Kodėl taip darai?“ – paklausė jo kupranugaris. „Drambliui reikia vietos“, – atsakė storaodis ir plumpino toliau. Jiedu perėjo mišką ir įžengė į dykumą. Po kiek laiko dramblys ėmė skūstis, kad yra alkanas, o kupranugaris atrajojo maistą. Pagaliau storaodis išsekęs susmuko. Tada kupranugaris tarė: „Kas iš tavo jėgos, jeigu pasitelki ją tik tam, kad viską aplinkui sugriautum, o paskui dykumoje miršti iš bado?“ Tačiau dramblys neatsakė kupranugariumi. Jis buvo gavęs galą.

Tuo metu prie mūsų priėjo mano motina.

– Na, Choga Regina, kaip manai, ar tėtūšis Feliksas supranta, apie ką ši istorija? – paklausė.

Papurčiau galvą, nes pati nelabai supratau.

– Manau, nesupranta, – tarė mama Ada. – Drambliai vien tik ištrypia viską aplinkui, o kupranugariai iš anksto pasirūpina, kad nebadautų sunkiais laikais.

– Manai, mudvi abi – kupranugariai? – nusijuokė motina.

– Jie – geri darbiniai gyvuliai, – pasakė mama Ada ir pakišusi ranką po skara pavaizdavo kuprą.

Mano motina suvijo rankas, vaizduodama straublį.

– Oi, nebegaliu, – prunkštelėjo ji. – Žinot, vokiečiai šmaikštuoja apie dramblį porceliano parduotuvėje.

– Vokietijoje irgi yra dramblių? – nustebo mama Ada.

– Yra, bet visi – dvikojai! – nusijuokė motina.

– Tokie kaip tėtūšis Feliksas! – linksmi sušukau aš.

Fermoje motina ir toliau elgėsi kaip įpratusi: kiekvieną rytą kartu su mama Ada ir Džo traktoriais važiuodavo į laukus, kur jų laukė begalė darbų. Tėtūšis Feliksas jų lydėti neketino.

– Tai – moterų darbas! – sviesdavo.

– Tikrai nenori sužinoti, kaip veikia brangūs drėkinimo įrenginiai? – paklausė motina. Iš balso galėjai suprasti, kad labai didžiuojasi vokiška derlingumą didinančia technika.

Tačiau tėtuisis Feliksas nesidomėjo nei technika, nei daržovėmis, kurias auginome.

Aš ir toliau rūpinausi namų ūkiu, prižiūrėjau vištas, ožkas, be to, turėjau dar vieną įdomų darbą. Neseniai buvome pasistatę paprastą šiltnamį, ir aš ėmiau čia auginti pomidorus. Sumanymas buvo motinos, be to, ji parodė man, kaip ką daryti, ir tai buvo visai nesudėtinga. Tereikia neužmiršti palaistyti pomidorų. Pagaliau radau sau tinkamą darbą – jis žadėjo gerą derlių ir fiziškai nebuvo man per sunkus.

Tėtušio Felikso žmonos kuždėdamosi ir kikendamos visą dieną gamindavo valgius. Žinoma, naudojosi mūsų atsargomis, ir tos beregint seko. Jau pačią pirmąją savaitę tėtuisis Feliksas išpjovė pusę vištų ir ožkų.

Aš tik dabar supratau, jog mums, kad jaustumės laimingos, reikėjo labai nedaug.

– Tai geruoju nesibaigs, – pasakė mama Ada, šiaip jau labai apgalvojanti savo žodžius. – Jeigu jie ir toliau taip elgsis, greitai nukirs šaką, ant kurios sėdi.

Buvome bejėgės ką nors pakeisti, nes mūsų dienos fermoje buvo suskaičiuotos.

Tėtuisis Feliksas nusprendė pats nugabenti mūsų derlių į turgų. Iš Džebos grįžo smarkiai paišlaidavęs. Fermoje atsirado tuzinas vištų ir dar viena ožka. Ji buvo pririšta prie kuolo, kad negalėtų laisvai bėginėti aplinkui, ir imta penėti, kad kuo greičiau būtų galima nudobti ir suvalgyti. Mes su savo ožkomis taip niekada nesielgdavome. Mūsų gyvuliai galėjo džiaugtis gyvenimu ir lakstyti kur panorėję.

Tėtuisis Feliksas visus gyvus padarus skirstė į vertingus ir nenaudingus. Prie pastarųjų jis, suprantama, priskyrė mano trikojį nymylėtinį Korną, kuris, kaip ir anksčiau, nesitraukdavo nuo manęs nė per žingsnį.

„Šuo ryja mūsų sąskaita ir nieko neveikia, tik teršia“, – mėgo kartoti tėtuisis Feliksas.

Kornas taip įprato gyventi su žmonėmis, kad patikliai bėgdavo prie kiekvieno ir apuostinėdavo jį.

– Jo kailis pilnas parazitų, – bjaurėdamasis purkštelėjo Feliksas ir spyrė gyvūnėliui.

Nuo tos dienos stengiausi, kad Kornas laikytųsi nuo jo atokiau. Tačiau kaip bus, kai grįšime į haremą? Tėvas negalėjo pakęsti jokių gyvūnų. Mano mylimam šuneliui teks likti fermoje. Ką gi, bus kaip bus.

Tėtušis Feliksas greitai ėmė nuobodžiauti. Dažnai sėsdavo į didžiulį automobilį ir važinėdavo po apylinkes. Aš, naivuolė, maniau, kad jis, naujasis fermos šeimininkas, prisistato kaimynams, bet Džo atvedė mane į protą.

– Feliksas daro tą patį, ką darė ir Ibadane – ieškosi moterų.

– Manai, visas atsiveš čionai ir ves? – paklausiau.

Brolis pažvelgė į mane ir atlaidžiai šyptelėjo.

– Feliksas veda tik iš reikalo, – sumurmėjo.

Nesupratau, apie ką jis. Tik žinojau, kad nesantuokiniai ryšiai pas mus draudžiami.

Bet Feliksas buvo susikūręs savo įstatymus. Tai greitai patyriau savo kailiu.

Netrukus jis aptiko mano slėptuvę po bugenvilijų krūmais. Čia slėpdavomės abu su Kornu, aš glostydavau jį ir meiliai kalbindavau. Tegul šunelis pasidžiaugia bent paskutinėmis dienomis, prieš išmušant lemtingai valandai. Tėtušis Feliksas, aptikęs mane slėptuvėje, kalbėjo meiliai, gėrėjosi mano plaukais, šviesia oda, gyrė, kad esu darbšti. Tai man sukėlė įtarimą. O kai ėmė slinkti artyn, išsigandusi šūktelėjau Kornui ir sprukom šalin.

Viską papasakojau motinai, bet ji tik nustebusi dėbtelėjo į mane. Jos manymu, tebesu dar vaikas, vos vyresnė už Felikso dukrą. Vis dėlto patarė man laikytis greta kitų ir nespainioti Feliksui po akimis.

– Tada jis negalės tavęs persekioti, – pasakė ji. Tai reiškė, kad turiu nebelakstyti į savo slėptuvę.

Nors, pasak motinos, tebebuvaŭ vaikas, tą pačią naktį mano vaikystė pasibaigė. Praėjus lygiai dviem mėnesiams po keturioliktojo gimtadienio, pirmąkart susirgau mėnesinėmis. Tačiau mane baugino ne kraujo dėmė ant čiužinio, o mintis, kad pagal tėvo įstatymus netrukus bus ieškoma man sutuoktinio. Išsigandusi nuslinkau pas motiną ir papasakojau apie „nelaimę“.

– Turim pasistengti, kad nesužinotų tėtūšis Feliksas, – iškart nutarė ji. – Antraip jis prašys tėtūšio Davido tavo rankos. – Motina sunėrė rankas ir pažvelgė į jas. – Ir labai gali būti, kad netrukus.

Man širdis nukrito į kulnus.

– Čia aš negaliu tavęs apginti, Choga Regina, – pasakė motina. – Hareme būsi saugesnė.

Motina liepė išskalbti patalą. Paskui nubėgau pas baltąją madoną ir padėkojau, kad globėjiškos jos rankos saugo mane. Mūsų bendruomenė jau ir taip buvo praradusi gerą vardą – dėl nepaklusniosios Džemės, tad nenorėjau, kad užgriūtų naujos bėdos. Staiga ėmiau ilgėtis saugaus haremo.

Feliksui nepasisėkė palaužti motinos ir jai atsidavusių moterų, tad ėmė atakuoti tėtūšį Davidą reikalaudamas, kad mes kuo greičiau dingtume iš fermos.

Mama Ngozi ir mama Funkė gavo Felikso leidimą gyventi pas dukras netoli Džebos. Mano motina, mama Ada ir aš susiruošėme į Lagosą. Tik keliauti ketinome ne furgonu, o didžiuliu tėtūšio Davido automobiliu, mat jis pats atvyko mūsų parsivežti.

Feliksas norėjo pademonstruoti, kad per tris mėnesius visiškai perėmė fermą, ir tėvo garbei surengė didelę šventę. Į ją sukvietė begalę žmonių iš kitų kaimų. Buvo švenčiama iki paryčių.

Čia verta paminėti tik tai, jog tėtūšis Feliksas pagaliau suprato, kiek daug žmonių myli Korną. Jie glostė geltonkailį laimės nešėją, kurio šlovė dar nebuvo išblėsusi. Mano tėvas tokiais prietarais netikėjo, tačiau pakentė gyvūnėlį. O Feliksas įdėmiai klausėsi istorijos, kaip Kornas išgelbėjo man gyvybę. Jaunos merginos ir

moteris vis taikydavosi paliesti šunį, ir Feliksas neišleido gyvūnėlio iš akių.

Kai viena simpatiška moteris atsargiai žengė prie Korno, bet nedrįso jo paliesti, šalia tuoju pat išdygo Feliksas. Jis, prieš dieną spardęs nenaudingą šunį, sugriebė moterį už rankos ir jos delnu braukė Kornui per kailį, visą laiką kažką meiliai kalbėdamas. Jau na moteris šypsodamasi glostė Korną, o apsimestina rūpestingas Feliksas ją apkabino. Aš stovėjau greta, ir širdis kunkuliavo pykčiu. Kaip jis drįsta? Kaip niekšinga piktnaudžiauti šventais dalykais, kad pelnytum kito žmogaus palankumą. Galų gale, Kornas tebėra gyvas vien dėl to, kad jis, luošys, traukia moteris. Feliksas, tas gyvatė žmogaus pavidalu, pasinaudojo tuo – kantriai išlaukdavo, o tada čiupdavo auką.

Žinojau, kad išvykdama iš fermos turėsiu išsiskirti ir su mylimu broliu.

– Kas bus su Džo? – paskutinį vakarą paklausiau motinos. – Bus išsiųstas į kitą šeimyną?

– O ko norėtum pats Džo? – pasidomėjo motina. – Gal kada paklausei?

– Sakė, mieliau pasiliktu čia. Jei nebūtų tėtušio Felikso, – atsačiau.

Motina nusišypsojo.

– Deja, dramblis išsiųsti į dykumą negalime. Taigi mums reikalingas kupranugaris, kuris išmaitintų ir dramblį, ir visus kitus.

– O jei tėtušis Feliksas neleis Džo pasilikti?

– Feliksas nieko nenutuokia apie fermos reikalus. Todėl išsiuntęs Džo, manau, pasieltų neprotingai. Atidžiai stebėk mane rytoj.

Kitą rytą sukrovėme daiktus į tėvo automobilį ir apsilvokome išieginėmis suknelėmis. Staiga susijaudinusi atskubėjo viena iš fermos pagalbininkių.

– Mama Lisa! – šaukė ji iš tolo. – Sugedo tvenkinio siurblys. Vanduo užlies laukus. Ateik greičiau!

Motina delnu persibraukė per savo baltutėlę suknelę.

– Susitvarkys tėtuisis Feliksas, – atsakė ramiai. – Dabar jis vadovauja fermai.

Feliksas, pasipuošęs auksu siuvinėtu kaftanu, stovėjo šalia. Jis nepajudėjo iš vietos.

– Aš – ne mechanikas, – burbtelėjo.

Tėtuisis Davidas žvelgė tai į motiną, tai į Feliksą.

– Ar parodei jam, kaip viskas veikia? – paklausė.

– Parodžiau viską, ką jis norėjo žinoti, – išmintingai atsakė motina.

Mano tėvas apsidairė.

– O kur Džo?

– Jis grįžta į Ibadaną, kaip tu ir reikalavai, – atsakė motina. – Dabar kraunasi daiktus.

Tėtuisis Davidas suprato pasielgęs neišmintingai. O aš pagalvojau: tikra tiesa, geriau vieną kartą pamatyti, nei šimtą kartų išgirsti. Mano tėvas nenoriai nuėjo į plokščiastogį namą. Matėme, kaip jis kalbasi su Džo, paskui pamojęs pakvietė Feliksą. Mano broliui buvo leista pasilikti, tėvas netgi suteikė jam fermos techninio vadovo titulą.

Mano motina paėmė iš mašinos šiaudinę skrybėlę, kurią nešiodavo dirbdama laukuose, ir užmovė Džo ant galvos. Tik tiek ir galėjo padaryti, kad išgelbėtų už savo palikimą nupirktą kraštą, kuri buvo pavertusi klestinčia ferma, maitinančia daug žmonių. Ji apie tai niekada nekalbėjo, nes buvo kukli. Tačiau tai – vien jos nuopelnas.

– Ilgėsiuosi tavęs, – pasakė Džo, kai atsisveikindami droviai paspaudėme vienas kitam ranką.

Aš negalėjau pratarti žodžio, todėl tik linktelėjau. Paskui pažvelgiau į Korną. Šuo spoksojo į mane didelėmis akimis ir nesuprato, kas dedasi.

– Kai važiuosime iš kiemo, paimk jį ant rankų, – paprašiau Džo, – antraip Kornas bėgs paskui automobilį.

– Aš jį gerai prižiūrėsiu, – pažadėjo Džo. – Ir lauksiu tavęs atvykstant.

– O jei taip nenutiks?

– Atvyksi. Argi nežinai patarlės: tavo šešėlis niekada nebus greitesnis už tave?

– O kur jis, tas mano šešėlis?

Brolis nieko neatsakė, tik paėmė Korną ant rankų ir nusi-grėžė. Jaučiausi taip, tarsi Kornas būtų mano širdis ir dabar Džo laikytų ją, liekančią Džeboje. Žliumbiau kaip mažas vaikas. Mano tėvai neištarė nė žodžio. Paskui motina paglostė man plaukus.

– Ašaromis neužkirsi lemčiai kelio, – pasakė mama Ada. Ji visada žinojo, ką kalba.

Išvarginta beprasmiško raudojimo prigludau prie jos ir užmigau.

Kelionė buvo ilga. Pabudusi pamačiau, kad mama Ada miega. O motina ir tėtūšis Davidas apie kažką kalbėjosi. Turbūt šnekėjosi ilgokai, nes abiejų tonas buvo bičiuliškas.

– Sugėdijai Feliksą prieš visas moteris, Lisa. Ir kam reikėjo? – pasakė tėvas.

– Ar žinai istoriją apie kupranugarį ir dramblį? – klausimu į klausimą atsakė motina.

Išgirdau tėvą tyliai juokiantis.

– Aš laikau daug dramblių, nors jie – ne patys geriausi strategai. Tu dažnai būni teisi. Bet drambliai gerai vadovauja savo šeimoms, nemanai?

– Jie daug ką sugriauna, Davidai. Gal kupranugariai ir nėra labai šlovingi, užtat jie jaučia saiką.

– Ar kada buvai sutikusi kupranugarį, Lisa? – pralinks mėjęs paklausė tėtūšis Davidas.

– Ne, – prisipažino motina.

– O dramblį? Irgi ne? Feliksas – kaip tik toks, tu teisi. Tačiau su tokiu leisdamsi į ginčus būk atsargi.

– Buvau priversta taip pasielgti, Davidai. Antraip tėtuisis Feliksas nebūtų supratęs, kad negali vadovauti fermai. To reikėjo dėl mūsų visų.

– Tikiuosi, to reikia ir tau pačiai, – mestelėjo tėvas.

Mano motina nieko jam neatsakė.

Lagose man toptelėjo, kad po bugenvilijų krūmu palikau skardinę. Savo paslaptį atskleidžiau mamai Bisi.

– Puiku, – apsidžiaugė ji. – Tai reiškia, kad vieną dieną sugrįši tenai, kur taip ilgai buvai laiminga.

Tai mane paguodė. O, kad ji būtų žinojusi, kokiomis aplinkybėmis man teks tenai sugrįžti.

KARALIUS JUOKDARYS

Ir ši kartą mums parvykus į haremą niekas dėl to nei džiūgavo, nei liūdėjo. Kitos žmonos buvo taip užsiėmusios savimi ir buitimi, kad mūsų beveik nepastebėjo. Viena kita smalsuolė šio to paklausinėjo, bet šiaip jau haremas mažai domėjosi gyvenimu už aukštų mūro sienų. Vienintelė mama Bisi, spinduliuojanti džiaugsmu, pripuolė prie manęs ir motinos ir apkabino stipriomis rankomis.

– Kaip gerai, kad vėl esam kartu, – murmėjo po nosimi, slapčia šluostydamosi ašaras.

Aš taip pat džiaugiausi jos draugija, kita vertus, pasijutau atsidūrusi aklavietėje. Hareme vėl turėjau gyventi vaikų name, nors prasidėjus mėnesinėms nebebuvo vaikas. Bet abi su motina norėjome kuo ilgiau išlaikyti tai paslapyje. Deja, mėnesinės buvo nereguliarios, ir kartais prabusdavau nešvarioje lovoje. Kad niekas to nepastebėtų, turėjau būti labai apdairi. Teisindamasi galvos skausmu arba negerumu, išsliuogdavau iš lovos ir slapčia nešdavau drabužius motinai, kad išskalbtų. Tokios slėpynės tik sustiprino mano – pašalietės, neturinčios žaidimų draugių ir dažnai prislėgtos, – įvaizdį, kuriuo hareme dangsčiausi anksčiau, kai motina buvo išvykusi į Vokietiją. Iš tiesų mane kankino ilgesys – nepaprastai

ilgėjausi Džebos, svarsčiau, kaip ten klojasi Kornui, vyliausi, kad Džo sutaria su Feliksu.

Mano vaikystės draugių hareme nebebuvo. Tėvas visas buvo įkurdinęs kitose šeimynose, tai yra ištekinęs. Taip jis stiprino saitus tarp šeimynų, išsibarsčiusių po visą kraštą. Kurią nors iš mano seserų tuokdamas bendruomenės name jis neužmiršdavo pakalbėti apie vienybę, apie didįjį bendrą visus mus siejantį tikslą, kurio siekiame ir kurio privalu siekti ateity. Slapčia stebėdavau į šventes atvykusius svečius, smalsiai, bet atsargiai žvilgčiodavau iš po čadros į jaunos vyrus. Gal tarp jų yra nepažįstamasis, su kuriuo netolimoje ateityje stovėsiu prieš tėvą ir klausysiuosi jo palaiminimo? Vis pagaudavau save jaunos vyrus lyginanti su Džo, kuris su manimi elgėsi pagarbiai ir buvo supratingas.

Nepaklusnioji Džemė ištekinta buvo ne Lagose. Kai atvykau į haremą, tėvas jau buvo išvežęs ją į Vari, pramoninį miestą Nigerijos pietuose. Vestuvėse buvo leista dalyvauti tik mamai Bisi.

– Džemė – užsispyrėlė, – pasakė mama Bisi. – Ir vis dėlto linkėjau jai didesnės laimės negu būti išleistai už tokio vyro. Kokia kvaila buvo pabėgdama! Dabartinis jos vyras – nė kiek ne jaunesnis už tėtųšį Sandi. Manau, tėvas norėjo ją nubausti už išdidumą ir sykiu pamokyti visas kitas. Ir kaip ji gyvena! Daug blogiau, negu būtų gyvenusi pas tėtųšį Sandi. Varis – siaubingas pramoninis miestas, o Džemės vyro namai baisiai vargingi.

Džemė tapo trečiaja to vyro žmona, vaikelį ji pagimdė būdama devyniolikos.

Vieną dieną haremo sode sutikau mamą Bisi. Ji šalino citrinmedžio ataugas. Maniau, rasiu ją besikalbančią su augalu – aiškinančią jam, kad dabar truputį paskaudės, kad paskui taps dar vešlesnis. Mama Bisi kartais net padainuodavo, tačiau šįsyk ji darbavosi tylėdama. Valandžiukę žiūrėjau į ją, bet ji nekreipė į mane dėmesio.

– Ar tau viskas gerai, mama Bisi? Ar nesergi? – paklausiau pagaliau.

Ji dirbo toliau, lyg būtų neišgirdusi klausimo. O kai atsigręžė, pažvelgė į mane taip, tarsi matytų pirmą kartą.

– Žinau, kad tu nelaiminga, mano mažyle, – prabilo. – Bet pažvelk į šį jauną medį. Jis kupinas jėgų. Ir vis dėlto turiu nupjaustyti jaunas šakeles. Jis nesupranta, kad linkiu vien gera. Tačiau aš tai žinau, todėl ir genėju jį. Mes, žmonės, nors turime kojas, rankas ir galvą, esame labai panašūs į mažuosius citrinmedžius. Mums nuolat kas nors nupjaunama. Augant žaizdos užgyja, tačiau būna, kad skauda visą gyvenimą. Vargšas medis gintis negali. Jis priima savo likimą nešaukdamas iš skausmo.

Mano mylimiausioji mama nusigręžė, perbraukė pirštais per švelnią medelio žievę ir uždainavo vaikišką dainelę, kurią dažnai girdėdavau dainuojant, kurią mėgau, nes su ja užaugau:

– „Karalius turėjo juokdary, karalius didžiavosi juo, bet kartą įniršęs sviedė į juokdary savo karūną. Juokdarys sugavo karūną ir tarė savo karaliui: „Taip, aš juokdarys, bet turiu karūną, todėl vadinuosi juokdary karalium.“ Jis šoko ir juokėsi, tas juokdarys su karūna, o karalius be karūnos neturėjo ką pasakyti. Karalius turėjo juokdary, karalius didžiavosi juo...“

Kai buvau maža, dainuodama dainelę mama Bisi judindavo apvalius klubus. Tai mane labai prajuokindavo. Bet šį sykį dainelė skambėjo liūdnai.

Mama Bisi atsisuko į mane. Jos akyse pamačiau ašaras. Mano mylimiausioji mama, kuria aš vaikystėje taip žavėjausi, dabar atrodė maža mažulytė. Aš buvau aukštesnė už ją visa galva.

– Tegul tave saugo Dievas, mažoji mano, – pasakė ji. – Niekada neprieštarauk tėvui, kad ir ko jis iš tavęs reikalautų. Jis žino, kas tau geriausia. Pažadėk man šitai. Nes praradusi dar vieną dukterį tikrai neištverčiau.

Štai taip mama Bisi pasakė man, kad toli toli, savo namuose, mirė jos dukra Džemė.

Mano šalyje, kur karšta ir drėgna, mirusieji dažniausiai laidojami mirties dieną arba netrukus. Tačiau beveik visada mirusysis pagerbiamas surengiant šventę. Su Džeme buvo kitaip. Mama Bisi taip ir neatsisveikino su vyresniąja dukterimi, apie jos mirtį jai pranešė tėtušis Davidas. Tėvas taip ir neatleido nepaklusniajai mano seseriai ir nesuruošė gražaus gedulingo atsisveikinimo.

Mintyse regėjau Džemę, tupinčią šulinio šachtroje, į kurią įsiropštė pati. Atkraginusi galvą ji žvelgė į mane didelėmis liūdnomis akimis. Anuomet dar nežinojau, kad tą dieną ji pasmerkė save. Ištekinta už vyro iš Virio, ji žengė į savo pačios kapą.

Nigerio deltoje išgaunama daug naftos. Antžeminiiais vamzdžiais iš atogrąžų miškų ji atiteka į tanklaivius pajūryje ir gabenama į valymo įmones. Naftotiekiai dažniausiai nutiesiami per gyvenvietes, kur žmonės, nors žemės turtingos, gyvena dideliame skurde. Neretai jie išgręžia skylės vamzdynuose ir vagia naftą, paskui parduoda nevalytą. Tai tapo kasdienybe, ir dažnai netgi nesisaugoma atviros ugnies. Vieną dieną įvyko sprogimas. Mano sesuo su kūdikiu ant nugaros buvo netoli sprogimo vietos. Džemė labai mėgo žaisti užburta mergaitę ir būti išlaisvinta. Tikrame gyvenime išsigelbėti jai nepavyko.

Sekmadieninės šeimos šventės, anksčiau man labai patikdavusios, nes jausdavausi saugi tarp daugybės žmonių, dabar ėmė neraminti. Gaila, man nebeleido dainuoti chore, nes visą amžinybę nelankiau repeticijų. Mano mintys klaidžiodavo kitur – neaiškioje ateityje, apie kurią man nuolat primindavo svetimi vyrai bendruomenės name.

Tikriausiai motina buvo teisi sakydama, kad meilė ateina vėliau. O kas, jei apskritai neateis? Ar nebūtų geriau, kad du žmonės susipažintų dar prieš duodami amžinos ištikimybės įžadus? Kokia prasmė taip griežtai bausti dukterį, paminant jos pačios norus?

Vien kad tėvas neprarastų autoriteto? Ar tėtūšis Davidas nėra panašus į tą karalių, sviedusį savo karūną į juokdarių?

Dar buvo neatėjęs laikas, o ir neturėjau teisės garsiai išsakyti šių abejonių. Šitaip galvodama kamavausi, prikaišiojau sau, kad labiau rūpinuosi savo, o ne šeimynos laime. Šiandien žinau, kad šeimyna laiminga tik tada, kai laimingas kiekvienas jos narys. Tie, kurie dabar vadovauja Juodojo Jėzaus šeimynai, mano kitaip. Vyrų, tokie kaip mano tėvas, tarp moterų jaučiasi tarsi karaliai, besidžiaugiantys savo juokdariais.

Po kelių mėnesių, kai tėtūšis Davidas įžengė į bendruomenės namą, pastebėjau, kad jo veidas nebespindi kaip anksčiau. Jis atrodė papilkėjęs ir blizgėjo, tarsi tėvas stipriai prakaituotų. Tėtūšis Davidas kreipėsi į šeimyną, bet tuoj nutilo, lyg nebežinotų, ką sakyti, galiausiai turėjo pradėti iš pradžių. Motina ir mama Bisi, sėdinčios prieš mane, susirūpinusios pažvelgė viena į kitą. Pamačiau, kaip įsitempė motinos kūnas – ji ruošėsi atsistoti. Pagaliau tėtūšis Davidas prakalbo, bet ir vėl nutilo, susvyravęs stvėrėsi už katedros ir griuvo ant grindų, parversdamas medinį stovą.

Apimti išgąščio žmonės sėdėjo nuščiuvę, paskui pirmoji pašoko mano motina. Ja pasekė mama Bisi, kuri buvo ne tokia vikri. Pagaliau pakilo visos kitos moterys, pripuolė prie tėvo ir padėjo jam atsistoti. Nusilpęs jis ilgokai stovėjo savo žmonių apsuptyje. Tos akimirkos aš niekada nepamiršiu. Buvo skaudu matyti jį tokį. Tėvas, kuris visada spinduliavo jėgą, stovėjo prilaikomas moterų.

Tėtūšis Davidas atrodė sutrikęs, tarsi nesuprantęs, kur esąs. Jis kažką sukuždėjo motinai į ausį, ir ji atsiskyrė nuo būrio. Salė suūžė, prašalaičiai pamaldų lankytojais šnabždėjosi apie keistą nutikimą, mažesni vaikai ėmė verkti.

Mano motina pakėlusį pastatė katedrą, tada iškėlė rankas ir nenatūraliai garsiu balsu pradėjo kalbėti „Tėve mūsų“. Jau po pirmų žodžių į salę grįžo ramybė, ir netrukus visa bendruomenė murmėjo maldos žodžius. Tai buvo neįtikėtina akimirka. Visi žmonės

medėsi, o tėvas, lydimas tuzino moterų, buvo išvestas iš bendruomenės namo.

Staiga man į galvą šovė viena mintis. Pravesti susirinkimą tėtušis Davidas patikėjo ne kam kitam, o mano motinai. O juk visai neseniai dėl savanaudiško Džemės poelgio iš motinos buvo atėmęs fermą. Man tai atrodė labai keista. Paskui dingtelėjo: o juk šią akimirką jis parodė jai išskirtinį palankumą.

Tėvo nemačiau beveik metus. Visi žinojom, kad yra savo kambariuose, bet jį matydavo tik trys moterys: mama Paty, mama Felicita ir mano motina. Ji ir dvi vyresniosios tėvo žmonos pakaitomis budėjo prie ligonio, net miegodavo jo name. Kai pamačiau mamą, jos veidas buvo rimtas ir paslaptingas. Paklausus, kas atsitiko mano tėvui, atsakė: jis greitai būsiąs sveikas.

Kadangi ir kitiems ji sakė tą patį, hareme visi susirūpino, tik ir klausinėjo kits kito: kuo gi serga tėtušis Davidas? Vis matydavom užsukant nepažįstamus virus, dažniausiai baltuosius, nešinus dideliais krepšiais. Kadangi baltieji šiaip jau niekada neįžengdavo į haremą (nebent pro šonines duris iš gatvės), buvo nutarta, kad tai – gydytojai. Nuolat regėdamos svetimšalius, susijaudinusios karalienės tuoj padarė išvadą: padėtis labai rimta!

Į tėvą pradėjau žiūrėti įdėmiau – bręstančios merginos akimis. Anksčiau jautusi tam tikrą atstumą, dabar, kai pasirodė toks pažeidžiamas, ėmiau jo gailėti. Supratau: tai – mūsų „karalius“. Jeigu blogai jaučiasi jis, susirūpinti reikia ir mums.

„VIŠTAIČIŲ NAMAS“

Hareme, kitaip nei fermoje, darbo turėjau mažai. Čia tekdavo padėti gaminti valgi, pašluoti kiemą, prižiūrėti mažuosius, kartkartėmis, nors man tai patiko, padėti jiems ruošti pamokas, tvarkyti bendruomenės namą. Stengiausi būti reikalinga visur, bet jaučiau, si tarsi ne savoje vietoje. Lyg nebe priklausyčiau haremui. Vaikščiodavau iš vieno mažo kiemelio į kitą ir viską kruopščiai apžiūrindavau.

Vieno tokio pasivaikščiojimo metu atkreipiau dėmesį į moterį, kuri man pasirodė kažkur matyta. Spoksojau į ją nesivaržydama ir staiga prisiminiau: ogi tai Idu, beveik prieš dešimt metų tėvo išvaryta iš haremo už tai, kad nepanoro atsisakyti televizoriaus! Aš nebesupratau pasaulio. Kodėl ji vėl čia? Kodėl tėvas ją vėl priėmė? Bet prieiti prie mamos Idu ir paklausti nedrįsau. Taigi kreipiausi į mamą Adą, kuri pirmoji pasimaišė man ant tako.

– Tėtušio Davido širdis labai didelė, – atsakė krikštamotė.

Vis tiek nieko nesupratau. Laimė, mama Bisi buvo šnekesnė, ji papasakojo, kad Idu prieš dvejus metus maldavo tėvą pasigailėti, prašė atleidimo. Taip nutikę tuo laiku, kai aš iš Lagoso vėl išvykau į Džebą. Todėl ir nesutikau Idu.

Liūdnas Džemės likimas vaizdžiai bylojo apie tėvo griežtumą ir nenuolaidumą. Todėl jo atlaidumas Idu mane labai sutrikdė. Išmetęs ją iš haremo dėl televizoriaus, jis pasielgė neteisingai, tai suvokiau dar būdama vaikas. Tai, jog nusileido, ir dar mamos Ados žodžiai apie didelę jo širdį bylojo, kad tėvas norėjo ištaisyti neteisybę.

Mama Idu, lygiai kaip ir aš, draugių hareme turėjo mažai. Kai vieną dieną nuošaly žaidžiau kažkokį žaidimą, ji prisėdo prie manęs ir užkalbino:

– Ar tik nebūsi dukra tos žmonos iš Vokietijos? – prabilo ji. – Kaip sekasi judviem su motina?

Nuoširdžiai papasakojau jai apie mūsų fermą ir gyvenimą gamtoje. Tik nė žodeliu neprasitariau, kodėl teko išvykti.

Kai papasakojau apie Džo ir madonas, mamai Idu šovė į galvą puiki mintis.

– Kodėl tau vėl nepradėjus drožinėti? – pasiūlė ji.

Pasakiau, kad hareme neįmanoma gauti medienos. Jei tik atsiranda, ji kaipmat būna sukūrenama.

Po kelių dienų mama Idu nustebino mane – atnešė porą tinkamų medžio gabalų. Pagaliau vėl turėjau ką veikti! Buvau labai dėkinga mamai Idu. Sėdėjome jos kieme, aš drožinėjau, o ji pasakojo, kaip jai sekėsi gyventi už haremo sienų.

Idu keliavo iš vienos šeimynos į kitą. Deja, kad ir kur atvyktų, žinia apie ją, nepaklusniąją žmoną, būdavo atskriejusi pirma jos.

– Aš ir toliau buvau laikoma tavo tėvo žmona, man ir toliau buvo nevalia žiūrėti į kitus vyrus. Turėjau dirbti juodžiausius darbus ir būdavau šiaip taip pakenčiama, bet niekur nelaukiama. Kai laikinieji mano šeiminkai suruošdavo sunkvežimį su prekėmis, kurių būdavo pagaminę kitai šeimynai, kartu išvažiuodavau ir aš. Mano gyvenimas buvo klajokliškas, – atviravo ji.

Toks gyvenimas – tai vienoje šeimynoje, tai kitoje, – pasak Idu, nieko neįprasta. Keista buvo tik tai, kad klajojo gimdyti galinti moteris. Tokiai pas mus derėjo rūpintis savo vaikais.

Idu buvo puiki pasakotoja, ir aš mielai jos klausydavausi – taip kadaise klausydavausi Džo, kai šis atvyko iš Ibadano. Idu taip pat buvo gyvenusi Ibadane. Tuoju prisiminiau tėtušį Feliksą, bandžiusį prisėlinti prie manęs kaip gyvatė.

Staiga mama Idu smalsiai pažvelgė į mane.

– Juk pažįsti tėtušį Feliksą, tiesa? Buvai jį sutikusi Džeboje, taip?

Nežinojau, ką jai atsakyti. Jaučiausi pričiupta. Pasirodo, mama Idu seniai žino, kodėl turėjome palikti Džebą. Aš tylėjau, o ji prabilo vėl:

– Tėtušis Feliksas – svarbus žmogus, – pasakė. – Jei tavo tėvas nepasveiks, tėtušis Feliksas taps šeimynos galva.

Išsigandusi pažvelgiau į ją. Tai būtų baisu! Tėtušio Felikso nedomina mūsų fermos gerovė, tad kaip jis vadovaus haremui?

Mama Idu šypsojosi.

– Tu jo nemėgsti? – paklausė taip, tarsi pati labai vertintų tėtušį Feliksą.

Papurčiau galvą ir sukaupusi visą drąsą pasiteiravau:

– Kodėl tu nepasilikai pas jį?

– Oficialiai tebesu tavo tėvo žmona. Tėtušis Davidas niekada neleistų man tekėti už kito vyro, – paaiškino Idu.

Apie tai galvojau visą naktį. Negi mama Idu mieliau norėtų būti tėtušio Felikso žmona?

Tuo metu jau buvau puikiai išmokusi slėpti mėnesinių padarinius. Kad nepabusčiau nešvarioje lovoje, motina man buvo priruošusi medvilninių tvarsčių. Jų pasikeisti eidavau į jos kambarį. Prieš susergant tėvui, tvarsčius skalbdavo motina. Deja, dabar tam ji neturėjo laiko, taigi darbo ėmiausi pati – pasisėmiau vandens iš šulinio ir nusinešiau į motinos kambarį.

Kartą eidama vandens sutikau mamą Idu. Ji paklausė manęs, ką ketinu daryti.

– Turiu skalbimo, – atsakiau.

Idu nustebusi pažvelgė į mane. Kitos moterys savo drabužius mazgodavo prie virtuvės namo.

– Motinos kambarys nešvarus, – pridūriau ir nešina kibiru nuėjau sau.

Kitą rytą mama Idu, kurios darbas buvo tikrinti švarą, pasišaukė mane į vaikų namą ir parodė į mano lovą. Joje buvo matyti dėmė, ir tai neabejotinai buvo kraujas. Siaubingai išsigandau. Nevalingai patikrinau, ar gerai laikosi tvarstis.

Gudrios mamos Idu akutės įsmigo į mane.

– Ar tavo tėvas jau žino? – paklausė ji.

– Apie ką? – pralemenau.

– Kad tu – jau moteris, – atšovė Idu.

– Prašau, tegul tai lieka tarp mūsų! – puoliau maldauti, plėsdama nuo lovos paklodę.

– Aš nenoriu pyktis su mama Felicita, – šaltai atsakė mama Idu. – Mergaitės, kurioms prasideda mėnesinės, nebegali gyventi vaikų name.

Susigūžusi išsėlinau iš kambario, po pažastimi nešina išdavike paklode. Norėjau skelti sau į ausį už tokį neapdairumą.

Motinos kambaryje išlanksčiau paklodę ir pažvelgiau į savo moteriškumo įrodymą. Dėmė dar buvo drėgna. Sunerimau. Negali būti! Juk atsikėliau prieš geras tris valandas. Puikiai prisimenu, kad mano naktiniai ir apatinės kelnaitės buvo švarios.

Tai buvo ne mano kraujas! Mama Idu paspendė man spąstus! Buvau į juos įviliota ir pati save išdaviau. Kokia niekinga moteris. Pirmiausia pelnė mano pasitikėjimą, paskui išdavė! Buvau nusiiminusi, troškau pasitarti su motina, bet ji buvo pas tėtusį Davidą. Mama Felicita ir mama Paty – taip pat.

Kurį laiką viskas liko kaip buvę. Po kelių dienų tą nutikimą veik užmiršau, bet mamos Idu draugijos vengiau. Mano nuostabai, man netgi buvo leista pasilikti vaikų name.

Mano tėvas sirgo jau gerą pusmetį ir nė vienas gydytojas, nors jų čia lankėsi daug, nesugebėjo jam padėti. Retsykiais pasklisdavo gandas, kad tėvo apskritai nėra hareme, kad išvykęs gydytis į už-

sienį. Karalienių nuotaika buvo subjurusi. Anksčiau visos puikiai sutardavo, o dabar ėmė kivrčytis. Moterys ginčydavosi, kuriai eilė gaminti, skalbti ar tvarkyti didelį parką. Kol tėtušis Davidas buvo sveikas, sode buvo griežta tvarka. Nors Paty, Felicita ir mano motina buvo svarbiausi tėvo ramsčiai, vis dėlto jų autoritetas neprilygo tėvo autoritetui, ir dabar kitos moterys nelabai jų paisė. Be to, visoms trims trūko laiko rūpintis ūkiu ir skirstyti darbus, nes tėvui reikėjo viso jų dėmesio. Slapčiomis vyliausi, kad, palyginti su tomis problemomis, mano mėnesinės – menkniekis, kad po nesusipratimo su paklode nebus jokių pasekmių.

Vieną rytą, nei iš šio, nei iš to, buvau gana nešvelniai pažadinta – kažkas nutraukė nuo manęs antklodę.

– Aš juk sakiau! Jai ne vieta vaikų name!

Pakėlusį akis pamačiau mamą Idu. Ne vieną, o su pulku moterų. Visos spoksojo į mane. Susivokiau, kad atsargumo priemonių buvo per mažai – lova sutepta, ir jos tai mato.

Lydima jaunesnių mergaičių kikenimo rinkausi savo daiktus. Man buvo beveik penkiolika, kai teko visiems laikams išsikraustyti iš vaikų namo. Niekada nemaniau, kad atsisveikinimas su vaikyste bus toks gėdingas!

Buvau įkurdinta pastate, pašaipiai vadinamame „vištaičių namu“. Čia gyveno subrendusios merginos. Dabar ir aš oficialiai tapau viena iš jų. Merginos buvo akylai saugomos karalienių, kad prie jų neprilįstų vyrai.

Kaip aš ilgėjausi motinos, kaip troškau, kad užtartų mane! O, kad neleistų prievarta ištekinti už vyro (ta mintis kankino mane kaip nakties košmaras), kurio nepažįstu, kuris nemyli manęs, kaip ir aš – jo.

Po savaitės motina vis dėlto rado man laiko. Tačiau išklausiusi mane liko rami.

– Tavo tėvas artimiausiu metu tikrai nekels jokių vestuvių. Jis labai silpnas, – tepasakė man.

– O kas jam? – panūdu sužinoti.

– Jis persirgo plaučių uždegimu. Grįždamas iš Džebos tikriausiai peršalo, bet nekreipė į tai dėmesio, – atsakė motina.

– O kai pasveiks? Už ko turėsiu tekėti? Prašau, mama, pasakyk. Aš nenoriu būti ištekinta prieš savo valią!

– Šito prašyti jo tikrai negaliu, mano vaike. Bet pasitikėk manimi, aš rasiu išeitį.

„Vištaičių namo“ prižiūrėtoja mama Uloma, turinti šešias ištekėjusias dukras, mums, keturioms merginoms, davė užduotį, privalomą visoms, kurių laukė sužadėtuvių – pasisiūti vestuvines sukneles.

Mokėjau prižiūrėti augalus, drožinėti, bet siuvimo visada vengdavau. Siūlės man išeidavo kreivos, nuolat įsidurdavau į pirštą, be to, nemėgau šio darbo. Įsiteigiau, kad jei man nepavyks pasisiūti vestuvinės suknelės, tai ir tekėti nereikės.

Tačiau mama Uloma greitai mane perprato.

– Gal nori, kad iš tavęs juoktųsi visa bendruomenė, kai su tokia suknele žingsni pūsi prie altoriaus?

Dūsausdama išardžiau siūles ir pradėjau viską iš naujo. Vis dėlto nenorėjau tapti gėdingu pajuokos objektu.

Aišku, nedarbiau kaip pakvaišusi, tarsi norėčiau atitaisyti pašlijusią reputaciją, užtat kartu su nelaimės draugėmis turėjome išklaudyti mamos Ulomos pamokymus. O ji rimtu veidu aiškino, kaip turime patarnauti būsimam vyrui.

Pagrindinė taisyklė: niekada neprieštarauk. Antra taisyklė: vaisingomis dienomis būk greta savo vyro. Trečia: viskuo dalykis su kitomis žmonėmis. Ketvirta: jei pagimdysi sūnų, mokyk jį gerbti tėvą ir auklėk taip, kad jis aprūpintų tave senatvėje. Penkta: jei gims mergaitė, žindyti galėsi tik vienerius metus, tada vėl ruoškis pastoti.

Hareme tos taisyklės atrodė prasmingos – būti moterimi reiškė, kad turi būti paklusni, gimdyti kuo daugiau vaikų, atsisakyti savų

interesų (nebent jie būtų naudingi visiems). Bet man teko laimė pažinti kitokį gyvenimą. Mačiau, kaip mano motina pati viena, nepatariant vyrams, vadovavo fermai. Būdama mergaitė prekiauvu turguje, derėdavausi dėl kainos. Aš žinojau: moteris gali nuveikti daug daugiau, ne vien tik paklusti. Be to, pažinojau tėtusį Feliksą. Jis, turėjęs vadovauti šeimynai, būti saikingas ir atsakingas, žodžiu, pavyzdys kitiems, visiškai nesuko galvos nei dėl savo žmonių, nei dėl vaikų. Dar žinojau, koks likimas ištiko Džemę. Juo ilgiau klausiausi Ulomos, tuo tikresnė buvau, kad tos nelaimės buvo galima išvengti.

Jei nebūčiau laisviau pagyvenusi Džeboje, tikriausiai būčiau sėdėjusi ant žemės prieš mamą Ulomą tyli, kaip ir kitos merginos, ir dėjusis galvon jos taisykles. Tačiau manyje kasdien stiprėjo pasipriešinimo jausmas, kuris, atrodo, su riksmu tuoj išsiverš lauk. Mane apsidėjo vienintelė mintis: aš nenoriu! Tačiau kur tada dingti? Į šį klausimą atsakymo neturėjau. Tylėdama viena ausimi klausiausi Ulomos pamokymų, kaip tvarkyti namų ūkį, apie geros žmonos seksualines pareigas. Jaučiau, kad artėja diena, kurios aš labiausiai bijau. Žinojau, teks paklusti likimui, nors širdies gilumoje tam ir priešinausi.

Mano kūnas sureagavo taip, kaip paprastai reaguodavo tokiais atvejais: aš susirgau. Kaip visada, pakilo temperatūra, krėtė drebulys, sapnavosi košmarai. Mama Uloma bandė dėti šaltus kompresus ant blauzdų, paskui pasklido gandas, kad galbūt sergu meningitu, nes man labai skaudėjo galvą. Aš žinojau: smegenų dangalo uždegimas – užkrečiama liga. Šito bijodama Uloma uždarė mane kambarėje kitame pastate ir niekam neleido lankyti. Mėgavausi ramybe, nereikėjo siūti suknelės ir klausytis pamokymų, tokių svarbių ištekėjus. Bėda tik ta, kad ankštame kambarėlyje buvo pasiutusiai nuobodu.

Pagalčiau manęs aplankyti atėjo motina. Kad neužsikrėstų, ant veido buvo užsirišusi raištį. Atrodė sunerimusi. Aš taip troškau jai viską papasakoti. Tiesiog netvėriau savo kailyje. Kalbėjau neužsičiaupdama, o motina tylėdama klausėsi manęs.

Paskui nusiėmė raištį. Jos veidu nuslinko šypsena.

– Mano mažoji Choga, – pasakė ir paglostė man galvą.

Buvo neapsakomai gera! Puoliau jai į glėbį ir žliumbiau, lyg ašaros galėtų nuplauti visus mano rūpesčius.

– Tu nesergi, – tarė motina. – Bent jau meningitu tai tikrai.

– O kas man? – paklausiau.

– Tu nenori būti suaugusi. – Ji paėmė man už smakro ir kilstelėjo galvą. – Juk tau jau šešiolika. Šioje šalyje tokio amžiaus merginos teka. Mudvi nebegalime išsisukinėti.

– Aš nenoriu tekėti, mama.

Motinos akis aptemdė liūdesys. Atrodė, ji gerai supranta, kas man darosi.

– Choga Regina, man reikia pamąstyti ir sugalvoti, kaip tau įveikti tą „meningitą“. Supranti mane? – Ji pabučiavo man į kaktą. – Retokai sakau, kad myliu tave, tiesa? Neabejok, tikrai myliu. O dabar nusiramink. Greitai vėl ateisiu pas tave.

Ji vėl užsirišo ant veido raištį ir išėjo iš kambario. Spoksojau į lubas ir įsivaizdavau švelnias kalvas, supančias mūsų fermą. O, jei man kas leistų grįžti tenai!

Motina gydytojo nekvietė. O kam? Užtat pas mus užsuko sena jos draugė Amara, kad apžiūrėjusi mane nuramintų karalienės ir mano seseris ir man vėl būtų leista užsiimti kasdieniais darbais.

Žiniuonę buvau mačiusi vaikystėje, kai mama buvo nuvežusi pas ją dėl kojos. Per tą laiką Amara tapo dar apkūnesnė – atrodė, kad užima veik visą kambarį. Ji tylėdama prisitraukė kėdę prie lovos ir pažvelgė į mane. Jaučiausi nesaugi, nežinojau, kaip elgtis, tad susigėdusi nudelbiau akis į grindis, o Amara įdėmiai žvelgė į mane. Kai pagaliau vėl išdrįsau pažiūrėti į žiniuonę, mudviejų akys susitiko.

– Tu – gera mergaitė, – pasakė ji ir suėmė mane už rankų, kurios buvo šaltos kaip ledas. Kadangi tylėjau, paklausė: – O ko norėtum labiausiai?

– Namu, – atsakiau daug negalvodama.

– O kur tavo namai?

Namus iš mūsų buvo atėmęs tėtuisis Feliksas, o haremo nebelaikiau savo namais. Bejėgiškai gūžtelėjau pečiais.

– Dievas – tavo namai, – tarė Amara. – Tu gyveni jo namuose, jis gyvena tavyje, mano vaike. Pasitikėk Dievu, ir jis tave apgins. Niekad nepaliks tavęs nelaimėje. – Ji tvirtai suspaudė man rankas. – Kartais mums einasi nekaip. Tai išbandymai, kuriuos jis mums siūncia. Tavęs laukia didelis išbandymas, bet tu ištersi. Nedera bėgti nuo sunkumų. – Amara griežtai pažiūrėjo į mane. – Antraip sunkumai vysis tave. – Ji nusišypsojo man, čiupo krepšį, pasiūtą iš žvėrių kailių, ištraukė šiugždantį maišelį ir atkišo man. – Atvykau ne tik papasakoti tau gudrių dalykų, vaikeli. Prieš eidama miegoti, iš šitų žolelių išsivirk arbatos ir gerk. Po poros savaitių užsuksiu pažiūrėti, ar padėjo.

Išsyk paklusau Amarai, nors tie jos pilkai žali lapeliai buvo kartoki. Maždaug po savaitės mano baimės atslūgo, grįžau į „vištaičių namą“ ir pasisiuvau vestuvinę suknelę. Supratau: nuo savo likimo nepabėgsiu, tad geriau išverti, sukaupti jėgas ir pasitikti laukiantį išbandymą.

Amaros arbatą gėriau ilgiau kaip metus neklausinėdama, kokios čia žolės. Kitiems sakydavau, kad geriu dėl persirgto meningito. Niekam neprasitariau apie savo atradimą: nors tikėjimas į Dievą teikia jėgų, Amaros arbata jėgų man teikė net tada, kai nebežinodavau, kaip bus toliau.

Galbūt pirmoji mano, suaugusio žmogaus, gyvenimo pamoka buvo suvokimas, kad pasaulyje, kuriame įstatymus kuria vyrai, moterys negali pasikliauti vien tik tikėjimu. Žinoma, garsiai apie tai su niekuo nekalbėjau.

IDU REGĖJIMAS

Mano tėvui niekada nereikėjo nešioti tikros spinduliuojančios karūnos – jį nuolat gaubė tokia stipri jėgos ir išminties aura, kad atrodė tarsi pateptasis. Visi žvelgdavo į jį kaip į galingą gynėją. Todėl pamačiusi jį tokį ligotą labai išsigandau. Teko žvilgtelėti net du kartus, kad atpažinčiau tėtušį Davidą, neaprėpiamai didelės bendruomenės galvą. Šįkart jis ne stovėjo prieš mus, visą šeimyną, vilkėdamas įprastu baltu plačiu drabužiu auksu išsiuvinėta krūtine, o sėdėjo kėdėje su aukštu atlošu ir atrodė kažkoks svetimas, tarsi svečias. Buvo labai sulysęs, pasidaręs neįprastai gležnas, ir tai mane gąsdino. Net platus išpuoštas berankovis apsiaustas negalėjo nuslėpti jo liesumo. O gal priešingai – drabužis tik paryškino liesumą? Jo oda atrodė pilkšva, akys apsiblaususios. Rankos bejėgiškai gulėjo ant kėdės ranktūrių, o sunki laikrodžio apyrankė, rodė, traukia riešą žemyn kaip svarstis. Man dingtelėjo, kad tėtušis Davidas pasidarė per mažas tokiam reikšmingam vaidmeniui, kurį gyvenime turėjo vaidinti. Ir vis dėlto jis atrodė ramus ir susitvardęs.

Į bendruomenės namą rinkosi svečiai – moterys, vaikai ir vyrai, visi sėdosi tyliai, mat net menkiausias garsas stumtelėjus kėdę trikdė pakylėtą nuotaiką. Tėtušis Davidas nejudėjo, nežiūrėjo nė

į vieną iš daugybės savo vaikų, nė į vieną žmoną. Sėdėdamas šalia sakyklos jis atrodė kaip iš medžio išdrožinėta vyro didumo figūra be krislo gyvybės.

Kai visi susėdo, jis pakėlė rankas į dangų – tai buvo ženklas, kad visi turime atsistoti ir kartu pasimelsti. Kai tėtušis pradėjo kalbėti „Tėve mūsų“, jo balsas skambėjo stipriai kaip kadaise. Malda jis užbaigė garsiu „Aleliuja“, paskui mama Paty užtraukė giesmę, o visi kiti jai pritarė. Kaip visada, mama Paty giedodama ritmiškai plojo delnais, o choras barškino tarškučiais ir skambino varpeliais. Rimta atmosfera greitai išsisklaidė, bendra giesmė, traukiama maždaug trijų šimtų gerklių, sklido padrašinamai ir linksmai.

Jaudindamasi svarsčiau, ar tėtušis Davidas pajėgs pakilti nuo kėdės, ar turės jėgų kalbėti pusvalandį kaip įprastai, ar padrašins mus ir paaiškins, kodėl taip ilgai jo nematėm. Bet tėvas liko sėdėti ant kėdės, saugiai apglėbtas atkalčių. Kol kalbėjo, atrodė, kad kėdė net dreba nuo jo žodžių energijos. Iš pradžių jis trumpai nusakė, kad kalbės apie mirtį ir prisikėlimą. Tiesa, apie dešimtį mėnesių, kuriuos sirgo, kalbėjo ne tiesiai, o Biblijos žodžiais. Iš to supratau, kaip arti mirties jautėsi atsidūręs.

Tėvui sugrįžus į mūsų būrį, atšventėme tai dainuodami vis naujas dainas. Nuotaika buvo pakili, visi, išskyrus tėvą, nenustygo vietoje – šoko ir kitaip reiškė džiaugsmą pakėlę rankas į dangų. Matydama savo atramą – stipriai plakančią širdį – šeimyna vėl pasijuto saugi.

Kartais tokie susitikimai pavirsdavo beveik nevaldomu džiaugsmo šėlsmu (nors taip nutikdavo retai) ir ūmai kuri nors iš moterų surikdavo šaižiu balsu – pareikalaudavo dėmesio. Žmonės palengva nuščiūdavo, kadangi progų išgirsti, ką pasakys ekstazės apimtoji, pasitaikydavo mažai. Pagaliau salėje būdavo girdėti tik balsas tos, kuri patyrė regėjimo malonę. Iki to įsimintino sekmadienio aš tokiame įvykyje dalyvavau tik du ar tris kartus. Pas mus buvo manoma, kad regėjimas – kažkas ypatinga, kad tomis akimirkomis

reginčiosios lūpomis kalbą pats Dievas. Moterims, per šventes patyrusioms regėjimą, būdavo leidžiama puošti violetiniu kaspiniu, per didžiąsias šventes apsijuosiant juo strėnas. Visą likusį gyvenimą jos būdavo laikomos artimos Viešpačiui.

Kas nutiko tą dieną, supratau vėliau, mat tuo metu sielojau si dėl pasiligojusio tėvo. Mano akys vis kryo į jį, it negyvėlis sėdintį ant kėdės. O juk dar taip neseniai jis, ritmiškai plodamas ir dainuodamas stipriu balsu, padėdavo pasiekti euforijos viršūnę.

Salės viduryje baltai apsirengusios moterys buvo susispietusios aplink vieną tėtūšio žmoną. Toji murmėjo sau po nosim kažką nesuprantama. Atrodė, nuolat kartoja tuos pačius žodžius.

Matyt, buvau vienintelė, pastebėjusi, kad tėvas nori pakilti nuo kėdės, tik jam niekaip nesiseka. Mūsų žvilgsniai susitiko, aš kiek luktelėjusi nuskubėjau prie jo ir priklaupiau šalia, kad tėvas galėtų stodamasis pasiremti į mane. Ir jis priėmė mano pagalbą! Tėtūšis Davidas sunkiai pakilo ir stovėjo greta manęs laukdamas, kol atsistosiu. Paskui uždėjo ranką man ant peties ir suteikė man malonę leisdamas palydėti jį per salę. Minia pagarbiai prisiskyrė praleisdama mus. Abu artėjome prie aiškiaregės.

Tai buvo mama Idu. Jos kūnas trūkčiojo, akys buvo užmerktos, lūpos virpėjo. Aš nesupratau, ką ji sako, mat buvo kilusi iš šalies šiaurės ir dabar kalbėjo gimtąja kalba. Visi šventai tikėjome, kad tą akimirką Dievas per ją išsako savo valią.

Viena iš moterų, kilusi iš tų pačių kraštų kaip mama Idu, puolė versti jos žodžius į anglų kalbą: „Laikas atėjo, – išvertė karalienė, kai mudu su tėvu sustojome prie Idu. – Dievas reikalauja nusižeminimo ženkle. Ženklo, kuriuo tėvas pareiškė dėkingumą už tai, kad pasveiko. Savo mylimiausią dukrą, kurią jis gina, nes yra silpniausia iš visų, jis turįs išleisti už artimiausio jam vyro, kad tarp jų būtų sutvirtinti meilės saitai.“

Mamą Idu iš bendruomenės namo išlydėjo koks pustuzinis moterų. Regėjimo ekstazę patyrusiai moteriai būdavo leidžiama pail-

sėti tyloje, ji būdavo keletą dienų slaugoma, kol atsigaus. Ši užduotis paprastai tekdavo mamai Bisi.

Prisipažinsiu: aš nežinojau, ką manyti apie Idu regėjimą. Nesupratau nei apie kokią dukrą ji kalbėjo, nei koki vyrą turėjo omenyje. Man nė minties nekilo, kad nuo šios akimirkos prasideda lemtingiausi mano gyvenimo pokyčiai. Šitai suvokiau tik tada, kai atėjusi motina išsivedė mane iš „vištaičių namo“ ir nusivedė į savo kambarius. Rūpestingai uždariusi duris atsisėdo šalia manęs ant sofos ir suėmė už rankų.

– Choga Regina, – prabilo ji, įdėmiai žvelgdama į mane, – šiandien turiu pasakyti tau kai ką svarbaus. Pati žinai, kad myliu tave ir dėl tavęs padaryčiau viską. Tačiau nesu visagalė.

Jaučiau, kad išmušė valanda, kurios labai bijojau nuo pat tada, kai fermoje pirmą kartą sutepiau savo nakties guolį.

– Kas jis toks? – paklausiau graudžiu balsu.

– Tu juk girdėjai, ką užvakar bendruomenės name pasakė Idu, tiesa? Tavo tėvas įsitikinęs, kad per regėjimą buvo kalbama apie tave ir tėtuišį Feliksą.

Pajutau iš po kojų slystant žemę. Kaip apdujusi spoksojau į motiną vildamasi, kad tuoj pabusiui iš baisaus sapno.

– Bet juk aš nesu mylimiausia tėvo dukra, – išlemenau pro ašaras.

– Kaipgi ne, Choga Regina. Tai tikrai tu, – atsakė motina. – Visi matė, kaip bendruomenės name Idu kalbant abu stovėjote greta kits kito, kad tėtuišis Davidas buvo uždėjęs ranką tau ant peties. Net man tapo aišku, ką Idu turi omenyje kalbėdama apie mylimiausią ir labiausiai globojamą tėtuišio Davido dukterį. Juk jis suteikė tau progą pasijusti laimingai. O dabar mano daras tau gera leisdamas sugrįžti į Džebą.

– Bet tėtuišis Feliksas...

Nebepajėgiau išstarti nė žodžio, nes ašaros smaugė gerklę. Taip, troškau vėl atsidurti fermoje, bet iš manęs reikalaujama baisyos kainos – ištekti už to klastingo vyro, apie kurį nė vienas iš man brangių žmonių nėra atsiliepęs palankiai.

– Vyras, apie kurį tavo tėvas tokios geros nuomonės, negali būti labai blogas žmogus, Choga Regina, – ėmė raminti mane motina. – Suprantu, jis turi savų keistenybių, tačiau kas jų neturi? – Motina atsistojo ir pradėjo nerimastingai vaikščioti po kambarį. Atrodė, ji pati netiki savo žodžiais. – Ir dar nepamiršk, – kalbėjo ji, – kur gyvenisi ir su kuo teks nugyventi gyvenimą. Daugelis mergaičių tokių sąlygų neturi.

Motina bandė mane padrašinti, bet jaučiau, kad pati sėdi ant dviejų kėdžių: nieku gyvu nenorėjo pasirodyti nepritarianti tėvui, bet sykiu troško apginti mane.

– Feliksas man bjaurus, mama, – prisipažinau.

– Lig šiol tu gyvenai tik tarp moterų. Vyrų visai nepažįsti, – atremė motina. – Todėl visiškai normalu, kad baiminiesi vedybinio gyvenimo.

– Aš mačiau, kaip jis sekioja paskui mergaites, mama.

– Tavo tėvas paprašė manęs aplankyti tėtušį Feliksą ir su juo pasikalbėti. Išvykstu rytoj. – Man ant liežuvio sukosi tūkstantis klausimų, bet motina neleido kalbėti. – Pasikliauk manimi, Choga Regina, – pasakė. – Sutvarkysiu reikalus taip, kad tau būtų gerai.

Nieko nebeklausinėjau, nurijau ašaras ir ilgai sėdėjau kaip apkvaitusi.

Hareme žaibiškai pasklido žinia apie mano vestuves. Pasirodo, kai kas tai sužinojo net pirmiau negu aš pati. Dauguma moterų sveikino mane, nes tapti tėvo pavaduotojo žmona buvo didelė garbė. Tačiau pati aš nežinojau, ką ir galvoti. Jei kas kreipdavosi į mane sakydamas, kad aš, kaip jauniausia iš tėtušio Felikso žmonių, sulauksiu iš jo daugiausia dėmesio, iš gėdos norėdavau prasmegti skradžiai. Mama Ulo-ma ėmė mokyti mane atskirai, ir tapo visiškai aišku, kad mano lemtis nulemta. Pasak Ulomos, tėtušis Feliksas pastaraisiais metais susilaukęs vien tik dukterų. Aš jam būtinai pagimdysianti daug sūnų.

Tikėjaisi, kad vėl susirgsiu. Bet šįsyk išganinga liga mane ap-lenkė, ir tai neabejotinai buvo Amaros arbatos nuopelnas.

Negalima bėgti nuo išbandymų, buvo sakiusi išmintingoji moteris, antraip išbandymai vysis tave. Taigi ir toliau gėriau jos arbatą, nuo kurios tapdavau stebėtinai rami. Nerūpestingos vaikystės dienomis hareme kimšau žemės riešutus ir saldų pyragą, o dabar vien tik pagalvojusi apie saldumynus imdavau bloguoti. Apskritai valgiau labai mažai.

Motina aplankė būsimą žentą. Grįžusi iš viešnagės sunkiai užlipu laiptais į savo kambarius. Vėl abi susėdome ant nudriskusios sofas. Jaučiausi kaip ožka, kuri bet kuriuo metu gali būti paskersyta, nes šeimynai reikia gerai pavalgyti.

– Ar radai bendrą kalbą su tėtušiu Feliksu? – atsargiai paklausiau motinos. Juk mūsų atsisveikinimas su ferma nebuvo malonus.

– Tau linkėjimai nuo Džo, – prabilo motina. – Prašė perduoti, kad labai laukia tavęs sugrįžtant.

– Ar Feliksas gerai elgiasi su juo?

– Bent jau nevaržo. Daugiau nėra ko reikalauti, – pasakė motina.

Ji atrodė išvargusi. Nors aš degiau iš nekantrumo, ji nebuvo nusiteikusi daug kalbėti.

– O ką Feliksas?

– Jo žmonos pritaria jūsų vedyboms. Jis, žinoma, taip pat. Man susidarė įspūdis, kad jis jaučiasi pagerbtas, tėtušiu Davidui panorus išleisti už jo vieną iš savo dukterų. Manau, tau nėra ko nerimauti. Būsimas vyras su tavimi elgsis gerai, mano vaike.

– Jis... jis reikalau iš manęs... norės vaikų... – išlemenau. Kalbėti tuo kebliu klausimu man buvo nejauku.

Motina pasisuko į mane, paėmė už rankų.

– Klausyk, mano vaike, aš kalbėjau su tėtušiu Feliksu. Manau... apie tai... – Ji įdėmiai pažvelgė į mane. – Tai, ką dabar pasakysiu, turi likti tik tarp mūsų. Sutarta? Taigi jis tavęs neskubins. Pats supranta, kad esi dar labai jauna.

– Taip nebus, mama! Aš pati patyriau... juk jis norėjo...

– Patikėk manimi, jis tavęs nelies, – pertraukė mane motina.

Ji kalbėjo tyliai, bet ryžtingai. Tokios jos dar nebuvo mačiusi. Turbūt fermoje kažką išsiderėjo iš Felikso. Bet nenorėjo man atskleisti.

– Kada važiuosime į Džebą? – paklausiau susirūpinusi.

Buvau tikra, kad motina mane lydės. Pagaliau, juk visada drauge vykdavome į ferma. Toji mintis vienintelė guodė ilgomis nežinios dienomis. Vyliausi net galėsianti gyventi kaip anksčiau. Jei mama būtų šalia, kaip nors ištvėrčiau gyvendama su Feliksu. Žinoma, jeigu tik jis manęs nelies, kaip buvo žadėjusi motina.

– Į Džebą išvyksite kitą rytą po vestuvių, – atsakė motina.

Ištvėrčiau akis.

– Argi nevažiuosi kartu?

– Tapusi Felikso žmona tu vadinsiesi Choga Regina Egbeme. Gyventi po vienu stogu su uošve tavo vyras nepanoro. Jo perkalbėti nesistengiau, nebūtų išėję į naudą.

– Bet mama! Aš maniau...

– Tėtušis Feliksas savo pažadą tesės. – Motina apkabino mane. – Užtat mama Idu pasiskelbė lydėsianti tave į Džebą. Kadangi ji matė regėjimą, tėvas negalėjo nepatenkinti šio jos pageidavimo. Idu prižadėjo būti šalia tavęs. Ji man pasakojo, kad kol tavo tėvas negalavo, judvi daug laiko praleisdavote kartu. Džiaugiuosi, kad susidraugavote.

Prisiminiau sukruvintą paklodę, kai Idu mane apmulkinu, ir kaip meiliai ji užstojo tėtušį Feliksą.

Motina pastebėjo, kad susiraukiau.

– Argi judvi ne draugės? – pasidomėjo.

Dabar būtų buvusi tinkama proga pasakyti: „Ne, mama, aš ja visiškai nepasitikiu!“ Bet argi aš turėjau teisę abejoti ta moterimi? Juk Idu matė regėjimą! Jos lūpomis kalbėjo pats Dievas. O man buvo ką tik suėję šešiolika, buvau išauklėta besąlygiškai paklusti Dievui ir savo tėvui.

– Fermoje turėsite telefoną, – pasakė motina. – Jei kas bus negerai, galėsi paskambinti man, Choga Regina.

– Ačiū, mama, – atsakiau, nors norėjosi kaukti.

Mano vestuvių diena nenumaldomai artėjo. Buvo suplanuota didelė šventė – svarbiausias šiais metais bendruomenės susitikimas. Karalienės kaip niekada uoliai puošė kiemus, kai kurie namai buvo naujai perdažyti. Talkinau visur, kur tik galėjau. Kad tik nereikėtų galvoti apie ateitį!

Mama Felicita ir mama Paty į savo draugės Lisos dukters vestuves sukviėtė daug svečių. Vaikai, vaikaičiai ir giminės turėjo suvažiuoti iš visos Nigerijos. Ruošiantis tokiai šventei buvo įkinkyti visi. Juk daugybė svetimų moterų nakvos pas mus hareme. Svetimiems vyrams buvo ruošiamas mano tėvo namas, stengiantis, kad būtų galima sutalpinti kuo daugiau svečių. Netilpusieji bus apnakvindinti apylinkėje pas bendruomenės narius.

Tėtušis Davidas dar niekada nebuvo taip švaistęsis pinigais tekindamas dukrą. Tai nebuvo tradicija. Mano seserims buvo keliamos kuklios vestuvės. Paskui sesuo su vyru išvykdavo į jo namus, o po metų atvykdavo į svečius. Mama Idu, kuri jau buvo atsigavusi po regėjimo (per šventę ji ryšėjo violetinį aiškiaregės raištį), pasiruošimo metu pasakė vieną sakinį, kuris man atvėrė akis:

– Tėtušis Feliksas pagal svarbumą yra antras šeimynos vyras.

Žinoma, galvojau sau, štai toji priežastis. Visas šis teatras skirtas ne man, o tėvo pavaduotojui. Tarp jo ir tėtušio Davido turėjo būti nutiesti meilės saitai, ir tas saitas buvau aš. Taip ir jaučiausi – kaip daiktas, o ne kaip nuotaka.

MANO VESTUVĖS

Mama Uloma asmeniškai prikišo rankas prie mano vestuvinės suknelės, mat ją teko du kartus siaurinti, nes kasdien vis labiau lysau. Senoji moteris patobulino ilgą nuostabų šydą. O vieną dieną atėjo nešina batais! Jie buvo balti, smailiosiai ir su pakulne. O varge, negi man teks jais avėti? Apsiavusi žengiau tris žingsnius ir suklypau. Uloma greitai nustatė klupčiojimo priežastį – ogi viena mano koja trumpesnė už kitą. Batai buvo išnešti, tačiau vestuvių išvakarėse ji vėl pastatė prieš mane batų porą: vienas batas buvo paaukštintas trimis centimetrais. Man atrodė, kad gavau kojūkus.

Uloma tuojau pat pailgino suknelės apačią.

– Nieko nebus matyti, vaike, – guodė mane.

– Bet aš negaliu paeiti su tokiu apavu, – bandžiau prieštarauti.

– Būsi gražiausia nuotaka, kokią tik esu tekinusi šiuose namuose.

Tavo santuoka bus laiminga, nes išpranašauta per regėjimą. Taip nutinka labai retai, – džiaugėsi santuokinių papročių mokytoja, sukinėdama mane prieš veidrodį, tampydama tai už šydo, tai vėl už suknelės.

Po tokiu audinių kalnu, koku ketino mane apgaubti, būtų galėjusi lindėti bet kuri kita mergaitė. Manau, niekas nebūtų pastebėjęs, kad tai – ne aš. Galbūt surizikuoti ir susikeisti su kita?

Mano šalyje lietus – tikra brangenybė. Gana dažnai jis užklumpa visiškai tam nepasiruošus. Džeboje imdavomės visų įmanomų priemonių kiekvienam lašeliui sugaudyti. Tačiau čia, Lagoso hareme, niekas dėl lietaus nesuko sau galvos. Galbūt dėl to aš ir įsiminiau lietu savo vestuvių dieną. Naktį iš dangaus pabiro stambūs sunkūs lašai, o kitą rytą visas sodas jau buvo virtęs pažliugusia raudonai ruda koše. Šiaip jau labai džiaugdavamės, po ilgos sausros prasidėjus lietingajam laikotarpiui, tačiau mano vestuves lietus pavertė tikra kančia. Avėdama kojūkus primenančiais nepatogiais batais, vos pajėgiau žengti žingsnį, eiti trukdė ir šūsnis audinio ant manęs. O dar ta purvynė. Kol iš „vištaičių namo“ bučiau pasiekusi bendruomenės namą, per vargus pasiūta suknelė būtų virtusi purvinu skuduru. Kieme skubiai paklotos ilgos medinės lentos tuoj pasidengė gličiu purvu. Su tokiais batais jokiū būdu negaliu žengti ant slidžių lentų.

Bejėgiškai apžiūrinėjau save žmogaus ūgio Ulomos veidrodyje. Atrodžiau panaši į skudurinę lėlę. Nors mano plaukai buvo paslėpti po šydu, prieš tai ištisas valandas jie buvo tepami aliejumi, šukuojami, tada supinti ir papuošti baltais kaspinėliais. Visi tik ir kalbėjo, kokia miela esu nuotaka. O aš galvojau apie purvynę, jau mačiau save klupinėjančią ir visu ūgiu išsitiesiančią purve. Įsivaizdavau, kaip tėtūšis Feliksas (galvoti apie jį kaip apie savo vyrą nenorėjau) pakelia šydą ir išvysta murziną veidą. Įsivaizdavusi tai net sukikenau ir pralinksmėjau.

Tą akimirką už manęs išdygo mama Idu. Išvydusi ją veidrodyje pamaniau, kad regiu fėją.

– Tėtūšis Feliksas galės vadinti save laimės kūdikiu, gavęs tokią mielą ir linksmą nuotaką, – sučiulbėjo ji.

Mama Idu buvo trisdešimt penkerių, mūsų šalyje – jau nebejau na moteris. Daugelis moterų, įkopusių į ketvirtą dešimtį, susilaukdavo vaikaičių. Ir vis dėlto šalia jos jaučiausi kaip gremėzdiškas kelmas. Idu buvo išsipuošusi, lyg tekėtų pati: suknelė ir šydas pasiūti iš plono kaip rūkas dailiai krintančio audinio, blyškiai rožinę

jo spalvą gražiai paryškino violetinis raištis ant klubų. Šydą ji buvo užsidėjusi taip, kad tas išryškintų dailų kaip gulbės kaklą.

– Tu labai graži, – pasakiau be jokio pavydo.

Mama Idu sukinėjosi prieš veidrodį, jos saldūs kvepalai pasklido po visą kambarį. Stovėjau avėdama „kojūkais“ ir galvojau: va su kuo man reikėtų apsikeisti vietomis. Idu panašesnė į nuotaką negu aš!

Bet Idu buvo ne nuotaka, o mano sutuoktuvių liudytoja.

Pamažu į „vištaičių namą“ ėmė rinktis mano mylimiausios mamos. Pirmoji atėjo mama Ada. Jos akys ėmė lakstyti nuo Idu prie manęs.

– Tikiuosi, tėtušis Feliksas žino, kurią iš judviejų turi vesti, – mestelėjo galų gale.

Mama Idu piktai pašnairavo į liesąją mamą Adą. Toji uždėjo ranką man ant peties ir pacitavo iš Kalno pamokslo:

– „Palaiminti turintys vargdienio dvasią: jų yra dangaus karalystė.“

Pagaliau atvyko mano motina ir malonioji mama Bisi. Toji greitai pajuto tvyrančią įtampą. Davus ženklą mamos priėjo, žvaliai pakėlė mane ant rankų ir nunešė per purvynę, pro išsipuošusias karalienės ir seseris. Kai kurios, pamačiusios mus, ėmė juoktis, kitos prapliupo ploti.

Kai pasiekėme namą, kuris buvo pilnas prigužėjęs žmonių, mane apsupo grupelė moterų. Jos uždainavo, ritmiškai plodamos į taktą. Tarp baltai apsirengusių karalienių pati pasijutau kaip karalienė, triumfo eitynėse vedama per minią. Tai buvo nuostabi akimirka, tikriausiai gražiausia tą dieną, galiu drąsiai sakyti, kad ir per visus vedybinius mano gyvenimo metus. Pajutau didžiulį dėkingumą savo motinai, mamai Adai, mamai Bisi, jis užliejo mane kaip lietus perdžiūvusią žemę. Pratrūkau raudoti. Juk ir aš tuoj būsiu karalienė.

Tėvas laukė manęs sėdėdamas ant kėdės. Priekyje visų, pirmoje eilėje, stovėjo būsimas mano vyras. Tėtušis Davidas ir tėtušis Feliksas buvo apsigobę plačiais baltais Baba Riga apsiaustais, siekiančiais grindis, ažūriniais, siuvinėtais auksu, ant galvų užsidėję ke-

pures užlenktais kraštais. Jie atrodė kaip du karaliai. Mano tėvas lėtai ir oriai žengė prie manęs.

Buvau mačiusi gan daug vestuvių ceremonijų, todėl žinojau, kad dabar, paėmęs mane už parankės, tėvas nuves prie altoriaus. Eisim pro žmones, o tie nenuleis akių nuo jo ir manęs, nors žvelgdami į mane matys tik baltą audinį. Pagalvojau apie smailianosius kietus „kojūkus“, ir ūmai apėmė siaubas. Jei svyruosiu, gali nulūžti kulniukas – ir griūsiu ant žemės, sykiu pargriaudama ir tėvą. Juokingi dalykai, o šitiek nemalonumų!

Kelias iki altoriaus buvo pats sunkiausias. Pati nesuprantu, kaip jį įveikiau. Vis dėlto susidorojau, pagaliau stovėjau priešais tėtušį Feliksą, man buvo užmautas žiedas ir ištariau „Amen“, tuo patvirtindama sutuoktuvių įžadus.

Mama Idu, kuri savo regėjimu supiršo mudu, apkabino mane ir spindinčiomis akimis išsakė linkėjimus. Trumpą jos kalbą, skirtą tėtušiu Feliksui ir man, vainikavo šūkis.

– Palaiminti kenčiantieji, nes jie bus paguosti, – ištare Idu ir nusijuokė.

Tėtušis Feliksas pakėlė šydą ir pabučiavo mane.

– Aleliuja, – užgiedojo milžiniška bendruomenė man už nugaros.

Buvau šešiolikmetė nuotaka, sunkiai vaikštanti ir laužanti galvą, kaip įveikti ilgą kelią iš bažnyčios. Ar mama Idu – iš tiesų mano draugė, kaip galvojo motina? Ar tikra draugė, laimindama vedybiniam gyvenimui, pasakytų būtent šiuos žodžius iš Mato evangelijos? Man susidarė įspūdis, kad Idu visai ne laimės man linkėjo.

Kai sutuoktuvių ceremonija baigėsi, norėjau kaip visada įsimaišyti tarp mergaičių, bet tėtušis Feliksas nusiuntė mane prie kitų savo žmonių. Kai kurias jo žmonas aš pažinojau, abi vyresniosios buvo atvykusios iš Ibadano. Aš – iš Lagoso – tapau šeštąja jo žmona. Kai kurios žmonos buvo linksmų plaučių, kai kurios – dvigubai vyresnės už mane, vyriausioji – įžengusi į penktą dešimtį. Felikso žmonos buvo kilusios iš šalies šiaurės ir dažniausiai kalbėdavosi

ne angliškai, o sava kalba. Jei nenoriu, kad jos imtų iš manęs šaipytis, teks tos kalbos kuo greičiau pramokti ir man.

Per vestuvių iškilmes bendruomenės name tėtušio Felikso beveik nemačiau, o jei ir pamatydavau, tai tik iš tolo. Laimė, bent jau vestuvinio šokio šokti nereikėjo – tuo pasirūpino motina. Užtat mama Idu, kuri buvo gera šokėja, mielai perėmė šią mano pareigą ir gražiai atrodė šalia Felikso. O aš nusispyriau batus, pasikaišiau ilgą suknelę ir įsimašiau tarp svečių. Ieškojau žmogaus, kurio veidą mačiau šmėkstelint minioje – Efės. Pagaliau ją pastebėjau! Efė buvo atsivedusi pusantrų metų sūnelį, mielą berniuką lėlės veideliu.

– Kaip tau sekasi? – paklausiau po ilgo apsikabinimo.

Efė žiūrėjo į mane spindinčiomis akimis.

– Aš taip džiaugiuosi, kad tąsyk nepabėgau, – atsakė. – Tėtušis Sandi tiesiog nešioja mane ant rankų. Man pasisekė, Choga. Nereikia kliautis pirmu įspūdžiu. O kaip tu, sese? Neatrodai labai laiminga nuotaika. O gal aš klystu?

– Na taip, ne apie tėtušį Feliksą svajojau, – sumurmėjau.

– Palūkėk, Choga. Vedybinis gyvenimas turi ir malonių pusių. – Ji pamerkė man. Tuo metu jos vyras tėtušis Sandi pamojo Efei prieiti. Prieš nueidama Efė pasakė: – Po šventės užsuk į mano motinos kambarius. Pratešime pokalbį!

Klausydamasi linkėjimų, dalijamų iš visų pusių, pro žmones broviausi iš salės. Ketinau eiti į namą, kuriame gyveno mano motina, mama Bisi ir mama Ada. Lietus liovėsi, ir aš mėgavausi grynu oru.

Mamos Bisi kambario langai buvo atidaryti, ir stovėdama kieme išgirdau mylimiausios mamos balsą. Pirštų galais nūcimpinau prie lango – ketinau išgąsdinti ją ir Efe.

Staiga išgirdau savo motinos balsą:

– ...mieloji Bisi, aš juk žinau, kad esi teisi, bet kito kelio nebuvo.

– Argi nematei, kokia nelaiminga mūsų mažoji? Feliksas nėra geras vyras. – Mamos Bisi balsas buvo susirūpinęs.

– Daugelis šeimynų pavaduotojų jį mato kaip stiprų vyrą, – atrėmė mano motina. – O Davidas kliaujasi jais. Jei būtų nekreipęs dėmesio į Idu regėjimą, visi tai būtų supratę kaip ženklą, kad Davidas nebepasitiki savo pavaduotoju. Kova dėl valdžios būtų buvusi neišvengiama. Aš jau seniai tai aptariau su Davidu. Taigi nebuvo kitos išeities! – Motina kalbėjo kone pašnibždomis, bet buvo aiškiai justi susijaudinimas.

– Mūsų mažoji kaip žaislinis kamuolys, sviestas vyrams, kad tik jie paliktų kits kitą ramybėj. Lisa, ji to nenusipelnė!

– Ar žinai, ką Feliksas pasakė fermoje? Jei tėtuisis Davidas būtų nesutikęs su tuo, ką per regėjimą kalbėjo Idu, Feliksas būtų apkaltinęs Davida, kad tas nepaiso Dievo žodžiu, ir išmetęs iš šeimos. Bisi, šis vyras buvo tikras, kad Chogos į žmonas negaus. Taip, jis to tik ir laukė! Todėl reikia dėkoti Dievui, kad Davidas toks išmintingas ir perprato varžovą. Choga manimi netiki, bet Feliksas, kaip ir visi kiti, žino, kad Davidas labai myli mano vaiką. Tai, kad jis ištekino ją už savo pavaduotojo Felikso, nepaprastai sustiprina šio autoritetą bendruomenėje. O kadangi santuoka su Choga sustiprino jo pozicijas, jis nebepuls Davido.

– Kaina, kurią už tai sumokėjo mergaitė, yra per didelė, Lisa. Jūs žaidžiate mūsų vaikų likimais.

– Atvykau čionai prieš maždaug septyniolika metų ir ilgai buvau nuošalyje, – kalbėjo motina. – Kad prigijau hareme, iš dalies esu dėkinga tau, Bisi. Manai, dabar turėčiau numoti ranka į tai, už ką taip kovojau? Neatiduoti Chogos ir žiūrėti, kaip šie namai, kur daugelis žmonių jaučiasi saugiai, žlunga? Man teko viską gerai pasverti. Chogos ir savo gyvenimą padėti ant vienos svarstyklių lėkštės, visa kita – ant kitos. Prašau, pasakyk man: kas šiuo atveju svarbiau? Aš pasirinkau štai tokį kelią.

– Ne ne, Lisa, tai, kas dabar vyksta, nėra teisinga. Negalime piktnaudžiauti Dievo valia, siekdami daryti politiką.

– Pasakei labai švelniai. Žinau, jei manęs nemylėtum, būtum pasakiusi pikčiau. Rėžtum tiesiai: kad aš paaukojau savo dukterį.

– Mylimoji Lisa, ne, aš taip net pagalvoti nedirščiau! – garsiai užprotestavo mama Bisi.

– Tačiau būtum teisi. Dievas mato, būtum teisi. O mane jis nubaus už bailumą.

Pastėrusi stovėjau prie lango, nugara atsišliejusi į sieną. Mano nuojauta manęs neapgavo: „meilės saitai“ – ne kas kita kaip šaltas išskaičiavimas. Keista, bet tai suvokusi neužsidegiau pykčiu. Priešingai, likau visai rami.

Išgirdusi tylų verksmą, žvilgtelėjau pro langą. Motina klūpojo ant grindų prieš mamą Bisi. Ji buvo padėjusi galvą mano mylimiausiai mamai į skreitą, o toji glostė motinai plaukus ir pečius. Koks švelnus ir bičiuliškas gestas!

Ilgai nesvarstydama tyliai apėjau namą ir atidariusi duris pirštų galais įžengiau į mamos Bisi kambarį. Motina buvo taip pasinėrusi į savo skausmą, kad manęs neišgirdo. Užtat krikštamotė išsyk pamatė mane. Iš pradžių jos akyse šmėstelėjo išgąstis, paskui tylėdama linktelėjo man. Atsiklaupiau šalia motinos ir taip pat ėmiau ją glostyti. Mane užliejo malonios šilumos – meilės, supratimo ir atleidimo – banga.

Nustebusi motina atgrėžė į mane veidą.

– Tu viską girdėjai?

– Dievas tavęs nenubaus, mama. Aš viską padarysiu taip, kaip tu nori.

– Aš jam daviau labai daug pinigų, vaikelį, kad laikytųsi mūsų susitarimo, – pralemeno motina. – Privalai tai žinoti. Jeigu jis ims tave įžeidinėti, pasakyk, kad yra ne geresnis už mane. Jis ir aš, mes abu, esame atsiskaitę. Ir abu nusižengėme įsakymams.

Išspręsti kebliausią tos dienos problemą man padėjo mama Bisi, panaudodama po mėnesinių kraujuotą tvarstį – jis buvo apdairiai pateiktas tėtušio Felikso vyriausiajai žmonai, kad toji susiprastų pati praleisti šią naktį su jaunikiu. Tokio apdairumo buvo imtasi tam, kad susitarimas tarp motinos ir Felikso neišaiškėtų dar sode.

Paskutinę naktį hareme, arba pirmąją vestuvinę naktį, aš praleidau „vištaičių name“. Miegojau čia paskutinį kartą. Ilgai kalbė-

jausi su mergaitėmis. Nė viena nepavydėjo man tokios lemties. Bet visos tvirtino, esą man vis dėlto pasisekė, juk galėjau būti ištekin-ta už dar blogesnio vyro negu tėtušis Feliksas.

Kitą rytą išsiruošėme į Džebą. Atsisveikinimas su mamomis ir motina buvo graudus. Nuo šiol turėsiu apsieiti be jų meilės, pata-rimų ir globos.

– Tu stipresnė, negu pati manai, – paskutinį kartą mane apglėb-dama pasakė mama Bisi. – Pasitikėk savimi, mano mažyle, tada ir Dievas tavęs neapleis.

Ji stipriai apkabino mane ir paprašė perduoti linkėjimus savo sūnui Džo. Motina prižadėjo greitai mane aplankyti, esą kaip nors tai su-tvarkysianti. Tada apsisuko ir skubiai nuėjo šalin. Nenorėjo, kad ma-tyčiau jos ašaras, troško, kad prisiminčiau ją kaip stiprią moterį.

Tėtušis Feliksas namo ketino važiuoti baltu mercedesu, prikrautu vestuvinių dovanų. Aš kartu su kitomis trimis Felikso žmonomis įsi-ropščiau į sunkvežimio, vairuojamo Felikso asmens sargybinio, prie-kabą. Dviejose kartoninėse dėžėse vežiausi visą menką savo mantą. Virš galvų ištemptas brezentas saugojo mus nuo prasidedančio lietaus. Mama Idu įsiropštė į vairuotojo kabiną ir įsitaisė ant keleivio sėdynės. Ji nebuvo tėtušio Felikso žmona, bet jo žmonos elgėsi su ja labai pa-garbiai. Sėdėjau suspausta ten, kur man ir priklausė, – greta karalie-nių, ir paskutinį kartą žvilgsniu glosčiau haremo sienas. Su šia vieta manęs niekas nebesiejo. O ką pasiūlys Džeba?

Žmonos ėmė krizenti, ir tai atitraukė mane nuo liūdnu minčių. Viena iš jų pasakojo kažką, kas kitas labai pralinksmino. Žiūrėjau į tris poras besijuokiančių akių ir tariausi esanti didžiai vieniša. Mano kaimynė uždėjo ranką man ant peties ir pasakė:

– Tavo sutuoktusių liudytoja Idu tave išmokys, kaip tapti gera žmona.

Ir visos trys karalienės vėl susijuokė, lyg būtų išgirdusios šaunu sąmojų.

LAIMINGA SANTUOKA

Po lietingojo laikotarpio prasideda gražiausias metų laikas. Suželia pasėliai ir galima stebėti, kaip atgimsta gamta. Prisimenu, anksčiau kasmet vis bėgdavau į tą pačią vietą pažiūrėti, kaip kalasi augalai. Laukuose, pro kuriuos važiovome, mačiau suželiant želmenis.

Į paširdžius įsisuko nerimas. Beveik dvejus metus ilgėjausi fermos, bet kuo arčiau jos buvome, tuo mažiau džiaugiausi sugrįžtanči. Nežinojau, ar ten tebegyvena man artimi žmonės. Jei ne, mane sups visiškai svetimi. O dar ištekėjau už paties nemaloniausio. Ar Feliksas laikysis susitarimo su mano motina? Tiesa, fermoje buvo Džo ir Kornas, ir abu manęs laukė. Tačiau kaip mylimas brolis elgsis su manimi dabar, kai tapau Felikso žmona?

Sunkvežimis dardėjo lietaus išgraužtu keliu, vedančiu į fermą. Iš po brezento žiūrėjau į mums priklausančius laukus. Atrodė, tarsi laikas būtų ėmęs tekėti atgal. Kai sunkvežimis sustojo prieš namą ir aš ropšdamasi iš kėbulo pamačiau baltą Felikso automobilį, supratau: nuo šiol viskas bus kitaip nei anksčiau. Žvalgiausi ieškodama Korno, bet šuns niekur nebuvo. Vėliau paklausiu Felikso, kur jis prapuolė.

Vos įžengus į namą, vadovavimą išsyk perėmė Idu. Teisybė, tai manęs labai nenustebino, nes jau kelionėj ji dėjosi vaidinanti ypatingą vaidmenį. Aš, kaip ir kitos žmonos, toleravome išskirtinę jos padėtį. Kol į namą nešėme savo daiktus ir šiek tiek lauktuvių, Idu spėjo viską apeiti, išžvalgyti ir nuspręsti, kuris kambarys galėtų būti jos. Nutarė įsikurti pirmame aukšte, bet ne toje pusėje, kur kadaise gyvenome mudvi su motina, o kitame gale. Kupina pasitikėjimo savimi, ji paskyrė kambarį ir man.

Mano nuostabai, tai buvo ankstesnysis mano kambarys. Feliksas, žinoma, gyveno motinos kambaryje, buvusioje bibliotekoje. Taigi abu buvome kaimynai.

Sužinojusi, kad viena Felikso žmona gyvens drauge su manimi, nusiraminau. Ne todėl, kad būčiau troškusi mamos Rhodos draugystės, bet jaučiausi saugesnė. Labiau apsaugota nuo savo vyro. Rhoda jau dvejus metus gyveno šiame kambaryje ir buvo jį įsirengusi. Ji nenoromis įsileido mane, leido kampe pasidėti menką mantą. „Rhoda, mano šeimininko žmona“, – taip turėjau kreiptis į moterį, už mane vyresnę dvidešimčia metų. Iš pradžių mudvi tik vargais negalais suprasdavome viena kitą, nes ji kalbėjo vien tik sava kalba. Tačiau ilgainiui ir aš jos pramokau.

Feliksas pasveikino mus išrėždamas trumpą kalbą, per kurią Idu pristatė kaip šeimininkę. Esą, kad tarp mūsų nekiltų ginčų, darbus ir pareigas skirstysianti ji.

– Ji pasakys, kada aš kiekvienai iš jūsų skirsiu laiko, – dabar jau keturias savo žmonas informavo Feliksas.

Iš pirmo žvilgsnio gyvenimas fermoje nelabai skyrėsi nuo ankstesniojo. Pirmą savaitę mudviem su Rhoda buvo pavesta šeimininkauti virtuvėje.

Tačiau nežinia kokia jėga mane vis viliojo iš namų. Norėjau apsidairyti po fermą, pasižiūrėti, kaip kam einasi. Arčiausiai namų plytintys laukai buvo dirbami, čia jau kalėsi pirmieji daigai. Keletas laukų buvo skirti batatams, o kukurūzų Feliksas nebesėjo, jamsų

nebesodino. Šiltnamis, kurį kupini išdidumo buvome pasistatę pomidorams auginti, buvo audros apgadintas, derlingas žemės sluoksnis užneštas smėliu. Sutrikusi šlubavau per lietų iš lauko į lauką ir vertinau savo motinos palikimą.

Aš vis galvojau apie mamos Ados pasakytus žodžius: „Tėtušis Feliksas greitai suris savo ateitį.“ Žinoma, užaugintų daržovių turėjo pakakti fermos gyventojams pasisotinti ir vargšams pamaitinti. Bet apie pardavimą, kaip būdavo anksčiau, nebuvo ko ir svajoti, nors ferma buvo įkurta siekiant gyventi iš prekybos daržovėmis.

Po ilgų paieškų pagaliau aptikau Džo – senoje daržinėje jis taisė traktorių. Sutrikęs baugščiai pasisveikino su manimi ir prisipažino, kad brangi iš Europos atvežta mašina jau kelios savaitės stovi sugedusi. Buvo sulūžusi pavarų dėžė, lopyk nelopęs – nebesutaisysi, o brangioms atsarginėms dalims, žinoma, trūko pinigų. Kas jam nutiko? – susimąščiau. Džo man atrodė toks svetimas.

– Aš taip tikėjaisi jį sutaisyti iki tau atvažiuojant, – pasakė jis man. Atrodė labai liūdnas. – Nebesusidoroju, – pridūrė netvirtai. – Bet tai ne mano kaltė. Feliksas prieštarauja viskam, ką tik sumanau. Ką man daryti?

Dabar jis buvo ne tik dvejais metais vyresnis. Mudu kalbėjomės apie fermą, bet ne apie mus, ne apie mūsų gyvenimą. Tarp mūsų lyg nematoma siena atsistojo Feliksas.

– Kodėl taip juokingai elgiesi? Ar negali būti kaip anksčiau? – pagaliau paklausiau.

– Nenoriu pyktis su Feliksu. Dabar mudu neblogai sutariam. Nors šiaip jau nėra gerai. Bet aš daug nereikalauju. – Jis pašnairavo į mane. – Tavo vestuvės buvo didelės, tiesa?

– Lijo, ir aš bijojau įkristi į purvynę, – pasakiau.

Džo supratingai linktelėjo.

– O kurgi Kornas? – paklausiau.

– Namuose, – atsakė jis. Aš pasisukau eiti, bet Džo pašaukė mane: – Choga, noriu tau pasakyti dar kai ką.

– Ir ką?

Brolis prisiartino prie pat manęs.

– Jeigu jis... taigi jei Feliksas blogai su tavimi elgsis, pasakyk man. – Jis nudelbė akis. – Būk gera.

Spustelėjau jam ranką.

– Ačiū.

– Jis tavęs nenusipelnė, – pralemeno Džo taip tyliai, kad vos buvo galima suprasti, ir vėl palindo po traktoriumi.

Patraukiau atgal į namą – metas paklausti apie šunį. Išgirdusi, kad Feliksas leido gyvūnėliui gyventi namuose, nustebau. Tačiau kai pamačiau savo trikojį gelbėtoją, vos susilaikiau nepravirkusi. Ką jie padarė mano Kornui! Šuo buvo apvalus kaip kamuolys! Pasidarė toks storas, kad vos bepajudėjo. Kai pasisveikinau, nepajėgė net atsistoti. Į jį buvo liūdna žiūrėti. Šuo buvo lepinamas taip persistengiant, kad tapo visai nepanašus į laimės nešėją.

– Negi norit, kad jis nugaištų? – įtūžusi užsipuoliau savo šeimninko žmonas.

– Jis – senas, – sviedė jos man.

Koks abejingumas! Jos nieko nesuprato. Gyvendamos mažame rojuje jos jį apleido.

Idu liepus man dirbti namie, jau po kelių dienų pajutau siaubingą nuobodulį. Juk lauke būčiau galėjusi nuveikti daug daugiau! Pasitariau su Idu.

– Gal leistum man dirbti lauko darbus? – paprašiau. – Susitvarkyčiau daug geriau negu virtuvėje.

– Prašom, jei tik nori. Maniau, tausodama tave darau tau paslaugą, – atsakė ji.

– Noriu ne pasigailėjimo, o tinkamo darbo.

– Sutarta. Tau geriau žinoti, ką moki daryti. Taigi pirmyn, mažoji! – globėjiškai tarė Idu.

Dirbdama lauke galėjau nesibaimindama daugiau bendrauti su Džo. Greitai sudarėme reikalingų pirkinių sąrašą. Bet tėtušis Feliksas nenorėjo duoti pinigų nei sėklai, nei atsarginėms traktoriaus ir siurblių dalims. Džo nebuvo leidžiama sėsti prie baltojo Felikso mercedeso vairo, nes tėtušis laikė automobilį Dievo malonės ženklu. O vairuoti sunkvežimio Džo nedrįso.

Nusprendžiau paskambinti motinai. Ėmiau ieškoti telefono, apie kurį kalbėjo, tačiau veltui.

– Jis mano kambaryje, – man baikščiai paklausus paaiškino tėtušis Feliksas. – Tu – mano žmona, Choga Regina, jau metas apsilankyti mano kambaryje. Ar mama Uloma neišaiškino tau krikščionės moters pareigų savo vyrui?

Pajutau, kaip daužosi širdis, bet iš įniršio nepajėgiau išleisti nė garso. Apsisukau ant kulno ir išskubėjau lauk. Atviro priešiš-kumo sutuoktiniui rodyti, šiukštu, negalėjau. Suvokiau: be motinos pagalbos bus sunku priversti tėtušį Feliksą laikytis susitarimo, o mama – už tūkstančio kilometrų.

Dienų dienas svarsčiau, kaip neapsilankydamą Felikso kambaryje galėčiau paprašyti motinos pagalbos. Gal vertėtų viską atskleisti Rhodai, papasakoti jai apie savo baimes ir paprašyti pagalbos? Bet šią mintį atmečiau. Rhoda buvo vienintelė mano šeimininko žmona, su kuria artimiau bendravau (jau buvo kiek pramokiusi mane savo kalbos), bet aš ja kol kas nepasitikėjau.

Aplinkui buvo pilna darbo, bet, išskyrus Džo, niekas nieko nedirbo. Senasis mokytojas Okerekė išvyko prieš dvejus metus, tuoj po mūsų. Jiedu su Feliksu nesutarė. Laukuose dirbau viena arba padedama brolio. Abu plušėdavome nuo aušros iki sutemų.

Labiausiai man patiko dirbti šiltnamyje, kur derlius žadėjo nemenkas pajamas. Skubiai reikėjo plėvelės šiltnamiui uždengti, bet tam trūko pinigų. Vieną vakarą, kai visi jau miegojo, nulėkiau prie bugenvilijų krūmų pažiūrėti, ar mano santaupos tebėra tenai. Ban-

knotai truputį atsidavė pelėšiais, bet, akivaizdu, pinigų niekas nebuvo aptikęs. Tačiau ūmai susimąščiau. Nevalia išleisti šio lobio, juk baltajai madonai buvau prižadėjusi skirti pinigus savo vaikui.

Mažoji bažnyčia, kurią mums už gerą darbą buvo pastatęs tėtusis Davidas, taip pat buvo apgailėtinos būklės. Visai greta baltosios madonos ant grindų kapsėjo lietaus lašai. Parklupau ant šlapių grindų ir ėmiau melsti madonos patarimo, bet jo taip ir neišgirdau.

Gal man pasiduoti? Susitaikyti su likimu ir daryti tai, ko reikalauja tėtusis Feliksas? Laimingai gyventi šeimoje, gimdyti jo vaikus? Stumti dienas šalia tėtušio Felikso, kaip elgiasi kitos žmonos, ir leisti fermai nusmukti apsimetus, kad man tai nesvarbu? O gal reikėtų piktintis, būti nepaklusniai ir daryti tai, kas man atrodo teisinga? Nesibaiminant neišvengiamų pasekmių.

Lauke lijo kaip iš kibiro. Šalia bažnyčios gulėjo kopėčios, apžėlusios sudžiūvusia žole, pro kurią prasikalė vos keli žali stiebeliai. Tereikia čiupti kopėčias, pastatyti, užlipti ir sutaisyti stogą taip, kaip tūkstantį kartų mačiau darant mamą Adą. Bet aš niekada nebuvo lipusi ant kopėčių. Žinojau, kad teoriškai tai labai paprasta. Man reikėjo tik kelių palmės lapų ir karnų.

Taigi kitą rytą apsirūpinau dideliu peiliu, nepaisydama vis dar pliaupiančio lietaus, prisikirtau palmių lapų, radau karnų ir basa, drebančiais keliais užsiropščiau kopėčių skersiniais. Po trijų valandų sunkiai alsuodama stovėjau prieš savo madoną. Į bažnyčią daugiau nebelijo.

Nudirbusi tokį darbą ėmiau labiau pasitikėti savimi. Jei įveikiau šitai, vadinasi, galiu ir daugiau. Nusprendžiau nueiti į miestelį ir nupirkti visko, ko reikia. Iš savo sutaupytų pinigų. Svarsčiau taip: juk savo vaikui galėsiu ir vėliau kiek atidėti. Kaip ir anksčiau, dalį būsimų pajamų padėsiu į santaupų skardinę.

Ketinau parnešti ir atsarginę dalį traktoriui. Tuo laiku aš visiškai nenučiuokiau apie mašinas. Dar tą pačią dieną nusprendžiau įkalbėti Džo lydėti mane, bet tai nebuvo taip paprasta. Jis bijojo Felik-

so įniršio proveržių. Kita vertus, buvo geraširdis ir nenorėjo išleisti manęs vienos. Džo žinojo, kad dėl kojos ši kelionė man gali tapti tikra kančia.

Dar prieš tekant saulei tyliai apsirengiau, vis pašnairuodama į miegančią Rhodą, kuri nieku gyvu neturėjo sužinoti apie mano ketinimus. Pirštų galais pratipenau pro Korną, miegantį prie Felikso durų.

Staiga jo durys atsidarė, ir apyaušrio šviesoje pamačiau išeinant aukštą liekną figūrą, nuoga kūną apsivijusią paklode. Iš baimės nedrįsau net kvėpuoti, nes iškart supratau, kas čia tokia: saldūs kvėpalai išdavė mamą Idu.

Ji mane kaipmat pastebėjo.

– Ko čia slampinėji? – sušnypstė, bet, man nespėjus sugalvoti pasiteisinimo, nuėjo savo keliu.

Tylėdama smukau iš namų.

Po šito reginio mano baimę pakeitė nustebimas. Vieną akimirką iš nuostabos buvau netekusi žado, bet greitai pajutau palengvėjimą. Ant mamos Idu nepykau. Priešingai! Jei mano vestuvių liudytoja perima iš manęs nemaloniausias žmonos pareigas, už tai turėčiau būti jai tik dėkinga. Daugiau apie tą nutikimą nebegalvojau. Jau seniai supratau, kad Feliksas – vyras, kuriam santuokinė ištikimybė nėra motais. Iš manęs jis taip pat tikėjosi ne kažin ko.

Džo jau laukė manęs prie senos daržinės. Blogesnės dienos kelionei nėra nesugalvosi: vis dar lijo kaip iš karties, kelias buvo visiškai patežęs. Klampodamas per purvą užgaišti ilgiau, ir vis dėlto kojas paskausta mažiau negu einant akmens kietumo saulės išdeginata žeme.

– Kas atsitiko tėtušiu Davidui? – paklausė Džo po valandėlės. – Girdėjau, jis labai sirgo. Niekas nenori apie tai kalbėti.

– Jis labai pasikeitė, – atsakiau tiesiai. – Labai sumenko.

Daugiau nenorėjau pasakoti. Mano brolis neturi per daug išgyventi dėl dalykų, kuriems negali turėti įtakos, tad jam visai nebū-

tina žinoti apie kovą dėl valdžios, kurios pasekmė – mano santuoka. Tuolaik dar buvau įsitikinusi, kad viskas kaip nors susitvarkys. Vyrai tekuria savo planus, o aš gyvenau savo pasaulyje, kuriame viskas sukosi tik apie fermą, man tokią svarbią.

Staiga Džo sustojo, jo veidu pliaupė lietus.

– Choga, – tarė jis, – prieš dvi savaites gavau laišką iš Ibadano. Jame rašoma, kad ten siaučia reta liga. Nuo jos jau mirė du žmonės.

– Maliarija? Ar tuberkuliozė? – paklausiau.

Džo patraukė pečiais.

– Žmonės labai sulysta, bet mirties priežastis – ne tai. Viena moteris, kai iš jos liko tik oda ir kaulai, mirė nuo plaučių uždegimo. Vaikas rytą buvo rastas negyvas lovoje. Niekas nežino, kodėl. Visi labai įsibaiminę. Sakei, kad tėtušis Davidas taip pat sulysio. O jei tai ta pati liga? Būtų baisu jį prarasti.

– Tėvui dabar viskas gerai, – suskubau nuraminti brolių. Mes – didelė šeimyna, pagalvojau. Juk gali nutikti, kad kai kurie sulysta susirgę. Man niekada nebūtų dingtelėję ligą susieti su liesumu.

Po daugelio valandų pasiekėme Džebą, čia nusipirkome atsarginių dalių ir didelį gabalą plėvelės. Teko griebtis visų gudrybių, kad suderėčiau gerą kainą ir užtektų santaupų. Išleidau visus pinigus, iki paskutinės kobos. Džo ir aš stovėjome apsikrovę didžiuliu plėvelės gabalu ir variklio dalimis ir sukome galvą, kaip visa tai pargabenti namo. Laimė, atsitiktinai sutikome seną vyrą, kuris prisiminė mane, prieš daugelį metų turguje pardavinėjusią motinos pagamintus konservus. Jis buvo toks malonus, kad parvežė mus į fermą. Visą kitą dieną aš ir Džo plušėjome – tempėme plėvelę ant šiltnamio karkaso. Akies krašteliu mačiau, kad dvi vyresnės Felikso žmonos įtariai stebi mus, paskui kuždėdamosi dingo name.

Buvome beveik baigę darbą, kai staiga pasirodė Feliksas. Mano šeimnininko žmonos nesugalvojo nieko geresnio, kaip tik apskūsti mane jam.

– Iš kur gavai pinigų tiems daiktams? – ėmė šaukti Feliksas.

– Turėjau iš anksčiau, – atsakiau.

– Jei turi pinigų, malonėk atiduoti juos savo vyrui! – niršo jis.

– Tu nebūtum man leidęs taisyti šiltnamio.

– Kas turi būti daroma ar nedaroma šioje fermoje, sprendžiu tiktai aš! – įtūžęs šaukė tėtušis.

Ūmai mano kantrybė baigėsi. Negalvodama apie pasekmes, taip įniršau, kad išpyliau viską, kas kabėjo ant liežuvio.

– Stiprus lietus sugadino gležnus augalus, be to, jų čia labai mažai, – pasakiau. – Negaliu ramiai žiūrėti, kaip viskas nyksta. Pagaliau, juk turiu užsiimti koku nors darbu.

– Taip ir maniau, kad man nepaklusi. Bet palauk, išmokysiu, kaip turi elgtis gera žmona! – Dabar tėtušis Feliksas atrodė kaip reikiant įtūžęs.

– Mano dorasis situoktinis rodys pavyzdį? – įgėliau. – Laužydamas ištikimybę su vestuvių liudytoja? – išliejau lig tol tramdytą pyktį.

Pirmas smūgis – per skruostą, po antro pargriuvau. Veidas plieskė kaip ugnį.

Pro kitą šiltnamio galą vidun įpuolė Džo. Pamatęs mane gulinčią tarp jaunų pomidorų, sugniaužęs kumščius suriko:

– Kaip drįsti mušti mano seserį!

– Ne tavo reikalas. Ji – mano žmona, – užriaumoją Feliksas.

Džo nebežinojo, ką ir sakyti. Jis, visa galva aukštesnis už tėtušį, šoko tam į akis. Įvykiai tapo neprognozuojami. Turėjau užkirsti tam kelią!

– Džo! – sušukau. – Eik šalin! Aš susitvarkysiu pati. Prašau.

Brolis nusigręžė nuo Felikso. Didelėmis liūdnomis akimis kurį laiką žvelgė į mane, paskui priėjo ir padėjo atsikelti.

– Ačiū. O dabar palik mus vienus, – paprašiau.

Mano vyras be žado spoksojo į nueinantį Džo, jo akys piktai kibirkščiavo.

– Tu meluoj! – užsipuolė mane Feliksas, kai Džo nuėjo. – Kaip drįsti tvirtinti, kad aš laužau ištikimybę. – Jis net drebėjo iš pykčio.

– Na, tada turbūt esi vedęs Idu. Man tai visiškai vis tiek, bet tėtušiu Davidui gali nepatikti! – surikau įsikasčiusi.

– Tavo tėvas tavimi nepatikės. Pagaliau, aš – jo pavaduotojas. O tu – tik mergaitė, neišmokyta paklusti savo vyrui.

Pamačiau, kad nerangus Feliksas sutrypė kelis gležnus dešimties centimetrų aukščio pomidorų daigus. Visą savaitę manyje kaupęsis įniršis staiga išsiveržė lauk.

– Ar nematai, ką darai? Tu viską gadini. Kodėl turėčiau tavęs klausyti? Ferma tau nė kiek nerūpi!

– Na, gerai, tu pasirūpink ja, – atšovė jis. – Bet įspėju tave: gerbk mane kaip savo vyrą. – Jo akys vėl sužairavo.

Feliksas apsisuko ir išplumpino iš šiltnamio.

Tuo viskas ir baigėsi. Kitus dvejus metus vadovavomės šiuo susitarimu. Feliksas ir aš nesimaišėme vienas kitam ant kelio, kartais nematydavau jo ištisomis dienomis. Man palengvėjo, nes ir Džo jis paliko ramybėje. Po nutikimo šiltnamyje nesiteikė net pažvelgti į mano brolių. Tačiau aš greitai mokiausi gudrumo ir sugalvojau išeitį. Apie reikalus, kurie susiję su ferma, kalbėjau tiesiai su Idu, o ji mano žodžius perduodavo Feliksui. Tuo pačiu keliu gaudavau ir atsakymą. Tokia tvarka man buvo visiškai priimtina, nes išvengdavau nereikalingų ginčų. Jei vis dėlto Feliksas nepritardavo mano norams, savo planams įgyvendinti rasdavau aplinkkelį. Didelių užmojų negalėjau sau leisti, bet jei ko imdavausi, visada pasiekdavau savo.

Feliksas ir Idu savo santykius uoliai slėpė nuo žmonių. Nors, manau, joms buvo visiškai vis tiek, su keliomis moterimis miegą jų vyras. Į tai jos žvelgė taip pat abejingai kaip ir į mane.

Jei didysis Feliksas negalėdavo kaimyninėse apylinkėse vesti jaunų mergaičių į savaip suprantamą krikščionybę, tai pasinaudavo religijos mokytojo statusu. Jis liepė Džo suręsti šalia bažnyčios

mažą namelį ir ėmė čia mokyti berniukus ir mergaites iš apylinkių. Skundų apie jo mokymo būdus man neteko girdėti, bet matydavau tai vieną, tai kitą pusmergę susijaudinusią išbėgant iš „mokyklos“, kurioje būdavo likusi viena su Feliksu.

Mudviejų su Džo darbas laukuose ir šiltnamyje greitai davė vaisių. Be to, pasidariau gera prekybininkė, abu su Džo karučiais nugabendavom prekes į turgų, kur parduodavau už gerą kainą. Pelną investuodavau į modernesnius įrenginius ir gerą sėklą, pirkdavau maisto produktų. Ir tai buvo naudinga visiems.

Visą tą laiką mano šeimininko žmonos nė kartelio net nebandė padirbėti. Kai vakarais su broliu iš laukų grįždavome į fermą pūslėtomis rankomis ir skaudančia nugara, jos netgi nesiteikdavo liautis plepėjusios verandos šešėlyje.

– Matote paukščius danguje? Jie nesėja, neima derliaus, bet dangiškasis Tėvas vis tiek juos maitina, – nusišaipė Džo, kai vieną vakarą mums sugrįžus iš turgaus Rhoda ir viena iš vyresnių žmonių neparodė jokio dėkingumo dėl parneštų maisto produktų.

– Palik jas ramybėje, – raminau jį.

Priešingai nei jo, manęs visiškai netrikdė tai, kad maitiname mano šeimininko žmonas. Aš kasdien plušėjau iki vėlumos ir jaučiausi laiminga, negalvojau apie savo santuoką, nes gaudavau atlygį, apie kurį kitos nieko nenutuokdavo: pagaliau jaučiausi reikalinga. Niekas negalėjo iš manęs atimti šio nuostabaus jausmo – kad galiu atlikti darbus, kurių kiti nesugeba nudirbti.

GRĖSMĖ

– Ar matei? – paklausė Džo, kai vieną popietę pjovėme pirmuosius ananasus. – Bus nemalonumų.

Dažniausiai dirbdami mudu nesikalbėdavome. Dabar, laukuose, broliui mane užkalbinus pastebėjau, kad jį kažkas slegia. Kažkokia paslaptis.

– Mama Idu laukiasi kūdikio, – vėl prabilo jis. – Turėjai tai pastebėti, Choga!

Bet aš nieko nepastebėjau. Bent jau nesupratau, kad nutiko būtent tai. Mama Idu išties buvo pastorėjusi, tačiau nekvaršinau sau dėl to galvos.

– Ji nebe jauna. Taigi delsti nėra ko, – atsakiau kiek pagalvojęsi. – Jos sūnus mano amžiaus. Jis greitai padarys ją senele.

– Tai nuodėmės vaisius, Choga! – Džo stovėjo tarp dygių krūmų su peiliu rankoje. – Idu sulaužė ištikimybę – nusidėjo ir prieš tėtui šį Davidą, ir prieš tave. Tu turi ją išvartyti. Antraip ir pati nusižengsi įsakymui, – susijaudinęs iškošė pro dantis.

Prisipažinsiu, taip toli mano mintys nesiekė. Juk negalėjau atskleisti broliui, kad ir mano santuoka su Feliksu grįsta apgaule! Džo tuo laiku man buvo vienintelis artimas žmogus, bet mąstė

kitaip negu aš. Jis, doras krikščionis, negalėjo įsivaizduoti, kad kartais gyvenime į tikslą veda kreivi keliai. Man irgi tai neatrodo teisinga, bet būdama aštuoniolikos jau žinojau, kad gavus per skruostą ne visada reikia atsukti kitą. Kartais pravarčiau net galvą į pečius įtraukti.

Tylėdama dirbau toliau, o Džo dėl mano abejingumo taip susijaudino, kad pagrasino kitą turgaus dieną paskambinsiąs tėtušiu Davidui.

To aš negalėjau leisti. Man atrodė neteisinga, kad jis verčia mane veikti, nors aš savo padėtimi esu visiškai patenkinta. Pamažu vėl apsipratau fermoje ir jaučiausi gerai. O Džemės istorija man aki-vaizdžiai parodė, kaip reaguoja tėvas, kai paminamas jo autoritetas. Jei Džo papasakotų jam, kad jo pavaduotojas su viena iš jo žmonių pradėjo vaiką... pasekmės turbūt būtų baisios. Geriausiu atveju tėtušis Davidas sužlugdytų šeimyną!

Einant į pabaigą antriems vedybiniams metams aš vis dar nesilaukiau vaiko, nors buvo viltasi, kad Feliksui pagimdysiu pirmą sūnų. Jei išaiškėtų, kad vietoj manęs nėščia tapo Idu, būtų atskleistas visas mano motinos sugalvotas melas. Mes visi patektume į nemalonę.

Kol kroviau vaisius į karučius, į galvą atėjo visiškai absurdiška mintis. Ir vis dėlto vyliausi, kad galbūt tai galėtų išgelbėti padėtį – su sąlyga, jei tame žaidime dalyvautų visi fermos gyventojai. Kai Idu pagimdys vaiką, tėtušiu Davidui reikėtų pasakyti, kad kūdikis – mano. Tada galėtume ir toliau gyventi taikoje. Išsakiusi tai Džo, jo akyse pamačiau pyktį. Pasirodo, jis laukė visai ko kito – mano pasipiktinimo! Taigi prakišti šios gražios idėjos nepavyks. Tam pasipriešins teisingasis mano brolis.

Vadinasi, liko tik viena galimybė: Idu turi dingti iš fermos. Čia Džo buvo teisus. Ta, kuri prieš mano vestuves taip išsamiai buvo pasakojusi man apie klajoklišką gyvenimą, vėl turės bastytis po kraštą. Tačiau šįsyk – su vaiku ant rankų. Be to, dabar jau nesulauktų šeimynų paramos, nes niekas jai nebedarytų jokios išimties.

– Ar tai krikščioniška? – paklausiau Džo, papasakojusi apie savo samprotavimus.

– Įsakymai leidžiami tam, kad jų būtų laikomasi, Choga.

– Na taip, – linktelėjau, – bet ne tokia kaina. Išmesti moterį su vaiku – neteisinga. Feliksas taip pat sulaužė ištikimybę. Taigi tegul išvyksta ir jis.

Prisipažinsiu, ši mintis man patiko labiausiai.

– O jis pasiims ir žmonas. Neužmiršk, tu irgi jo žmona, – atsiliepiu Džo.

– Tada aš sėdžiu spąstuose, – prisipažinau.

Mano brolis susikaupęs eilėmis krovė į karučius ananasus. Buvo susimąstęs. Vyliausi, jog supras, kad jo užsispyrimas pakenktų ir man.

– Ar seniai žinai, kad Feliksas ir Idu... – prabilo jis, bet nutilo vidury sakinio.

Pokalbiai apie intymius santykius mano šalyje – tabu, apie tai nepasišneka net broliai ir seserys. Taigi Džo nė neįtarė, kad aš iki šiol neatlikau savo, kaip žmonos, pareigos.

– Kad tėtuisis Feliksas nuolat laužo ištikimybės įžadus, tu žinėjai dar prieš man ištekant už Felikso, – atsiliepiu. – Bet nieko man nesakei. Kas žino, kiek ir su kuo jis dar turi vaikų? Šitai tau nesvarbu, ką?

– Tu – mano sesuo.

– Tai apsaugok mane patylėdamas, Džo. Ir save – taip pat.

Kai prikrovėme pilnus karučius, jis ėmė tempti juos į fermą. Daugiau nepratarė nė žodžio. Priekaištavau sau, kam taip jį užsiuoliau. Antra vertus, nesijaučiau kam nors nusidėjusi.

Kitą rytą prieš patekant saulei abu su Džo išsiruošėme į turgų. Visą kelią neapsikeitėme nė žodeliu. Džo tylėjimas labai slėgė. Nežinojau, ką jis darys, gal ims ir įvykdys savo ketinimą, paskambins tėtuisiui Davidui į Lagosą. Kol pardavinėjau vaisius, mano brolis nebylus sėdėjo šalia manęs. Vakare atgalios sliūkinome kaip visada – greta kits kito.

Kai ėjome pro telegrafą, nebeištveriau.

– Ar kartais nenorėjai paskambinti į Lagosą? – paklausiau.

Džo tekinas nuskubėjo tolyn. Staiga sustojo. Pamaniau, apsisuks ir eis skambinti. Tačiau jis stvėrė mane ir pasodino į tuščius karučius.

– Tu – gera žmona ir gera sesuo, Choga. Dabar aš tave vešiu.

Jis žinojo, kad dar būdama vaikas šito labai nemėgau, nenorėjau, kad su manimi būtų elgiamasi kaip su išlepinta princese. Bet šįsyk nesipriešinau. Džo žingsniavo žvaliai ir netikėtai užtraukė dainą. Kai sustojome pailsėti, pasakė:

– Jei taip nori Dievas, tada aš nesikišiu.

Giliai atsidusau.

– Tu – protingas vyras, didelis brolis, – ištariau su palengvėjimu.

Džo papurtė galvą.

– Ne, aš ne toks. Tu – protinga moteris, Choga, – atsakė rimtai. – Aš vos nepadariau didelės klaidos.

Dėl nėštumo mama Idu pasidarė itin aikštinga. Ji visur kišosi ir visiems nurodinėjo. Kad niekas jos, sulaužiusios santuokinės ištikimybės įžadus, neužsipultų, pati pirmoji puldavo kitus ir pasistengdavo, kad moterys dėl menkniekių ginčytųsi tarpusavyje. Nuolat pradingdavo koks nors daiktas, o atsirasdavo kitos žmonos kambaryje. Laimė, aš daugiausia dirbau ne namie, tad intrigos manęs nepalietė.

Tačiau tada Idu į galvą atėjo išganinga mintis savo pasalūniškų žaidimų taikiniu padaryti ir mane. Suprantama, netiesiogiai. Reikalas sukosi apie pinigus. Ištekėjusi pinigus tyliai valdžiau pati, tam tikrą dalį atiduodama Idu, kad toji įteiktų tėtušiu Feliksui.

Ir štai kartą, kai patenkinta plušėjau šiltnamyje, vidun įžengė mano vyras. Sėjau pomidorus ir kaip vaikas džiaugiausi būsimais vaisiais, kurių neteks ilgai laukti. Nenutrūkstamas gamtos ciklas, visada atgimstanti gamtos jėga man, kurios sielos gilumoje siautė chaosas, teikė drąsos ir ragino nepasiduoti.

Feliksas pareikalavo atiduoti jam visus pinigus, kuriuos esu gavusi prekiaudama turguje.

– Tuos pinigus aš užsidirbau pati, kiekvieną koba, – pasakiau gana ramiai. – O ir tau nėra ko skųstis.

– Aš tavo vyras, Choga. Ši šeimyna pavaldi man. Aš neleisiu, kad darytum tai, kas tau patinka.

– Tu irgi darai tai, kas tau patinka. Bet, priešingai nei tavo darbai, manasis naudingas visiems.

To sakyti man nederėjo. Bet buvo per vėlu. Kitą akimirką aš jau gulėjau ant žemės nė nespėjusi susivokti, kaip ten atsidūriau. Siaubingai skaudėjo galvą. Užpuolimas buvo labai jau netikėtas. Sumišusi gulėjau ir nejudėjau. Tėtušio Felikso veidas persimainė, jis palenkęs galvą keistai žvelgė į mane. Pamačiau, kad mano suknelė atsismaukusi. Puoliau stotis, kad kuo greičiau paslėpčiau po drabužiu nuogas kojias.

Feliksas iš lėto parklupo ant kelių.

– Išmušė valanda, Choga, – pasakė jis. – Pagaliau turi tapti mano žmona.

Atatupsta slinkau tolyn nuo jo.

– Negali manęs liesti! – iškošiau. – Davei žodį.

– Tu taip pat davei žodį. Prieš Dievą ir savo tėvą. Kaip manai, kuris iš tų žodžių yra svaresnis? – sušnypštė jis ir mikliai pakėlė savo Baba Riga apdarą.

Po tuo drabužiu jis daugiau nieko nevilkėjo. Jo organas tiesėsi link manęs. Ko verti visi išmintingi mamos Ulomos patarimai „vištaičių name“? Tai neturėjo nieko bendra su tuo, ką pasibaisėjusi mačiau prieš save. Man buvo grasinama, tas daiktas artėjo prie manęs kaip peilis.

Suveikė instinktas: keltis, gintis ir lėkti lauk. Tarpdury atsigręžiau pažiūrėti, ar Feliksas manęs nesiveja. Bet jis gulėjo ant žemės ir raitėsi iš skausmo.

Motina! Tai buvo pirmoji mintis. Reikia skubiai jai paskambinti, pasakyti, kas pas mus iš tiesų vyksta. Ji privalo išvaduoti mane iš to išgamos gniaužtų.

Nuskubėjau į Felikso kambarį ir surinkau haremo telefono numerį.

Skambinimas telefonu mano šalyje labai susijęs su sėkme. Pro mūsų fermą buvo nutiesta viena linija į Džebą. Tikriausiai tuo metu skambino kažkas kitas, nes linija buvo užimta. Kantriai laukti aš negalėjau, juolab kad bet kurią akimirką galėjo pasirodyti Feliksas. Kitų žmonių niekur nebuvo matyti, nors iš jų pagalbos tikėtis vargu ar galėjau. Jos nesuprato nei manęs, nei mano jausmų, ir galiausiai būtų piktdžiugiškai apsidžiaugusios. Taigi išlipau pro langą ir nubėgau į bažnyčią. Parklupau prieš baltąją madoną, dėkojau jai, kad ligi tol saugojo mane, ir maldavau man pasakyti, kaip turiu elgtis.

Feliksas vedė mane, bet ar tai davė jam teisę elgtis su manim šitaip nuožmiai? Užuot mylėjus? Jis niekada nevertino mano darbo, tik juo naudojosi. Gyvenome po vienu stogu, bet mudviejų niekas nesiejo. Išskyrus susitarimą palikti vienas kitą ramybėje.

Madona nieko negalėjo man pasakyti, juodasis Jėzus – taip pat. Koks jis buvo liūdnas... Ant altoriaus gulėjo apšiurusi Biblija, iš kurios tėtušis Feliksas mėgo paskaityti sakydamas pamokslą. Pustapiai, kuriuos atsiverčiau, nesuteikė man jokios paguodos, nes buvo tie patys, kuriuos įprastai skaitydavo Feliksas. Čia buvo kalbama apie atsisakymą ir pasiaukojantį nuolankumą. Užverčiau knygą ir išėjau ieškoti Džo, greta kurio jausdavausi saugi. Papasakoti jam apie nutikimą negalėjau, nes bet kokios temos, susijusios su seksu, ir man, ir Džo – tabu.

Tą vakarą Felikso nebesutikau, ir man labai palengvėjo. Po nutikimo šiltnamyje jis, degdamas įsiūčiu, sėdo į mašiną ir išlėkė. Kitos žmonos, laimė, apie tai nieko nesužinojo – vienintelė Idu per vakarienę svaidė į mane įtarius žvilgsnius, nes prie stalo nebuvo šeimos galvos.

Norėdama išvengti kitų išpuolių patvarkiau taip, kad mano brolis, kai darbuodavausi šiltnamyje, visada būtų greta. Turgaus dieną palikau Džo prekiauti, o pati pašte valandų valandas laukiau, kol

mane sujungs su haremu, bet motina prie telefono nebuvo pakviesta. Pagaliau išgirdau mamos Ados balsą.

– Tėtušiui Davidui labai blogai, – pasakė Ada. – Jam reikėjo skubiai gultis į ligoninę, bet jis vis delsė.

Kuo jis serga, Ada nežinojo. Pasakė tik tiek, kad yra visiškai išsekęs ir sudžiūvęs. Jau kelios savaitės gulįs lovoje, pasakojo ji. Šalia jo nuolat budi žmonos ir juo rūpinasi. Paskui mama Ada paklausė, kaip man sekasi, ar jau susilaukiau vaikelio.

Prislėgta pokalbio sugrįžau pas Džo. Nenorėdama jo liūdinti pamelavau, kad neprisiskambinau. Man tapo aišku: savo problemas turiu spręsti pati. Jei tėtušiui Davidui taip blogai, mano pagalbos skambutis į Lagosą duotų priešingą efektą, negu tikėjaisi. Motina nebeturi tokios valdžios, kad sutramdytų Feliksą, nes pati negali pasiremti mano tėvo autoritetu. Kokia čia liga, kuri taipalina mano tėvą? – sukau galvą.

Iš Ados sužinojau, kad motina kelis kartus bandė man prisiskambinti, ir Feliksas prižadėjęs jai, kad apie skambutį praneš man. Jis garantuotai telefonu sužinojo ir tai, kaip einasi tėtušiui Davidui.

Feliksui tereikėjo luktelėti. Jei tokia Dievo valia ir liga pakirs mano tėvą (o taip, pasak mamos Ados, gali nutikti), tada Feliksas greitai valdys visą šeimyną. Aiškiai mačiau: tėvo pavaduotojas daugiau nebesilaikys jokių susitarimų. Jis jau buvo arti to, kad iš mano tėvo atimtų valdžią. O aš nežinojau, kaip tam sutrukdyti. Nenumaniau, kaip pasirūpinti savo pačios saugumu.

PAVOGTAS GYVENIMAS

Tai nutiko tą pačią naktį, kai sugrižau iš turgaus. Tąkart Džo manęs apginti negalėjo. Feliksas manęs jau lūkuriavo. Vos tik įžengiau pro duris, jis įsitempė mane į savo kambarį, nuplėšė nuo manęs drabužius ir sviedė į lovą. Neištaraė nė žodžio, tik girdėjau jį stenant, o kai jo peilis negailestingai įsiskverbė į mane, pajutau klaių skausmą. Plevenu kažkur toli nuo čia, prieš save mačiau nuostabų baltosios madonos veidą ir maldavau jos neleisti man numirti. Tik ne šioje vietoje, ne šitoje lovoje, kurioje anksčiau miegodavo mano motina. Tas vyras darė tą, ką daryti, jo manymu, jis turi teisę. Tačiau tai buvo neteisinga. Prieš mane jis naudojo niekšišką prievartą.

Pagaliau nuo jo pasprukau – nuoga ir nešvari. Mano kojos buvo kruvinos, tamsoje kojų oda atrodė lyg mėšlina. Kaip išprotėjusi pasileidau laukais. Buvo giedra naktis, į mane šaltai žvelgė delčia. Džo ir aš neseniai buvome pastatę nedidelę girdyklą ožkoms. Įlipau į ją, bet vandens buvo per mažai. Taigi atsitūpiau ir šaltu vandenių emiau prausti apatinę kūno dalį. Po kelių valandų, o gal po kelių minučių, praleistų purvinoje ožkų girdykloje, išlipau baisiausiai drebėdama. Naktys plokščiakalniuose būna šaltos. Išniekintas

mano kūnas visai suledijo. Vargais negalais paršliaužiau namo, įsiropščiau į guolį, bet užmigti nepajėgiau. Galvoje šmėžavo klausimas: kaip dažnai šis galvijas tai darys? Tol, kol atsiduosiu laisva valia? Ar kol pastosiu?

Tą naktį nusprendžiau: bet kokiomis aplinkybėmis neleisiu Feliksui triumfuoti, pasiekti, ko troško, – nugalėti mane! Sekmadienio rytą susikaupiau ir prisiverčiau nueiti į savaitinę bažnyčios šventę, o ten dainavau ir šokau. Dainavau garsiau už visus, šokdama šėlau labiau negu kiti, judėjau kaip pasiutusi, skėščiojau rankomis, žodžiu, elgiausi kaip laukinė. Taip išleidau visą susikaupusį įniršį. Man buvo vis tiek, ką apie mane galvoja susirinkusieji. Nesijaudinau ir dėl to, ar Feliksas geidžia manęs, ar niekina. Tai buvo mano nevilties šokis. Jei negaliu pabėgti nuo tokio gyvenimo, tai užsimiršiu bent jau šią akimirką. Viskas aplink mane sukosi, pakirto kojas, ir aš pargriuvau ant suplūkto molio grindų. Kai pažvelgiau į viršų, pamačiau juodojo Jėzaus, kadaise išdrožinėto Džo, veidą. Atrodė, kad jis mane užjaučia.

Dar tą pačią dieną susirgau, mane krėtė drebulys. Greičiausiai peršalau, kai nuoga maudžiausi girdykloje. Galbūt mano organizmas kaip visada vėl siuntė signalus, kad nebesusidoroju su sunkumais ir reikia ramybės. Kamuojama aukštos temperatūros gulėjau lovoje ir prisigalvojau baisiausių dalykų. Kaip tyčia, atsakomybę už mano priežiūrą buvo prisiėmusi Idu, mano vestuvių liudytoja, kuriai ir turėjau būti „dėkinga“ už visą tą pragarą. Tris kartus per dieną ji atnešdavo man arbatos. Kitos žmonos pas mane neužsukdavo, o Džo buvo apskritai draudžiama įžengti į namą. Aš labai jo ilgėjausi. Rhoda, mano kambario draugė, tuo laiku gyveno pas Feliksą. Girdėdavau, kaip naktimis girgžda jo lova, ir džiaugiausi, kad tokio jo „palankumo“ nusipelniau ne aš.

Vos tik pasveikau, Feliksas vėl pasišaukė mane. Neturėjau jėgų gintis, ir tai mane apsaugojo nuo papildomos prievartos, kylančios iš paniekinimo. Mechanškai dariau tai, ko iš manęs buvo reika-

laujama. Nebeskaudėjo, bent jau fiziškai. Feliksas primygtinai reikalavo, kad tomis naktimis būčiau pas jį. Neleido grįžti man į savo nuosavą lovą. Negalėjau nusivalyti pėdsakų, kuriuos jis palikdavo. Turėjau gulėti šalia, klausytis jo kvėpavimo, pakęsti patenkintą jo knarkimą, uosti jo dvoką. Pašokdavau išmušta prakaito, laukdama ilgos nakties pabaigos ir kartu bijodama ryto, kada vėl teks tenkinti savo vyro norus.

Tomis be galo ilgomis valandomis, kai lauke girdėdavau šunų rujos kauksmus, lyg jie juoktųsi iš mano vargų, iš mano išdidumo – juk maniausi galinti kaip lygi susiremti su šiuo vyru, – galvojau apie savižudybę. Kas manęs lauktų? Skaistrykla, pragaras? Kodėl turėčiau to bijoti? Feliksas iš manęs pavogė mano garbę, mano savastį, mano vertybes. Kasdien matant, kaip vis labiau pučiasi mano vestuvių liudytojos Idu pilvas, darėsi vis aiškiau, kad jis pavogė iš manęs mano gyvenimą. Nuolatiniai užsipuolimai – dažniausiai du kartus per dieną – anksčiau ar vėliau turės baisių pasekmių. Blogiausia buvo tai, kad pati turėjau drausti sau šitaip galvoti. Nes tokios mintys – nekrikščioniškos, nusižengia svarbiausiems įsakymams. Tais sunkiais laikais negalėjau atverti širdies niekam, netgi Džo.

Kitomis savaitėmis aš nuolat sirguliavau. Feliksas, suprantama, čia išvelgė mano bėgimą nuo „vedybinio gyvenimo“ ir daugiau į tai nebeatsižvelgdavo. Užmečiau visus darbus fermeje, ir tuoj sumažėjo pajamų, o jų mums verkiant reikėjo, kad išgyventume. Džo išvis nebematydavau, nes dienas leisdavau kiūtodama name. Pasidariau viskam abejinga, netgi Kornui. Kaip ir kitos žmonos, snūduriuodavau, kartu su jomis ruošiau valgi, bet pati beveik nieko nevalgiau. Kai užsilaiškė mėnesinės, man nebuvo duota jokių atvangos pertraukėlių, nors taip nutikus Feliksas paprastai nebeldavo moters. Pagaliau Idu pasakiau, kad tikriausiai laukiuosi, bet ji nepatikėjo. Po kelių dienų pirmą kartą vėmiau.

Iš gyvenimo hareme laikų žinojau, kad nėščiosios su tėtušiu Davidu nebemiegodavo. Juk miegojimas kartu – tai ne pojūčių tenkinimas,

o dauginimosi reikalas. Todėl tikėjau, kad nemažtantis Felikso noras apvaisinti pagaliau prislops. Tačiau taip nenutiko. Tuo metu ir kitos žmonos vaikščiojo išsipūtusiais pilvais, tad pirmaisiais nėštumo mėnesiais Feliksas neketino valdytis, nepaliko manęs ramybėje.

Nuolat vaikščiojau prislėgtos nuotaikos, ir tai trukdė imtis įprastinių darbų. Nežinia kokių būdu atsidurdavau šiltnamyje, paskui staiga susivokdavau, kad jau seniai stoviu prie pomidorų krūmo. Kaip lunatikė vaikščiojau po apylinkę. Kartą ankstų rytą pririšau ožką prie kuolo ir ėmiau ją melžti. Kai atsitokėjau, kibiras vis dar buvo tuščias, tešmuo kietas, o saulė ritinėjosi aukštai danguje.

Sykį mane tokios būsenos aptiko Džo. Buvau senokai jo nemačiusi, bet nepasigedau, mat buvau užsiėmusi savimi ir savo problemomis.

– Ką tas vyras daro su tavimi? – pasipiktino jis, nuvedė mane į šešėlį ir davė atsigerti.

Pažvelgiau į savo brolių.

– Aš nebenoriu gyventi, – pasakiau.

Džo apglėbė mane per pečius ir papurtė.

– Nekalbėk taip, Choga. Dievas tau padovanojo gyvenimą.

– Kodėl, Džo? Kad būčiau išnaudojama kaip gyvulys?

Mano brolis užsiplieskė.

– Feliksas – tavo vyras. Su Dievo palaiminimu ištekėjai už jo! Nekalbėk taip!

– Man negalima, man negalima! Nieko man negalima. Tik būti pasiruošusiai vykdyti jo valią. Tai neteisinga! Tėtušis Davidas taip nesielgia su savo žmonomis. Apsidairyk, mes visos nėščios, niekas nedirba, o Feliksas ištvirkauja. Vyrui negali būti leidžiama viskas!

Džo tylėjo.

– Gerai, – pasakė pagaliau, – važiuoju į telegrafą, paskambinsiu tėtušiui Davidui ir viską jam išklasiu.

Apie tėvo ligą broliui taip ir neprasitariau. Galbūt tėvas jaučiasi geriau? Toji menkutė viltis palaikė mane kitomis dienomis.

Kitą rytą įsisiautėjo karštligiška skuba, moterys vis veržėsi į Idu kambarį. Iš to spėjau, kad ji greitai gimdys. Išgirdau garsų raudojimą ir pamačiau, kaip Rhoda iš Idu kambario išnešė uždengtą dubenį. Iš jo sklido siaubingas dvokas.

– Taip geriau, – tarė Rhoda, kuri irgi buvo nėščia, lyg aš žinočiau, kas ten nutiko. – Tai buvo nuodėmės vaisius. – Ji pastatė dubenį prie namo. Priėjusi pažvelgė į mane, šyptelėjo. – Tėtušis Davidas neturi to sužinoti. Tu irgi tylėsi, Choga, tiesa?

Išsiblaškiusi linktelėjau ir nutraukiau nuo dubens seną skarą.

– Neliesk! – pasibaisėjusi sušuko mano kambario draugė ir ntempė mane šalin.

Bet aš spėjau pamatyti. Tai buvo Idu kūdikis, tik visai nepanašus į žmogutį. Išsilaisvinau iš Rhodos glėbio ir sprukau šalin.

Tas reginys ištisas savaites nedavė man ramybės. Kūdikis buvo miręs seniai, dar prieš gimdamas.

Po to įvykio Idu užsidarė savo kambaryje. Niekas iš žmonių nenorėjo jos prižiūrėti. Retsykiais pasitaikydavo, kad gimdavo negyvas vaikelis arba mirdavo gimdymo metu. Taip gamtoje nutinka. Tačiau Idu kelias savaites savo kūne nešiojo negyvą kūdikį. Tai buvo daugiau negu likimo smūgis. Tai buvo ženklas, kad Dievas nubaudė ištikimybės įžadų laužytoją.

Nekantraudamos moterys laukė, koks bus dangaus nuosprendis, nors pačios jau seniai turėjo savo nuomonę. Kai Feliksas negirdėdavo, karalienės apie įvykį atsiliepdavo nepalankiai ir pritardavo viena kitai.

Pagloboti Idu Feliksas pavedė žiniuonei iš Džebos. Kartais girdėdavau savo vestuvių liudytoją šaukiant. Ji kentėjo siaubingus skausmus. Ypač sunku būdavo tuos riksmus išverti naktimis, nes aidėdavo per visą namą. Matyt, žiniuonės vaistai negalėjo padėti Idu. Tuo laiku aš dar nežinojau, kad dėl mirusio vaisiaus motinai gresia kraujo užkrėtimas. Anuomet maniau, kad netekusi kūdikio Idu nuliūdo ir niekaip negali nusiraminti.

Vieną naktį buvau išplėšta iš miego. Šalia mano lovos stovėjo žiniuonė.

– Ateik greičiau, Idu nori su tavimi pasikalbėti!

Mieguista nuklupčiojau į jos kambarį. Čia degė tik dvi žvakės. Supratau, kad Idu ne prislėgta kaip aš, o guli mirties patale. Žliaugiant prakaitui jos veidu, ji pakėlė ranką ir kažką pasakė, bet aš nesupratau. Kambaryje tvyrojo siaubingas tvaikas. Nenoromis priėjau arčiau, kad galėčiau išgirsti jos žodžius.

– Aš nusidėjau, Choga. Atleisk man prieš mirtį, – sušnibzdėjo Idu.

– Aš turiu atleisti? Kodėl aš? – Jei kas ir gali jai atleisti, tai tik tėtuisis Davidas.

– Aš niekada nemačiau regėjimo. Atleisk man.

– Nesuprantu tavęs. Mes visi bendruomenės name buvome to liudytojais, – tariu sumišusi.

– Privalai man atleisti, Choga. Antraip mano siela bus amžinai prakeikta. Prašau, – sugargė ji.

Ėmiau kalbėti „Tėve mūsų“, kur sakoma, kad reikia atleisti savo kaltininkams. Bet Idu nutraukė mano malda, man prie burnos pridėdama ledo šaltumo ranką.

– Aš norėjau, kad tu ištekėtum už Felikso dėl to, kad galėčiau drauge su jumis vykti į Džebą. Bet niekas nenorėjo manęs klausyti. Ir tada man į galvą atėjo mintis apie regėjimą. – Mano vestuvių liudytoja kalbėjo taip tyliai, kad aš vos pajėgiau suprasti. – Negerai padariau, nusižengiau Dievui, kad galėčiau nuodėmėje gyventi su Feliksu. – Ūmai ji ėmė kosėti ir vos neužduso. Kiek atsitokėjusi kalbėjo toliau: – Jei tau prisipažinsiu apie savo nuodėmę ir tu man atleisi, Dievas manęs neprakeiks. Prašau, atleisk man. – Ji uždėjo ranką ant manosios, palinko prie manęs ir pažvelgė maldaujančiu žvilgsniu. – Jėzus Kristus yra pasakęs: „Jeigu jūs atleisite žmonėms jų nusižengimus, tai ir jūsų dangiškasis Tėvas atleis jums.“ Tai Viešpaties žodis, Choga!

– Atleidžiu tau, – pralemenau.

Mano vestuvių liudytoja bejėgiškai susmuko.

Žiniuonė užspaudė jai akis. Idu buvo mirusi.

– Tegul Dievas būna gailestingas jos sielai, – pasakė žiniuonė.

Visiškai sutrikusi išėjau į giedrą šaltą naktį. Pamažu mano protas iš gabaliukų ėmė dėlioti bendrą vaizdą. Nuo pat pradžių jaučiau, kad mama Idu mane apgavo. Kita vertus, buvau šventai įsitikinusi, kad niekas nedirštų padaryti tokios piktadarystės. Tačiau Idu išdrįso. Taigi ne aš turėjau atleisti jai, ne koks kitas žmogus, o tik jis – Dievas. Na, gerai, ištariau Idu trokštamus žodžius, bet jie nebuvo iš širdies. Ne, aš jai neatleidau – ji privertė mane tai padaryti. Mirdama elgėsi kaip ir gyvendama – bandė gudrybe išpirkti savo kalbę, nes mūsų tikėjimas jai – tik priemonė savo tikslams pasiekti.

Nėštumas kaskart primindavo man, kad tai ji, norėdama patenkinti savo geismą, įstūmė mane tam vyrui į glėbį. Ji, egoistė, įsikišo į mano gyvenimą, ji žaidė mano likimu. Šaltakraujiškai žiūrėjo, kaip aš kenčiu.

Mane apėmė begalinis įniršis, pašokau ir surikau į nakties gūdumą:

– Aš tau neatleidžiu! Niekada! Sudek pragare!

Į mano neapykantos šūksnį lojimu atsiliepė šuo. Staiga supratau, ką pasakiau. Aš prakeikiau mirusiąją. Bet tai buvo tikras jausmas. Šita veidmainė iš tiesų atidavė mane nelaimėi į rankas. Pasidarė taip skaudu, kad susmukau ant grindų ir ėmiau raudoti. Kai vėl susivokiau, kur esanti, prie manęs glaustėsi Kornas. Tas, kuris kadaise išgelbėjo man gyvybę, ir dabar bandė mane paguosti, nors pats atrodė apgailėtinais.

Nebežinojau, į ką kreiptis. Mūsų mažoji bažnyčia nebuvo tinkama vieta, nes prakeikdama mirusiąją baisiai nusidėjau. Taigi nulindau į šiltnamį. Dauguma mano pomidorų buvo nuvytę, Džo neturėjo laiko jais rūpintis. Bejėgiai augalai man priminė mane

pačią. Sudžiūvę paliegėliai mane liūdino. Ėmiau mechaniškai pešti juos ir mečiau ant žemės. Už manęs nusidriekė nuniokotų augalų takas, ir pasidarė dar blogiau.

Nerangusis Kornas sekė paskui, priekaištingai žvelgdamas į mane. Išbariau jį, apšaukiau, liepiau palikti mane vieną. Jis inkšdamas nugriuvo ant nugaros, tuo rodydamas nuolankumą ir paklusnumą. Šito jis nenusipelnė! Pasilenkiau prie šunelio ir paprašiau atleidimo. Jis palaižė man rankas, nors labai nemėgo aštraus pomidorų lapų kvapo. Kaip paprasta susikalbėti su gyvūnu! Ir kaip sunku susikalbėti su žmogumi.

Mirusi Idu buvo palaidota tą patį rytą. Laidotuvėse aš nedalyvavau, bet po kelių dienų Kornas nuvedė mane prie mažo kauburėlio, supilto iš sausos žemės ir akmenų. Žemė buvo kieta. Kasti turėjo būti nelengva, nes Idu buvo palaidota nelabai giliai. Šviežią kapą buvo nuniokojusios šunų gaujos. Išties ne pati garbingiausia vieta, kur žmogus galėtų ilsėtis ramybėje.

Idu buvo klajoklė, ieškojo laimės. Trokšdama pajusti ją, bent trumpai, ji labai prasikalto. Tačiau tai, ką regėjau dabar, buvo per didelė bausmė. Nutiko tai, ko šaukdama linkėjau naktį, jos mirties valandą – ją lydėjo prakeiksmas.

Atsinešiau kauptuką ir kastuvą, ant kapo užmečiau daugiau žemių ir prispaudžiau akmenimis. Skaudėjo visą kūną, bet kuo labiau kentėjau, tuo tvirčiau tikėjau taip išpirksianti savo kaltę. Kas aš tokia, kad teisčiau Idu? Išsekusi susmukau ant sutvirtinto kapo kauburėlio ir ėmiau laukti saulėtekio.

VELNIO PUOTA

Po kelių dienų vidurdienį gulėjau savo lovoje, mat karščiausiomis valandomis nuolat kentėjau nuo skysčių sankaupų kojose ir rankose. Į mano kambarį įžengė viena iš žmonių. Ji liepė man eiti pas Feliksą. Kaip pjauti vedama ožka įbidzenau į jo kambarį.

Mano vyras laukė manęs šalia telefono, rankoje laikydamas ragelį.

– Tavo motina nori su tavimi kalbėti, – tarė jis.

To aš tikėjausi mažiausiai. Galvoje suūžė mintys. Ar tik Džo nebus jai paskambinęs? Bet kodėl Feliksas spokso į mane toks patenkintas?

– Motina? – paklausiau baugščiai.

– Choga Regina, prieš dvi valandas mirė tavo tėvas, – pranešė motina. – Tepasigaili Dievas jo sielos.

– Amen, – atsakiau.

– Paskutinė tavo tėvo valia, – kalbėjo motina, – kad Feliksas taptų šeimynų galva. Jis iškart pradeda vadovauti haremui. Tai reiškia, kad jūs kuo greičiau turite atvykti į Lagosą ir čia apsigyventi.

Mano galvoje kirbėjo begalė klausimų, bet Feliksas stovėjo tik už kelių metrų ir nieko nepraleido pro ausis. Kad nesuprastų, ėmiau kalbėti vokiškai.

– Aš nėščia, mama, bet jis nuolat prie manęs lenda. Aš nebeiš-tversiu. Ar Džo tau neskam...

Feliksas nuspaudė svirtelę ir smogė man į akį taip, kad parkritau ant lovos. Plūsdamasis, kaip drįstu jo akivaizdoje kalbėti svetima kalba, mano vyras nuplėšė nuo manęs drabužius. Ir darė tai, kuo sau įrodydavo, kad aš – jo nuosavybė. Po penkių minučių jis išsiuntė mane iš kambario.

Akis sutino, galva sprogo nuo skausmo. Kartu jaučiau tokį siaubingą įniršį ir bejėgiškumą kaip niekada ligi tol. Koks gyvenimas laukia manęs hareme? Tik dar beviltiškesnis. Be gamtos, be savo augalų, kuriuos augančius taip mėgstu stebėti. Tik liaučiausi maitinusi kūdikį, ir Feliksas vėl imtų elgtis su manim kaip su žmona. Kas man padėtų? Mirus tėvui, ir motina prarado įtaką.

Prisipažįstu, mano reakcija į tėvo mirtį buvo labai egoistiška. Bet maniau turinti tam teisę. Mano supratimu, vaikai mano tėvui reiškė tik tiek, kad turi didinti jo įtaką, padėti išlaikyti valdžią. Jis pasinaudojo manimi kaip įrankiu – kad šalia savęs išlaikytų Feliksą. Tėvui mirus, jau niekas neapgins manęs nuo mano vyro. Kaip toje dainoje apie karalių juokdarį. Juokdarys susigriebė visas karūnas, kurias karalius buvo į jį sviedęs, ir dabar galėjo valdyti. Aš, viena iš tų karūnų, jaučiausi tarsi nenaudingas metalo laužas.

Džo aptiko mane paskendusią mintyse sėdinčią prie namo. Suprantama, jis iškart pastebėjo mėlynę po akimi. Paklausė, kas nutikę, ir aš jam papasakojau viską: ir apie tėvo mirtį, ir apie pranešimą, kad haremui dabar vadovaus Feliksas.

– Tai neteisinga, – gniauždamas kumščius iškošė Džo. – Tėvas neturėjo padaryti jo šeimynos galva. Tas vyras nevertas, kad visi jo klausytų.

Susijaudinę nepastebėjome, kad prie mūsų priėjo Feliksas.

– Tai tik tavo nuomonė, – sušnypštė jis tyliu balsu, skelbiančiu artėjant įniršio proveržį.

Džo atsistojo ir atsigręžė į jį.

– Tėtušis Davidas buvo sektinas pavyzdys. O tu – svetimautojas. Tu muši moteris. Tu nesi toks, koks turėtų būti mūsų šeimos galva.

– O tu per dažnai būni su ja. – Feliksas parodė į mane. – Ji tau pripasakoja nebūtų dalykų, ir tu ja tiki?

Mano didysis brolis, kuris visada būdavo toks apdairus, kaip išprotėjęs puolė ant Felikso ir didelėmis rankomis stvėrė jį už Baba Riga apsiausto.

– O jos pamušta akis? Tai – irgi jos melas?

Feliksas jį atstūmė.

– Tu neturi teisės manęs to klausti. Aš esu jos vyras, o ne tu. – Tačiau netikėtai sušvelnino balsą: – Klausyk, Džo, dabar ne metas ginčytis. Tėtušio Davido garbei turime surengti didelį gedulingą minėjimą Lagose. Vykime kartu į medžioklę. Davidas buvo tavo tėvas, ir tu jam skolingas, tad pasistenkim gerai priimti svečius.

Akimirką Džo svarstė. Medžioti Feliksas eidavo labai retai. Dažniausiai kviesdavosi pasiturinčius vyrus iš kaimo, kurie jam sumokėdavo. Kad mano brolis, paprastas darbininkas, galėtų jį lydėti, buvo negirdėtas dalykas. Tai prilygo apdovanojimui. Ir brolis, nepaisydamas ką tik įvykusio kivrčo, negalėjo atsilaikyti nepriėmęs kvietimo.

Iškart po pietų vyrai, abu tokie skirtingi, sulipo į Felikso sunkvežimį. Džo įsitaisė kėbule. Rankose jis laikė šautuvą. Santūriai pamojavo man, ir sunkvežimis nuriedėjo per šlaunis siekiančią žolę.

Namuose visą dieną viešpatavo sąmyšis: moterys, kaip liepta, pakavo savo daiktus. Jos buvo gerai nusiteikusios, džiaugėsi galėsiančios grįžti į miestą. Seniai nebuvau mačiusi jų tokių smagių. Atsisveikinimas su ferma joms teikė džiaugsmą. O mane nerimas-tis gynė į laukus. Senasis Kornas bidzeno greta. Neskubėdama atsisveikinau su mėgstamais augalais, pririnkau dvi pilnas dėžes žalių pomidorų, žirnelių ir dar šio to, tinkamo gabenti. Daug turto

nesusidarė. Tai tebuvo vaikiškai naivus bandymas supakuoti ir išsivežti gražiausią buvusio rojaus dalį.

Norėjau dar kartą telefonu pasikalbėti su motina ir paklausti, ar Džo pavyko susisiekti su ja, norėjau daryti įtaką savo likimui. Bet Feliksas savo kambarį buvo užrakinęs, o telefonas stovėjo tenai. Nebe pirmą kartą pagalvojau: gal pasinaudoti tuo, kad Felikso nėra, ir pabėgti? Tačiau kur? Kur dėsiuosi nėščia, dėl luošumo negalinti be atilsio įveikti didelių atstumų, artėjant sutemoms galinti pasikliauti tik savimi? Taigi neturėjau kur eiti. Aplink mane plytėjo kraštas, kurį taip mylėjau, tačiau kas iš tos laisvės? Jokios naudos. Nes ir dabar esu per silpna.

Išsikasiau sutaupytus pinigus. Jų buvo mažiau, negu turėjau prieš dvejus metus. Tačiau kur juos dėti? Prie kūno paslėpti negalėjau. Turėjau būti apdairi, kad nerastų Feliksas. Sutrikusi sėdėjau po bugenvilijų krūmu. Mama Bisi kadaise sakė man, kad čionai sugrįšiu, nes pinigai liko slėptuvėje. Ir ji buvo teisi. Todėl vėl užkasčiau pinigus. Galbūt vieną dieną vėl galėsiu gyventi fermoje? Su savo motina ir vaiku, kurį nešioju po širdimi. Ir tada išpildysiu madonai duotą pažadą. Kad ir kaip šis nekaltas vaikelis pradėtas, jis – mano. Jis neturi kentėti už savo tėvo nuodėmes.

Tą vakarą miegoti nuėjau anksti, nes po visų tampymųsi jaučiau si fiziškai išsekusi, o ir dvasiškai palaužta, bet su viltimi širdyje, kad greitai vėl pamatysiu savo motiną ir mylimiausias mamas. Feliksas ir Džo vis dar negrįžo iš medžioklės. Bandydama užmigti galvojau apie brolių. Greičiausiai fermoje jis liks vienas, kol atsi-kraustys nauja šeimyna.

Džo, bebaigiąs trečią dešimtį, seniai pats galėjo turėti vaikų. Tačiau čia mes gyvenome tarsi hareme, ir jis negalėjo susirasti moters ir jos vesti. Nusprendžiau patarti jam išeiti iš fermos ir pagaliau surasti savo laimę. Nevalia amžinai likti čionai, nors jis tai darė iš meilės motinai, o galbūt ir man.

Buvau jau beužmieganti, kai išgirdau burzgiant sunkvežimį. Rhoda seniai knarkė savo guolyje. Išėjau į lauką pažiūrėti, kaip vyrams sekėsi medžioklė.

Feliksas išsoko iš sunkvežimio kabinos. Pamatęs mane šūktelėjo:

– Padėk iškrauti žvėris, antraip šunys per naktį sudraskys į gabalus.

Atsargiai priėjau arčiau ir pažvelgiau į kėbulą. Ten gulėjo trys antilopės.

– Kur Džo? – paklausiau.

– Paskubėk, atvežk karučius! – įsakė Feliksas, nekreipdamas dėmesio į mano klausimą.

– Ar Džo nuėjo į savo namą? – kamantinėjau pajutusi keistą nerimą.

Mano brolis niekada nevengė darbo. Jeigu jau lydėjo Feliksą į medžioklę, tai tikrai pagelbės ir laimikį saugiai padėti.

Pristūmiau karučius, Feliksas sukrovė į juos žvėrieną.

– Įvyko nelaimingas atsitikimas, – pasakė.

– Nelaimingas atsitikimas? Džo ligoninėje? – suklausau.

– Nebuvo reikalo.

– Ką nori tuo pasakyti?

– Tai, kad jis miręs.

Feliksas nuvežė karučius į sandėlį. Aš bėgau iš paskos.

– Kaip jis mirė? To negali būti! – šaukiau.

– Aš čia niekuo dėtas. Buvo per daug tamsu.

– Tu jį nušovei? – rékiau kaip išprotėjusi.

Staiga Feliksas sustojo. Buvo taip tamsu, kad mačiau tik jo siluetą. Kai iš lėto ėmė gręžtis į mane, apimta panikos atšokau, nes maniau, jog puls.

– Klausyk, liaukis pliurpusi, kad aš jį nušoviau. Laikyk liežuvį už dantų. Niekas nematė, kaip tai įvyko, – sušnypštė jis tuo tyliu balsu, kuris mane taip gąsdindavo. – Jei sakau, kad tai nelaimingas atsitikimas, vadinasi, taip ir buvo. Dievas – mano liudytojas. Tiktai

jis vienas. Taigi nedrįsk nė galvoti, kad mane gali slėgti kaltė dėl jo mirties!

Netikėjau nė vienu jo žodžiu, tik trūko jėgų pavadinti jį žudiku ir melagiu. Juk prieš išvažiuodami abu ginčijosi. Džo žinojo apie Idu, žinojo apie tai, kad Feliksas muša mane. Dabar jis nieko nebeišduos. O šitam vyrui aš jau nebekeliu jokio pavojaus. Juk net pabėgti nepajėgiu, esu priklausoma nuo to bjaurasties, nesvarbu, ką jis darytų.

Visi šie nusikaltimai, padaryti naujojo Juodojo Jėzaus šeimos nado, varė mane iš proto. Visiškai sukrėsta nubėgau namo. Norėjau užsitraukti antklodę ant galvos, bet neguliau. Sėdėjau prie durų ir drebėjau iš pykčio, kurį teko slopinti. Jei būčiau buvusi vyras, toks stiprus kaip Džo, būčiau pasiėmusi vėzdą ir atkeršijusi pasalūnui brolio žudikui. Prisiekiu, dar tą pačią naktį būčiau nusidėjusi prieš Dievą. Būčiau užmušusi Feliksą. Ligi šios dienos nesigailiu anų savo jausmų. Gali būti, kad teisingumas bus paskelbtas danguje, bet šią valandą nenorėjau to laukti.

Tačiau, užuot veikusi, buvau pasmerkta pasyviai gedėti liedama bejėgiškumo ašaras. Nėščia moteris, nedoro vyro savivalės auka.

Kornas atsitūpė šalia manęs. Nusenęs šunelis jautė, kad esu susijaudinusi. Eidamas namo Feliksas turėjo praeiti pro mudu.

– Ar bent užkasei Džo? – paklausiau virpančiu balsu, kai ėjo pro šalį.

– Kaip? Tamsoje? Ir be įrankių?

– Tu paprasčiausiai palikai jį gulintį! Šunys... – Man užspaudė gerklę. Pašokau ir pastojau jam kelią. – Mes jį parsivešim, Feliksai. Tu privalai tai padaryti dėl jo. Džo buvo mano brolis, geriausias mano draugas!

– Marš namo! Dink! – Jis nustūmė mane į šalį.

– Tu nužudei Džo! – šaukiau kaip išprotėjusi. – Jis per daug apie tave žinojo.

Kornas palaikė mane, urzgė nuleidęs galvą. Nors šuo seniai pažinojo šeimnininką ir bijojo spyrių, šią akimirką jis buvo mano pusėje.

Feliksas tylėdamas pakėlė šautuvą.

– Ne!

Jei Kornas nebūtų buvęs toks senas ir nebūtų atsidūręs tokioje sunkioje padėtyje, jam būtų pakakę laiko susigūžti arba išsisukti. Dusliai trinktelėjusi buožė pataikė šuniui į galvą. Trumpas šaižus stūgtelėjimas – ir tylą.

– Jei dar nors žodį pasakysi... – iškošė Feliksas, atplėšė namo duris ir užtrenkė už savęs.

Šuo dar kelis kartus įkvėpė gaudydamas orą, paskui drėgni jo šonai suglebo. Laikydama nugaišusio draugo galvą, apverčiau jo gyvenimą, Džo ir visą niekšybę, kuri įvyko mano akyse. Ir kurią bejėgiškai turėjau stebėti, nors ir buvau pilna įtūžio. Brėkstant rytui susiieškojau kauptuką ir kastuvą ir iškasiau Kornui kapo duobę, pakankamai gilia, kad jo kūnelis būtų apsaugotas nuo šio pasaulio.

Paskui klaidžiojau aplink, veltui ieškodama Džo pėdsakų.

– Mano brolis buvo geras žmogus. Kodėl jis turėjo mirti toks jaunas ir taip šiurpiai? – guodžiausi koplyčioje klūpėdama prieš juodąjį Jėzų.

Per dvidešimt keturias valandas aš netekau savo tėvo, savo brolio, savo mažojo išgelbėtojo. Velnias tą dieną rengė džiaugsmo puotą – šventė netikėtai išplėštą pergalę. Nes tas, kuris priklausė velniui, tą dieną pasidarė dar galingesnis.

PABĖGIMAS IŠ HAREMO

Visą dieną važiavę ir visiškai išsekę Lagosą pasiekėme tik naktį – žudikas ir keturios nėščios jo žmonos. Mane pasitiko motina, Bisi ir Ada ir nusivedė į pirmą aukštą, į Bisi kambarius. Visos kitos moterys jau miegojo. Po kelionės sunkvežimio kėbule nebeturėjau jėgų net paeiti. Mamos buvo pasiruošusios mano atvykimui – attempė didžiulę vonią ir dabar pylė į ją šiltą vandenį. Kvepiantys aliejai ir žolelės maloniai ramino. Buvo taip gera jaustis visų trijų mylimai! Mano sužeista siela, sudaužyta širdis ir maudžiantis beformis kūnas buvo taip išsiilgę dėmesio.

Paskiau jos paguldė mane į Bisi lovą, glostė ir masažavo tol, kol užmigau. Tačiau patirtos kančios neleido nurimti – vis pašokdavau lovoje, išbudinta košmariškų sapnų. Naktį prie mano lovos, saugodama mane, budėjo motina. Išmiegojau visą dieną, pabudau, kai lauke jau buvo tamsu. Norėjau išlieti širdį, bet visko buvo susikaupę tiek daug, kad nežinojau, nuo ko pradėti. Pasakojau valandų valandas. Po kiekvienos istorijos trijų man brangiausių moterų veidai vis labiau niuko.

– Tai, ką Feliksas padarė su Džo, – šaltakraujiškai sugalvota žmogžudystė! – pro dantis iškošė motina.

– Šis vyras turi stoti prieš teismą, – pritarė jai Bisi.

– O kaip bus su Choga? – ramiai paklausė mama Ada. – Ar pagalvojot apie tai? Ji turėtų stoti kaip liudytoja. Manot, iki tol ji kaip niekur nieko gyvens sode? Čia, kur Feliksas sprendžia, kas teisinga, o kas – ne?

– Ir taip jis su ja elgiasi labai blogai. Negalime leisti, kad mūsų mažoji dar labiau kentėtų! – ėmė jaudintis mama Bisi. – Kaip manote, ko dar galima tikėtis iš to vyro?

– Kitas klausimas, ar policija išvis aiškintųsi, – dalykiškai svarstė mama Ada. – Džeboje veikia kitokie teismai negu čia. Tai gali užtrukti labai ilgai.

– O Choga Regina visą tą laiką turėtų gyventi bijodama savo vyro. – Motina energingai papurtė galvą. – Ne, šitą mintį reikia užmiršti.

– Yra ne tik žemiškasis teismas, – susimąščiusi tarė mama Ada. Nuskambėjo taip, tarsi ji dar šiandien ims melsti, kad Feliksas gautų, ko nusipelnęs.

– Negalime sėdėti sudėjusios rankų! – sudejavo mama Bisi.

– Vaike, tu čia ilgiau nelieki, – pirmoji sprendimą rado motina. – Aš tave išvešiu.

Mama Bisi linktelėjo.

– Jeigu nėra kitos išeities...

Mama Ada pažvelgė į abi moteris.

– Jūs teisios. Bet gal galite man pasakyti, kaip tai padarysite? Visi vartai uždaryti. Lauke stovi asmens sargybiniai. Feliksas nori visiems parodyti, koks svarbus ir didis vyras esąs. Pro sargybą jūs neprasmuksite. Be to, Choga labai nusilpusi.

Ir vis dėlto motina, Bisi ir Ada buvo vieningos nuomonės: hareme manęs laukia gyvenimas baimėje.

– Kur man dingti? – paklausiai verksmingai.

Mama Ada ėmė garsiai svarstyti:

– Reikia rasti vietą, apie kurią Feliksas nieko nežino. Geriausia ką nors panašaus į mūsų haremą. Kur gyventų daug moterų. Kad nekristum į akis.

– Amara! – Motina žiūrėjo į savo drauges. – Žinoma! Esu tikra, ji tave priims su džiaugsmu, mano vaike!

Ada ir Bisi nieko nesuprasdamos žvelgė į motiną. Priešingai nei mano mama ar aš, jos niekada nebuvo buvusios pas žiniuonę, nežinojo net kur ta senoji moteris gyvena.

– Tuoju pat pabandyčiau jai prisiskambinti, – ryžtingai tarė motina ir išskubėjo iš kambario.

Telefonas buvo tėtušio Davido name, patalpoje su kondicionieriumi. Čia tėtušis mirė, čia buvo ir pašarvotas. Mama Bisi papasakojo man, kad Feliksas į tėvo namą įsikels tik po laidotuvių, kurios įvyks rytoj. Todėl prasibrauti iki telefono neatrodė neįmanoma.

Kol motinos nebuvo, Ada ir Bisi subrandino mano pabėgimo planą.

Mama Bisi drąsino mane:

– Po kelių valandų prasidės gedulingas tėtušio Davido pagerbimas. Atvyks šimtai žmonių. Feliksas neturės laiko galvoti apie tave, mano mažyle.

– Geriausia būtų sprukti pro tėtušio Davido namą, pro laukujes duris, – pasakė mama Ada. – Rytoj anksti rytą nuvesime tave tenai. Tu juk nori ramiai atsisveikinti su savo tėvu, tiesa?

– Būtų gerai, – pralemenau. – Iš tiesų norėčiau dar kartą jį pamatyti.

Mama Ada išdėstė didžiausią savo rūpestį:

– Bet prie durų stovės sargybiniai!

– Duosime jiems ko nors išgerti. Migdomųjų! – susijaudinusi sušuko mama Bisi.

– Galbūt, – linktelėjo mama Ada. – Klausimas tik, ar jie leis pavaišinami gėrimu.

– Lisai tikrai kas nors šaus į galvą, – nusiminusi tarė Bisi.

Po pusvalandžio motina pranešė, kad Amara, kaip ir reikėjo tikėtis, pasiruošusi mane priimti. Motinai ir žiniuonei į galvą atėjo tokia pat mintis kaip ir Adai, tik reikėjo viską surikiuoti.

– Sargybiniai – stiprūs vyrai. Amara atsiųs dovanų, ir jie turės sunešti jas į namą. Tuo laiku mes juos ir pergudrausime.

Naktį prieš pabėgimą jaudinausi taip, kad nesudėjau bluosto. Buvau tokia nusilpusi, kad net kelias iki tėvo namo man kėlė siaubą. O baisiausias iš visų klausimų buvo: kas nutiktų, jei kas nors pastebėtų mane sprunkančią? Ar taip nutikus galėčiau dar kada pabėgti iš haremo? Aišku, Feliksas visam laikui įkalintų mane čia.

Rytą sodas buvo pilnas baltai apsirengusių žmonių. Visos moterys buvo su čadromis, tad matėsi tik akys. Mes keturios – motina, abi mylimiausios mano mamos ir aš – skynėmės kelią per minią ir tikėjomės toje spūstyje likti nepastebėtos. Sprukdama negalėjau pasiimti jokio daiktelio, tik sekmadieninę suknelę, kuria vilkėjau. Tačiau daiktai dabar nebuvo svarbu, tetroškau išgelbėti dar negimusį kūdikį, kurį nešioju po širdimi, ir save pačią.

Kiekvieną didžiojo sodo kertelę žinojau atmintinai, juk čia daug metų buvo mano namai. Bet baimė, kad gyventi čia teks visai kitomis sąlygomis, pakirto man kojas, nors šalia ėjo trys tokios stiprios mano mamos. Košmariški prisiminimai apie fermeje praleistus kelis pastaruosius mėnesius dar buvo labai gyvi. Mano kojos buvo kaip švininės, rodės, tuoj sulinks.

Tačiau mane išdavė ne baimė, o šlubčiojimas. Dėl jo nuolat išsiskirdavau iš baltai apsirengusių žmonių minios.

– Choga!

Įsakmus vyriškas balsas privertė mane krūptelėti. O, kad tai būtų buvęs motinos balsas. Nusiminusi bandžiau eiti toliau, tačiau baimė pančiojo ir taip silpnas kojas. Geriau jau būtų prasivėrusi žemė ir mane prarijusi!

Feliksą lydėjo keli vyrai, kurių aš nepažinojau.

– Kur susiruošei? – amtelėjo jis, lyg ruoštušį mane pulti. – Gedulingas pagerbimas vyks bendruomenės name, o jis – ne toj pusėj.

– Ji norėtų atsisveikinti su savo tėvu, – tvirtu balsu už mane atsakė motina.

– Tam laiko turėjo vakar. Norėčiau, kad Choga tuojau pat prisidėtų prie kitų mano žmonių, kurios ruošia šventę.

– Vakar ji visą dieną ilsėjosi. Mano dukra blogai jaučiasi, – neatlyžo motina. Jaučiau, kad išlikti ramiai jai reikia labai daug pastangų.

– Kiti irgi po kelionės. Aš neleisiu, kad su tavo dukra būtų elgiamasi ypatingai!

Mama Ada, tokio pat ūgio kaip Feliksas, savo raumeningu kūnu užstojo mane.

– Tavo tuštybė svarbiau negu dukters skausmas netekus tėvo? – Mano krikštamotė tiriančiu žvilgsniu nužvelgė naująjį šeimos vadą nuo galvos iki kojų. – Manai, žmonės gerbs vyrą, taip mažai kreipiantį dėmesio į mirusiojo atminimą?

– Galvok, ką šneki, mama Ada. Mudu dar pasikalbėsime. – Feliksas metė pašaipų žvilgsnį į motiną ir mamą Bisi. – Jūs daugiau nebe karalienės. Šis vaidmuo dabar teks mano žmonoms. – Pasiilenkęs prie manęs pridūrė: – O mano karalienės žino, kaip dera elgtis, tiesa, Choga?

Dar labiau užlindau už mamos Ados. Jau du kartus buvau netikėtai užpulta ir sumušta to vyro.

– Kad po dešimties minučių būtum bendruomenės name! – sušnypštė Feliksas ir meiliai uždėjo ranką savo palydovui ant peties.

Minia pagarbiai prasiskyrė duodama kelią naujam šeimos vadui.

Einant tėvo namo link, sugavau savo šeimininko žmonių, sekantių paskui Feliksą, paniekinamus žvilgsnius iš po čadru. Vienintelė mano kambario draugė Rhoda timpltelėjo mane už rankovės.

– Būk atsargi. Mūsų vyras labai supykęs. Jis vakar ieškojo tavęs, – tarė ji sava kalba, kurią jau supratau. – Palaikysiu tau laisvą vietą šalia savęs bendruomenės name.

Tai buvo pirmas kartas, kad Rhoda parodė man užuojautą. Apkabinau ją. Moteris nenujautė, kad slapčia atsisveikinu su ja lin-

kėdama viso, kas gyvenime geriausia. Po šio paskutinio susitikimo su Feliksu neliko jokios abejonės: mano pabėgimas – vienintelė išėitis. Negalėjau nė pažiūrėti į žmogų, į kurį niekada nesikreipiau taip, kaip jis reikalavo: „mano vyre“.

Vėsoje patalpoje, kurioje, prieš atguldamas už namo amžino poilsio, paskutines valandas ilsėjosi tėtušio Davido kūnas, buvo tik mama Paty ir mama Felicita. Jų pakalbinti buvo neįmanoma. Mama Felicita jau dvi dienos būgnu mušė monotonišką ritmą, o mama Paty nepaliaudama giedojo viltingas giesmes apie prisikėlimą ir amžinąjį gyvenimą. Abi buvo apimtos gilios ekstazės.

Tik įžengusios mes, keturios moterys, irgi ėmėme giedoti žinomas giesmes. Sunkiais žingsniais artėjau prie savo tėvo. Jis gulėjo atvirame karste, apvilktas puošniais drabužiais, kuriuos anksčiau dėvėjo. Ir vis dėlto vos jį atpažinau. Tai buvo ne tas vyras, kuriuo žavėjaisi dešimtmečius, o tik jo šešėlis.

Kitu atveju būčiau norėjusi daug ką pasakyti tėtušui Davidui, tačiau dabar mano galva buvo tuščia. Visa neapykanta, kurią retsykais jam jausdavau, buvo išgaravusi. Stovėjau ir žvelgiau į vyrą, kurio veide atsispindėjo paskutines gyvenimo savaites iškentėtas siaubas. Visą savo energiją jis būdavo nukreipęs į kitus; jo tikslas buvo įkvėpti žmonėms pasitikėjimo savimi, išmokyti savigarbos. Tačiau jo aplinkoje atsirado vyras, kuris sutrypė visą tėvo gyvenimo darbą, nekentė jam atsidavusių žmonių. Mane nupurtė šaltis. Tikriausiai dėl to, kad čia buvo vėsu, o lauke tvyrojo tvankus karštis.

Mano liūdnas mintis nutraukė susijaudinę balsai. Viena moteris energingai reikalavo pagalbos. Pajutau, kaip motina sugriebia mane už rankos.

– Atsiveikink, mano vaike. Laikas. Amara jau čia.

Pasilenkiau prie tėvo ir pabučiavau į kaktą.

– Atleisk, kad negaliu palydėti tavęs į paskutinę kelionę, tėtuši.

Pro ašaras nematydama kelio leidausi motinos nuvedama prie užpakalinių šarvojimo patalpos durų.

– Tiesiog daryk tai, ką tau lieps Amara, mano vaike, – šnipštelėjo motina. – Atsisveikinti nėra kada. – Ji atgręžė mane į save ir pabučiavo į kaktą. – Telaimina tave Dievas.

Po sekundės atsidūrėme žmonių būryje. Man buvo sunku neprarasti orientacijos, nes galvoje net užė nuo garsių balsų.

– Argi nematot, kad susilaužiau ranką, jūs, bejausmiai vaikėzai! – kėlė triukšmą žiniuonė.

– Mums liepta stebėti, kad niekas neįeitų, – nuskambėjo atsakymas.

– Anava kelios moterys. Gal jos galėtų man padėti? – Ji kreipėsi į mūsų būrelį: – Automobilyje turiu dovanų tėtušiu Davidui. Jūsų vyras visada buvo patikimas verslo partneris. Esu skolinga jam pakutinę paslaugą! – čiauškęjo Amara, o aš ausyse girdėjau tik aidą.

Prasmukome pro sargybinius ir žengėme prie Amaros automobilio, puspilnio prikrauto dovanų – dėžių su gardžiai kvepiančiais vaisiais ir valgiais. Mechaniškai padėjau iškrauti daiktus. Sargybiniam iš nuostabos išsprogo akys, kai pro šalį buvo nešami visi šie skanumynai.

Mama Ada sustojo prie vieno iš sargybinių ir pasiūlė keptos mėsos. Pasinaudodama ta akimirka, Amara įstūmė mane į automobilį.

– Pritūpk, – sušnibždėjo ji. Kitą akimirką aš jau pradingau po sunkia antklode. – Nejudėk.

Į galvą mušė kraujas, širdis, rodė, iššoks pro gerklę. Garsiai trinktelėjo bagažinės durelės, suburzgė variklis, ir automobilis nudardėjo neasfaltuota gatve. Nebegalėdama išverti, pasisukau šonu ir atsitrenkiau į kažką kieta. Vienas daiktas nukrito man ant kojų. Priešais nosį pabiro daug apvalių raudonų daržovių. Atpažinau kvapą. Tai buvo pomidorai. Šis kvapas pažadino prisiminimus ir nunešė tolyn. Susigūžiau ant dugno ir prapliupau raudoti.

Buvau išgelbėta. Taip, tikrai. Bet praradau žmones, kuriuos mylėjau. Buvau kaip ką tik užgimęs kūdikis, kurio virkštelė tuoj tuoj

bus perpjauta ir jis nuogut nuogutėlis iškeliaus į pasaulį. Tam, kad
vėl viskas imtų tekėti iš naujo. Hareme pasiliko motina, mama Bisi,
mama Ada. Kas joms bus? Tik viena man buvo aišku: kai tik apie
mano pabėgimą sužinos Feliksas, iš visų trijų pareikalaus už tai
atsakyti.

Nes vieta šalia Rhodos liko tuščia. Visiems laikams.

RIKSMAS NAKTĮ

Prieš namą kaboją nuostabiai marga iškaba, nurodanti pagrindinę Amaros profesiją – žolininkė. Pati Amara save laikė žiniuone, gydančia įvairiomis žolelėmis. Be šios veiklos, tuo laiku ji užsiimdavo dar viena, per kurią ir susipažino su motina. Ji mokė mergaites, būsimas namų darbininkes. Amara lig šios dienos mėgaujasi gyvenimu. Pirmiausia tai matyti iš jos apvalumų. Ji mėgsta gerai pavalgyti, rengiasi ryškiai, nešioja daugybę nebrangių papuošalų.

Amaros sodas mažai pasikeitė nuo to laiko, kai aš viešėjau čia būdama vaikas, bet dabar jį mačiau jaunos moters akimis. Tai buvo (ir šiandien tebėra) kuklus sodas su vidutinio dydžio akmeniniais namais. Į tris Amaros kambarius galima patekti iš gatvės, du iš jų skirti gydymo reikmėms. Ji pati miega kukliame kambaryje be jokių patogumų. Už jos namo stovi didesnis pastatas su eile mažų kambarėlių. Čia įsikūrusios merginos. Tarp abiejų namų, šone – virtuvės namas. Kai atvykau, tai buvo kuklus statinys. Dabar jis pasidarė svarbiausias pastatas. „Žolelių virtuvė“ – taip jį vadinam mudvi su Amara, bet iš tiesų tai tarsi laboratorija, kurioje kuriami vaistai.

Mano atvykimo dieną Amara davė man kitą vardą, kad aštuonios mergaitės, gyvenančios pas ją, nežinotų, kas esu iš tikrųjų.

– Marija išgyveno sunkų laikotarpį. Su ja blogai elgėsi jos vyras, – taip Amara pristatė mane mergaitėms. – Kieno kambaryje gali apsigyventi sesuo Marija? – paklausė.

Visų mergaičių rankos pakilo aukštyn. Jos grūdosi aplink mane, glostė ir lietė brangius mano apdaro audinius. Tačiau aš jų šnekų beveik negirdėjau, mano mintys klajojo kažkur kitur.

Buvo nutarta, kad mane į savo kambarį priims mano amžiaus moteris, vardu Bety. Aš jai atrodžiau labai nekalbi viešnia. Pirmomis dienomis tylėdama gulėjau savo guolyje, kartais nenoriai atsakydavau į vieną kitą jos klausimą apie savo ligotinę gyvenimą. Bijojau išsiduoti, negalėjau dorai įvertinti dabartinės savo padėties, nebuvau tikra, ar Feliksas manęs nesuras. Tik kai Amara nusileido man ir savo namus apjuosė mūrine siena, pamažu pradėjau rimti.

Sąrėmiai prasidėjo šešto mėnesio pradžioje. Amara baiminosi, kad neįvyktų persileidimas, ir įsakė man iki gimdymo būti atsargiai. Naujuose mano namuose kiekviena iš moterų turėjo kokią nors užduotį. Tik aš, deja, buvau viešnia, priversta nieko neveikti. Laimė, apimta baimės ir kamuojama rūpesčių, dabar buvau nebe viena. Mano gelbėtoja, nors turėdavo labai daug darbo, valandų valandas sėdėdavo prie mano lovos ir kalbėdavosi su manimi. O aš jaučiau siaubingą tuštumą, lyg neturėčiau nei praeities, nei dabarties, nei ateities.

Pastoti po išprievartavimo, net jei tai įvyksta po santuokos skraiste, – moters garbės įžeidimas. Ir didis nusižengimas prieš Kūrėją, nes vaikas juk turi būti pradėtas mylint, o ne vyrui demonstruojant jėgą prieš moterį. Nepaprastai sunku pamilti taip pradėtą kūdikį. Amara kantriai aiškino man, kad mažoji būtybė čia niekuo dėta.

Vieną dieną žiniuonė užsuko nešina balto popieriaus lapais ir pieštuku.

– Surašyk viską, kas tave slegia, – pasakė man. – Tai – geriausi vaistai. Iškllok ant popieriaus viską, kas siutina ir kas teikia vilties.

Iš pradžių ši mintis man pasirodė visiškai kvaila. Kodėl tai turėtų būti naudinga? – klausinėėjau savęs, bet kuo ilgiau apie tai galvočiau, tuo labiau ėmė patikti. Kad mano užrašų niekas negalėtų perskaityti, rašiau vokiškai – motinos gimtąja kalba, kurią pati buvau primiršusi.

Rašymas mano gyvenimui suteikė naują prasmę: dar kartą pergalvočiau visas savo gyvenimo atkarpas. Prisiminiau nuostabius laikus, daugelio mamų meilę man. Norėčiau vėl būti šalia jų, kai gims mano kūdikis. Ilgainiui tai užgimstančiai gyvybei pajutau šilumą, ypač po pirmųjų judesių pilve. Juk manyje auga dalis manęs. Palengva susitaikiau ir su mintimi, kad mano vaikas turės ir kai ką iš savo tėvo. Vyliausi, kad paveldės gerąsias savybes, o ne blogąsias.

Pradėjusi jausti pirmuosius augančio vaisiaus judesius, palengva atsikračiau prislėgtumo, varginusio mane ilgus mėnesius. Neapykanta Feliksui silpo, o vieną dieną apskritai išnyko. Pradėjusi siūti kūdikio drabužėlius atžagariom rankom, dabar darbavausi su įkvėpimu.

Kai pastojau, gyvenau be kalendoriaus, todėl nenutuokiau, kada ateis laikas gimdyti. Tačiau tai neturėjo jokios reikšmės. Juk šalia – nuostabioji Amara! Atrodė, tai, kas vyksta mano organizme, jai buvo daug aiškiau negu man pačiai.

Vieną dieną sėdėjau kambaryje, kuriuo dalijomės su Bety, ir galvočiau apie aplinkui išmėtytus užrašus. Staiga kažkas pabeldė į duris.

– Įeikite! – sušukau išsiblaškiusi.

Kai įžengė moteris, nepatikėjau savo akimis. Tai buvo mano motina!

– Kaip tu čia patekai? – šūktelėjau nuostebusi.

– Tuo pačiu keliu kaip ir tu. Ir sugrįšiu taip pat, – rimtai atsakė ji.

Akimirsknij mane užvaldė baimė. Feliksas galėjo ją pasekti ir taip surasti mano slėptuvę. Bet niūrias mintis tuoj išvaikė netikėto su-

sitikimo džiaugsmas. Norėjau išklausinėti motinos, kaip visiems sekasi hareme, bet ji tepasakė:

– Susitvarkome, mano vaike. Nesuk galvos. Bisi ir Ada visiškai sveikos. Teko truputį susiglausti. Pas mus dabar gyvena Paty, Felicita ir dar kelios kitos. Bet geriau pasakok, kaip tau sekasi.

Didžiuodamasi parodžiau jai savo užrašus. Motina susidomėjusi paskaitinėjo juos, tada susimąščiusi pažvelgė į mane.

– Vėl bandysiu užmegzti ryšį su tavo seserimi Vokietijoje. – Jos žvilgsnis užkliuvo už mano apvalaus pilvo. – Galbūt aš jau senelė, tik nieko apie tai nežinau. Aišku, kad ji turi vaikų, suaugusių vaikų. Juk Magdalenai dabar trisdešimt septyneri.

– Imkis to iškart, – patariau susižavėjusi, – parašyk jai.

Motina nedelsdama paėmė baltą lapą, prirašė abi puses, paėmė dar vieną lapą, ir dar.

Pagaliau liovėsi rašiusi.

– O kur siųsti laišką?

Tik dabar suvokiau, kad ryšys tarp motinos ir dukters yra nutrūkęs labai seniai, prieš daugelį metų.

Užsukusi Amara pažadėjo padėti paieškoti Magdalenos adreso.

– Pažįstu kelis vokiečius, – pasakė ji. – Surasim tavo dukrą.

Dar truputį paplepėjome, ir abi moterys išėjo pasitarti. Kai vėl grįžo pas mane, motina pranešė:

– Vaike, čia gimdyti tau pavojinga. Amara sako, kad būtų geriau gultis į ligoninę.

– O jei mane suras Feliksas?

– O ką jam ten veikti? – atšovė Amara. – Netoli nuo čia gyvena gydytoja, kurią gerai pažįstu. Mano mergaitės jai talkina. Toji gydytoja dirba universitetinėje ligoninėje. Ji – tikra daktarė!

Amara – lig šiol gerbiama asmenybė. Jau tada ji didžiuodavosi įtakingomis pažintimis. „Ypatingas ryšys“ su tikra daktare padėjo mums sumažinti gydymo išlaidas. Motina savų pinigų nebeturėjo, visus buvo investavusi į fermą, o paskutinius nusavino Feliksas

(rado tikrindamas jos kambarius). Visas išlaidas, susijusias su gimdymu, apmokėjo Amara. Šiandien aš jai labai už tai dėkinga. Tačiau anuomet tie dalykai manęs nedomino. Apie pinigus galvojau mažiausiai, neramino kitkas. Ligoninių aš nekenčiau nuo tada, kai mane mažą tenai pirmąsyk nuvedė mama Bisi, todėl su baime laukiau gimdymo.

– Juk daugybei vaikų tu padėjai ateiti į pasaulį, – virkavau žvelgdama į Amarą. – Kodėl negali padėti man?

Toji paaiškino, kad gimdymas gali būti sudėtingas dėl persikreipusio mano dubens. Operuoti arba atlikti cezario pjūvio Amara neturėjo teisės, ji gydydavo vien žolelėmis. Jei vaikelis dėl persikreipusio dubens nerastų kelio į šį pasaulį, jo išgelbėti nebūtų įmanoma.

Motina ėmė ruošti kelionei namo, bet aš nenorėjau jos išleisti.

– Ar būtina turi grįžti į haremą? Lik čia, pas Amarą.

– Ir aš jai taip sakiau, – pritarė man žiniuonė, nusiminusi gūžtelėjo pečiais ir paliko mus vienas.

– Amara rūpinasi tavimi kaip motina, Choga Regina, – atsakė mama. – Daugiau ir aš nepadaryčiau. Kai gims vaikas, vėl rasiu kelią pas jus, – pažadėjo.

– Kas tave laiko hareme, kai nebeliko tėvo?

– Sunku paaiškinti. Pasakysiu taip: ten – mano namai. Esu reikalinga Bisi. Adai taip pat. Ir visoms kitoms. Jei negrįšiu, jų širdys neatlaikys. Jos myli mane, ir aš myliu jas. Bisi labai sielvartavo, kai tu išvykai, vos nenumirė. Tačiau pati mano, kad nieko čia nuostabaus, ypač sulaukus tokio amžiaus. Negaliu palikti Bisi. Prašau, atleisk man. Tikiuosi, kada nors vėl galėsime gyventi visos kartu – ir mes, ir tu, ir tavo vaikas.

– O kaip ferma?

– Ten niekas nenori gyventi. Žmonės sako, ji nešanti nelaimės. Feliksas jos taip pat nenori. Ji jam per toli.

- Tas paprasčiausiai bijo sugrįžti į savo nusikaltimo vietą.
- Pabandysiu atgauti ferma, mano vaike. Ar norėtum vėl ten gyventi? Juk šitiek visko nutiko...
- Be jokios abejonės! – sušukau. – Mielai įsikurčiau ten su jumis visomis!

Visada norėjau turėti mergaitę. Atrodė, dar nebuvo nusiraminiusi tiek, kad galėčiau žindyti „mažąjį Feliksą“. Norėjau mielos mergytės, apie kurią svajodavau, kai nešiodavau Sju. Tačiau išmincingoji Amara patarė man nusiteikti ir laukti berniuko. Jei ji bus teisi, duosiu jam savo tėvo vardą, jei gims mergaitė – pavadinsiu Lisa.

Tačiau reikalai pakrypo kitaip.

- Ponia Egbeme, – kreipėsi į mane Amaros pažįstama daktarė, patikima moteris, žinojusi mano gyvenimo istoriją, – mes atlikome kai kuriuos tyrimus. – Iš Indijos kilusi gydytoja rimtai žvelgė į mane. – Amara mane informavo, kad jūsų giminėje yra daug sergančiųjų. Norėtume ištirti ir vaiko tėvo kraują... bet, deja, tai neįmanoma, – pridūrė atsidususi.

Apimta paniškos baimės mintyse maldavau jos: jokių būdu, antraip Feliksas sužinos, kur esu. Nenumaniau, kur link gydytoja suka, bet išsigandusi nedrįsau klausti.

Pagalčiau gydytoja pasakė:

- Ar kada girdėjote apie AIDS?

Šiandien žinau, kad 1995 metų rugpjūtį Europoje apie šią ligą buvo girdėjęs beveik kiekvienas jaunuolis. Tačiau mano šalyje apie intymius vyro ir moters santykius iki šiol nekalbama atvirai. Suprantama, „vištaičių name“ mama Uloma man buvo paaiškinusi, kaip padėti vyrui patirti džiaugsmą. Bet apie AIDS mano mokytoja niekada nieko nekalbėjo.

Papurčiau galvą – lygiai taip pat būtų padarę milijonai kitų mano šalies moterų.

Daktarė man paaiškino, kad esu užsikrėtusi ŽIV. Nelabai supratau, ką tai reiškia. Mane domino tik viena.

– Kas mano vaikui? – paklausiau. Apie save pačią negalvoju.

Ji atsakė, kad cezario pjūvis, be abejo, vaikui mažiausiai pavojingas.

– Mažesnis pavojus užsikrėsti negu gimdant įprastai, – paaiškino ji man. Patarė kūdikio nežindyti, antraip jis gali lengvai užsikrėsti virusais, tūnančiais mano organizme. – Žinau, kad jūs labai religinga, – kalbėjo gydytoja. – Prašykit Dievo pagalbos sau ir savo vaikui, daugiau šiuo metu nieko negaliu patarti. Palauksim, kol gims vaikelis.

Pirmą akimirką mane ištiko šokas, negalėjau aiškiai mąstyti. Pamažu ėmiau suvokti siaubą keliančią žinią. Mano mažas, iš baimių ir skausmo surestas pasaulis, kurį viltimis ir maldomis bandžiau apsaugoti nuo griūties, subyrėjo į šipulius. Pirmiausia suvokiau, kad keliu grėsmę savo pačios vaikui. Gydytojos žodžiai reiškė, jog mano vaikas gali gimti sveikas, bet aš pati galiu užkrėsti naują gimimą šia baisia liga – per savo kraują ir savo pieną.

Hareme retai pasitaikydavo, kad karalienė savo kūdikį atiduotų žindyvei. Gera motina taip nesielgdavo. Šitame gyvenime aš nieko kito nenorėjau, tik būti gera motina! Jau vien dėl to, kad vaikas neturės doro tėvo.

Kai šiek tiek numaldžiau maišatį galvoje, pabandžiau rasti atsakymą į kitus klausimus: kaip galėjo atsitikti, kad užsikrėčiau ŽIV? Kad sergu liga, apie kurią nieko nesu girdėjusi!

Gydytoja man paaiškino, kad virusas plinta per motinos pieną, kraują ir lytinius santykius. Per kraują? Kieno kraujas galėjo užkrėsti manąjį? Lytinius santykius? Vienintelis vyras, prilindęs prie manęs, buvo Feliksas. Štai kodėl gydytoja sakė norinti ištirti jo kraują! Iš to buvo galima padaryti išvadą, kad šia liga mane užkrėtė Feliksas.

Feliksas miega su begale moterų. Pagalvojus apie pasekmes, man pasidarė silpna. Visas haremas – visos moterys ir visi vaikai –

buvo atsidūrę pavojuje. Man prieš akis vis iškildavo Idu, nešiojusi savo kūne supuvusį vaisių.

Bet tai buvo dar ne viskas.

„Daug sergančiųjų jūsų giminėje“, – sakė gydytoja. Staiga mane nupurtė baisi mintis. Paslaptį mano tėvo liga, nuvariusi į kapus penkiasdešimt devynerių metų vyrą... Ar tai ne ta pati liga, kuria sergu aš ir kuria mane užkrėsti galėjo tik Feliksas?

Pokalbio metu gydytoja nepaaiškino, kiek ilgai man liko gyventi. Jei tai – ta pati liga, kuria sirgo tėvas... tada mano popieriai visai prasti. Nuo pirmo tėvo sukniubimo iki mirties praėjo kiek mažiau nei ketveri metai. Ketveri metai! Turbūt nebepamatysiu, kaip mano vaikas pradės lankyti mokyklą!

Vidury nakties prapliupau raudoti, nusiminusi šaukiausi pagalbos. Tačiau ligoninės seselė mano žodžių srauto išklaudyti nenorėjo – atėjusi suleido raminamųjų.

MANO SŪNUS

Kitą dieną pagimdžiau su narkoze. Pabudusi išsyk ėmiau dairytis vaiko. Tačiau jo šalia nebuvo. Seselė pasakė, kad gimė sūnus. Ji nuramino mane, kad mažylis – mielas vaikas. Ir sveikas! Maldavau leisti jį pamatyti, bet ne, turėjo būti atlikti dar keli tyrimai. Kai tik atsigausiu po cezario pjūvio, tada tikrai leis.

Kitą rytą prie mano lovos pasirodė Amara ir motina. Matydama jas abi apsidžiaugiau. Susijaudinusi po patirtų išgyvenimų, visiškai užmiršau paklausti motinos, kaip išspruko iš haremo, ar tuo pačiu keliu kaip ir aną sykį. Išpasakojau jai viską, ką žinojau apie ŽIV infekciją ir ką išmaščiau apie tėtušio Davido ligą. Tą akimirką nė kiek nesibaiminau, kad mane gali surasti Feliksas. Jaučiausi saugi savo mažame pasaulyje.

– Tavo tėvas mirė nuo plaučių uždegimo, – neabejodama nuramino mane motina. – Be to, ligi šiol nesusergo nė viena iš tėvo žmonių.

– O kaip Felikso žmonos? – paklausiau.

Motina papasakojo, kad viena iš trijų karalienių, su kuriomis buvau fermoje, pagimdė kelios savaitės prieš mane. Taip pat sūnų. Vaikas mirė šešių savaitių. Priežasčių niekas nesiaiškino. Gal tai buvo toji liga, o gal ir ne.

– Mano vaike, mūsų gyvenimas – Dievo rankose, – pasakė motina. – Jis nuspręs, kas turi įvykti. Pasimelskime už tavo sūnų.

Užsimerkiau ir pamėginau sutelkti mintis į sūnų, kurio dar nebuvau mačiusi, bet jaučiau su juo stiprų dvasinį ryšį. Mes meldėmės. Kaip visada, kai nebežinodavome, kas bus toliau.

Motina pasiūlė vaiką pavadinti Jošua. Visiškos nevilties atveju bent jau liks paguoda, kad jį globos Viešpats. Nes Jošua reiškia „Dievas padeda“.

Prašiau motinos atnešti vaiką. Ligoninėje tai buvo neįprasta, nes naujagimiai turėdavo likti žindomų kūdikių skyriuje.

Motina ir Amara pabandė išpildyti mano norą. Kai netrukus abi sugrįžo, motina man padavė mažą miegantį kūdikį.

– Štai tavo Jošua. – Amara žvelgė į mane švytėdama. – Jis – mielas vaikas! – sušuko. – Užmirškite visus rūpesčius. Pažiūrėkit, koks taisyklingas jo veidelis. Man dar neteko matyti tokio mielo vaiko.

– Jošua, – kreipiausi į savo mažąjį berniuką, – senelė tau išrinko gražų vardą.

Ligi šiol mielai šaukiu sūnų vardu. Jošua – skamba taip gyvai, teigiamai ir kartu švelniai.

Tai buvo mano sūnus. Dievas norėjo, kad aš jo susilaukčiau. Jo oda buvo šviesi, plaukučiai tankūs, pats smulkus, bet ne per liesas. Jame nebuvo nieko, kas būtų turėję būti kitaip. Gydytoja man pasakė, kad berniukas užkrėstas virusu. Bet man Jošua atrodė toks, kokio laukiau – sveikas! Juk tiek ir teprašiau madonos. Man veidu tekėjo ašaros.

– Nesielvartauk, mano vaike, – bandė guosti motina. – Tai, kad ŽIV reakcija teigiama, dar nieko nereiškia. Anot mielosios gydytojos, viskas dar gali pasikeisti. Ir pasikeis, patikėk.

Kai tik galėjau keltis, kiekvieną dieną ėmiau lankyti Jošua naujagimių kambaryje. Didžiulėje patalpoje stovėjo daugybė vaikiškų lovyčių, ir visose jose gulėjo kūdikiai. Savo sūnų atpažinau iškart.

Jis vilkėjo iš rožinių ir šviesiai mėlynų siūlų vašeliu mano pačios nunertą švarkelį. Džiaugiausi, kad parinkau tinkamas spalvas.

Prie lovelės kabojo plastikinis maišelis su medicinos dokumentais. Ant maišelio buvo nupieštas didelis raudonas kryžius. Maniau, tai Raudonojo Kryžiaus ženklas, bet ant daugumos kitų maišelių tokio kryžiaus nebuvo.

– Paženklintieji kryžiumi yra apkrėstieji, – paaiškino naujagimių skyriaus slaugytoja.

Šitų vaikų motinoms žindyti nenešdavo. Tą savaitę, kai gimė Jošua, ligoninėje pasaulį išvydo dar dvylika kūdikių, kuriuos raudonas ŽIV kryžius lydės visą gyvenimą.

Kiekvienais metais Nigerijoje gimsta milijonai vaikų, naujagimių mirtingumas labai didelis. Įprastomis aplinkybėmis – pavyzdžiui, jei Jošua būtų gimęs fermoje, – niekada nebūčiau sužinojusi, kad abu savyje nešiojame baisią ligą. Taigi gyvenu su baime, kad vieną dieną liga gali pasigrobtį mūsų gyvybes, kita vertus, šis suvokimas leidžia man kiekvieną dieną, kurią išgyvename mudu su Jošua, priimti kaip dovaną.

Iš ligoninės išėjau praėjus savaitei po gimdymo. Namie mus džiaugsmingai pasitiko Amaros mergaitės. Visos liovėsi dirbusios ir susirinko prie pagrindinių durų, kad nepražiopsotų mūsų, o pamačiusios atvykusius krykštė iš susižavėjimo.

– Koks gražus vaikas! – sušuko viena ir paglostė Jošua galvelę.

– Tikrai, jis labai panašus į seserį Mariją, – tvirtino kita.

Labai džiaugiausi komplimentais, bet jų dėmesys mane vargino. Atėjusi Amara tuoj įvedė tvarką – liepė leisti man ramiai išsikrauti daiktus.

Amara buvo paruošusi man naują didelį kambarį, kad abu su sūneliu jaustumės gerai. Jošua gavo buteliuką kaip ligoninėje, nes Amara pasirūpino pieno milteliais. Būčiau mielai žindžiusi pati, bet šitaip jam bus geriau, guodžiau vaikėlį ir save. Mylimą sūnų stengiausi apsaugoti nuo bėdų. Bent jau tiek, kiek tai leido mano jėgos.

Pirmuosius keturis gyvenimo mėnesius Jošua augo gerai. Jis daug miegodavo, retai verkdamas, priaugo svorio. Taip sakė Amara, o ji išmanė geriau už mane.

– Jošua – nei per storas, nei per plonas, nei per didelis, nei per mažas, – džiaugėsi ji ir gnybtelėjo mažajam.

Kai sūnus juokdavosi, jo skruostuose atsirasdavo duobutės, dėl kurių jis panėšėjo į angeliuką. Mano baimingas rūpestis, kad bausis virusas, kurio negalėjau nei matyti, nei įvertinti, galėjo jam pakenkti, pamažu atslūgo. Mūsų gyvenimas ėmė tekėti įprasta vaga. Ilgainiui atsipalaidavau. Po ilgo bėgimo juodą naktį Jošua ir man vėl nušvito laimės saulė.

Savo naujų draugių bendrijoje jaučiausi puikiai, jos visos mylėjo mano mažylį ir pasiaukojamai juo rūpinosi.

Tamsūs debesys kaupėsi nepastebimai. Penktą gyvenimo mėnesį Jošua suviduriavo. Kruopščiai apžiūrėjusi vaikelį Amara nustatė, kad jo burnelės gleivinė pažeista grybelio. Nuo šio nepavojingo negalavimo ji davė jam žolelių. Žolelės buvo veiksmingos, bet vaikiškų ligų išvengti nebuvo įmanoma.

Iki tol, kol gydytoja mums nustatė baisiąją diagnozę – ŽIV, Amara nebuvo susidūrusi su šia liga. Bet ji geriau už mane suvokė, kad tai, ką bandėme paneigti, prasidėjo: Jošua susirgo baisiąja liga. Mano mažylis nesitaisė visą mėnesį. Jis labai karščiavo ir kosėjo. Amara įtarė plaučių uždegimą. Jį reikėjo nedelsiant gydyti.

Ligoninėje, kad organizmas kovotų su virusais, Jošua gavo visų įmanomų išsivysčiusiose šalyse sukurtų vaistų. Bet ilgai likti ligoninėje mano berniukas negalėjo, nes neturėjome tūkstančių dolerių ligoninės sąskaitoms už gydymą apmokėti. Amara labai rūpinosi Jošua, visą savo laiką skyrė jam, tarėsi su kitais žiniuoniais, eksperimentavo su vis naujais augaliniais vaistais. Pagaliau buvo rastas sprendimas, nors ieškojimų kelias buvo ilgas ir tampantis nervus.

Jošua silpnumas, vis atsikartojantys karščiavimo protrūkiai reikalavo nuolatinio dėmesio. Dėl mažo jo svorio kiekvienas viduriavimas, kiekvienas vėmimas kėlė daug problemų ir net grėsmę jo gyvybei. Kokia buvau kvaila juodžiausiomis valandomis manydama, kad Feliksas iš manęs atėmė gyvenimą, kuriame nebūčiau žeminama, galėčiau pati spręsti, būti mylima ir nejausti prievartos. Jis atėmė iš manęs daug daugiau: jis sugriovė savo sūnaus gyvenimą. Ir dar – prieš Jošua gimstant. Jošua susirgus, mano neapykanta Feliksui, kuri buvo atslūgusi, vėl prasisveržė. Leidau sau (ir tebeleidžiu) tik vieną mintį, kuri iš dalies galėtų sumažinti jo kaltę: galbūt jis nežinojo esąs užsikrėtęs ŽIV. Tačiau tai nepateisina palaido jo elgesio, dėl kurio ši liga gali plisti.

Kad Jošua gautų užtektinai kalorijų, turėjome išsiaiškinti, kokį maistą jis toleruoja. Mano draugės tuo laiku išties labai padėjo. Tačiau vaikas vis atkrisdavo. Jošua sulaukus metukų, buvome tapusios AIDS sergančių kūdikių mitybos ekspertėmis. Surengėme didžiulę šventę, į kurią paslapčia iš haremo atvyko ir motina. Kad Jošua įveikė pirmuosius dvylika mėnesių, kurie AIDS sergantiems vaikams yra patys sunkiausi, suteikė mums drąsos. Mes įrodėme, kad nevalia šiai ligai pasiduoti be kovos.

Mano šalyje neįprasta iš visų jėgų priešintis AIDS. Kol nuolat buvau šalia sūnaus, Amara važinėjo po kraštą ir kalbėjosi su kitomis moterimis, taip pat auginančiomis sergančius vaikus. Žiniuonė man pranešė, kad dauguma vaikų miršta anksti. Dažniausiai todėl, kad trūksta pinigų brangiems vaistams.

Tačiau tai – ne vienintelė priežastis. Daugumos tėvų požiūris į šią bėdą – visiškai kitoks nei mano. Aš kraupstu nuo minties, kad galiu netekti Jošua. Jo likimas ir mano likimas buvo ir yra neatsiejami. Kitos moterys, norinčios turėti daug vaikų, nesipriešina likimui ir praranda mažylius.

Mano nuomone, Jošua likimas – kovoti su liga, o ne jai pasiduoti. Kai tik jam pasidaro blogiau, prisimenu savo sesę Sju, kuri mirė būdama pustrėčių metų. Tuokart buvau bejėgė. Tokia būti nebeneriu. Žinoma, tikėjau, kad mus apsaugos Dievas. Bet vienas jis nieko nepadarys. Aš pati turiu jam padėti. Kaip ir žadėjau baltajai madonai.

NAUJAS KELIAS

Gal tai laimė, kad radau prieglobstį pas Amara? O gal apvaizda, kad šalia manęs visada atsiranda žmogus, padedantis man sužinoti daugiau, pamokantis, kaip padėti kitiems?

Po pirmo Jošua gimtadienio Amara pasakė:

– Per pastaruosius dvylika mėnesių mes abi daug sužinojome apie šitą nežinomą ligą. Tu susitvarkai su užduotimi ir padedi sūnui. Ilgai mažčiau ir siūlau tau naują dalyką: gal norėtum tapti mano mokine? Išmokyčiau visko, ką žinau pati. Apie žoleles, kur jų rasti, kada ruošti, kokias augalo dalis naudoti. Kaip jas ruoši, kur naudoju.

Nė už ką negalėjau praleisti tokios progos.

Kad Amaros gebėjimai padėjo Jošua, mačiau savo akimis. Daug ko iš jos išmokusi, galėsiu pagelbėti savo berniukui. Tai buvo pirma mintis, kai iš džiaugsmo ją apkabinau. Bet kartu nusistebėjau Amara. Anksčiau Bisi pavydėjau sugebėjimų, nors, palyginti su Amaros, jie buvo labai kuklūs. Apie tai, ką pasiūlė žiniuonė, svajoju nuo vaikystės.

Priimdama pasiūlymą žengiau nauju keliu. Nusprendžiau tapti tuo, kuo save laikė Amara – žolininke.

Fermoje su užsidegimu auginau augalus. Tačiau Lagose gauti šviežių žolelių buvo sunku. Amaros automobiliu turėdavome su karti nemažus atstumus, kad rastume vešliai tarpstančių augalų, tinkamų vaistams gaminti. Todėl vieną dieną pasiūliau tą reikalą nuodugniai apsvarstyti. Už mergaičių namo, kuriame gyvenome mudu su Jošua, Amara laikė vištų, porą ožkų ir dvi kiaules.

– O kodėl mums neužveisus čia žolelių daržo? Nereikėtų taip toli trenktis, – pasiūliau, kai vieną vakarą nusiplūkusios grįžome iš varginančios išvykos.

– Praeis nemažai laiko, kol augalai užaugs, – atsakė Amara.

Bet ji buvo įžvalgi ir suprato, kad taip galėtume apsirūpinti vaisiais ilgesniam laikui. Netgi labai ilgam. Taigi, per daug nesvarsčiusios, savo gyvūnėlius apgyvendinome pas kaimynus ir išardėme palaikius tvartelius.

Jošua gimtadienio proga atvyko motina. Amarai ir man ji papasakojo, kad drauge su Ada ir Bisi hareme prižiūri kūdikius. Neseniai ten iškilo tos pačios problemos, su kuriomis buvo susidūręs Jošua. Motinai patikėti vaikai užgesdavo jai ant rankų. Dauguma jų nesulaukdavo net pirmojo gimtadienio. Išgyvendavo tik tie, kurie iš prigimties turėjo labai daug gyvybinės energijos.

Motina, stebėdama mano ir Jošua likimą, teisingai suprato ženklus.

– Kaip baisu, – pasakė ji, kai atšventusios gimtadienį sėdėjome kartu. – Mūsų sienos aukštos, sargybiniai stovi prie durų, grotos ant langų. Tačiau visa tai mūsų neapsaugo! Iš mūsų vaikų atimama teisė gyventi. O, jei tai matytų tavo tėvas...

– Esi tikra, kad tėvas mirė nuo plaučių uždegimo? – paklausiau motinos. – O gal čia tai, ką aš jau anksčiau įtariau?

– Ne, mano vaike, šį užkratą į haremą atnešė kažkas kitas.

Tylėjau. Nenorėjau kelti motinai dar didesnio nerimo. Nenumaniau, kaip tėvas būtų galėjęs užsikrėsti. Nedrįsau analizuoti charizmatiškojo tėtušio Davido lytinio gyvenimo. Be to, visą dėmesį

buvau sutelkusi į tai, kas supo mane ir su kuo kovojo motina, Ada ir Bisi, – į kūdikius, kuriuos šienavo mirtis. Pasaulį išvysdavo vis nauji infekuoti kūdikiai.

– Haremo vaikams turime padėti taip pat kaip Jošua! – kitą rytą, kai mano sūnelis žaidė mums prie kojų, pasakiau motinai ir Amarai.

– Vaike, tai per daug pavojinga! – paprieštaravo motina. – Feliksas ką tik liovėsi tavęs ieškojęs. Bet kai tik supras, kad mudvi bendraujame, jo nepasitikėjimas vėl prabus.

– Tavo motina teisi, – pritarė Amara. – Dabar galvok apie save ir savo berniuką.

– Juk nesakau, kad vaistus sergantiems vaikams išsprausiu pačiam Feliksui į rankas, – ėmiau karščiuotis. – Bet vaistų mes turime ir galime padėti kitiems. Privalome padėti. Pagaliau, kūdikiai nekalti dėl viso šito.

– Tai kalba mano dukra, – nusišypsojo motina. – Tokia jau esi. Visada galvoji apie kitus.

– Ar tau taip kalbėti, mama? Kas visada dėl kitų atsisako asmeninės gerovės?

– Haremo sienos nėra jau tokios aukštos, kad mano mergaitės negalėtų kiekvieną rytą per jas permesti ryšulio vaistažolių, – tarė Amara.

– O kas užmokės jums už darbą? – atvirai paklausė motina.

– Feliksas! – Žiniuonė gudriai nusišypsojo. – Tai visada buvo mano verslo paslaptis, Lisa. Pirmiausia investuok, ir viskas grįš su kaupu. Kad ir kaip mielai aš darau gerus darbus, visada žiūriu naudos. Ateis laikas, kai Feliksas priims bet kokią pagalbą, nesvarbu, iš kur ji ateis. Tada jis bus pasiruošęs už tai sumokėti bet kokią kainą.

Netrukus Amaros virtuvė virto tikra žolelių laboratorija, kurioje buvo gaminami vaistai. Visos sodo gyventojos buvo įkinkytos į šį darbą. Mano netikros seserys dirbo labai uoliai. Jų įkvėpėjas

buvo mažasis Jošua. Dienos režimas buvo nustatytas galvojant vien apie vaistų gamybą: dar prieš patekiant saulei žolelės buvo skinamos ir nedelsiant perdirbamos. Viena iš mergaičių, būsimų namų darbininkių, tik prašivitus nunešdavo vaistus prie haremo ir permesdavo per sieną toj vietoj, kur stovėjo mano motinos namas. Veiksmas buvo stebimas nuo laiptų, nuo mūsų vaikystės apžvalgos aikštelės. Tuo pačiu būdu mus pasiekdavo žinios iš haremo. Prie akmens pritvirtintame lapelyje būdavo nurodyta, kaip gydyti žolelėmis. Be to, buvome budrios ir elgėmės labai atsargiai. Hareme buvo per daug smalsių akių ir ausų, galinčių sutrukdyti mūsų sumanymui.

Tarp Amaros kaimynų netrukus pasklido žinia apie naują žiniuonės patirtį gydant baisiąją ligą. Sulaukdavome vis naujų pacientų, netgi suaugusiųjų. Buvau taip įsitraukusi į darbą, kad visiškai pamiršau savo pačios ligą. Jaučiausi kaip pačiais geriausiais laikais fermoje: turėjau užduotį – padėti kitiems.

Tiesa, teko taikstyti su nemaloniais apribojimais. Bijodama Felikso, dienų dienas neišeidavau iš Amaros žemės sklypelio. Susitelkusi ruošiau vaistus virtuvėje. O Jošua visada būdavo man po akių. Mūsų mergaitės taip pamilo berniuką, kad pačios prižiūrėdavo, kai aš turėdavau daugiau darbo. Visos kaip įmanydamos paskino Jošua, ir tai man dažnai primindavo mano pačios vaikystę hareme. Jos labai jį lepino. Prisipažįstu: aš tai leidau. O dėl griežtumo, gera motina aš nebuvau. Mane iki šiol kankina baimė, kad Žemėje mums duota per mažai laiko pabūti drauge.

Amaros spėjimas pasitvirtino. Epidemija hareme plito taip greitai, kad Feliksas nebegalėjo nekreipti į tai dėmesio. Suvokė, kad jam reikia pagalbos. Įpirkti vakarietišku vaistų tokiai gausybei žmonių buvo neįmanoma. Vieną dieną viena jo karalienė atskleidė paslaptį, kad padėti kūdikiams galima žolelėmis. Tik niekas hareme nežinojo, kur jų gauti. Amara buvo per daug protinga, kad mėgautųsi savo triumfu, ir per daug atsargi, kad staty-

tų mane į pavojų. Pagaliau ji galėjo už pinigus tiekti žoleles Feliksui į harema, neatskleisdama mudvi siejančio ryšio.

Darbas mus visai išvargino.

– Tu tik stovi virtuvėje ir pluši, – po kelių savaitių pasakė Amara. – O aš taip ir nepradėjau rūpintis tavo mokslais.

– Bet aš ir taip mokausi! – atšoviau.

– Reikia išmokti dar daug dalykų, – tarė ji. – Žinai, kuo daugiau reikalų turime su haremu, tuo labiau baiminuosi dėl tavęs. Todėl noriu tau kai ką pasiūlyti.

Tada ji man papasakojo apie išmintingas moteris, gyvenančias toli už miesto ir ieškančias žmonių, kuriems galėtų atskleisti savo paslaptis. Jaunų moterų, kurios norėtų perimti prosenelių išmintį, sužinoti apie sąsajas tarp sielų ir dvasių, mirusiųjų, negimusiujų ir gyvųjų.

– Mokymasis truks trejus metus. Deja, tuo laiku negalėsi su nieku bendrauti, išskyrus su savo mokytojais.

– O kas bus su Jošua? Be jo aš nenoriu išvykti!

– Su savo draugėmis pakalbėjau ir apie tai. Papasakojau joms, kuo skundžiasi Jošua ir kad jūsų išskirti negalima. Visos kalbėjo, kad į jų giraitę negali įžengti jokia vyriškos lyties būtybė. – Rimtą Amaros veidą staiga užliejo šypsena. – Tai išmintingos moterys. Jos žino, kad dvejų metų vaikas negali išduoti jokių paslapčių. Net jei tai berniukas.

– Pagalvosiu apie tai, – pasakiau sutrikusi.

Apsispręsti iškart negalėjau, Amaros pasiūlymas buvo labai jau netikėtas. Viena vertus, pasitaikė išskirtinė proga, kurios atmesti negalėjau, juo labiau kad išmintingosios moterys leido pasiimti tokį brangų man Jošua. Antra vertus, man vėl teks ilgesniam laikui išsiskirti su mylimais žmonėmis. Pas Amarą radau naujus namus ir jaučiausi saugi. O motina? Kas bus, jeigu jai kas atsitiks?

Apsispręsti nebuvo lengva, bet suvokiau gavusi užduotį. Juk norėjau padėti visiems žmonėms, ypač vaikams, įveikti baisiąją ligą.

O jei pas išmintingąsias moteris apie žoleles ir jų vartojimą išmoksiu dar daugiau, nuo to visiems bus tik geriau.

Netrukus žiniuonė nuvežė mudu su sūneliu toli už Lagoso, pas mano mokytojas. Ten gyvenome trejus metus ir aš sužinojau daugybę dalykų, apie kuriuos kalbėti negaliu, nes daviau tylėjimo įžadus. Paslaptis patikėti galiu tik išventintam asmeniui, kuris baigs tą pačią žiniuonių mokyklą arba kuris norės mokytis pas mane.

MIRTIES PRISILIETIMAS

Prieš mane atsivėrė naujas kelias. O tos, kurios gyveno hareme, turėjo eiti savuoju. Man išvykstant pas išmintingąsias moteris, epidemija siautė tik tarp vaikų. Tiesa, ėmė sirgti ir karalienės. Pasirodžius pirmiesiems simptomams (odos ligos, ilgalaikis karščiavimas arba viduriavimas), Feliksas tokias moteris iškart atskirdavo. Ir vis dėlto už haremo sienų jau sklido kalbos apie šeimyną ištikusią nelaimę. Baimė užsikrėsti pavertė haremą salą, kurioje mano vyras, jo vaikai ir žmonos gyveno kaip raupsuotieji.

Mudu su Jošua tuo metu gyvenome pas išmintingąsias moteris ir viso to vargo nematėme.

– Buvo baisu! Kad ir kur nueidavau, matydavau užgesusias akis ir suvytusius veidus be jokios vilties, – apie tuos sunkius laikus pasakojo man Amara. – Tavo tėvas suteikdavo žmonėms jėgų, o dabar haremas priminė pragaro prieangį.

Nustebusi ir suglumusi klausiausi jos. Vyresnės moterys – mama Paty, Felicita, Bisi, motina ir stiprioji Ada, nors šiai teko iškęsti daug likimo smūgių, – plintančiam beviltiškumui priešinosi sunkiai dirbdamos. Rūpintis sergančiais AIDS – alinantis darbas, nes, ligai pasiekus tam tikrą stadiją, ligonius reikia prižiūrėti ištisą parą.

Ir tik mintis apie tikrą šeimyną, kurioje vieni kitiems padeda ir paremia, išgelbėjo susilpnėjusią bendruomenę nuo iširimo. Kol kas. Moterys suvokė, kad haremo valandos suskaičiuotos. Feliksas vis silpo, greitai ėmė nebeišeiti iš buvusio tėtūšio Davido kambario su kondicionieriumi.

Išmintingoji Amara papasakojo apie paskutinį susitikimą su Feliksu. Šis iškoneveikė jos vaistus kaip bevertį pramaną. Pasakodama tai Amara įsikarščioavo taip, tarytum tai būtų įvykę ką tik.

– Ar aš ne stebukladarė? – tarė ji. – Galų gale išklojau viską, ką apie jį maniau. Pasakiau jam: ištaigingus doro vyro namus paverčiau kapinėmis. Sugadinai gyvenimą daugeliui žmonių. Jiems labai nepasisekė, kad sutiko tave!

– Amara, ar papasakojai jam apie mane? Pasakei, kad jis turi sūnų? Kad Jošua – toks nuostabus vaikas? – paklausiau.

Ji papurtė galvą.

– Ne, mano vaike, kodėl būčiau turėjusi šitam vyrui pasakyti, kad ir jis ši tą gera palieka po savęs? Feliksas niekada nesidomėjo kitais. Ne, nenorėjau jo taip apdovanoti!

Apkabinau savo mokytoją. Ir teisingai. Aš apie Jošua jam galbūt būčiau papasakojusi. Nes jaučiuosi nepaprastai laiminga, kad iš tokio didelio vargo gimė toks mielas žmogiukas. Tačiau paguodos Feliksas nenusipelnė. Todėl gerai, kad daugiau jo nesutikau.

Vaistų Feliksui Amara nedavė. Anot jos, vis tiek neturėjo jokios prasmės. Po kelių dienų jis numirė. Didelio gedulingo paminėjimo nebuvo, nes tokie minėjimai rengiami norint pasidžiaugti mylimo žmogaus kelione anapilin. Gali būti, kad kelioms žmonoms ir vaikams trūko Felikso, bet dauguma jautėsi išvadautos.

Kad ir ką kitos žmonos galvojo apie šį vyrą, mirus šeimynos galvai haremas prarado svarbiausią atramą – savo vadą. Paskutiniaisiais Felikso merdėjimo mėnesiais moterys ir karalienės turėjo prisitaikyti gyventi be vyro. Pagal galiojančius įstatymus vadovauti sodui teko „tribunolui“, kuris visada buvo atsakingas už teisin-

gumą. Į jį įėjo mama Paty, mama Felicita ir mano motina. Trys moterys, įpusėjusios šeštą dešimtį arba jį bebaigiančios. Visos jos turėjo gyvenimiškos patirties ir buvo įpratusios veikti savarankiškai, tačiau iš visų jų ryžtingiausia buvo mano motina. Gyvendama fermoje ji suprato, kad ir be vyro gali susitvarkyti.

Didžiausia bendruomenės problema buvo jos finansavimas. Kas dar pajėgė, šį bei tą meistravo: gamino papuošalus, siuvo drabužius, pynė krepšius, lipdė puodus ir parduodavo turguje. Taip buvo galima uždirbti pinigų, bet ne tiek, kad būtų galima išmaitinti tokią gausybę žmonių ir pasirūpinti ligoniais. Motina, kaip ir kitos moterys, plušėjo dieną naktį. Ji atrodė nekaip, buvo išsekusi. Net Amara nepastebėjo, kad epidemija palietė ir ją.

Motina, kaip man pasakojo Amara, buvo tikra, kad užsikrėtė ne slaugydama ligonius. Į gyvenimo pabaigą ji suvokė, kad viruso nešiotojas buvo ne tik Feliksas, bet ir mano tėvas. Pagaliau, juk tuodu vyrus siejo ryšys – Idu. Įrodyti tai buvo neįmanoma, bet akivaizdu, kad tėvas susirgo kaip tik po to, kai Idu buvo leista grįžti į harema. Be to, fermoje Džo man buvo pasakojęs apie laišką iš Ibadano, apie pirmą mirusįjį, kurio ligos simptomai panašūs į AIDS simptomus. O Idu atvyko iš Ibadano. Iš ten atkako ir Feliksas. Greičiausiai Idu užkrėtė tėtusį Davidą. O to, ar ji mirties ženklą perdavė Feliksui, ar Feliksas jai, nesužinos niekas.

Amara norėjo nedelsdama parsivežti motiną, kad galėtų geriau ją prižiūrėti, bet ligonė atsisakė palikti sodą. Bisi ir Ada rūpinosi ja iš visos širdies, girdė Amaros vaistais. Tačiau jie padėdavo, tik jei būdavo ankstyva ligos stadija. Motinai vaistai tik sumažino kančias, apmalšino nepakeliamus skausmus.

Tokią padėtį radau po trejų metų, iš viešnagės pas mokytojas grįžusi namo.

Amara stengėsi kuo atsargiau man pranešti tą baisią žinią. Tačiau mane tai vis tiek pritrenkė, be to, galvojau apie Jošua – kaip

pasakyti vaikui, kad jo senelė mirs nuo tos pačios ligos, kuri snūduriuoja jo organizme?

– Geriau pasakyk iškart. Jis – nuovokus berniukas, nuliūs, jei nutylėsi, – man sugrįžus, po kelių dienų patarė Amara, kai pokalbis vėl ėmė sukstis apie motiną.

Tuo metu sūnus kaip tik tyrinėjo didelius augalus Amaros darže. Gyvendamas žiniuonių giraitėje berniukas tapo mažu botaniku. Būdamas penkerių jau žinojo, kurie lapeliai – nuo pilvo skausmų, kurie – nuo kosulio, kurie – nuo pasikartojančio grybelio gerklėje. Smarkiai deginančio grybelio. Kai priėjau, jis kaip tik skynė švelnius lapelius.

– Tau vėl skauda gerklę? – paklausiau.

– Amara augina tokias pat žoles kaip ir senelės! – Taip jis vadina mokytojas, kurios mane išmokslino. Įsikišo lapelį į burną ir patenkintas kramtė. – Greitai vėl viskas praeis, – pridūrė.

– Tavo senelė Lisa serga tokia pat liga kaip mudu, – pasakiau Jošua.

– Tada senelei Lisai nunešiu lapelių! – ryžtingai atsakė jis, ir tema buvo išsemta.

Popiet Amara nuvežė mudu su Jošua į haremą. Kaip nuolatinė lankytoja ji turėjo raktą nuo vienu durų, kurių čia buvo ketverios. Durys, kaip ir anksčiau, buvo rakinamos.

Važiuojant į haremą man pasidarė nejauku, nors po tėtušio Felikso mirties nebeturėjau ko bijoti. Juk haremui vadovavo mano motina.

Kai taip nusilpo, kad nebepajėgė užlipti į antrą aukštą, į savo kambarius, motina apsigyveno Bisi kambaryje. Ją radome vilkinčią gražia balta suknele, sėdinčią lovoje. Mama, laukiančią vaikaičio, buvo išpuošusi geriausia draugė. Ji buvo tokia narsi! Visą laiką juokavo, pasakojo linksmas istorijas, kuteno ir glamonėjo Jošua.

Kai aš džiūgavau apkabinusi Bisi, mažasis Jošua kreipėsi į mano mirtinai sergančią motiną.

– Senele, aš tau atnešiau lapelių nuo gerklės! – pasakė jis. – Ar tau ir ryjant skauda?

Abu pradėjo kalbėtis apie tai, kaip įveikti pirmuosius AIDS simptomus. Šnekėjosi taip, tarsi kalbėtų apie vaikiškus žaidimus. Stovėjau greta ir džiaugiausi, kad abu – tokie geri bičiuliai.

Per pietus Jošua nuėjo pogulio į antrą aukštą ir įsitaisė senelės lovoje. Nustebau pamačiusi, kad mano vaikystės kambariai nepasikeitę. Ant komodos gulėjo laiškas. Vokas buvo atplėštas, bet laiškas vėl rūpestingai įkištas vidun. Tarsi jo turinys būtų praradęs prasmę. Kai perskaičiau siuntėjo pavardę, širdis akimirksni sustojo. Sutelkiau visą drąsą ir perskaičiau laišką.

Miela mama,

aš taip seniai norėjau tau parašyti, bet vis pritrūkdavau drąsos. Nes mes labai susvetimėjome. Įveikti visa tai man reikėjo laiko. Dėkoju tau už daugybę laiškų, kuriuos parašei man per pastaruosius dešimtmečius. O tu, kuriuos siuntei internetu ir dėdei Ksaverui, aš negavau.

Tavo brolis mirė prieš dvejus metus. Teta Johana išėjo paskui jį prieš dvi savaites. Tvarkydama jų palikimą radau tavo laiškus. Kaip neteislinga, kad abu taip ilgai neleido mudviem užmegzti ryšio. Iš tavo laiškų sužinojau, kad niekada manęs neužmiršai, kad visada mylėjai. Kaip ištaisyti skriaudą, dėl kurios taip susvetimėjome?

Aš ilgai mąščiau ir nusprendžiau kuo greičiau nuvažiuoti į Nigeriją. Jei nori, galiu būti pas tave per Velykas.

Su meile

Tavo duktė Magdalena

P. S. Įdedu naują savo ir dukters Katarinos nuotrauką.

Mikliai nuskubėjau laiptais žemyn. Bisi buvo atsigulusi pogulio šalia motinos, abi gulėjo susikibusios už rankų. Kaip dvi artimos bičiulės, drauge nuėjusios ilgą gyvenimo kelią. Tyliai išsėlinau iš kambario.

Staiga išgirdau drebantį motinos balsą:

– Neišeik, mano vaike. Ar radai laišką?

Pripuoliau prie motinos, parklupau prie lovos.

– Tai nuostabu, mama! Velykos jau greitai. Ar tu jai atsakei?

– Ji nenorėjo. Pasakė: „Ar tokią turi mane matyti Magdalena?“ – sumurmėjo Bisi. – Bet aš tol nedaviau tavo motinai ramybės, kol ji parašė dukrai.

– Džiaugiuosi, kad parašiau, – atsiliepė motina. – Ne dėl savęs, Choga Regina, o dėl Jošua, dėl tavęs ir Magdalenos. – Ji pažvelgė į Bisi. – Kur dokumentai, mieloji?

Senoji moteris pakišo ranką po lova ir padavė motinai voka. Ji atplėšė ją ir ištraukusi padavė man kelis lapus.

– Čia fermos nuosavybės dokumentai. Ferma dabar tavo. Linkiu, kad ten būtumėte laimingi.

Pirmiausia iš nuostabos netekau žado. Paskui kupina dėkingumo apkabinau motiną.

– Mes būtinai būsime laimingi. Ir tu tenai atsigausi. Važiuosime į Džebą visi kartu: tu, mama Bisi, Jošua ir aš. Magdalenai parodysimė mūsų rojų.

– Ten – jau nebe rojus, mano vaike. Penkeri metai – ilgas laiko tarpas. Jums teks viską pradėti iš naujo.

– Užtat vėl turėsime savo namus! – sušukau susižavėjusi.

– Nežinau, ar įveiksiu tokį kelią. Mano jėgos silpsta. – Motinos balsas skambėjo dusliai ir be jokios vilties gaidelės.

– Nesąmonė, tu įveiksi. – Ir papasakojau motinai apie giraitėje praleistą laiką, apie viską, ko išmokau.

Ji klausėsi manęs, paskui pasakė:

– Tu šio to pasiekei, Choga Regina. Gali tuo didžiuotis.

– Oi, Lisa, kaip tai suprasti? – Mama Bisi vėl buvo gyvastinga! – Ar nematai, kad mūsų mažosios laukia puiki ateitis? Džeboje yra tik toji nepatikima žiniuonė, kuri nieko nenutuokia apie žoles. Choga neatsigins pacientų! Kai tik atvyks Magdalena, iškart tenai

važiuosim. Pamatysi, ir pati sužydėsi. Gyvenimas baigtas tik tada, kai pats pasiduodi.

– Tu – mano turtas, brangioji Bisi. Gerai, tada tikrai pasveiksiu. O dabar noriu numigti.

Tai buvo paskutiniai mano motinos ištarti žodžiai. Vakare jai pakilo temperatūra. Iškart buvo išvežta į ligoninę, bet niekas nebegalėjo jai padėti. Jos organai nefunkcionavo. Pasmerkta mirti ir praradusi sąmonę, ji buvo parvežta į sodą. Mirė po dviejų dienų. Didįjį ketvirtadienį.

– Po dvidešimt keturių valandų tu atvykai į Lagoso oro uostą, – vėl kreipiausi į Magdalena, kuri dėmesingai klausėsi mano pasakojimo.

Švito. Su naujomis jėgomis į dangų pamažu kopė saulė.

– Kada važiuosim į Džebą? – man baigus pasakoti tiesiai paklausė sesuo. – Šiandien pat?

– Ateis laikas, ir mano motina sugrįš namo, į savo rojų.

– Mūsų motina, Choga Regina, – priminė Magdalena.

Išgirdau negarsų beldimą į duris, ir tarpdury pasirodė tamsi garbanota Jošua galvelė.

– Jau pabudote, mama? Senelė Bisi sakė, kad jūsų netrukdyčiau, kad abi dar miegate. Bet senelė Bisi ten, apačioje, kraunasi daiktus. Pamaniau, geriau bus, jei jus pažadinsiu. – Jis smalsiai tyrinėjo mano vokietę seserį. – Aš – Jošua. O tu – teta iš Vokietijos?

– Sveikas, Jošua. Ar džiaugiesi, kad gyvensi fermoje?

– Taip, labai. Ar mama tau sakė, kad turėsime šunį? Savo šunį. Aš jau žinau, koks bus jo vardas. Gal nori atspėti?

– Turiu gerai pagalvoti, gal... Kornas?

– Tikrai taip! Iš kur žinai?

BAIGIAMASIS ŽODIS

Kai šiandien einu per mūsų vėl atsigavusią fermą, visur regiu motiną. Kiekviename šulinyje, aprūpinančiame mus vandeniui, kiekviename lauke, maitinančiame mus. Be jos nieko nebūtų buvę. Jos pavyzdys man byloja, kad gyventi reikia ne tik dėl savęs, bet ir dėl kitų. Nesvarbu, kaip sunkiai viskas klotųsi. Linkiu, kad ir Jošua vieną dieną galvotų ir gyventų taip pat. Ir meldžiuosi, kad jis gyventų kuo ilgiau.

Į fermą, be mamos Bisi, kuri dabar vadinama senele Bisi, Jošua ir manęs, atsikraustė ir kitos moterys iš Lagoso haremo. Jų vaikai serga ta pačia liga kaip ir mano Jošua. Pas mus taip pat gyvena dvi kaimynų mergaitės. Per epidemiją jos neteko abiejų tėvų. Mergaitės surado pas mus naujus namus.

Tik mokytojos kol kas neturime. Bet laukiame Magdalenos. Vokietijoje, gimnazijoje, ji pasiėmė atostogų. Ką gali žinoti, gal liks pas mus ilgesniam laikui? O gal... visam? Kas žino, ką mums žada likimas. Svarbiausia – gyvename.

TURINYS

Pratarmė	7
Svetima sesuo	9
Mano vaikystės miestas	15
Bavarė Afrikoje	24
Trisdešimt trečioji žmona	31
Įtakingas vyras	38
Mano mamos	43
Aukšti mūrai	52
Ilgesys	57
Gyvenimas kaime	63
Bisi pranašystė	69
Gelbėtojas Kornas	73
Tėvo širdis	79
Brolis Džo	88
Nuodėmė	97
Neišsipildęs noras	104

Nuotaka šulinyje.....	110
Kupranugaris ir dramblys.....	117
Karalius juokdarys.....	128
„Vištaičių namas“	134
Idu regėjimas	143
Mano vestuvės.....	151
Laiminga santuoka	159
Grėsmė.....	170
Pavogtas gyvenimas.....	177
Velnio puota.....	185
Pabėgimas iš haremo	192
Riksmas naktį.....	120
Mano sūnus	208
Naujas kelias	214
Mirties prisilietimas	220
Baigiamasis žodis	229